

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

BL 843 E

VERHANDELING

OVER DE

VLAEMSche SPELKUNST,

BYZONDERLYK INGERIGT TER BESLISSING VAN DE GESCHIL-
PUNTEN DER TAELEGELEERDE OMTRENT DE SPELLING ;

DOOR

P. BEHAEGEL.

*« De waere spraakkunst bestaat in de
echte innige Logica. »*

BILDERDIJK, Nieuwe Taal- en Dichtk.
Versch., Tw. D., bl. 84.

Tweede Aflevering.

BRUGGE,

BY C. DE MOOR, BOEKDRUKKER.

1838.

SBIBLIOTHEEK GENT

00014050

BL 843(6)

ELFSTE HOOFDSTUK.

OVER DE VERDUBBELING DER MEDEKLINKERS.

271. Dat de medeklinkers *b, d, f, g, k, l, m, n, p, r, s, t*, niet slechts in de zamengestelde, maer ook in de enkelvoudige woorden, voor verdubbeling vatbaer zyn, blykt uyt de algemeen erkende en aengenomene schryfwyze van *babbel, redder, luffelyk, zeggen, brakken, gezellig, kommer, innig, appel, verre, brassen, matten*. Het is ligt te zien dat, volgens den aerd onzer taele, deze verdubbeling in de enkelvoudige (291) woorden algemeen plaets heeft; wanneer eenen enkelen medeklinker eene korte scherpe lettergreep sluyt, die, zonder te veranderen van klank, van eenen klinker, als in de voorgaende woorden, gevolgd is (292). Edoch voor *achtig* heeft deze verdubbeling geene plaets (293); en men schryft altyd *witachtig, glasachtig*, enz.

(291) Wy zeggen *in de enkelvoudige*; want in de zamengestelde woorden, ware die verdubbeling tegenstrydig aen het algemeen grondbeginsel, volgens het welk de enkelvoudige bestanddeelen ongeschonden moeten bewaerd blyven. Zoo schryft men, zonder verdubbeling, *afzyschen, herenigen, inademen, misaarding, omabeyden, onecht, orenten, veranderen*, enz.

(292) Zonder deze verdubbeling, zouden de woorden, niet zelden, eene geheel andere beteekenis hebben; als te zien is in *babbel en babel, redder en reden, seggen en zegen*.

(293) Het verdient naeuwelyks melding, dat de verdubbeling, in het begin en op het eynde der zelfde lettergreep, met den aerd onzer taele strydig is. In het hoogduytisch schryft men wel, met verdubbeling van den zelfden medeklinker, *schiff, stall, stamm, ich stritt*, enz.; maer in het nederduytisch schryft men nooyt *schipp, stall, stamm, ik streedd*, enz.

Omtrent het schryven van *betreff, wekk, lett, besmett*, enz., voor *betreffe, wekke, lette, besmette*, enz.; geld het geen wy, noot (263), nopens *lees, lees*, enz., aengeteekend hebben.

275. Men schryft algemeen , niet *droesem*, maer *droessem*, dat WEILAND afleyd van *droes*.

Het woord *reessem* (296), dat wy algemeen , by oude en nieuwe schryvers , met de verdubbelde *ss* gespeld vinden , is de eenige uytzondering die wy te maeken hebben , ten aenzien van den voorgedraegen regel over de woorden in *dom* , *sel*, *sem*, enz.

Om de regelmaet , die de ligtst moogelyke verstaenbaerheyd bevoordert , schryft men , met *dd* en *tt* , den verledenen tyd wy *antwoordden* , zy *haetten* , enz.

276. Voor het geen wyders over de al- of nietverdubbeling der *f* en *s* te zeggen is , kan met het voorgaende Hoofdstuk inzien.

deesem, met eene enkele *s* op te teekenen. Daerentegen , vind men in het zelfde werk *droessem* met eene dubbele *s* opgegeeven ; waer van wy de reden meenen te ontdekken in de afleyding van dit woord van *droes*, 't welk in de zelfde betekenis by ons gebruykt word.

Het gezegde omtrent den oorsprong der dubbele *s* in *aessem*, en dergelyke , is ook toepasselyk op de verdere woorden , te vooren opgegeeven. In het woord *geessel* ziet men terstond , dat de verdubbeling der *s* oudtyds seer noodig was ; daer het zelve anders , volgens de oude spelwyze met eene enkele vokaal , en het gebruyk der *s* , zoo voor den scherpen als zachten klank , geenzins van *geesl* (*gefél*) zou onderscheyden syn geweest. Dat echter dit woord , in synen eersten oorsprong , geene dubbele *s* voordert , blykt ten klaersten daer uyt , dat men het zelve meteene enkele *s* aantrest by de oude frankduytische schryvers ORFANUS en NOTKERUS. Den hoogleeraer KLUIT houd daerom insgelyks de tweede *s* in dit woord voor overtollig ; waer mede den schryver van het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* overeenstemt , by wien men *geesl* , *geesselen* , met eene enkele *s* vind opgeteekend. De verdubbeling der *s* in *harsen* , *harsen* , schynt een eene gelyke oorzaak te moeten worden toegeschreven. Althans is het zeker , dat daer in den scherpen klank der *s* word waergenomen , doch de verdubbeling der *s* geheel onnoodig is ; gelyk het woord ook uyt dien hoofde , sedert eenigen tyd , door de netste schryvers met eene enkele *s* gespeld word. Wat eyndelyk betreft het meervoud der woorden *kans* , *dans* , *lans* , *schans* , en *kers* , *schors* , enz. , en de werkwoorden *dansen* , *verschansen* , enz. , dat de enkele *s* , welke het tegenwoordig gebruyk daer in meestal stelt , in de zelve ter volle klankvorming toereykende is , wierd reeds door TEN KATE opgemerkt , die de gemelde woorden uytdukkelyk onderscheyd van die , welke de *s* verdubbelen , als *bas* , *bassen* , *bes* , *bessen* , enz. »

(296) *Reessem* is een nederduytach woord , by ons gebruykelyk in *reessem ajsynen* , enz. By de Hollanders , in tegendeel , word *reessem* als een verouderd selfstandig naemwoord aengemerkt.

TWAELFSTE HOOFDSTUK.

OVER HET GEBRUYK VAN DEN MEDEKLINKER *H*, BY HET VOORVOEGSEL *ER*.

277. Gemerkt men niet zelden *er* voor *her*, en *her* voor *er* geschreven vind; zoo zal het niet onnuttig zyn hier, in het kort, aen te toonen, wat het meer algemeen nederduytisch schryfgebruyk, overeenkomstig met de andere taelgronden, daer omtrent beslist heeft.

278. Nopens *er* en *her*, vind men, in het Taalk. Woord., door P. WEILAND, het volgende opgeteekend: « *Er*, een onscheydbaar voorvoegsel, welk alleen in samenstelling met werkwoorden gebruykelyk is. Oul. plagt het, gemeenelyk, in den zin der voorzetselen *her* en *ver*, gebezigt te worden: als *ermaeken*, nu *hermaeken*; *erdichten*, nu *verdichten*; enz. Wy hebben dit voorvoegsel nog in *erbarmen*, *erkennen*, *erlangen*, *ervaeren*. *Herinneren* word meer gebruykt, dan *erinneren*; en voor *erdenken*, *erkaeuwen*, meest altoos *herdenken*, *herkaeuwen*. »

« *Her*, een byw. van plaets, beduydende, even als *heer*, eene toenaedering uyt de verte naer ons toe: *Van oude tyden her*. *Van alle oudheyd her*. HOOFD. Het is, in samenstelling, ook gebruykelyk, als *herom*, waer van *heromloopen*, ook *omher*, *omherwandelen*; — *heruyt*, waer van de werkw. *heruytdryven*, *heruytjaegen*; — *herwaert*. Het dient insgelyks als een onafscheydbaar voorzetsel van sommige werkwoorden, hebbende de beteekenis van *wederom*, of eene plaet-

sing in den vorigen stand , of eene herdoening van de vorige daed ; als *herkaeuwen* , *herdoopen* , enz. In het mesog. , frankd. , en angels. , is het niet te vinden , en schynt dus van jonge geboorte. »

« *Herkennen* , bedr. w. , gelykvl. Van het onscheydb. voorz. *heren kennen* ; ik *herkende* , heb *herkend*. Weder kennen. Zoo drae hy zynen naem noemde , *herkende ik hem aen zyne gelaetstrekken*. Van hier *herkenning*. »

In het Nederduytsch- Fransch Woordenboek , door DES ROCHES , vermeerderd door A. GRANGÉ , 1835 , vind men :

« *Erkennen* , v. a. Dankbaer zyn. *Reconnaître* ; — Aenneemen , belyden. *Reconnaître* , *avouer* ; — Wederkennen (zoek *Herkennen*).

Erkentelyk , adj. Dankbaer. *Reconnaissant* , *ante*.

Erkenten , s. f. Dankbaerheyd. *Reconnaissance* , *gratitude* , s. f. Tot erkenten. *En reconnaissance*.

Erlangen , v. a. Verkrygen. *Obtenir* , *acquérir*.

Erlanging , s. f. *Acquisition* , s. f. »

« *Herkennen* , v. a. Wederkennen. *Reconnaître* , *remettre* ; — Dankbaer zyn (zoek *Erkennen*).

Herkenning , s. f. Wederkenning. *Reconnaissance* , s. f. »

279. Wanneer wy acht geeven op de vermelde aenteekeningen , en op het geen wy by de andere schryvers (te lang hier aen te haelen) opgemerkt hebben : dan bevinden wy , dat de nederduytsche schryvers hedendaegs vry eenpaerig van gevoelen zyn ; en dat wy uyt hun schryfgebruik den volgenden regel moogen opmaeken :

ER word alleen gebezigd in de werkwoorden *erbarmen* , medelyden hebben ; *erkennen* (297) , aenneemen , belyden , dankbaer zyn ; *erlangen* , verwerven , verkrygen , bekomen ; *ervaeren* , ondervinden (298) ; en

(297) Als in hy erkende hem voor zynen zoon , voor een' eerlyken man , hy erkende syn handteeken , hy zal die weldaet allyd erkennen.

(298) Naer den regel der woorddoorspronkelykheyd , moet men ook er besigen in *erbarmelyk* , *erbarming* , *erkenning* , *erkentelyk* , *erkentenis* , *erlanging* , *ervaeren* , byv. naemw. *ervaerenheyd* , *ervaering*.

in het woord *erachtens* (299). In alle de andere gevallen, moet men zich bedienen van *HER*, het welk eene herdoening of herhaling van de voorige daed, de plaetsing in den vorigen stand, beduyd; en zoo veel beteekent, als *wederom*, *nog eens*, enz.: of eene toenaedering uyt de verte naer ons toe kenmerkt. Men schryve dus, met *her*, *herbinden*, op nieuw binden; *herbloeyen*, wederom bloeyen; *herbouwen*, dat vervallen is weder opbouwen; *herinneren*, wederom in het geheugen brengen; *herkennen*, wederkennen; *herkneeden*, andermael kneeden; *herkomen*, *herkomst*, *herdruk*, *herdrukking*, *herkoop*, *herwissel*, enz.

280. Uyt het geen wy over *er* en *her* gezien hebben, moogen wy besluyten dat *er* meer eene zedelyke of moraele, en *her* meer eene natuerlyke of physische zaak te kennen geeft. Dit zal men, inzonderheyd, merken uyt het volgende voorbeeld: *Zoo haest hy zynen naem noemde, HERKENDE ik hem aen zyne gelaets-trekken; maer, gemerkt hy nu ryk geworden was, wilde hy my niet meer ERKENNEN voor zynen ouden vriend.* Hier uyt volgt dat *kennen* zeer verschillig is in beteekenis, naer maete dat woord het voorvoegsel *her* of *er* ontvangt.

(299) Afkomstig van het verouderd werkwoord *erachten*, begrypen, inzien, alleen nog overig in *myne*, *zyns*, enz., *erachtens*. *Taalk. Woord.*, door WEILAND.

DE RTIENSTE HOOFDSTUK.

OVER HET GEBRUYK VAN DE LETTER C.

281. De uytgestrektheyd van het burgerregt der letters *c* en *k* is lang en veel betwist geweest. « Eyn-delyk (zegt WEILAND, Taalk. Woord., Inl., bl. 44) is men tot de verwerping van eene dier twee letteren overgegaen; en dewyl dit lot aen de *c*, naer verdienste, is te beurt gevallen, zoo gebruykt men nu weder, als van ouds, de *k* en de *s*, in *kamer*, *ik*, *sieraed*, *versieren*, enz. »

« Het lyd geene tegenspraek (zegt hy, zelfde werk, bl. 43), dat wy de *c*, in nederduytsche woorden, niet anders noodig hebben, dan tot het ondeelbaer letterteeken *ch*. »

« By deze gelegenheyd (zegt SIEGENBEEK, bl. 80) zouden wy gevoegelyk ook over de vreemde letters *c*, *q*, en *x*, kunnen spreken: doch, daer te dezen aenzien geen verschil valt, maer die letters eenpaeriglyk uyt nederduytsche woorden verbannen zyn, alwaer de *s* of *k*, de *kw* en *ks*, der zelve plaats vervangen, en alleen in vreemde woorden, als *Cyrus*, *Cajus*, *Quintus*, *Xerxes*, enz., gedoogd worden; ligt het buyten het oogmerk dezer Verhandeling, de allezins billyke en voldoende redenen te ontvouwen, welke dit een en ander hebben uytgewerkt (300). Alleen merken wy aen,

(300) Ziet TEN KATE, I Deel, bl. 123 en 124; en de *Taal- en Dichtkua-dige Bijdragen*, I Deel, bl. 221—225.

dat het woord *cieren*, zoo als eenige dit nog verkeerdelyk schryven, ter voldoening aen de uyt spraek en het beschaefde schryfgebruyk, met eene *s* moet geschreven worden. »

« De *c* (zeggen de Rudimenta, of Gronden der Nederduitsche Taal, uytgegeven door de Bataafsche Maatschappij: *Tot nut van 't algemeen*, 1805, IIe Stukje, bl. 38 en 39) de *c* geene nederduytsche letter zynde, gebruyke men de *k* in plaets van de *c* in alle woorden, welke, schoon uyt eene andere tael overgenomen, by ons als nederduytsche woorden zyn aengenomen. Men schryve dus :

<i>Kabinet</i> ,	en niet	<i>cabinet.</i>
<i>Kanael</i> ,	— —	<i>canael.</i>
<i>Kanselier</i> ,	— —	<i>canselier.</i>
<i>Kapitaal</i> ,	— —	<i>capitaal.</i>
<i>Kapiteyn</i> ,	— —	<i>capiteyn.</i>
<i>Kapittel</i> ,	— —	<i>capittel.</i>
<i>Karakter</i> ,	— —	<i>character.</i>
<i>Kastoor</i> ,	— —	<i>castoor.</i>
<i>Kleur</i> ,	— —	<i>colour.</i>
<i>Klisteer</i> ,	— —	<i>clisteer.</i>
<i>Koenraed</i> ,	— —	<i>coenraed.</i>
<i>Kolom</i> ,	— —	<i>colom.</i>
<i>Kokosnoot</i> ,	— —	<i>cocosnoot.</i>
<i>Komeet</i> ,	— —	<i>comeet.</i>
<i>Komeny</i> ,	— —	<i>comeny.</i>
<i>Kompas</i> ,	— —	<i>compas.</i>
<i>Konstabel</i> ,	— —	<i>constabel.</i>
<i>Koor</i> ,	— —	<i>choor.</i>
<i>Korael</i> ,	— —	<i>corael.</i>
<i>Kornelis</i> ,	— —	<i>Cornelis.</i>
<i>Kristael</i> ,	— —	<i>cristael.</i>
<i>Kronyk</i> ,	— —	<i>chronyk, enz. »</i>

« Deze letter (*c*), zegt DES ROCHES, word nog van de meeste schryvers in de onduytsche woorden gebruykt; als in *Carolus*, *Catharina*, *Cæsar*, *Corinthiën*, enz. »

« *Cier*, *cieraed*, en de woorden die daer van afstam-

men, als ook een *cysken*, zekeren vogel, zyn misschien de eenigste opregt duytsche woorden, die met eene *c* geschreven moeten zyn. »

« De Nederlanders (zegt MOONEN, bl. 5), die de *k* hebben, behooren de *c*, nu verbasterd van klank, niet te gebruyken. »

« De *c* (zegt WINKELMAN, bl. 5) geen nederduytsche letter zynde, behoort in deze tael vermyd, en niet dan in onduytsche woorden gebezigd te worden. »

« De *c* (zegt VANDER PALM, Eerste Stukje, bl. 9) komt ons voornaemelyk te pas, in het spellen van eygennaemen, of woorden van vreemde afkomste, als *Cerberus*, *Circe*, *Cicero*, *ceder*, *celle*, *cirkel*, *cymbel*, en meer andere; moettende men, in het spellen van nederduytsche woorden, de *k* of *s* daer voor gebruyken. »

R..... S..... N....., schryver der Algemeene Gronden der Nederduytsche Taal-en Spelkunde, zegt, bl. 72, dat de *c* in onze tael geheel onnoodig is; en dat alle de woorden beter met de zuiveren nederduytsche letters *k* en *s* geschreven zyn.

282. Gezien hebbende het voorgaende, nopens het gebruyk der letters *c*, *k*, en *s*:

Aenhoord hebbende de pleytingen voor en tegen het enkel letterteeken *c*:

Gelet hebbende op het ontegenspreekelyk regt der letters *k* en *s*:

Overweegende :

1° Dat de letter *c*, door verscheyden voorgaende nationaele besluysten, verbannen is uyt een zeer groot getal woorden, welke klaerblykelyk van vreemde taelen overgenomen zyn; en dat de natie onwederspreekelyk besloten heeft de letter *c*, in die woorden, door *k* of *s* te doen vervangen :

2° Dat de *c* in de woorden, uyt de welke zy nog niet stelliglyk of wettiglyk verbannen is, meer en meer verplicht word, door het regt van 't gebruyk, haere plaets aen de letters *k* en *s* af te staen; en, naer den natuerlyken gang van het schryfgebruyk, welhaest niet meer zal gebezigd worden:

3° Dat de schryvers, die de letter *c* nog willen behouden in eenige weynige woorden welke als nederduytsche erkend zyn, niet overeenkomen omtrent de woorden in welke de *c* zou moeten plaets vinden; dat de eene *c* gebruyken, daer de andere zich van *k* en *s*, volgens den regel der uyt spraek, bedienen (301):

4° Dat het moeyelyk is de eenpaerigheyd onder de schryvende te bekomen, zoo lang de *c*, die alle haere regten in nederduytsche woorden verloren heeft, niet geheel uyt de zelve verbannen is:

5° Dat deze verbanning, in allen deele, volgens den regel der algemeene uyt spraek, noodzaekelyk is; met den doorgaenden gang van geheel het schryfgebruyk onzer natie overeenstemt; en dat, gevolgelyk, het bezigen der letter *c* tegenstrydig is aen de twee wezenlyke taelgronden, het spraek- en het schryfgebruyk:

6° Dat alle beschaefde volkeren de vreemde woorden,

(301) Bl. 51, zegt SIEGENBEEK, dat men de *c* noodig heeft in de woorden CIER, CIRKEL, CYPRES (met *y*), en dergelyke, welke meer of min het burgerregt in onze taal verkregen hebben. Doch hier over in 't vervolg naeder. En wanneer hy, volgens zyne belofte, daer over, bl. 81, naeder handelt, dan zegt hy: *Alleen merken wy aen, dat het woord CIRREN, zoo als eenige dit nog verkeerdelyk schryven, ter voldoening aen de uyt spraek en het beschaefde schryfgebruyk, met eene s moet geschreven worden.* Gy zult misschien zeggen, dat het eene onoplettendheid is. Neen, want het zelfde vinden wy, in zyn Kort Begrip, bl. 20: *Ook heeft men de c noodig in het letterteeken CH, en in de woorden CIER, CIRKEL, CIPRES (met i), welke meer of min het burgerregt verkregen hebben.* En, bl. 51, staet het volgende: *Alleen hebben wy de c noodig in het letterteeken CH, 't welk van de g niet dan door meerdere scherpheyd onderscheyden is. Ook word de c nog door het gebruyk behouden in eenige woorden, welke anders reeds het nederduytsch burgerregt verkregen hebben, en welke de Woordenlyst zal doen kennen; doch voor CIEREN, gelyk veel nog schryven, behoort CIRREN, geschreven te worden.*

MOONEN zegt, bl. 6, dat men moet schryven *sedel*, *syfer*, *keder*, *kibori*, *kichorey*, *kypres*, *Kyprus*, enz. SIEGENBEEK, daerentegen, stelt *cedel*, *cijfer*, *cipres*. WAGENAAR en andere schryven *advokaet*, *fiskaal*; doch SIEGENBEEK zoud daer in liefst de *c* behouden. Ziet K. van SIEGENBEEK, bl. 124 en 125.

in dergelyke gevallen , naer hunne uyt spraek en schryfgebruik doorgaens gewyzigd hebben :

Besluyten wy :

1° Dat alle de vreemde woorden, welke onze natie, op het tegenwoordig tydstip, in haeren dienst werkelyk aengenomen, voor echt nederduytsche woorden erkend, en dus genaturaliseerd heeft, dat alle die oorspronkelyk vreemde woorden met het uysterlyk teeken of livrey der belgische natie moeten bekleed, en dus naer onze uyt spraek en spelling moeten ingeschikt worden. En

2° Dat, gevolgelyk, de letter *c* in echt nederduytsche woorden niet mag gebezigd worden ; ten zy gevolgd van *h*, als in *loochenen*, *juychen*, *kagchel*, *kugchen*, *rogchel*, *tigchel*, *wigchelaer*; alwaer *ch* bynae als *k* moet uytgesproken worden: en dat, voor het overig, de letter *c* moet verbannen worden uyt alle de woorden, die op dit tydstip als nederduytsche erkend en aengenomen zyn; en dat men dus moet schryven *kabinet*, *kapitaal*, *kapiteyn*, *kapitoel*, *karakter*, *kastoor*, *kokosnoot*, *kolom*, *koor*, *sier*, *sieraed*, *sieren*, *singel*, *sysken*, *versieren*, enz.

VEERTIENSTE HOOFDSTUK.

VAN DE OVERIGE MEDEKLINKERS, EN DE MEDEKLINKERS, IN 'T ALGEMEEN.

283. De Hollanders schryven, met *wr*, *wraddel*, *wraek*, *wrak*, *wrang*, *wrat*, *wreed*, *wreef*, *wreeken*, *wremelen*, *wrevel*, *wriggelen*, *wrikken*, *wringen*, *wrochten*, *wroegen*, *wroeten*, *wrok*, *wrong*, *wrongel*, *wryten*, *wryven* (302), enz.

Deze spelling heeft by ons, uytgezonderd eenige weynige schryvers, geenen byval gevonden; en zal, ons bedunkens, nooyt algemeen aengenomen worden. De Vlaemingen zeggen algemeen, en schryven ook liever *vraek*, *vreed*, *vreeken*, enz. Onze natie is zoo afkeerig van het hard geluyd der *wr*, en het komt haer zoo wrangende en wringende voor, dat zy, de woorddoorspronkelykheyd verlaetende, van *werken*, niet *wrocht* en *gewrocht*, maer *vrocht* en *gevrocht* zegt.

284. Hier uyt schynt, niet zonder grond, te volgen dat het bezigen der vervoegde *wr* tot geen doorgaenden regel van ons schryfgebruik mag gesteld worden. Maer zou daer uyt ook volgen, dat *wr*, in eenige byzondere gevallen, niet zoude moogen gebruykt worden, om te beter de natuer van de beteekende zaak uyt te drukken? « Den schorren klank (zegt HUYDECOPER, in zyne Proeve, bl. 526) van deze herhaelde *wr*, in *wroegen* en *wryten*, drukt de wrangheyd der beteekende zaeke niet kwaelyk uyt. Diergelyk vind men by G. BRANDT, Vreedz. Christen, p. 165 :

Hoe zochtze in scheuringen te wryten en te wroeten.

(302) Maer, alhoewel de Hollanders algemeen de *wr* in gemelde woorden bezigen; hoort men, in hunne dagelyksche spraek, seer dikwyls, *eryoen*, *vreeken*, *vrok*, *vraek*, enz.

En andere; doch by niemand krachtiger, dan by Poort, p. 422:

Neptunus wreeden wrok en wrange wraek ten doel.»

My dunkt dat ons *vr*, in deze en dergelyke omstandigheden, zoo krachtig niet zou weezen, noch het zelfde uytwerksel zou hebben. Indien deze bemerking aen de natie van eenige weirde schynt, dan zou zy, *vr* tot doorgaenden regel van haer schryfgebruik stellende, aen de schryvers kunnen veroorlooven zich van *wr* te bedienen, wanneer zy zulks zouden noodig oordeelen, om de duydelyke verstaenbaerheid des te beter te bereyken.

285. De medeklinkers *v* en *z* kunnen, volgens den aard hunner uyt spraek, nooyt anders gebezigd worden, dan om eene lettergreep te beginnen. Het zelfde heeft plaets, in alle echt nederduytsche woorden, met de medeklinkers *h* en *j*: uytgezonderd in de zamengestelde (n° 206) *thans*, *althans* (303); in *tjalk*, *tjerk*; in de klanknaebootende *tjilpen*, *tjanken* of *tjenken*; en in de diminutiva in *tje* als *beestje*, *giftje*, enz., voor die staende houden dat de *t* tot de laetste lettergreep behoort.

286. Wat de medeklinkers, elk in het byzonder, aengaet, wy meenen genoegzaam gesproken te hebben over het gebruik der *b*, *c*, *d*, *f*, *g*, *h*, *j*, *p*, *s*, *t*, *v*, en *z*. En daer nopens het gebruik der letters *k*, *l*, *m*, *n*, *r*, en *w*, ons weetens, noch moeyelykheid noch geschilpunt bestaet; zoo vermeenen wy omtrent de medeklinkers, afzonderlyk beschouwd, alles te hebben bygebragt wat ten dien aanzien vereyscht wierd. Wy sluyten dus onze verhandeling over de medeklinkers met de herinnering dat, uytgezonderd de *v* en de *z*, die medeklinkers moeten tot sluytletters gebezigd worden, welke by de verlenging der woorden vereyscht zyn.

(303) Men schryft nog algemeen, met *h*, het woord *thee*. Maer, indien men aen dit woord de waere naturalisatie wilt toeeygenen; dan zou men moeten *tee* zonder *h* schryven, even gelyk men met *tien* en andere gedaen heeft, die voortydt ook met *h* geschreven wierden.

VIJFTIENSTE HOOFDSTUK.

OVER DE VERWISSELING DER LETTERS.

287. « Het is (zegt WEILAND, Taalk. Woordenb., Inleid., bl. 13), in onze tael, zoo wel als in anderetaelen, eenen vastgaenden regel, dat letteren van een en het zelfde spraekwerktuyg, niet alleen, met elkander kunnen verwisselen, maer dat zy ook, in de daed, verwisselen. Wy vinden de gegrondheyd hier van, zoo ten aanzien van de klinkers, als in opzigt tot de medeklinkers, by WACHTER (304), allezins bevestigd. En hier by kan nog deze aanmerking gevoegd worden, dat de klinkers in de onderscheydene tongvallen veranderen, die in verschillende deelen van ons land plaets hebben.

In een gedeelte van Gelderland zegt men *vord*, dat by andere *voord* is. *Vorder* en *voorder*, *ver*, *veer*, *verder* en *veerder*, verschillen slechts in tongval. *Vaeren* is in de uyt spraek van sommige *vooren*. Hier van *vor*, *vorder*, *voeren*, *vorderen*. *Holt*, *holden*, *walt*, enz., vind men, in de oude *charters*, *privilegiën* en regten, bestendiglyk voor *hout*, *houden*, *woud*, enz. »

288. Daer het algemeen schryfsgebruyk den oppersten wetgeever der taele is; zoo moet men wel acht geeven op de letterwisselingen die, door het schryfsgebruyk, algemeen gewettigd zyn: zoo als de volgende

Verwisselingen der letters

AE en E.

Darm, *derm*.

Dwars, *dwers*.

Handig, behendig.

Handigheyd, behendigheyd.

Handiglyk, behendiglyk.

Kammen, werk, kemmen, werkw.

Knarsen, knersen.

Krank, byv. n., krenken, werkw.

Land, z. n., belenden, wer' w., ellende.

Lang, byv. n., lengen, werk., verlengen, werkw., lengte, allengs, allengskens.

Markt, merkt.

Schand, z. n., schenden, werkw.

Spar, sper.

Spark, sperk.

Stad, steden.

Tal (getal), tellen, werkw.

Tam, byv. n., temmen, werkw.

Tarwe, terwe.

Vaendel, vendel.

Vast, byv. n., vesten, werkw., bevestigen, werkw.

Volharden, werk., volherden, werkw.

Brengen, bragt, gebragt.

Denken, dacht, gedacht.

Gerst, garst.

Merk (305), mark.

(305) « *Merk, z. n., o., des merks, of van het merk; meerv. merken.* Het zelfde als *mark*. Een kenteeken, het welk men op of by eene zaak maekt, schryft, snyd, enz., om de zelve daer aen te kennen: *Ik heb myn merk op de wolbael geset. Eene roede, onderscheyden met eenige merken.* Hooft. *Brieven van merke (lettres de marque)*, by Hooft, geteekende magtbrieven van schae-verhael op den vyand. Figuerlyk, een duydelyk bewys: *Dat s'al, wat d'aerd bewoont, het merk eens Scheppers toont.* PSALME. *'T regte merk der kunst.* J. DE HARS. Zamenstell.: *merk:er, merkpael, merkregel, merksteen, merk-stok, merkteeken, merkweirdig.* — *Brandmerk, oogmerk, scheydmerk, enz.* « *Mark, z. n., vr., der, of van de mark; meerv. marken.* Eygenlyk, een teeken; doch daer voor bezigen wy *merk*. Wyders, eene met marken, of grensteekenen, aangeduyde en daer in bepaelde vlakke, eenen afgeteekenden omtrek. Het word van geheele landen gebruykt, als *Denemark (Denemarken), Finmark, enz.* Ook van eene landstreek, verscheydene plaetsen in zich bevattende, en binnen haere grenspaelen besloten: *De mark Brandenburg, enz.* Van hier de zamengestelde *markboek, markgraef, markgraefschap, mark-graevin, markpael, merkregter, marksteen.*

By KERO *marcho*, NORK. *marcha*, TATIAN., *marc*, middeleeuw. lat. *marcha*, eng. *mark*, by ULPHIL. *marco*, deen. *mark*, zweed. *märke*, fr. *marche*. Het lat. *margo*, eenen rand, komt hier mede in aenmerking.

WEILAND, *Taalk. Woordenboek.*

Perk , *park*.
Zwerm , *zwarm*.

A en I.

Band , z. n. , *binden* , werkw.
Drang , z. n. , *dringen* , werkw.
Drank , z. n. , *drinken* , werkw.
Hangen , *hing*.
Vangen , *ving*.
Zang , z. n. , *zingen* , werkw.

A en O.

Hangen , *hong*.
Magt , *moogen*.

Komen , *kwam*.
Rogchel , *ragchel*.
Slobberen , *slabberen*.

A en Y.

Zwak , byv. n. , *bezwyken* , werkw.

AE en EY.

Faelen , *feylen*.

EE en A.

Breeken , *brak*.
Eeten , *at*.
Geeven , *gaf*.
Leezen , *las*.
Neemen , *nam*.
Spreeken , *sprak*.
Vergeeten , *vergat*.
Weezen , *was*.

E en I.

Bede, z. n., *bidden*, werkw.
Bek, z. n., *bikken*, werkw. (306).
Geeven, werkw., *gift*, z. n., *begiftigen*, werkw.
Gergel, *girgel*.
Hennep, *hennip*.
Prent, *print*.
Regt, byv. n., *rigtsnoer*, *inrigten*, *onderrigten*, *berigten*.
Schel (van appels, enz.), *schil*.
Sckelfer, *schilfer*.
Smelten, *smilten*.
Vel, z. n., *villen*, werkw.
Weegen, *wigt*, *gewigt*.
Weeten, *verwittigen*.
Zeef, *zift*, *ziften*.

Dit, *deze*, *dezen*.
Kittelen, *ketelen*.
Krib, *kreb*.
Lid, *leden*.
Schinkel, *schenke*.
Schip, *schepen*, *scheepje*.
Smid, *smeden*.
Spit, *speten*.

E en U.

Greppel, *gruppel*.
Kneppel, *knuppel*, *kluppel*.
Schelp, *schulp* (307).

Hulp, *helpen*.

E en EU.

Sneeven (vallen), *sneuvelen*.

(306) En, met verwisseling van *b* in *p*, *pikken*; het welk meer in gebruik is dan *bikken*, in de betoekenis van *met den bek slaen*, gelyk de vogels doen.

(307) *Schelp* is in de meeste gevallen gebruykelyker dan *schulp*.

Kneukel, knekel.
Kreupel, krepel.

E of EE en EY.

Breed, breyden, uytbreyden, verbreyden.
Reed, bereyds, bereyden, toebereyden.
Zeggen, zeyde.

Kleyn, kleen.

I en O.

Gieten, goot.
Liegen, loog.
Vinden, vond.
Zingen, zong.

Togt, tiegen.

I en UY.

Rieken, ruyken.

O en E.

Dorpel, drömpel.

O en I.

Gebod, gebieden.
Loopen, liep.

O en U.

Dol, dul.
Drop, drup.
Droppel, dräppel.
Jok, juk.
Konnen, kunnen.
Konst, kunst, kunde.
Locht, lucht.
Schob, schub.
Schop, schup.
Slorp, slurp.
Slorpen, slurpen.
Troggelen, truggelen.

Bulderen (3o8), *bolderen*, ook *balderen*.

Kurk, *kork*.

Plukken, *plokken*.

Plunderen, *plonderen*.

Uchtend, *ochtend*.

Vul, *vol*.

Fullen, *vollen*.

O en BU.

Logen, *leugen*.

Nool, *neut*.

Schoot (van een schietgeweer), *scheut*, *shot*.

Spoor, *speur*.

Spooren, *speuren*.

Beur, *bors*.

Jeuken, *jooken*.

Feulen, *volen*.

O en UY.

Bogt, *buygen*.

Zog, *z. n*, *zuygen*, *werkw*.

Druypen, *droppen*.

U en IE.

Flugt, *vliegen*.

U en OU.

Huewelyk, *houwelyk*.

Stuewen, *stouwen*.

Goud, *vergulden* (3o9).

Grouwel, *gruwel*.

Grouwen, *gruewen*.

Menigvoud, *menigvuldig* (3 o).

(308) Klanknaebootsende woord, ontleend van het geluyd des winds.

(309) Van *vergulden* heeft men *vergulder*, *vergulding*, *verguldsel*, enz. *Vergouden* was oudtyds in gebruyk, en komt nog by KILIAEN voor.

(310) Van het zelfstandig naemw. *rouw* heeft men *enkelvoud*, *eenvoud*, *eenvoudig*, *tweevoud*, *meervoud*, *meervoudig*, *veelvoudig*, *veelvuldig*, *menigvoud*; en van *menigvoud* *menigvuldig*, *menigvuldigheid*, *menigvuldigh*.

EU en IE.

Keus, kiezen.

OU en EY.

Fout, feyl.

Korte en lange klinkers.

*Dag, daegs, hedendaegs, van daeg.**Dragt, draegen.**Jagt, jaegen.**Klagt, klaegen.**Weg, te weeg, zyns weegs.**Hof, hoofsch.**Een, enkel.*

Verwisseling der medeklinkers

B en P: *Bek, pikken; grip, greb.*D en R: *Kleed, kleerkamer, klerkas, enz. (n° 94).*D en T: *Ander, antwoord (n° 97); drillen (beeven), trillen.*V en F: *Vlier, flier; vyt, fyt.*G en J: *Gunnen, jonnen; gunst, jonst; jenever, genever.*G en N: *Toogen, toonen.*K en CH: *Denken, dacht.*L en R: *Stamelen, stameren.*N en L: *Midden, middelbaer, enz. (n° 94).*W en D: *Vouw, eenvoudig, enkelvoud (310), enz. (n° 94).*W en V: *Werken, vrocht, gevrocht (n° 283).*

289. Men heeft moeten opmerken, dat de voorgaende lysten twee soorten van verwisselingen inhouden: te weeten, verwisselingen waer van men zich naer welgevallen of omstandigheden mag bedienen: als *darm* en *derm*, *dwars* en *dwers*, *knarsen* en *knersen*, enz.; waer van men het een of het ander der twee woorden gebruyken mag. Omtrent de andere soort van verwisselingen, kan geenens keus plaets hebben. Dusdaenige zyn *krank* en *krenken*, *schand* en *schenden*, enz.; waer van de eerste noodzaekelyk als zelfst. naemw., en de tweede als werkwoorden moeten gebezigd worden. De eerste zyn, behalve de letterverwisseling, in de zelfde uyterlyke gedaente aengeteekend: als *darm* en *derm*;

alwaer die twee woorden , buyten de verwisseling der *a* en *e* , met de zelfde letters geschreven zyn. De andere , in tegendeel , als *schand* en *schenden* , *land* en *belenden* , enz. , komen in verschillende gedaenten voor ; naemelyk , *schand* en *land* als zelfst. naemw. , en *schenden* en *belenden* als werkwoorden.

290. Ziet hier nog eenige andere verwisselingen , waer van de eerste kolom meer tot de vlaemsche dialekt , en de tweede meer tot de hollandsche dialekt schynt te behooren.

Begryp , z. n.

Bermhertig.

Bestier.

Dertel.

Edel.

Leég.

Smert.

Ster.

Stieren.

Stierman.

Verken.

Begrip.

Barmhertig.

Bestuer.

Dartel.

Adel.

Laeg.

Smart.

Star.

Stueren.

Stuerman.

Varken.

291. Door de letterverandering , heeft het gebruyk een woord verscheydene gedaenten gegeven (311) ,

(311) « Wy zouden (zegt HURDECOER , *Proeve* enz. , bl. 581) niet wel eene gunstiger gelegenheid kunnen aentreffen , dan deze , om eenigzins uyt te weyden omtrent de eygenlyke beteekenis van ons woord *wandelen* , het welk van veele niet regt verstaen word. Het onnoodig voorbygaende , zullen we alleen aenroeren het geen ons van de waerheid kan verzekeren. Wy telden het , B. IX. , §. 279 , onder de frequentativa , of iterativa , afkomstig van 't eenvoudig *wenden*. Dit is weirdig wat naeder ontleed te worden. *Wenden* is *keeren* , *omkeeren*. Dit bepaelt ons tot geen zeker onderwerp ; ook niet tot eene zekere wyze van omkeeringe : maer word gezeyd van alles wat in staet is , zich om te keeren ; of omgekeerd te worden. Het frequentativum hier van is *wendelen* , 'twelk echter in zoo ruym eene beteekenis niet gebruykt word ; zynde eygenlyk een *dikwyls wenden* , een *herhaeld keeren*. Hier van , by KILIAEN , *wendel* , *wendelick* , *wendel-trap* , enz. Hier van moogelyk ook , met verandering van *w* in *v* , *vendel* ; het welk dan 't regte woord zoude zyn , en niet *vaendel* , gelyk men nu veeltyds spreekt. Dit behaegt ons : doch , wy laeten 't aen uw oordeel , om hier niet stil te staen. *Wendelen* , of *dikwyls wenden* , kan geschieden , of liggende , of gaende , of staende. Liggende , heet het *wentelen* (KILIAEN en ook eenige der nieuwe schryven niet wel *wentelen* ; want de *d* verwandelt hier in eene *t* , gelyk we in 't vervolg ook *wanden* en *wanten*

om verschillende zaaken en aendoeningen te kenmerken, of, om, door afwisseling, welluydendheid, klanknaebooting, het algemeen oogwit van spraek en schrift te bevoorderen. Zoo gebruykt men het werkw. *verlengen* (van het byvoegelyk naemw. *lang*) voor *langer maeken*; terwijl men *verlangen* voor *begeiren* bezigt. *Verlengen* word dus gebruykt in eenen natuerlyken of physischen zin, *verlangen* in eene overdragtige beteekenis. Er bestaet tusschen beyde eene zekere overeenkomst: want, gelyk *verlengen* beteekent *eene zaak langer maeken dan zy te vooren was*; zoo zegt men ook dat *iemand verlangt*, wanneer hy uyt begeirte, als het ware, reykhalst of zich anders uytstrekt, en zich dus langer maekt. Zoo bezigt men *lengen*, in de beteekenis van *verlengen*; en *langen*, in den zin van *iets met het uytstrekken der hand toereyken*. *Drinken* beteekent zoo veel, als *drank inneemen*; en *zuigen* zoo veel, als *zog* of andere *vloeystoffen langzaam met den mond in zich trekken*: maer *drenken* beduyd *te drinken geeven*, zoo als *zoogen* beteekent *te zuigen geeven*. Van *sneeven*, dat eygenlyk zoo veel beduyd als *vallen*, *uytglippen*, *struykelen*, heeft men *sneeven* en *sneuvelen*: het eerste is een voordduerende werkwoord van *sneeven*, of *vallen*; en het laetste word gebruykt voor in den kryg *omkomen*, of *het leven verliezen*. Van *regt*, dat zoo veel beteekent als *echt*, *juyst*, *waerachtig*, heeft men *regten*, *regter*, *regtig*, *regtigen*, *beregten*, *beregtig*, *opregten*, enz. Maer men zegt ook *rigten* (in de beteekenis van *schikken*), *rigter*, *rigtig*, *rigting*, *afrigten*, *berigt*, *berigten*, *inrigten*, *onderrigten*,

sullen ontmoeten). Gaende, heet het *wandelen*; en staende, *zwindelen*. Dit laetste word doorgaens gebruykt van een' *tol*, van een *rad*, draeyende om een' *stilstaenden* as, enz., en overdragtelyk van het *hoofd van een' mensch*; zie B. IX, §. 213. Op eene vierde wyze kan men sommige buygzaeme dingen wenden om of rondom andere dingen; en dit heet men *of winden*, of *windelen*. Men moet bekennen dat het gebruyk hier verstandiglyk te werk gaet, dewyl het, door de verandering van eene of van twee letteren, een een selfde woord verscheydene gedaenten geeft, om verscheydene zaaken, die op verschillende wyzen eene selfde hoedaenigheyd vertoonen, bescheydenlyk aan te duyden. Zoo dit in eene taal fraey en aenmerkenaweirdig is, zoo is het zulke buyten twyfel in de onse.

oprigten, verrigten, rigtsnoer, enz. De nederduytsche dichters maeken in de klanknaebootzing (312) een

(312) By HUYDECOOPER, bl. 417 van zyne Proeve, vind men, in de aenmerking op het woord *soezen*, door VONDEL gebezigt:

« *Soezen*, een woord, gemaekt om den klank, die met des zelfs uytpraek overéenkamt, nae te bootsen. Hier gebruykt VONDEL het, om 't geluyd, dat eene sterke vlam te weeg brengt, uyt te drukken; want zoo zegt hy:

De vlammen neemen toe, en gaen om 't lichaem SOEZEN.

Wy lazen, B. VII, §. 169:

Gelyk de kalkkolk plagh te SOEZEN en te kissen.

Voor *soezen en kissen*, zegt hy in dit Boek, §. 238, *sissen en kissen*. Zie de Aantek. XII, 364. *Soezen*, of *soezen*, gebruykt JAN ZOET ook, niet kwaelyk, van 't geluyd der zee, in *Olimpia*, Act. II, sc. 2.

Zo LOEST en BROESTAS dan, dat zelf de rotzen beven.

Voor dit *soezen en broezen*, zal men moogelyk weér elders vinden, *suiszen en bruizen*: want *bruyzen, bruytschen, brieschen, broezen, proesten*, enz., zyn alle goede woorden; om het daer mede overeenkomende geluyd uyt te drukken. Ook veranderde JAN ZOET *bruyzen in broezen*, om het voorgaende *soezen*: even gelyk wy hier boven, §. 279, door de Leydsche Rederykers *praeten* veranderd zagen in *praetelen*, om 't voorgaende *ratelen*; en gelyk VONDEL *klinken* verandert in *klingen*, om 't voorgaende *singen*, schryvende, in Gysbr. van Aemstel, Act. 1, sc. 2.

Ons klooster zingt en KLINGT.....

Want onze taal vermaekt zich zeer in twee woorden van den zelfden klank by een te voegen; waer van alom veel voorbeelden zyn, en dat, hoewel 't in veelerhande gelegenheden gedaen word, echter naedrukkelykst geschied in het naebootzen van zeker geluyd. »

En bl. 504.

« §. 364, *siszen* rymt hier op *kissen*. De woorden verschillen weynig, en de beteekenis niet veel. VONDEL zegt:

Men hoort het bloet door 't vier in dese wonde SISSEN,
als gloeiende yser in den koelbak plagh te KISSEN.

Wat *kissen* zy, is genoegzaam uyt deze woorden, doch breeder te zien boven, p. 528. In de zelfde beteekenis vind men *siszen*, behalve hier, ook by ANTONIDES, Ystr., B. II, p. 59, spreekende van *verbrande steenen, aerde en aaschen*, uyt den brandenden berg Hekla, op Ysland, ten hemel gevlogen:

Tot datze al SISSENDE neerplompen in den vloed.

MOONEN gebruykt dit zelfde woord, om het *piepende* geluyd der slangen (waer van zie onze Aantek. VII, 274) uyt te drukken. HEIL., Herdersz., p. 8:

..... SISSENDE in 't verborgten aen de beeken.

Maer WESTERBAEN had geen goed gehoor, toen hy schreef, *Lof der Zotheyd*, p. 34:

..... Daer meenich bal en loot,

Voor by syn ooren sist en dreyght hem met de dood.

Want het geluyd van eenen *kogel*, iemand voorby de ooren vliegende, gelykt naer geen *siszen*, maer zeer wel naer *gonzen*. SAMUEL MUNKERUS op de Poëzy van MOONEN:

Men schrikt voor 't GONZEN van de KOGELS.....

P. GEESTDORP, Verovring van 's Hertogen Bosch, 1629, §. 335:

Het vinnig-GONSEND' LOOT van 't buld'rende geschut.

De letter *s*, die, en in gedaente en in klank, de scherpste onzer klinkers is, kan geen geluyd, dan dat zeer scherp en fyn is, naebootzen; maer de *o* is grof en dof, enz. Wy spraken ook van dit dof geluyd der *o*, in tegenstelling van den helderen klank der *a*, in onze Aantek. V, 529; daer we, onder andere, gewag maekten van het *klaterende* geluyd des *donders*, die zynen toon dikwyls verandert, en somtyds *klatert* of *schettert*, somtyds, en wel

veelvoudig gebruyk van de letterverwisseling; die de kenners vermaekt, wanneer zy, met den aerd der taele niet strydende, geene duysterheyd noch verwarring medebrengt.

292. Uyt het aangevoerde blykt meer dan genoegzaam, dat het algemeen schryfgebruyk in zeer veele gevallen de verwisseling erkend en aengenomen heeft. En daer wy (n° 121) gezien hebben, dat het algemeen schryfgebruyk den eersten rang onder alle de spelgronden bekleed; zoo volgt daer uyt, dat men ook gereedelyk alle letterwisselingen moet eerbiedigen, die door het algemeen gebruyk als wettig verklaerd zyn. Wy zeggen dan, met den hoogleeraer SIEGENBEEK, bl. 177:

293 « Wat nu blykt uyt al het aangevoerde duydelyker, dan dat er hoegenaemd geene reden is, om, met eenige nieuwere taelhervormers, *eenvouwig*, *enkelvouwig*, *meervouwig*, te schryven, in stede van *eenvoudig*, *enkelvoudig*, *meervoudig*, zoo als het algemeen gebruyk gewild heeft, dat deze woorden zouden geschreven worden? De naeste afleyding van *eenvoud*, *enkelvoud*, *meervoud*, verbied dit reeds, ten zy men ook verkiezen mogt *eenvouw*, *enkelvouw*, *meervouw*, te schryven. Doch wie ziet de verkeerdheyd en belagchelykheyd hier van niet in? »

En bl. 169: « Is derhalve de verwisseling der *a* en *o* zoo gemeen in onze moedertael; wat zoud ons dan beweegen om, met eenige nieuwere schryvers, *overtallig* voor *overtollig* te schryven? Waerlyk, zoo ergens eene

meest, *rommelt* en *dreunt*. Zulk een' rommelenden donder vind ik krachtig uitgedrukt by SCHAGHEN, Alckmaer Lofdicht, §. 363:

..... Gelyck een DONDERSLAGH,
Die door den dicken wolck na wil niet breecken magh,
Verdubbeld zyn geweld: hy ROMMELD, DOMMELD, STOMMELD,
Hy ROMMELD heen en weer, al GROMMELLENDE GROMMELD:
Ten lest met dulder kracht; zoo schricklych berstet uyt,
Dat hemel, hel, en aerd staen 'tsidd'ren door 't geluyd.

HENDRIK RINTJES, Morgenstond, p. 13:

De Donder DREUNT, dat aerd en hemel kraecht.ENZ.

ongegronde zucht tot nieuwigheden doorstraele, dan zeker is zy hier in te ontdekken. Het is waer, men zegt *voltallig*, niet *voltollig*, van *getal*; maer doet zich niet een dergelyk verschil tusschen grondwoorden en der zelve afgeleyde, of tusschen onderscheydene afgeleyde woorden, in honderd andere gevallen voor? Men denke slechts aen *drank* en *drenken*; *vast*, *vesten*, *bevestigen*, en *standvastig*; *handig*, *afhandig*, en *behandig*, van *hand*; aen *reed*, *reeds*, *gereed*, *toereeden*, en *bereyds*, *bereyden*, *toebereyden*; welke voorbeelden wy, zoo het noodig ware, nog aenmerkelyk zouden kunnen vermeerderen. Met even veel grond dus, als men *overtallig* voor *overtollig* wilt geschreven hebben, zou men kunnen zeggen, dat men voortaan *dranken*, voor *drenken*; *vasten*, *bevastigen*, voor *vesten*, *bevestigen*; *behandig* voor *behandig*, enz.; moet schryven. Doch wie gevoelt niet, dat men, dus doende, tot ongerymdheden vervallen zoude, en de tael eene geheel andere gedaente doen aanneemen? Men volge dan het algemeen gebruyk, 'twelk *overtollig* voor *overtallig* gewild, en in dit woord, even als in *tol* (*vectigal*) en de daer van afgeleyde, de sporen bewaerd heeft van een oud verloren imperfectum, *tol*, gelyk men naeder bevestigd kan vinden, by TEN KATE, II Deel, bladz. 708. »

294. Uyt het hooger aengehaelde besluyten wy, insgelyks met den hoogleeraer SIEGENBEEK, dat er geen gegronde reden bestaat, om, met eenige nieuwere schryvers, *middenste*, *middenkamer*, *middenlandsch*, *middenmuur*, *middenweg*, enz., te stellen; in plaats van *middelste*, *middelkamer*, *middellandsch*, *middelmuur*, *middelweg*, enz. In deze en alle diergelyke gevallen, heeft het algemeen spraek- en schryfgebruyk de verwisseling der *n* met de *l* ingevoerd; gelyk het ook de verandering van *n* in *r* vraegt, by het woord *midnachten*. Men schryve dus, overeenkomstig met het algemeen schryfgebruyk, *middelbaer*, *middeldeer*, *middelkamer*, *middellandsch*, *middellinie*, *middelryf*, *middelryk*, *middelryn*, *middelmaet*, *middelmuur*, *middelpad*, *middelpunt*, *middelriem*, *middelstraet*,

middelste, *middelvinger*, *middelweg* (313), *'s middernachts*.

295. De verwisseling der *n* met de *l* in de woorden *vermeeten*, voor *al te stout* (314), en *vergeeten*, is ook, door de groote meerderheyl der spreekende en schryvende, zoodaenig gewettigd, dat wy het voor roekeloos en onbezonnen achten zich daer tegen te verzetten. Wy vermeen en dus, dat het geraedzaam is, zich ten dezen aanzien naer den meer algemeenen wille der natie schikkende, als echt te erkennen de schryfwyze van *vermeetelheyl*, *vermeetelyk*, *vergeetelheyl*, *vergeetelyk*, *vergeetelvloed*, enz. Hier uyt mag men echter niet besluyten, dat wy de schryfwyze van *vermeetenheyl*, *vergeetelyk* (315), *vergeetenheyl*, als onecht willen verbannen.

296. Volgens SIEGENBEEK, bl. 165—168, moet de *g* van *springen*, *aenvangen*, *afhangen*, *gevangen*, *koning*, *oorsprong*, en *gang*, verwisseld worden tegen *k*, in de woorden *sprinkhaen*, *aenvankelyk*, *afhankelyk*, *gevankelyk*, *koninklyk*, *oorspronkelyk*, *doorgankelyk*, *toegankelyk*, en *vergankelyk*.

WEILAND, Taalk. Woordenb., Inleid., bl. 70 en 71, zegt:

(313) *Middel* wierd oudtyds als een byv. naamwoord gebezigd. In het Woordenboek van WEILAND, vind men het volgende:

« *Middel*, byv. n. en byw., *middeler*, *middelst*. Dat in het midden is. Het woord is reeds ten deele verouderd, daer den overtreffenden trap alleen nog in zwang is. Den stellenden trap word in samenstelling slechts gevonden; als *middelpad*, *middelweg*, enz. Wy hebben nog twee woorden, als bywoorden gebruykelyk, in den zin van ondertusschen, *middelertyd*, *middelertwyl*. Op het eerste aanzien, zoude men de zelve houden, voor zamengestelde woorden uyt den vergelykenden trap *middeler*, en *tyd*, *wyl*. Doch *middeler* schynt hier eerder eene vrouwelyke buyging van den tweeden naamval te zyn, met uytlaeting van het voorzetsel *in*, dat, oudtyds, eenen tweeden naamval beheerscht heeft. Den overtreffenden trap alleen is nog in gebruyk, doch slechts in eenen stellenden zin, van iets, dat, tusschen andere dingen, in het midden staet: *Den middelsten vinger*. *Het middelste huys*. *Den middelsten zoon*, die in jaeren tusschen beyde is. »

(314) Onderscheyden van het byv. n. *vermeeten*, voor *kwasyk gemeeten*.

(315) *Vergeetelyk* en *vergeetelykheyl*, met ééne *l*, stammen af van *vergeeten*; en *vergeetelyk*, en *vergeetelykheyl*, met twee *ll*, van *vergeetel*.

« De *g* en *k*, zegt NYLÖF (316), worden dikwyls verwisseld, en men schryft *koning* en *konink*, *lang* en *lank*, *gang* en *gank*, enz. Ook word de *k*, door veele, achter de *g* gevoegd, in *jongk*, *langk*, *zangk*, *springkhaen*, *gevangkenis*, *afhangkelyk*, enz. Doch dit is daer door veroorzaekt geworden, dat de *g*, achter de *n* komende, in de gemeene uyt spraek, vry wat van de *k* heeft. Ook waren de oude gewoon, om, in deze en andere gevallen, verscheydene medeklinkers zamen te voegen, en dus de uyt spraek te verharden. Zoo lang sterkte des ligchaems een der eerste voorregten van het nederlandsch volk was, vertoonde deze sterkte zich ook in het spreken en in het schryven. Men leyde zich naemelyk toe, om de medeklinkeren alle kracht en naedruk by te zetten, voegde verscheydene by elkander, en schreef en sprak *jongk*, *jonck*, *joncgk*, *ghincg*, *Ecgbrecht*, *licgghen*, *konincgkryk*, enz. Naer maete de sterkte des ligchaems afnam, wierd ook de tael, van tyd tot tyd, immer meer van zulke te onpas komende letteren gezuyverd, door zamenvoeging van welke men een krachtig geluyd wilde voordbrengen, en de sterkte der spraekwerktuygen aen den dag leggen. Nette schryvers gebruyken thans, in de gegeevene voorbeelden, alleen de *g*; en schryven *jong*, *lang*, *ging*, *koningryk*, *gevangenis*, *liggen*, enz. »

In het Voorberigt van zyn Woordenboek, letters E—H, jaer 1802, vind men :

« In den ALGEMEENEN KONST- EN LETTERBODE, voor het jaer 1802, N° 5, bl. 66 enz., vind den leezer een berigt aengaende de ernstige poogingen onzer taelkenneren, « om, ware het moogelyk, de spelling onzer « moederspraek eens eyndelyk op eenen bepaelden en « vasten voet te brengen; gelyk ook van der zelve onderlinge overeenkomst omtrent deze en geene voornaeme « punten, en eene opgaef van de reeds gemaekte bepaelingen des aengaende. » Eenige dezer bepaelingen, die den grond onzer taele niet ondermynen, en voornaemelyk op eene onderlinge afspraek rusten, heb ik, om

eene gelyke spelling te helpen bevoororderen , in dit Deel myns Woordenboeks gevolgd; en zal van de zelve verder gebruyk maeken. Zy strekken zich uyt tot *de inlassching en uytlaeting van eene letter, welluydendheydshalve*: als *zwaerder, hoorder*, enz., voor *zwaerer, hoorer*, enz., *gebeurtenis, verbindtenis*, enz.—*schielyk*, voor *schierlyk*; terwyl ik in *thans, althans*, enz., geene meerdere welluydendheyd, dan in *thands, althands*, enz., *bespeurende*, de laetste schryfwys blyf volgen: als mede tot de tusschenvoeging van de zachte *e*, in al de, daer, opgegevene voorbeelden, terwyl ik voor *oorspronkelyk, aenvankelyk*, enz., *oorsprongelyk, aenvangelyk*, enz., blyf verkiezen, gelyk ook *andwoord*, voor *antwoord*. »

In de Verhandeling over de Nederd. Tael- en Letterkunde, door WILLEMS, vind men, Tweede Deel, bladz. 380 (jaer 1824):

« Wat *koninklyk, aenvankelyk, vergankelyk*, en meer zulke woorden is betreffende: schoon wy er verre af zyn, van deze manier van schryven belagchelyk te vinden, gelyk sommige doen; zoo verkoozen wy toch liever *koninglyk, aenvanglyk, verganglyk* (zonder inlassching der *e* achter *g*), omdat wy gelooven, dat de *g*, op *l* overgaende, niet eygenlyk *k* word, maer dat de *gl* hier, gelyk in het hoogduytsch *gleich*, moeten worden uytgesproken. »

297. Het is voor alle taelkenners blykbaer, dat het algemeen schryfgebruyk stelliglyk de verwisseling van de *g* en *k* geboden heeft in *jonker* van *jong*, *henker* (scherpregter) van *hangen*, *spreukel* van *sprengen*. Maer is den algemeenen wille onzer natie zoo uytdrukelyk, ten aenzien van alle de boven gemelde woorden, die SIEGENBEEK met *k*, in plaets van met *g*, wilt geschreven hebben? — Wanneer ik onze vlaemsche schryvers raedpleeg, en, inzonderheyd, de verscheydene uytgaeven van onze woordenboeken naegae; dan ben ik gedwongen op eene ontkennende wyze te antwoorden. Wat de hollandsche natie aengaet, wy zien uyt de aenteekening van WEILAND (n° 296) dat, voor de uytgaefder Verhandeling van den hervormer SIEGENBEEK, nette schryvers in die woorden de *g*, en niet de *k*, ge-

bruykten; en dat den taelkundigen WEILAND, in het jaer 1802, het spellen van *oorsprongelyk*, *aenvangelyk*, enz., nog als de beste schryfwyze beschouwde.

Wanneer wy verder het algemeen schryfgebruik van het nederduytisch in aenmerking neemen, dan zien wy, dat verscheydene letters, ter bewaering van den oorsprong en de regelmaat der woorden, algemeen in het schryfgebruik hehouden zyn; schoon zy in de doorgaende uytpraak den klank niet hebben, die haer in het abee toegekend is. Men denke slechts aen *graed*, *welleevendheid*, *menschlievendheid*, *toegeevendheid*, *dag*, *ontvanger*, *ontvong*, en veele andere woorden (n° 120, 256, 261, en noot 197). In deze woorden hellen de *d*, *g*, en *v*, wel duydelyk naerden klank der *t*, *ch*, en *f* over: gelyk de *g*, achter de *n* komende, in de uytpraak, vry wat van de *k* heeft; zoo als men ligtelyk merkt, by de uytpraak van *hy is nog te jong*, *in het ryk der blinde is eenoog koning*, *in zyne jongheid*, *in het koningryk*, *springkever*, *springstok*, *springly*, *springvloed*, *springvuur*, enz. SIEGENBEEK en alle de heden-daegsche schryvers spellen nogtans *jong*, *koning*, *jongheid*, enz.

« Volstrekte eenstemmigheyd (zegt BILDERDIJK, in zyne Spraakl., bl. 393) tusschen letterspelling en uytpraak is onmoogelyk, zoo drae men aen de letterfiguer eenen al te eng bestemden klank (of spraektuygwerking) toeeygent. En dit behoorde by 't leezen, zoo wel als by 'tspreken, in acht genomen. De zelfde letter neemt, in verschillende zamenvoegingen, ja, in enkele woorden, onderscheydene wyziging aen. Het was ook ter zaeke van deze natuerlyke verharding der eene letter door de andere, dat onze oude voor ons *vyfde*, *zesde*, *elfde*, en *twaaelfde*, gewoon waren *vyfte*, *zeste*, *elfte*, en *twaaelfte* te zeggen; waer van wy *vyfthalf*, *zesthalf*, *elfthalf*, en *twaaelfthalf*, met de *t* hebben (even gelyk wy *achthalf* zeggen), in welke alle, onze uytpraak de *h* onderdrukt. »

298. Zou men uyt al het aengevoer'de niet moogen besluyten, dat de schryfwyze van SIEGENBEEK in de woorden *sprinkhuen*, *aenvankelyk*, *afhankelyk*, enz.,

tegenstrydig is aen den doorgaenden gang van het algemeen schryfgebruik; aen den oorsprong en de regelmaet, welke twee taelgronden, in geval van tweestryd met de uyt spraek, den voorrang moeten hebben, zoo als n° 120 en 121 bewezen is.

299. Eyndelyk, moeten wy hier nog doen opmerken, dat verscheydene andere verwisselingen in ons schryfgebruik plaets hebben, welke min of meer het burgerregt verkregen hebben, of die men in de doorgaende schryftael gedooft: en dat er, daerentegen, zeer veele andere zyn, die wel in de zamenspraek gebezigd worden; maer niet in de schryftael, ten zy in boertery en dergelyke omstandigheden, waer in men de gemeenzaeme uyt spraek wilt afschetsen. Onder de eerste soort, meenen wy te moogen stellen de woorden *bestandig* (van *stand*), *bestendig*; *hen*, *hin*; *drie*, *dry*; *molen*, *meulen*; *rat*, *rot*. Onder het laetste slag van verwisselingen, plaetsen wy *allerley*, *alderley* (317); *arm*, *erm*; *boter*, *beuter*; *damp* (nevel), *domp*; *deugen*, *doogen*; *deugeniet*, *doogeniet*; *dorschen*, *derschen*, *darschen*; *duer*, *dier*, *dierte*; *flesch*, *flasch*; *gewoonte*, *geweunte*; *honig*, *heunig*; *koning*, *keuning*; *laetst*, *letst*, *lest*; *ouders*, *ouwers*; *schouders*, *schouwvers*; *tooneel*, *toneel*; *vuer*, *vier*; *woonen*, *weunen*; *zoon*, *zeun*.

(317) * Min kan de *d* (zegt WEILAND, Taalk. Woord., Inl., bl. 58) noodzaakelyk geoordeeld worden in de woorden *alderley*, *aldergrootst*, *eenderley*, *geenderley*, voor *allerley*, *allergrootst*, *eenerley*, *geenerley*; en ik zie niet, dat de zelve zoo geheel geschikt is, om, gelyk men zegt, de uyt spraek te stevigen: althans, dan zoude men, om de zelfde reden, ook moeten zeggen in *alder naem*, voor *in aller naem*; doch wie zoude zulks verkiezen? *

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

OVER DE INLASSCHING DER *E*.

300. « Wy zyn thans, zegt SIEGENBEEK, bl. 240 en volgende, tot eene byzonderheyd gevoorderd, welke op de welluydendheyd grooten invloed heeft, de inlassing, naemelyk, der zachte *e* in zelfstandige naemwoorden op *nis*, en byvoegelyke naemwoorden op *lyk* en *loos*. Op zich zelve, kan deze inlassing niet anders, dan als regelmaetig en met den aerd onzer taele geheel overeenkomstig, beschouwd worden. Immers vinden wy de zachte *e*, waer op oudtyds, gelyk aen deskundige bekend is, alle onze zelfstandige naemwoorden eyndigden (318), in zeer veele woorden welluydendheydshalve ingevoegd, met naeme in die, welke op *ling*, *nis*, en *aer* eyndigen, als *vreemdeling*, *kweekeling*, *muyteling*, *ambtenaer*, *tollenaer*, *lessenaer*, *geheymenis*, *groetenis*, *getuygenis*, en zeer veele andere. Doch, niettegenstaende de invoeging der zachte *e* met den aerd en de regelmaet onzer taele zoo volkomen strookt, hebben echter sommige, sedert eenigen tyd, de zelve uyt de byvoegelyke naemwoorden op *lyk* en *loos*, ja zelfs uyt eenige zelfstandige naemwoorden op *nis* getracht te verbannen; en alzoo, tegen de natuer der taele aen, welke op welluydendheyd grootelyks gezet is, en tot merkelyke verachtering van haere beschaefdheyd, eene

(318) « Zie de *Nieuwe Bijdragen*, I Deel, bladz. 309 en volg.; en den brief van A. VERWEZ aan Prof. RELAND, in de aentoekening aengehaeld. »

onaengenaeme botsing van medeklinkers te weeg gebragt. Wie toch is er, die in *voortreflyk* voor *voortreffelyk*, *noodzaeklyk* voor *noodzaekelyk*, *volmaektlyk* voor *volmaektelyk*, *kostlyk* voor *kostelyk*, en meer dergelyke, niet eenen zeer aenstootelyken wanklank bespeurt?—Voor de verbanning der zachte *e* uyt zelfstandige naemwoorden op *nis*, valt geheel geene reden uyt te denken. Immers is het geenzins twyfelachtig, of het algemeen gebruyk hier stellig de invoering der *e* voordere; gelyk die invoeging ook door de regelmaat der overige woorden op *nis* vereyscht word. Waerom dan zou men *erkendnis*, *bekendnis* (319), voor *erkenenis*, *bekenenis*, *droefnis* voor *droefenis*, *begraefnis* voor *begraefenis*, *beeldnis* voor *beeldtenis*, schryven? Ik zie waerlyk hier toe geene meerdere reden, dan om *belydnis*, *geschiednis*, *geheymnis*, *geheugnis*, voor *belydenis*, *geschiedenis*, *geheymenis*, *geheugenis*, enz., te schryven. Wilt men derhalve niet alle taeleygen omverre stooten, en ten laetsten de gansche tael eene andere gedaente doen aenneemen; zoo houde men zich aen die schryfwyze, welke door het gebruyk van vroegeren en laeterentyd gevestigd is, en laete de *e* in de woorden op *nis* haere plaetse behouden. Voor de weglaeting der *e* in de byvoegelyke naemwoorden op *lyk* en *loos*, is eenige reden uyt te denken; voor zoo verre het gebruyk omtrent deze invoeging minder eenpaerig is, en het uyt dien hoofde bezwaerlyk valt daer omtrent vaste bepaelingen te maeken. Men heeft dus begrepen de eenpaerigheyd best te kunnen uytwerken, door de *e* geheel te verbannen. Doch wie erkent niet, dat dit in waerheyd heeten mag den gordiaenschen knoop door te hakken? Het is ywaer, dat onze beste schryvers, als alleen door een donker gevoel van welluydendheyd geleyd wordende, daer

(319) « Deze schryfwyze steunt op de onderstelling, dat *bekenenis*, *erkenenis*, van de deelwoorden *bekend*, *erkend*, afkomstig syn. Doch deze afleyding komt my bedenckelyk voor: althans geloof ik, dat men met even veel gronds de genoemde woorden van *bekennen*, *erkennen*, kan afleyden; gelyk *verbindenis*, *belydenis*, duydelyk van *verbinden*, *belyden*, hunnen oorsprong hebben: zoodat *bekenenis*, *erkenenis*, eygenlyk zou syn voor *bekennenis*, *erkennenis*. »

omtrent noch onderling eenstemmig, noch aen zich zelve volkomen gelyk zyn; en deze oneenpaerigheyd de vaststelling van doorgaende regelen moeyelyk maekt: doch ik geloof tevens, dat die vaststelling moogelyk word, wanneer men op de regelmaet der taele en het achtbaer gebruyk naer eysch acht geeft.»

Uyt het aengevoerde ziet men, dat de inlassching der *e* met den aerd van het nederduytsch overeenkomt. Ook is de zelve in zeer veele omstandigheden, door het algemeen spraek- en schryfgebruyk onzer natie, zoodaenig gewettigd, dat men daer over niet meer te beslissen heeft (n° 88); maer alleenelyk de gevallen nae te zien, in welke de natie die inlassching ingevoerd heeft: en het is tot die beschouwing dat wy althans overgaen.

301. Wanneer wy den algemeenen gang van het schryfgebruyk der Vlaemingen naegaen; dan bemerken wy, dat men tot eenen doorgaenden regel mag stellen, dat de afstammelingen eyndigende in *lyk*, *loos*, *ling*, en *nis*, gevormd worden door de afsnyding der *n* van den verbogen uytgang *en* (320): uytgezonderd die afstammen van woorden, waer van het zaekelyk deel uytgaet in *l*, *r*, en den zachten klauk *en* of *ig*; wylke slechts de uytgangen *lyk*, *loos*, *ling*, en *nis* aenneemen (321).

302. Wy meenen dat het eenigzins noodig, of ten minsten geraedzaam, is den voorgedraegen regel te bevestigen, door eene menigte van

(320) Zulks is, in andere woorden, met afsnyding der *n* van het meervoud der zelfstandige naemwoorden, van het mannelyk eenvoud der byvoegelyke naemwoorden, en van de onbepaelende wyse der werkwoorden. B, v.:

Schip, *schepen*, *schepeling*.

Zot, *sotten*, *zottelyk*.

Aenneemen, *aenneemelyk*.

(321) B. v. *Ik handel*, *handeling*.

Kamer, *kamerling*.

Gevaer, *gevaerloos*.

Bezwaer, *bezwaernis*.

Ik open, *opening*.

Vuerig, *vueriglyk*.

Voorbeelden.

Aenkomeling.
Aenhoudelyk.
Aenneemeling.
Aenneemelyk.
Aenstootelyk.
Aftkomeling.
Afschuwelyk.
Afstammeling.
Afzondering.
Afzonderlyk.
Armelyk.
Banneling.
Bedenkelyk.
Bedriegelyk.
Begeirlyk.
Begrypelyk.
Behaagelyk.
Behoorlyk.
Behoudenis.
Beklaegelyk.
Bekommerlyk.
Bekommernis.
Belydenis.
Bescheydenlyk.
Betaemelyk.
Bezetteling.
Bezwaerlyk.
Bisschoppelyk.
Bitterlyk.
Blindelyk.
Bloedeloos.
Boeteling.
Christelyk.
Daedelyk.
Deelbaer.
Deirnis.
Deirlyk.
Deugdelyk.
Dommeling.
Doopeling.
Doorgrondelyk.
Dorpeling.
Drenkeling.
Duddeeloos.
Duymeling.

Duysternis.
Eerlyk.
Eersteling.
Eeuwiglyk.
Ergerlyk.
Ergernis.
Eygenlyk.
Eyndeloos.
Eyndiglyk.
Fraeyelyk.
Gebiedenis.
Gebruykelyk.
Gedachtenis.
Gedeeltelyk.
Geheugelyk.
Geheymenis.
Geldeloos.
Geleerdelyk.
Gelykenis.
Gemakkelyk.
Geschiedenis.
Getrouwelyk.
Getuygenis.
Gevaerlyk.
Gevangenis.
Gewisselyk.
Gewoonelyk.
Getamenlyk.
Gieteling.
Goedertiersenlyk.
Groetenis.
Grondeling.
Grovelyk.
Gruewelyk.
Gunsteling.
Hebbelyk.
Heerlyk.
Hemellingen.
Hertelyk.
Heuschelyk.
Heylloos.
Hindernis.
Hoopeloos.
Hoveling.
Huerling.

Huwelyk.
Inniglyk.
Jammerlyk.
Jongeling.
Kammeling.
Kennelyk.
Keurling.
Klaerlyk.
Kloekelyk.
Korteling.
Kostelyk.
Kraskeling.
Kruyselinge.
Leerling.
Lieveling.
Listiglyk.
Lugelyk.
Mannelyk.
Meesterlyk.
Menschelyk.
Mildelyk.
Minnelyk.
Moedeloos.
Moeyelyk.
Mondelyk.
Naemelyk.
Nieuweling.
Nieuwelyk.
Nutteloos.
Oogenblikkelyk.
Oosterling.
Openlyk.
Ouderling.
Pauselyk.
Persoonelyk.
Plotseling.
Prachteloos.
Pynelyk.
Raddeloos.
Reddeloos.
Rakoning.
Ridderlyk.
Roerloos.
Rykelyk.
Schadeloos.
Schandelyk.
Schepeling.
Scherpelyk.
Schriftelyk.

Schrikhellyk.
Schynelyk.
Slaepeloos.
Snellyk.
Spadeling.
Spraakeloos.
Stedelyk.
Stedeling.
Sterveling.
Stichtelyk.
Stoffeloos.
Stoornis.
Straffeloos.
Tappeling.
Toomeloos.
Troeteling.
Trouweloos.
Tuchteling.
Uytspreekelyk.
Vaderloos.
Valschelyk.
Verachtelyk.
Verandering.
Verfoeyelyk.
Vergeetelyk.
Verhaeling.
Verhandeling.
Vermoeyenis.
Verryzenis.
Vertrouweling.
Verzeenelyk.
Vingerling.
Vleeschelyk.
Vlugteling.
Voeteling.
Volmaektelyk.
Vorstelyk.
Vreemdeling.
Vriendelyk.
Vriendschappelyk.
Vroegeling.
Vrouwelyk.
Vruchteloos.
Vryeling.
Vryelyk.
Vuytnis.
Weirloos.
Wetteloos.
Wezenlyk.

Wonderlyk.
Zendeling.
Ziekelyk.
Zilverling.
Zinneloos.
Zinnelyk (n° 310).

Zonderling.
Zorgeloos.
Zottelyk.
Zusterling.
Zuygeling.
Zwakhelyk.

303. Ten aenzien van die in *ling*, afstammende van lydende byvoegelyke naemwoorden (participia passiva) in *en*, als *verworpen*, *overwonnen*, *onderworpen*, *verdreven*, *verheven*, *verschoven*, enz.; moet men den uytgang *en*, als den verbogen uytgang, beschouwen: want men zegt en schryft *verworpeling*, *overwonneling*, *onderworpeling*, *verdreveling*, *verheveling*, *verschoveling*, enz. Zegt het zelfde van *vondeling*, enz., afstammende van *gevonden*, enz., met achterlaeting van het voorzetsel *ge*; zoo als by de boven aengehaelde insgelyks plaets heeft. Naer het oude *kinder*, zegt en schryft men *kinderlyk*, *kinderloos*, enz.; en niet *kindelyk*, *kindeloos*, enz.

304. Wat aengaet de afstammelingen in *lyk* en *loos* van de woorden, welke den verbogen uytgang *en* niet kunnen aenneemen, als *zyn doen*, *zien*, *bestaen*, *alleen*; de Nederduytschers *zyn* daer omtrent zoo eenstemmig niet, als wel ten aenzien der voorgaende woorden (322). SIEGENBEEK en die *zyn* stelsel volgen schryven *doenlyk*, *aendoenlyk*, *zienlyk*, *aenzienlyk*, *bestaenlyk*, *alleenlyk*, enz.; de andere schryven *doenelyk*, *aendoenelyk*, *zienelyk*, *aenzienelyk*, *bestaenelyk*, *alleenelyk*, enz.

« Niet even gemakkelyk (als omtrent de hooger aengehaelde) valt de beslissing (zegt SIEGENBEEK, bl. 247) omtrent die woorden, welke den uytgang *lyk* of *loos* hebben achter eene zaekelyke lettergreep, op *n* eyndigende. Immers, *zyn* er veele dezer woorden, welke, overeenkomstig het doorgaende spraek- en schryfgebruik, de *e* vereyschen; er *zyn* daerentegen andere, die de *zelve*, overeenkomstig dat zelfde, gebruik,

(322) Over de schryfwyze van *tweeling*, *drieling*, *vierling*, en dergelyke meer, die insgelyks geen verbogen uytgang op *en* hebben, valt niets op te merken. Men hecht hier enkellyk het aenvoegsel der afstammelingen aen de oorspronkelyke woorden.

verwerpen. Tot de eerste soort behooren de woorden *mannelyk, minnelyk, zinnelyk, zinneloos*, en dergelyke; tot de laetste *aenzienlyk, gewoonlyk, doenlyk*, en meer andere. Zal men nu, ter vereffening hiervan, de *e* overal invoegen, of de zelve overal verwerpen? Hoewel van deze uysterste, welke beyde even zeer tegen het gebruyk aanloopen, het eerste my verkieslykst zou voorkomen; geloof ik echter, dat men tot geen van beyde zyne toevlugt behoeft te neemen. Wat zwaerigheyd toch heeft het in, de onderscheyding te volgen, welke ons door het gebruyk word aen de hand gegeven? »

Wanneer wy nu het algemeen gebruyk, tot het welk den heer SIEGENBEEK te regt verzend, wel in acht neemen; dan bevinden wy dat onze schryvende natie hier meer de inlassching bezigt dan de zelve achterlaet. En, indien wy hier over de algemeene inlassching of verwerping der zachte *e* moesten beslissen; dan zouden wy, gelyk SIEGENBEEK, zeggen dat *het eerste ons verkieslykst voorkomt* (323). Maer zou men hier aen den schryver niet moogen toestaen, gelyk in andere omstandigheden meermaelen plaets heeft, dat hy daer omtrent met vryheyd mag te werk gaen; naer maete hy zyne gedachten met eene mindere of meerdere zachtheyd wilt of moet uytdrukken?

3o5. Het geen wy, in dit Hoofdstuk, gezeyd hebben nopens de uytgangen *ling* en *lyk*, moet ook verstaen worden van *lings, lingsch, lyks, en lyksch*: als in *schrydelings, schrydelingschen gang; ruggelings, ruggelingschen sprong; dagelyks zondigen, dagelyksche zonde; weekelyks, weekelyksch; maendelyks, maendelyksch; jaerlyks, jaerlyksch; enz.*

Naer de boven aengehaelde regels, schryft men, met inlassching der *e*, *jongeling, begrypelyk, uytspreekelyk, doorgrondelyk, uytputtelyk, schynelyk, enz., enz.* Vervolgens, schryft men, naer den regel der woordoorspronkelykheyd, ook, met de inlassching der

(323) Zoo denkt ook den heer VANWEST, in zyne *Grammaire Belge* (uytgegeeven in 1830), bl. 28.

ƒ, jongelingschap, begrypelykheyd, onbegrypelyk, onuytspreekelyk, ondoorgrondelyk, onuytputtelyk, waerschynelyk, onwaerschynelyk, enz.

306. Het gebruik onzer hedendaegsche schryvers doet de volgende uytzonderingen aan de boven opgegevene reg els gelden :

Afgrysselyk.
Beeldtenis.
Bekentenis.
Dwaesselyk.
Erkentelyk (324).
Erkentenis.
Gebourtenis.
Gebrekhelyk (voor *gebrekelyk*
 van *gebrek*).
Geneeselyk.
Gestellenis.
Goddeloos.
Goddelyk.
Hoffelyk.
Huysselyk.
Inboorting.
Kennis.
Koninglyk.
Kwaelyk (van *kwaed*).

Loffelyk.
Loosselyk en *loozelyk.*
Ontstellenis.
Ontstentenis.
Prysselyk.
Redelyk (van *reden*).
Toegeeflyk.
Verbindtenis.
Vergeeflyk.
Vergiffenis (van *vergoeven*).
Verkieselyk.
Vreesselyk.
Wysselyk (van het byvoegelyk naemwoord *wys*).
Ysselyk (van *yzen*).
Schaduwloos.
Zenuwloos.
Zindelyk (n° 310).
 Ziet ook n° 269.

(324) Van *herkennen* heeft men *herkennelyk*. Het verschil, tusschen *erkentelyk* en *herkennelyk*, kan men opmaeken uyt de onderscheydene betydendis van *erkennen* en *herkennen*, waer van wy, in het Twaelfste Hoofdstuk, gesproken hebben.

ZEVENTIENSTE HOOFDSTUK.

OVER DE INLASSCHING DER *D*.

307. * De inlassching der *d* (zegt SIEGENBEEK, bl. 236) is in verscheydene woorden door het gebruyk zoo zeer gevestigd, dat niemand het beproeven zal, die letter daer uyt te verbannen. Dus zegt en schryft men algemeen *meerder* voor *meerer*, *diender* voor *diener*, *eerder* voor *eerer*, *deurwaerder* voor *deurwaerer*, *tweederley*, *driederley*, enz., voor *tweeërley*, *drieërley*. De *d* vertoont zich ook in *minder* voor *minner*, *boender* voor *boener* van *boenen*, *kelder* voor *keller* van het latynsch *cella*, *donder* voor *donner* van het fransch *tonnerre* of het latynsch *tonitru*, *helder* voor *heller* van *hel*, *verder* voor *verrer* van *ver*, in alle welke woorden de *d*, alleen welluydendheydshalve, haere plaets heeft verkregen. Het blykt dus hieruyt, dat ons taelgebruyk genegen is de *d*, tot veraengenaeming en ondersteuning der uytpraek, in zelfstandige naemwoorden op *er*, en den vergrootenden trap der byvoegelyke naemwoorden aen te neemen.»

Ter staeving van het gezegde van den hoogleeraer SIEGENBEEK, zullen wy hier nog byvoegen, dat men insgelyks algemeen zegt en schryft *beenders*, *beenderen*, *hoenders*, *hoenderen*, zelfstandige naemwoorden; en niet *beeners*, *hoeners*, enz.: hier van ook *beenderbus*, *beenderhuys*, *hoenderdief*, *hoendernest*, enz. Zoo zegt en schryft men ook algemeen *tweederhande*, *driederhande*, *vierderhande*, enz.

308. Wanneer wy zorgvuldig acht geeven op het algemeen spraek- en schryfgebruik onzer natie; dan vermeenen wy tot regel te moogen stellen, dat de inlassching der *d* plaets heeft :

1° In alle zelfstandige en byvoegelyke naemwoorden, gelyk ook in alle opwoorden of bywoorden, welker afgeleyden uytgang op *rer* eyndigt (n° 89); als in *beheerder*, *bestierder*, *beweider*, *hoorder*, *huerder*, *regeerder*, *scheider*, *uytvoerder*, *voerder*, *zweider*, *bitterder*, *duerder*, *klaerder*, *raerder*, *teederder*, *vruchtbaerder*, *zuerder*, *zuyverder*, *zwaerder*, enz.

2° In *tweederley*, *driederley*, *vierderley*, *vyfderley*, *zesderley*, enz., *tweederhande*, *driederhande*, enz.; voor *tweërley*, *drieërley*, enz.

3° En eyndelyk in de woorden die hooger opgeteekend zyn; en in eenige andere, waer in het schryfgebruik de inlassching algemeen gebied, als *boender* (niet *boener*), *diender* (niet *diener*), *minder*, *helder* (van *hel*, byv. n.), *verder* voor *verrer*, *voorstaender* in plaets van *voorstaener*.

309. De inlassching der *d*, in de boven aengehaelde gevallen, vinden wy, met SIEGENBEEK, door den algemeene gang van het schryfgebruik onzer natie zoodaenig gewettigd, dat wy met gemelden schryver, bl. 237, moeten vraegen « wat reden er uyt te denken valt, om met sommige die inlassching te verwerpen in alle woorden, waer in het gebruik dezelve niet onveranderlyk gevestigd heeft; en *hoorer*, *zuerer*, *zwaerer*, in stede van *hoorder*, *zuerder*, *zwaerder*, te schryven? Immers kan men, billyker wyze, niet weygeren aen de welluydendheyd toe te geeven; daer de zelve niet slechts in andere beschaefde taalen groot gezag heeft over de spelling, maer ook byzonderlyk in de vestiging van ons taelgebruik zeer is in acht genomen. Of zeggen zy misschien, dat *hoorder*, *zuerder*, *zwaerder*, voor hun gehoor, geene meerdere welluydendheyd heeft, dan *hoorer*, *zuerer*, *zwaerer*? Maer de beslissing over het wel of kwaelyk luydende komt niet aen byzondere persooenen, maer aen de groote meerderheyd der spreekende en schryvende toe; en

deze houd, onbetwistbaer, *hoorder*, *zwaerder*, *zuerder*, voor welluydender, dan *hoorer*, *zwaerer*, *zuerer* (325). »

310. Wy achten de invoeging der *d* ook noodzaakelyk

(325) Misschien doelt den heer SIRENBERG hier byzonderlyk op den uytgeever van het Nederduitsch Taalk. Woordenb., die in zyne Inleiding, bladz. 57 en 58, het volgende aengeteekend heeft :

« L. TEN KATE zegt (*Aenleiding* enz., D. 11, bl. 66), « dat ons *er*, achter het zaakelyk deel van een werkwoord gevoegd zynde, eenen werker maekt : doch, indien het achter aen *l*, *n*, of *r*, moet sluyten ; dat het dan, welluydenshalve, doorgaens, in *der* verwisselt, als *speelen speelder*, *kennen kender*, *verveelen verveider*. »

Dan, wie bespeurt hier zoo veel welluydendheyd (vraegt WEILAND), dat het noodzaakelyk zoude kunnen geoordeeld worden, om van de eygenlyke natuer der woorden af te gaen, en er eene geheel vreemde letter by te voegen ? Ik, voor my, volg liever den regel, die zegt, dat van de onbepaalde wyze der werkwoorden naemwoorden gemaakt worden, welke eenen werker aenduyden, door byvoeging van *aer* ; zoodat van *moorden moordenaer*, van *schryven schryvenaer*, enz. — of, gelyk nu, (by uytlaeting) *moorder*, *schryver* (*Idaa. Ling. Belg. Gramm.*, p. 79, 80), komt ; het welk, ten aanzien van *speeler*, *kenner*, *verveier*, enz., niet minder geld, waerby de *d* geenzins als noodzaakelyk kan beschouwd worden.

En dat den genoemden regel van TEN KATE verre af is van algemeen te kunnen waergenomen worden, blykt daer uyt, dat men nimmer *leerder* van *leeren*, maer altyd *leerer* of *leeraer*, schryft en spreekt : terwyl, volgens den zelfden regel, van *booren boorder* zoude moeten komen ; het welk, intusschen, het naemwoord van *boorden* is. »

Maer den heer WEILAND is, in het tydschrift: *De n. Algem. Konst—en Letterbode*, 25 octob., 1799, door den *Recensent*, sterk gekegeld geworden, alsof hy *allen invloed der welluydendheyd op de spelling wilde geweerd hebben*. In zyn antwoord zegt WEILAND (Tweede Boekd., Voorberigt, vi) : « Den *Recensent* verkiest, om de welluydendheyd, *hoorder*, in plaats van *hoorer* ; doch dan moet hy ook *boorder*, in plaats van *boorer*, verkiezen, schoon *boorder* het naemwoord van *boorden* is ; — dan moet hy ook *leerder*, in plaats van *leerer* of *leeraer*, en dus *hoogleerder*, in plaats van *hoogleeraer*, schryven. »

Op de tegenwerping van WEILAND, nopens het spellen van *boorder* van *booren*, zegt SIRENBERG, bl. 238 :

« Wat de zwaerigheyd betreft, door sommige geopperd, dat men, de *d* achter de *r* plaatsende en dus *boorder*, als zelfstandig naemwoord van *booren* zoo wel als van *boorden*, schryvende, de afleyding der woorden somwylen onzeker maekt ; deze zwaerigheyd geld slechts omtrent een enkel woord, en is ook daerom van gering belang, omdat het verband doorgaens alle onzekerheyd zal buyten sluyten. »

En wat *leerer* en *hoogleerer* of *leerder* en *hoogleerder* aengaet, die WEILAND hier tegen de inlassing der *d* te berde brengt : wy gelooven daer op alleenelyk te moeten antwoorden dat, gemerkt die woorden in geen gebruik zyn, de zelve niets kunnen afdoen tegen de invoeging der *d*, in de zelfstandige naemwoorden welke dien uytgang hebben.

Eyndelyk, hoe kwaelyk den heer WEILAND de *recensie* (ziet bl. iv en volg. van het Boekd. B. C. D.) ten zynen tyde ook mooge genomen hebben : heeft hy toch geëyndigd met zich naer het meer algemeen schryfgebruik te schikken ; zoo als men zien kan, in zyne Nederduitsche Spraakkunst ten dienste der Scholen, bl. 31, alwaar hy zegt, dat de invoeging van eene *d* by woorden, welke den uytgang *er* achter de *r* hebben, door de regelmaat der tael en het achthuer gebruyk, algemeen gewettigd word ; als in *zwaerder*, *hoorder*, ens.

in het woord *zindelyk*, wanneer het *net*, *zuyver*, *reyn*, beteekent; in onderscheyding van *zinnelyk*, in de beduydenis van *wellustig*, *wulpsch*, *vleeschelyk*. *Zindelyk* en *zindelykheyd* beteekenen, gevolgelyk, eene hoedaenigheyd, die, wanneer zy de maet houd, aen den bezitter achting toebrengt: terwyl *zinnelyk* en *zinnelykheyd* meestal in eene slechte beteekenis gebezigt worden. Zoo noemt men iemand *zinnelyk*, die alleen zyn genoeg stelt in het geen zyne zintuygen, gezigt, gehoor, reuk, smaak, en gevoel, kan streelen; en die eenen walg heeft van deredelyke of geestelyke genoegens, die wy, voor onzen geest, door de beschouwing van nuttige waarheden, ontvangen.

311. Voor het overig, vermeenen wy, dat het algemeen schryfgebruik in geen andere gevallen (dan die wy hooger opgegeeven hebben) de invoeging der *d* stellig geboden heeft: en dat men, gevolgelyk, zich naer den regel der woorddoorspronkelykheyd en regelmaet schikkende, moet schryven *bediller*, *bewooner*, *dunner*, *dwæler*, *edeler*, *eenerley*, *feller*, *fynner*, *geenerley*, *guller*, *heeler*, *inwooner*, *kleyner*, *peyler*, *schooner*, *sneller*, *speller*, *steller*, *weldoener*, *ydelers*, *yler*.

312. Men zou hier tegen kunnen inbrengen, dat de doorgaende uyt spraek zeer dikwyls *snelder*, *weldoender*, *bewoonder*, enz., laethooren; dat verscheydene achtbaere schryvers, zich naer die uyt spraek schikkende, de inlassching der *d* gebruyken: en, gevolgelyk, dat men zoo wel *snelder*, enz., dan *zwaerder*, enz., behoort te schryven.

Maer, hier op antwoorden wy, dat het spellen van *zwaerder* voor *zwaerer*, enz., en het schryven van *snelder* voor *sneller*, enz., twee zeer onderscheydene gevallen zyn. Het eerste is duydelijk gevestigd op het algemeen schryfgebruik dat, met de andere spelgronden in tweestryd komende, altyd den voorrang heeft (nº 115). Het ander, in tegendeel, is niet gegrond op het algemeen gebruyk der schryvende; maer berust enkellyk op een groot getal der spreekende, en op de schryfwyze van eenige personen, die, ten hoogsten genomen, een verdeeld gebruyk kunnen uytmaeken. Nu, wy hebben

(n° 115—121) gezien dat de uyt spraek, wanneer zy met eenen anderen spelgrond in tweestryd komt, altyd op de laetste plaats moet gesteld en niet mag gevolgd worden: en, n° 125, hebben wy bewezen, dat wanneer twee verdeelde schryfgebruyken omtrent eene en de zelfde zaak plaats hebben, en dat het een dier verdeelde gebruyken met alle de spelgronden overeenkomt, en het ander met den eenen of den anderen spelgrond strydig is; dat het eerste en niet het laetste moet aengenomen worden. Dat het schryfgebruyk van *sneller*, *inwooner*, enz., met alle de taelgronden overeenkomt; en het schryven van *snelder*, *inwoonder*, om de invoeging der onwezenlyke letter (ziet noot 63), aen den grond der woordoorspronkelykheyd tegenstrydig is (n° 88), zal niemand ontkennen. En hier uyt volgt, ten duydelyksten, dat de inlassching der *d* niet voor alle hoege-naemde gevallen als eenen regel van het schryfgebruyk kan gelden.

« In de zelfstandige of byvoegelyke naemwoorden (zegt SIEGENBEER, bl. 239), welke den uytgang *er* achter de *l* of *n* aenneemen, word de bedoelde inlassching door het gebruyk der meerderheyd verboden. Het is waer, dat men in de dagelyksche uyt spraek ook hier niet zelden de invoeging der *d* opmerkt, als *snelder*, *bewoonder*, *dunder*, *kleynder*, enz.; doch de raedpleeging van het schryfgebruyk, waer uyt de beschaefde uyt spraek veyligst kan worden opgemaakt, leert ons, dat de meerderheyd onzer achtbaerste schryveren de *d* hier voor overtollig houdt.

Wy draegen dus als een' algemeenen regel voor, dat men zelfstandige en byvoegelyke naemwoorden, op *er* achter *l* of *n* uytgaende, zonder *d* behoort te schryven; b. v., *speeler*, *feller*, *edeler*, *weldoener*, *inwooner*, *dunner*, *kleyner*, enz.: met uytzondering alleen van die woorden, waer in het gebruyk die inlassching stellig geboden heeft, en welke aen ieder genoeg bekend zyn. »

« Eyndelyk (zegt WEILAND, Taalk. Woord., Inleiding, bl. 56) kan men aenmerken, dat de *d*, in veele woorden, zonder reden word ingelascht: het welk, onder andere, uyt het woord *gebaer* blykt, in welks

meervoud, de *d* ook veeltids, schoon verkeerdelyk, in de uyt spraek, gehoord word; dewyl van het enkelvoudig *gebaer* niets anders kan komen, dan het meervoudig *gebaeren* (326).

Dat de *d*, in de woorden *kleynder*, *schoonder*, verkeerdelyk geplaetst word, blykt, zoo ras wy aenmerken, dat onzen vergelykenden trap, door byvoeging van de letter *r* by den stelligen trap, gemaekt word; en dat dus van *kleyne kleyner*, van *schoone schooner*, moet komen. »

Dit een en ander heeft WEILAND laeter, in zyne *Spraakkunst ten dienste der scholen*, nog bevestigd; wanneer hy, bl. 31, gezeyd heeft:

« Even zeker is het echter, dat men het gezag der welluydendheyd niet willekeurig mag doen gelden; noch het zelve verder mag uytstrekken, dan de regelmaet der taele en het achtbaer gebruyk gedoogen. Daer door word, by voorbeeld, de invoeging van eene *d* by woorden, welke den uytgang *er* achter de *r* hebben, algemeen gewettigd; als in *zwaerder*, *hoorder*, enz.: doch niet, by woorden, waer in den uytgang *er* op *l* of *n* volgt; uytgezonderd alleen in die weynige, waer omtrent het gebruyk zulks stellig gebied. Zoo zegt en schryft men, vry algemeen, *ydelcr*, *bediller*, *schooner*, *gunner*, enz. »

In de Rudimenta, of Gronden der Nederduitsche Taal, uitgegeven door de Bataafsche Maatschappij: *Tot nut van 't algemeen*, vind men, II Stukje, bl. 41 en 42:

« De zelfstandige naemwoorden, van werkwoorden afgeleyd, welke in den tweeden persoon van het eenvoud der gebiedende wyze met geene *r*, maer met eenen anderen medeklinker of eenen klinker sluyten, schryve men zonder invoeging der *d*; als:

<i>Doen</i> ,	<i>doe</i> ,	<i>doener</i> .
<i>Dwaelen</i> ,	<i>dwael</i> ,	<i>dwaeler</i> .
<i>Heelen</i> ,	<i>heel</i> ,	<i>heeler</i> .
<i>Inwoonen</i> ,	<i>woon in</i> ,	<i>inwooner</i> . »

« De byvoegelyke naemwoorden, in den stellenden trap niet met eene *r* eyndigende, behoeven de invoeging der *d* niet; als *edel*, *edeler*, enz. »

In de Grammatica of Nederd. Spraakkunst, uitgegeven door de Maatschappij: *Tot nut van 't algemeen*, staet, bl. 110:

« Regelmaet en taelgebruik beyde pleyten voor de invoeging van *d* in woorden, welke den uytgang *er* achter de *r* hebben; als *duerder*, *hoorder*, *zwaerder*, enz. Daerentegen, is die invoeging niet algemeen gewettigd in woorden, welke den zelfden uytgang *er* achter de *l* of *n* hebben; als *feller*, *sneller*, *beddiller*, *dunner*, *kleyner*, *schooner*, enz. Men laete derhalve in deze woorden de *d* weg: met uytzondering van die, waer in het gebruik haere inlassching stellig gebied; als *boender*, *diender*, *minder*, enz. »

J. C. BEIJER, in zyne Handleiding tot den Nederlandschen Stijl, zegt, bl. 241: « In die woorden, waer in den uytgang *er* op de letter *l* of *n* volgt, voege men de *d* niet in; als *feller*, *fyner*, *speeler*, *weldoener*, *yler*, enz.: uytgezonderd het woord *boender*. »

313. Ten slote, dient hier, ter naeuwer nood, aengemerkt te worden, dat men de *d* als geene inlaschletter mag beschouwen, in de woorden *welspreekendheyd*, *welleevendheyd*, *menschlievendheyd*, *medelydendheyd*, *toegeevendheyd*, enz.: omdat deze voordkomen van de bedryvende naemwoorden *welspreekende*, enz.; terwyl *bedrevenheyd*, *beleezenheyd*, enz., afkomstig van de lydende naemwoorden *bedreven*, *beleezen*, enz., om regelmaetig te zyn, noodzaekelyk zonder *d*, achter *en*, moeten geschreven zyn. Voor *blyde*, schryft men, by verkorting, ook wel *blyd* en *bly*; hier van *blydschap* en *blyschap* (327).

(327) By HUYDECOPER, Proeve enz., bl. 289, vind men op dit woord de volgende bemerking. « *Blyschap*. HOOGSTRA. *blydschap*. Zoo verandert hy 't ook, viii, 580. VONDEL zelve schreef, vi, 895, *blytschap*; maer anders altyd *blyschap*. 'T is de moeyte niet weirdig, te twisten wat beter zy, *blydschap* of *blyschap*, Ik ben gewend *blyschap* te schryven, en onderhoud het, omdat ik 't gewend ben. Hoewel *blydschap* misschien beter is: omdat in *bly* en *blyschap*, de *d*, mits haere zachtheyd, schynt weg te smelten; gelyk wy zulks, in meer andere woorden, aengemerkt hebben, boven, p. 55. »

ACHTTIENSTE HOOFDSTUK.

OVER DE INLASSCHING DER *T*.

314. In de dagelyksche zamenspraek, hoort men, niet zelden, met de invoeging der *t*, *wezentlyk*, *volkomentlyk*, *verscheydentlyk*, *onderscheydentlyk*, *opentlyk*, *eygentlyk*, *eventwel*, *ordentlyk*, *gele-gentheyd*, *genegentheyd*, *gezamentlyk*, *naementlyk*, enz.; om *mynentwil*, *uwentwil*, *zynentwil*, *onzentwil*, *haerentwil*, *hunnentwil*, enz.

315. Indien de uytspraek, op haer eygen genomen, als rigtsnoer der spellinge konde doorgaen; dan zouden de boven aengehaelde inlasschingen, ten grooten deele, moogen of moeten plaets hebben. Maer (328) wy hebben (n° 115—121) gezien, dat de uytspraek achter de andere gronden, en, inzonderheyd, achter het schryfgebruik, moet gesteld worden. Nu, het algemeen schryfgebruik heeft, in de bovengemelde gevallen, de invoeging der *t* niet gewettigd. Keurige schryvers bedienen zich, overeenkomstig met de woorddoorspronkelykheyd en de regelmaat, van *wezenlyk*, *volkomenlyk*, *verschedyenlyk*, *onderscheydenlyk*, *openlyk*, *eygenlyk*, *evenwel*, *ordenlyk* of *ordelyk* (329),

(328) « Zelden (zegt WEILAND, Kort Begrip, bl. 29) is de uytspraek, zelfz by het beschaeftste gedeelte eener natie, geheel zuiver; en dese zuiverheyd ontstaet voornaemelyk uyt het acht geeven op de afleyding der woorden, welke wilt, dat men, in de spelling, op den oorsprong der woorden lette, en in afgeleyde en zamengestelde, die zelfde letters gebruyke, welke in de oorspronkelyke voorkomen. Zoo voordert, by voorbeeld, den aerd der taele, dat wy *mildaedig* schryven, onaangezien men in de uytspraek *mildaedig* hoort. »

(329) *Ordenlyk* van *orden*, en *ordelyk* van *orde*. « Het eerste woord (zegt SIEGENBEEK, bl. 254) is, door de inlassching der *t* tot *ordentlyk* verbasterd; en heeft alzoo, tegen de eygenschap van echt nederduytsche woorden, den klemtoon op het onzaekelyk deel of den uytgang ontvangen. Met regt derhalve, heeft den grooten HUYDECOOPER zich op het naedrukkelykste tegen eene schryfwyze verzet, door welke eene der fraeyste eygenschappen onzer taele, van naemelyk den klemtoon nimmer anders dan op het zaekelyk deel der woorden aente neemen, verdonkerd word (zie de *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, II Deel, bl. 350—352). Ook zyn alle nette schryvers nae dien tyd hem in de spelling van *ordelyk* of *ordenlyk* gevolgd; en wy twyfelen geenzins, of ieder sal zich gereedelyk naer dezen voorgang schikken. »

gelegenheid, *genegenheid*, enz.; van *wezen*, *volkomen*, *even*, *gelegen*, enz., en *lyk*, *wel*, en *heid*. Zoo schryft men ook *gezamenlyk* (330), *naemelyk* (331), *om mynen*, *uwen*, *zynen*, enz., *wil* (332).

316. Daerentegen, heeft het schryfgebruik, aen wien

Vraegt men, welke der beyde voorgestelde schryfwyzen ons verkieslykst dunke, zoo diene tot antwoord, dat die van *ordelyk*, ons achters, den voorkeur verdient, als met het tegenwoordig gebruyk meest overeenstemmende, 'twelk *orde*, niet *orden*, wilt geschreven hebben. Het is waer, gelyk HUYDECOPER ter aengehaelder plaetse heeft opgemerkt, *orden* komt met den voorgang der oude beter overeen, en word ook door de werkwoorden *ordenen*, *verordenen*, bevestigd; doch tegen het eerste kan te regt worden aangemerkt, dat niet het gebruyk der oudheid, maer het thans algemeen gebruyk, zoo tegen het zelve geene gewittige gronden pleyten, de spelling moet regelen. En wat het laatste aengaet, 'twelk het gebruyk der oudheid zeer schynt aen te pryzen, hier tegen merken wy aen, dat er meer voorbeelden zyn van de inlassching der *n* in afgeleyde woorden, zonder dat de zelve zich in het grondwoord vertoont. Men denke aen *havenen* (reynigen) van *have* (bezitting), aen *redenen*, *redeneeren*, van *rede* (sermo), gelyk dit woord reeds ten tyde van KILIAEN geschreven wierd, en nog in onze dagen geschreven word. Er zyn er die *orde* (rang) en *orden* (weirdigheid) onderscheyden; doch deze onderscheyding, in zich zelve willekeurig, is door het gebruyk niet genoeg gevestigd, om ter naevolging te worden aangeprezen. Die tusschen *ratio* en *oratio* en *reden* (*ratio*, *caussa*) is vry algemeen, en daerom door ons gevolgd. Zie KLUIT op HOOGSTRATENS *Geslachtlijst* by de woorden *rede* en *zegen*.

(330) Van *samen* en *lyk*. By goede schryvers vind men *gesamelyk* en *gezamenlyk*. « Welke dezer beyde schryfwyzen men kiese (zegt SIEGENBEEK, bl. 236), is vry onverschillig; de tweede is misschien eenigzins algemeener, en verdient uyt dien hoofde den voorkeur. »

Het is ook de spelling die meest overeenkomt met de regels welke wy in het Zestienste Hoofdstuk opgegeeven hebben.

(331) Van *naemen* door verandering van *n* in *lyk*. Ziet Zestienste Hoofdstuk. « Voor *naementlyk* (zegt SIEGENBEEK, bl. 236) schryven de meeste schryvers, sedert een' geruymen tyd, *naemelyk*, 'twelk reeds by KILIAEN voorkomt, en door ons ter naevolging word aanbevolen. »

(332) « Indien (zegt HUYDECOPER, bl. 354) ergens de bedorvene uytpraak de schryfwyze bedorven heeft, zoo is 't hier. Wat heeft toch de *t* in *uwent* te zeggen? en waarom niet, *om uwen wil*? WILLERAMUS, p. 55, *thurch juceren willan*; d. i. gelyk M. STOKES schryft in Will, 11. x. 437, *doer uwen wille*. Der Sielen Troest, 1484, fol. 35, d., *dat leet hi doir onsen wil*; en f. 36, a., *om onsen wil*. Den Vertolker van WILLERAMUS, *om uwen wille*. Het welk ik zeer wel zie gevolgd te zyn van den Hr J. ELIAS, Onverw. Wedervinding, Act. III, sc. 2:

*Daer hy OM UWEN WIL zich in so veel verdrieten
Geworpen heeft.*

En nog eens:

Die hy al t'samen heeft OM UWEN WIL versmaet.

Het Kunstgenootschap *Natura et Arte*, in de Doodt van J. Cezar, I, 5:
*'K Durf geensints onderstaen te vordren van de goën,
dat zy, OM MYNEN WIL, uit hunnen hoogen troon
neerdalen zouden.*

het regt der beslissing toekomt, de inlassching der *t* algemeen aengenomen :

1° In *allenthale*; en achter de bezittelyke naemwoorden met *halve*, *mynenthale*, *uwenthalve*, *zynenthale*, *haerenthale*, *onzenthale*, *hunnenthale*.

2° Voor het woord *wege*, wanneer het als achterzetsel aen de bezittelyke naemwoorden gelascht word. Zoo zegt en schryft men *van mynentwege*, *uwentwege*, *zynentwege*, *onzentwege*, *haerentwege*, *hunnentwege* (333).

3° In de zelfstandige naemwoorden *beeldenis*, *bekentenis*, *erkenntenis* (334), *gesteltenis*, *ontsteltenis*, *ontstentenis*, *verbindtenis*; « alle woorden (zegt SIEGENBEEK, bl. 233), welker schryfwyze door het gebruyk zoodaenig gevestigd is, dat men, zonder de taele geweld aen te doen, daer van niet kan afwyken. Desniettegenstaende zyn sommige, sedert eenigen tyd, begonnen, met verwerping der *r*, *gebeurenis* voor *gebeurtenis* te schryven; voorzeker om daer door de schryfwyze van dat woord tot de regelmaet van *geschiedenis*, *belydenis*, *gelykenis*, *behoudenis*, enz., terug te brengen. Doch wie, die de aengevoerde zelfstandige naemwoorden op *nis*, welke alle de *t* hebben, gade slaet, zal niet eene schryfwyze afkeuren, welke met het algemeen spraeken schryfgebruyk, 't welk *gebeurtenis* verkiest, zoo zeer strydig is? Hier by komt nog, dat *gebeurtenis* eygenlyk schynt gelyk te staen met *beloftenis*, *geloftenis*, *gedachtenis*; welke het naest afkomstig zyn van de zelfstandige naemwoorden *belofte*, *gelofte*, *gedachte*. Immers kan *gebeurtenis* op de zelfde wyze afgeleyd worden van het oud zelfstandig naemwoord *gebeurte*, 't welk nog by KILIAEN is opgeteekend. Verkiest men dus *gebeurenis* te schryven; men schryve insgelyks *beloovenis*, *geloovenis*, of liever men behoude *gebeurtenis*, gelyk men algemeen *beloftenis*, *geloftenis*, schryft. »

(333) Wat de aenlassching der *t* achter de bezittelyke naemwoorden, als in *tot*, *to*, *van*, *naer*, *MYNENT*, *ONZENT*, enz., aengaet; wy gelooven dat die uytdrukkingen wel in den vertrouwelyken styl geoorloofd zyn, maer niet, als het algemeen gebruyk van de keurige en achtbaerschryvers, moogen voorgesteld worden.

(334) Als ook in *erkentelyk* en *erkentelykheyd* (ziet no 306).

NEGENTIENSTE HOOFDSTUK.

OVER DE INLASSCHING DER S.

317. Wanneer wy, in het Vyfde Hoofdstuk van ons Eerste Deel, over de strydigheden der spelgronden handelden: dan zagen wy (n° 93 en 96), dat de inlassching der s, in zeer veele woorden, door het algemeen spraek- en schryfgebruik, geboden word; als in *ambachtsheer*, *ambachtskamer*, *ambachtsman*, *ambachtswrouw*, *arbeydsloon*, *bokspoot*, *bootsgesel*, *bootshaek*, *bootsmansmaet*, *bootsvolk*, *bruydsgoed*, *ezelskop*, *geregtshof*, *hondsdistel*, *hondsdrif*, *hondsgras*, *hondskers*, *hondskruyd*, *hondsluys*, *hondstand*, *hondstong*, *hondsvot*, *hondsworm*, *hongersnood*, *huewelyksgoed*, *kalfsvel*, *koningshof*, *koningshuys*, *koningskeirs*, *koningskind*, *koningskleur*, *koningsstaf*, *koningszoon*, *krygsbedryf*, *krygsbode*, *krygsdaed*, *krygsdeugden*, *krygsgebruik*, *krygsgereedschap*, *krygsgeveir*, *krygsgezel*, *krygsgezind*, *krygshaftig*, *krygshandel*, *krygsheir*, *krygshoofd*, *krygskans*, *krygsknecht*, *krygskunst*, *krysleger*, *krygslieden*, *krygsloon*, *krygsmagt*, *krygsman*, *krygsmantel*, *krygsorde*, *krygsoversten*, *krygsraed*, *krygsregt*, *krygsrusting*, *krygstogt*, *krygstucht*, *krygsverbond*, *krygsvolk*, *krygswapen*, *krygswet*, *krygswoord*, *lamsvacht*, *lamsvel*, *lamsvleesch*, *levensgroot*, *levenskracht*, *levenslicht*, *levensmiddelen*, *levensstraf*, *lyfsgevaer*, *mansleen*, *mansoor*, *mansrok*, *oorlogsbliksem*, *oorlogsdaed*, *oorlogsdeugden*, *oorlogsfakkel*, *oorlogsgezel*, *oorlogsgezind*, *oorlogsgod*, *oorlogsheld*, *oorlogsjagt*, *oorlogskans*, *oorlogsflof*, *oorlogsmoed*, *oorlogspeird*, *oorlogsramp*, *oorlogsregt*, *oorlogsvaen*, *oorlogsvloot*, *oorlogsvolk*, *oorlogszaeken*, *regtsban*,

regtsbode, regtshandel, regtsvoorderaer, ryksappel, ryksdag, ryksgebied, ryksgenoot, ryksgraef, rykskroon, ryksleen, ryksraed, stadsjongen, stadskind, stadsvest, stadswal, staetsverwisseling, enz. Voegt hier by *eensdeels, eensgezind, eensgezindheyd, eensklaps, eensluydende, eensweegs.*

318. Deze inlassching heeft voornaemelyk plaets in zamengestelde woorden, welker omschryvende gedeelte of eerste lid een werkwoord of byvoegelyk naemwoord is, genomen als een zelfstandig naemwoord, en het omschreven gedeelte of tweede lid een byvoegelyk naemwoord het welk, naer het gebruyk der oude schryvers, den eygenaer (genitivus) vereyscht; als *beminnensweirdig, nieuwsgerig, enz.*

319. Daer nu het algemeen erkend en aengenomen schryfgebruyk, wanneer het met de andere spelgronden in tweestryd komt, altyd den voorrang heeft, gelyk uyt het hooger (n° 115, 121) aengehaelde, ten duydelyksten, gebleken is; zoo is het dan billyk en noodzaekelyk, dat men zich van de inlassching der *s* bediene, in alle de gevallen waer in het algemeen schryfgebruyk onzer natie, dit is, de natie zelve, die invoeging uytdrukkelyk vereyscht of stellig geboden heeft: als in de zamengestelde met *halve; duydelykheydshalve, zachtheydshalve, gewetenshalve, enz.* Gevolgelyk, is het strydig met den aerd onzer taele, zich omtrent de inlassching der *s* niet te willen schikken naer het algemeen erkend en aengenomen schryfgebruyk van onzen tyd; op voorwendsel dat de zelve, noch door de woordoorspronkelykheyd, noch door de regelmaet vereyscht, maer door die taelgronden eerder afgekeurd word.

320. 'T is ligt te zien dat al het geen wy hier over de inlassching der *s* aengeteekend hebben, ook volkomen toepasselyk is aen alle de invoegingen, welke onze schryvende natie, ter verzachting of ter welsluydendheyd van de uytspraek, algemeen erkend en aengenomen heeft, om des te beter het voornaem oogwit der gesprokene en geschrevene taele te bereyken.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

VERLENGINGEN EN VERKORTINGEN, WELKE NAER OMSTANDIGHEDEN AL OF NIET PLAETS HEBBEN.

321. In de voorgaende Hoofdstukken, hebben wy gehandeld van de inlasschingen, die in de woorden, naer het erkend en aengenomen schryfgebruik, altyd of meestal plaets moeten hebben. In dit Hoofdstuk, doelen wy meer byzonderlyk op die verlengingen en verkortingen, waer van men zich, naer de onderscheydene omstandigheden, mag bedienen; omdat het algemeen schryfgebruik toelaet de zelfde woorden, met en zonder verlenging of verkorting, te schryven.

322. Ter bevoordering van de welluydendheyd, verlengt men zeer veele woorden op *e*.

1° Het meeste deel der vrouwelyke zelfstandige naemwoorden, die met eenen of meer medeklinkers sluyten. Zoo schryft men *koninginne*, *zaeke*, *vlamme*, *vrouwe*, *baene*, *gifte*, *hoope*, *hulpe*, *tabelle*, *koortse*, enz.; in plaets van *vlam*, *vrouw*, enz., gelyk de taelregels, streng genomen, anders vereyschen zouden. Wy zeggen *het meeste deel*: want, daer zyn er die voor deze verlenging niet vatbaer zyn: als die in *heyd*, B. V., *gelegenheyd*; die in *schap*, B. V., *blydschap*; die in *teyt*, B. V., *majesteyt*; de meerlettergreepige met den zachten uytgang *el*, *er*, *em*, *en*, als *tafel*, *moeder*, *zuster*; die in *cht*, *gt*, *gd*, B. V., *vrucht*, *eendragt*, *deugd*; nogtans zegt en schryft men *biechte*, *vreugde*, *klagte*,

kluchte (335); en eyndelyk *list*, en eenige andere, die het geringste taelgebruik genoegzaam zal doen onderscheyden (336).

2° De byvoegelyke naemwoorden neemen somtyds, zachtheydshalve, ook de doffe *e* aen. Zoo zegt men *het verkochte goed, het platte land, 't wyde meir*, enz.

3° Dikwyls gebruikt men, in de aentoonende wyze, *ik zegge, ik bekenne, ik hoope, ik groete*, enz.; daer het, volgens de strenge taelwetten, zoude moeten *ik zeg, ik beken*, enz., weezen.

323. Men schryft dikwyls *malkanderen, elkanderen*; voor *malkander, elkander*; *voorheenen* in plaets van *voorheen*. Zoo schryft men ook, met de aenvoeging der *n*, *van mynentwegen, uwentwegen*, enz.; voor *mynentwege*, enz.

De eygennaemen van plaets, eyndigende met de doffe of zachte *e*, als *Roome, België, Italië, Athene*, enz., worden niet zelden verlengd op *n*; inzonderheyd, wanneer het woord, dat onmiddellyk daer op volgt, met eene vokaal of klinkletter begint: *n. v., Roomen is de hoofdstad van geheel de christene wereld*.

324. Zoo, in verscheydene gevallen, de welluydendheyd eene verlenging van dit of dat woord voordert; zoo oefent zy haer gezag ook op de verkorting der woorden, welke in de uytgangen, en zeer zelden in het zaekelyk deel, plaets heeft. Om eene kwaelykluydende langdraedigheyd te vermyden, knot men, nu en dan, wel eenige letters af, welke de taelregels, naeuw genomen, vereyschen zouden. Zoo worden de byvoegelyke woorden in *en*, als *eygen, verlaeten, gesloten, onderscheyden*, enz., gebezigt voor *eygene, eygenen, verlaetene, verlaetenen*, enz. Zoo zegt en schryft men ook *zyne regter, linker hand, eene verhevener ordening*, enz.: by welke byvoegelyke naemwoorden de *e*,

(535) Ziet *Grammaire Belge*, par VANWEST, bl. 83.

(536) Van het gebruik der *e* in den derver, als in *uyt krachte*, enz., zullen wy, by de verhandeling der naemvallen, moeten spreken.

teeken van het vrouwelyk, achtergelaeten word; omdat de zelve aldaer moeyelyk kan uytgesproken worden. Men schryft ook *d'* voor *de* of *den*, *t* voor *het*, *'s* voor *des*. Men vind, inzonderheyd by de dichters, dat de woorden *belaeden*, *beneden*, *bieden*, *besteeden*, *besneden*, *bladen*, *daeden*, *gebraeden*, *kleederen*, *mede*, *paden*, *treeden*, *elkander*, *malkander*, verkort zyn tot *belaén*, *beneén*, *bién*, *besteén*, *besneén*, *blaén*, *daén*, *gebraén*, *kleéren*, *meé*, *paén*, *treén*, *elkaér*, *malkaér*.

Volgens de regels der woordoorspronkelykheyd, mag men de werkwoorden *vinden*, *landen*, *zouden*, enz., niet verkorten op *vin*, *lan*, *zou*, enz. Nogtans is de verkorting van *zouden* op *zou* door het algemeen spraek- en schryfgebruyk gewettigd; terwyl dien oppersten taelmeester die zelfde verkorting ten aenzien van *vinden*, *landen*, enz., stellig verboden heeft.

325. Uyt het voorgaende kan men besluyten dat, gelyk in veele gevallen eene verlenging of verkorting door het algemeen gebruik gewettigd is, er ook veele gevallen zyn, in welke die toelaeting op de stelligste wyze verboden is. Men mag dan de regels over de verlenging en de verkorting niet te verre uytbreyden; en niet misbruyken, als eenen dekmantel, om alle ongeregeldheden te wettigen. Men moet de zelve met omzigtigheyd gebruyken, en met oordeel verwerpen.

Onder deze betrekkingen, is er aen de dichters meerdere vryheyd, dan aen die in onrym op prosa schryven, toegelaeten. By VONDEL vind men:

Het drukt me de GEMOËN, aldus te zien gedeeld.

De dichters hebben zich de vryheyd voorbehouden, om de zachte *e*, naer vereysch der maet, al of niet te plaetsen in de woorden welke die letter kunnen aenneemen. Zoo schryven zy, met uytrekking, *huereling*, *keureling*, *leereling*, *stoorenis*, enz.: en daerentegen, by zamentrekking (337), *vreemdling*, *kweekling*,

(337) * Wat de korte *e* belangt (zegt HUYDECOPER, bl. 318), die word dikwyls vergeeten in *levering* of *levring*; in *woekeraer* of *woekraer*; *gehew-*

geheymnis, *groetnis*, *voortreflyk*, *noodzaeklyk*, *kostlyk*, *geschiednis*, *belydnis*, *strenglyk*, *bedrieglyk*, enz.; in plaets van *vreemdeling*, *kweekeling*, enz.

326. Wy eyndigen dit Hoofdstuk met de aenmerking, dat het algemeen gebruyk en de andere spelgronden verbieden dat men de woorden uytrekke tot scheurens toe, om zoo te spreken; of de zelve zoodaenig verkorte, dat hun zaekelyk deel uyt het oog verloren, of, ten minsten, merkelyk benadeeligd word. Men volge dus VONDEL niet nae in het schryven van *elékandre*, *elékanderen*, in een *ZELLEVE* (zelve) *spelonk*, in 't *ZELLEVE* geweir, *HALLEF* (half) *goud*, *hy ZELLEW was de voorste om ELLIK moed te geeven*, enz.

Zoo merkt WEILAND, bl. 233, te regt aen, « dat de verkorting van *men* tot *m'*, welke zelfs wel by anders goede en gezaghebbende schryvers, en vooral by dichters, voorkomt, geheel af te keuren is; dewyl eene verkorting, wanneer die gebezigd mag worden, alleen omtrent uytgangen, en geenzins omtrent een zaekelyk deel kan plaets hebben. Men schryve derhalve, by voorbeeld, altoos, *dewyl men ons verzekerde*; en nimmer *dewyl m'ons* enz. »

genis of *geheugnis*, gelyk VONDEL schryft, ix, 885; *trouweloos* of *trouwloos*; *serelyk* of *eerlyk*; *leeveren* of *leeren*; en zoo mede *liecrey* of *librey*: maer geenzins *lievery* of *lievry*; gelyk ook deze *e* nergens uytgelaeten word in *minnery*, *snoepery*, *roovery*, *loovery*, *jokkery*, *schertsery*, *stookery*, *brandery*, *bakkery*, *brouwery*, *bleekery*, *eisschery*, of wat dies meer is. »

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

OVER DE WELLUYDENDHEID, EN HET GEBRUYK DER VERLENGINGEN EN VERKORTINGEN.

327. Tegen het geen wy in de voorgaende Hoofdstukken gezeyd hebben, zouden sommige personen kunnen inbrengen, dat de uytrekkingen der woorden, 't zy deze door inlassching of verlenging geschieden, en de verkortingen, 't zy de zelve door afsnyding op het eynde of door zamentrekking in het midden der woorden plaets hebben, dat alle deze uytrekkingen, verkortingen, zamentrekkingen, en regels der welluydendheyd, strydig zyn met de woordoorspronkelykheyd en de regelmaet der taele; dat die regels over de welluydendheyd, medebrengende dat een en het zelfde woord op verscheydene wyzen mag geschreven worden, de eenheyd der spelling benaedeeligen, aen eenen schryver toelaeten zich zelve ongelyk te zyn; en gevolgelyk de deur openzetten voor eene menigte willekeurigheden, die men in eene geregelde spelling noodwendiglyk niet mag gedoogen.

328. Dat die veranderingen en byvoegingen tegenstrydig zyn aen de woordoorspronkelykheyd, hebben wy in het Hoofdstuk der strydigheden ten overvloede bewezen. Dat de regelmaet der schryftaele, op haer eygen beschouwd en streng genomen, vereyscht dat men de zelfde woorden op de zelfde wyze spelle, zal niemand ontkennen. Maer, indien wy, van den eenen kant, moeten aenneemen dat de bedoelde woordveranderingen aen de woordoorspronkelykheyd en, in zekeren zin, aen de regelmaet tegenstrydig zyn: zoo moeten

wy ook, van den anderen kant, doen opmerken dat de veranderingen en byvoegingen, welke wy in het oog hebben, op den regel der uytspraak en op den regel van het erkend en aengenomen schryfsgebruik gegrondvest zyn.

329. BILDERDIJK in zyne Aanteekeningen Over de Geslachten, spreekende van de korte of doffe *e*, zegt, bl. 239: « Onze voorouders onderdrukten haerzelden.» Bladz. 305 zegt hy: « Onze tael (als VERWER zeer wel gezien heeft) heeft eenen afkeer van 'teyndigen op eene consonnant, dat is, op eene consonnant zonder *scheva*; geen onzer woorden eyndigt dus (buyten het meervoud) met eenen gesloten mond, 't geen die wederom nederduitsch spreken wilt, zich af moet wennen. » In zyne Spraakleer, spreekende van de vokaalen, zegt hy, bl. 41 en volgende:

« Doch behalve het eygenlyk drierley klankverschil in iedere vokaal, kan ik hier niet wel voorby op te merken, dat er ook een onderscheyd van duering in iedere vokaal is. De harde of scherpe vokaal, zy zy *a*, *e*, *i*, *o*, of *u*, duert noodzaakelyk langer dan de heldere behoeft te dueren, en de flaeuwe in de uytspraak dueren kan. Ja, deze flaeuwe vokaal (voornaemelyk in de *e* en *i* op te merken) kan zoo snel uytgesproken worden dat zy niet of naeuwelyks merkbaer is, en daerom in het schryven onderdrukt word. Deze is de *scheva* der Hebreeuwen, die inderdaed by alle sylbesluitende consonnanten bestaat, en de zachtheyd onzer tael in haere overgangen maekt, en zonder welke ook geene consonnant eene sylbe sluyt. Deze doet eene echt hollandsche uytspraak ook hooren, wanneer men, b. v., *schriklyk*, *wenschlyk*, zegt; en wanneer men *man* of *mensch*, *huys* of *hof*, op de echt vaderlyke wyze uytbrengt. Deze, eene onbestemde duering hebbende, word willekeurig in de korte *e* veranderd, en zoo geld zy dan voor eene sylbe die men of schryft, of niet in het schryven uytdrukt, maer alleen by het uytspreeken aenvult. Onze oude hechtten daer sterk aen; en van daer schreeven zy alle zelfstandige naemwoorden, en zelfs de werkwoorden, met de zachte

en korte *e* op het eynde : *de mensche , ik kome , gawe , hebbene , spreekene . »*

Ter opheldering van dit zyn gezegde , geeft BILDERDIJK , bl. 391 , het volgende byvoegsel :

« Men ziet hier uyt dat men derhalve juist niet *schrikelyk* en *wenschelyk* , en al dergelyke , met de *e* voor de *l* , behoeft te schryven , alhoewel dit , waer de welluydendheyd het niet veroordeelt , oorspronkelyk goed is ; en ook niet (met eene *apostroof*) *schrikk'lyk* en *wensch'lyk* . De sylbe *schrik* en *wensch* brengt die vokaelademing meê ; en zoo is 't met alle sylben , welke in eene consonnant sluyten . De volstreckte opsluyting des adems by een woord is aen onze taele vreemd ; en wanneer men in aanmerking neemt , dat de spraek in uren aerd eenen uytgaenden adem is , mag men 't als grondeyenschap aller taele aenneemen , elders slechts door het grover onverstand meer of vroeger ontaerd dan by ons . »

Dat de verlengingen op de doffe *e* , beneven verscheyden andere woordveranderingen , in ons spraekgebruik plaets hebben , kan iedereen , die de uyt spraek onzer natie in acht neemt , zeer gemakkelyk bemerken . Ja , hy zal zelfs , in de vertrouwelyke zamenspraek , zeer dikwyls hooren *vadere , moedere , zustere , broedere* , enz. : die , wel is waer , in het schryfgebruik niet aengenomen zyn ; maer welke echter , daerom niet te min , in den aerd onzer uyt spraek gegrond zyn , en er ook werkelyk bestaen .

330. Wat aengaet de verscheydenheyd van spelling , welke door die toelaetingen niet zelden plaets heeft ten aanzien der schryvers , ja ten opzigte van eenen schryver met zich zelven ; hebben wy hier op eenige aanmerkingen te maeken , die wy den lezer bidden wel te willen in overweeging neemen .

De natuer is zoo verscheyden in haere werkingen , dat men met regt beweiren mag dat er geen twee wezens bestaen , die ouder alle betrekkingen volkomen gelyk zyn ; en dat , het geen meer is , geen wezen in den zelfden staet blyft , maer gedueriglyk opvolgende veranderingen ondergaet . Men weet insgelyks dat , hoe verschillig de natuer in haere uytwerkingen ook zyn

mooge, dat alle die verscheydenheden tot de eenheyd of schoonheyd der natuer geschikt zyn. 'T geen hier van de schepsels in het algemeen gezeyd is, is ook toepasselyk aen de menschen in het byzonder.

De menschen verschillen van elkander, in gedaente, in gelaet, in manieren, in uytdrukkingen, enz. En alle deze verscheydenheden, niet tegenstrydig aen het algemeen oogwit van den Schepper, moeten aenzien worden als eene schoonheyd; en niet als eene afwyking van de natuer, die de verscheydenheyd in de eenheyd bemint.

De menschen verschillen niet alleen van elkander; maer eenen mensch verschilt met zich zelve, zoo-daenig dat hy nooyt in den zelfden staet verblyft, *numquam in eodem statu permanet* (338). Van daeg is hy in vreugd, morgen in droefheyd; nu is hy ernstig, dan kluchtig; nu zachter, dan harder in zyn spreek en schryven, volgens de byzondere gesteltenis waer in hy zich bevind.

Hier uyt volgt, naer ons bedunken, dat het eene groote schoonheyd onzer tael is, dat zy, boven veele andere, het voorregt heeft van, overeenkomstig met de natuerlyke gesteldheyd des menschs, alle die verscheydenheden, in zekeren zin, op het papier over te stellen. En wie is er die dergelyke verscheydenheden, overeenkomstig met het algemeen erkend en aengenomen schryfgebruik onzer natie, zou durven veroordeelen, als eene overtreeding der eygenaerdige taelregels; terwyl het algemeen schryfgebruik, den oppersten wetgeever en beslisser, de zelve goedkeurt?

De bepaeling, in de welke wy de verlenging en verkorting der woorden voorgedraegen hebben, toont genoeg dat die toelaetingen de deur voor alle willekeurigheden niet kunnen openzetten. En, inderdaed, hoe zou zulks kunnen plaets hebben; wanneer men zich niets veroorlooft, ten zy het geen door het gebruik van de groote meerderheyd der keurige en achtbaere schryvers

(338) Job, 14, 2.

gewettigd is? Ter meerdere overtuiging, zullen wy dit laetste wat breeder ontvouwen.

331. Men onderscheyde de algemeene welluydendheyl, die op het gezag van de groote meerderheyl onzer natie gevestigd is, van de byzondere welluydendheyl, die slechts het gevoel van eenige byzondere persoonen voor zich heeft. De eerste is, gelyk wy, n° 66, gezien hebben, eenen der vier oorspronkelyke of algemeene spelgronden, voor zoo veel de uytpraek zelve als spelgrond erkend en aengenomen is. De tweede, in tegendeel, kan als geen en spelgrond gelden, zoo als wy (n° 124) genoegzaam meenen bewezen te hebben.

Men herinnere zich ook, dat verscheydene toelaetingen, ter bevoordering van de welluydendheyl, in de uytpraek plaets hebben, die het schryfgebruik niet aengenomen heeft, gelyk wy hooger (n° 329) zagen; en dat men, vervolgens, moet zien welke toelaetingen tot de schryftael, en welke slechts tot de gesprokene tael behooren.

In de meeste gevallen, zal het algemeen gebruik beslissen welke klanken als welluydende, of als hardstootende moeten beschouwd wezen. Indien, in eenige omstandigheden, het algemeen gebruik, omtrent eenige byzonderheden, zich niet klaer en duydelyk vertoone; kan de overeenkomst der taele als algemeen gebruik beschouwd wezen, in de woorden, waer in eene gelykvormigheyl heerscht met die, waer over het algemeen gebruik beslist heeft, mits zy alsdan onder het algemeen gebruik behooren, uyt krachte van den regel der overeenkomst (analogia). Om dit met een voorbeeld op te helderen, zullen wy hier neemen de woorden *een kort vooraf* GAEND *zelfstandig naemwoord*, die men, § 63 van de *Woordvoeging* door WEILAND, aentref. Wie is er die niet ziet, dat *gaend*, naer den regel der welluydendheyl en den doorgaenden gang van geheel het nederduytisch schryfgebruik, beter met de aenvoeging der *e*, *gaende*, zoude geschreven zyn? Wy zeggen het zelfde van *een op zich zelf* STAEND *substantivum*, dat men by SIEGENBEEK vind, in zyne Verhandeling, bl. 182; en, in zyn Kort Begrip, bl. 82.

Het is insgelyks gemakkelyk te bevroeden dat *de belle klinkt, de klokke slaet*, enz., welluydender en zachter zyn, dan *de bel klinkt, de klok slaet*, enz. Zoo zal den aendachtigen leezer uyt de hardheyd der woorden zelve, ligtelyk merken dat den heer BILDERDIJK niet al te wel gezind was, toen hy, bl. XIII van zyne Spraakleer, zeyde: « Waer den noodwendigen keus geen anderen is, dan *of niet*, *of wat onvolkomen*, mag die van dit werk een gebruyk wilt maeken, 't voor lief neemen zoo het worden kon; en die dit niet wilt, dien dring ik 't niet op. »

Besluit.

332. Uyt het aengevoerde meenen wy, met allen grond, te moogen besluitten, dat de woordveranderingen, waer door den oorsprong en de duydelykheyd geen merkelyk naedeel lyden, en die overeenkomstig zyn met het algemeen schryfgebruyk onzer natie, ter naevolging moogen en moeten voorgesteld worden. En dit steunt ook klaerblykelyk op n° 115, die zegt, dat het schryfgebruyk den eersten rang onder alle de spelgronden bekleed.

Wy vermeenen ook dat het aen een iegelyk vrystaet zich al of niet, naer zyne byzondere gesteldheyd, van de inlassching der *e* te bedienen in de gevallen, waer in het algemeen schryfgebruyk het een noch het ander niet stellig verboden noch geboden heeft. Het geen niet verboden is, is toegelaeten. By gevolg, zyn wy van gevoelen dat eenen schryver, naer zyn goedvinden, mag stellen *aenzienelyk, alleenelyk, doenelyk, eenzaemelyk, gewoonelyk, koenelyk, onverzoenelyk, oogenschynelyk, persoonelyk, pynelyk, verschoonelyk, waerschynelyk, zienelyk*, enz. (339); of *aenzienlyk, alleenlyk*, enz.

Voor het overig, aenzien wy alle andere uytrekkingen en zamentrekkingen, als die van *duert, ziekte*, enz., voor *duerte, ziekte*, enz., als verwerpelyk, en grootelyks af te keuren en te vermyden.

(339) By WEILAND, vind men *begryplyk*; by SIEGENBEEK, *begrypelyk*; enz. WEILAND schryft, in zyn Woordenboek, by den uitgang *ling, inboreling*, en, op de plaats van dit woord, spelt hy *inboorling*: enz.; enz.: enz.

TWEE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

OVER DE VERBUYGING EN DE VERVOEGING.

333. Door *vervoeging* (conjugatie) verstaet men de *stelling van het werkwoord in zyne gedaenten* ; dit is, *in zyne wyzen , tyden , en persoonen van het eenen het meervoudig getal*. Door *verbuyging* verstaen wy de *gedaenteveranderingen der andere rededeelen* : die of eene zelfstandigheyd beduyden , en daerom *zelfstandige naemwoorden* heeten ; of by zelfstandige naemwoorden gevoegd worden , en daerom den naem van *byvoegelyke naemwoorden* moogen draegen. Onder de zelfstandige naemwoorden begrypen wy dus de woorden *ik , gy , hy , zy , wy , wie , zich , enz.* , die eene zelfstandigheyd uytdrukken. En onder de byvoegelyke naemwoorden vervatten wy *den , de , het ; eenen , eene , een ; dezen , deze , dit ; mynen , myne , myn ; onzen , onze , ons ; uwen , uwe , uw ; zynen , zyne , zyn ; haeren , haere , haer ; hunnen , hunne , hun ;* zoo ook *dergelyk , desgelyk , dusdaenig , geen , hoe-daenig , sommig , welk , zeker , zoodaenig , zulk , en alle andere* woorden die tot de zelfstandige naemwoorden onmiddellyk betrokken worden.

334. Wanneer wy den aerd der zelfstandige en der byvoegelyke naemwoorden naegaen ; dan zien wy dat de laetste met de eerste zoodaenig verbonden , en , als het ware , vereenzelvigd zyn , dat zy noodwendiglyk

zich altyd, in het zelfde geslagt, het zelfde getal, en den zelfden naemval, moeten bevinden. Voorders bemerkten wy dat de byvoegelyke naemwoorden, welker beteekenis kan vermeerderd worden, eenen *vergrootten* en eenen *overtreffenden trap* hebben, en dus voor eene vermeerdering van beteekenis vatbaer zyn: gelyk de zelfstandige voorwerpen, wanneer wy deze als verkleynd, in vergelyking met andere, willen aenduyden, tot *verkleyenwoorden* (diminutiva) veranderd worden; en de zelfstandige naemwoorden, gevolgelyk, eene vermindering van beteekenis kunnen aenneemen.

335. Uyt het aengestipte volgt dat, tot eene volkomene verhandeling van het geen door de woorden *verbuiging* en *vervoeging* aengetoond word, het noodig is te spreken :

1° Over de getallen, of het enkel- en meervoud der zelfstandige naemwoorden.

2° Over de naemvallen der zelfstandige naemwoorden.

3° Over de geslagten, getallen, en naemvallen der byvoegelyke naemwoorden.

4° Van de vermeerdering der byvoegelyke naemwoorden, of trappen van vergelyking.

5° Van de vermindering der zelfstandige naemwoorden, of verkleyenwoorden.

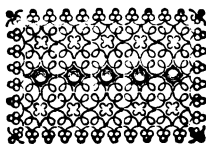
6° Over de vervoeging der werkwoorden.

336. Ter voorkoming van alle haperingen, twyfelachtigheden, en misvattingen, nopens de moeyelykheden welke omtrent de opgenoemde artikels plaats hebben; achten wy het noodzaekelyk, niet alleen de geschilpunten, die ons bekend zyn, aendachtig te overweegen en regtmaetig te beslissen: maer, daerenboven, ook op te geeven al het geen elken artikel, in

zynen geheelen omvang, aengaet; opdat men daer uyt zoude kunnen zien by hoe verre wy den algemeenen wille der natie voorstellen, en tot hoe verre onze voorgedraegene regels van verbuyging en vervoeging door de natie kunnen aengenomen worden, om eene voltooyde verhandeling over die stoffe uyt te maeken.

337. Daer wy over de verdeelde schryfgebruyken nopens het meervoud van *zaeken* en *zaken*, *beeken* en *beken*, enz., genoegzaam gesproken hebben; zoo zal het niet noodig zyn van deze en dergelyke punten, die uyt de voorgaende Hoofdstukken op te maeken zyn, hier nog verder te handelen.

Nae deze bemerkingen, die wy, ter voorkoming van alle misverstaen, aen den leezer meenden te moeten voorstellen; gaen wy over tot den eersten der hooger opgegeevene artikels, naemelyk, tot de getallen, of het een- en meervoud der zelfstandige naemwoorden.

DRIE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

OVER DE GETALLEN DER ZELFSTANDIGE NAEM- WOORDEN.

338. Het getal is de gedaente waer door *een* of *meer* dingen of zaeken van het zelfde slag uytgedrukt worden.

Er zyn twee getallen, het *eenvoud* en het *meervoud*. Een woord is in het *eenvoud*, wanneer het slechts *eenen* persoon of *eene* zaak aenduyd; dus staen de woorden *vader*, *moeder*, *kind*, *huys*, *deur*, *tafel*, in het *eenvoudig* getal. Een woord staet in het *meervoud*, wanneer het *twee* of *meer* personen of zaeken van het zelfde slag of soort te kennen geeft; dus staen de woorden *vaders*, *moeders*, *kinders*, *huyzen*, *deuren*, *tafels*, in het *meervoudig* getal.

Alle zelfstandige naemwoorden, welke, naer de verscheydene omstandigheden, nu *eene* eenheyd, dan *eene* meerderheyd kunnen uytdrukken, hebben beyde getallen: als *boom*, *boomen*; *visch*, *visschen*. De eygennaemen zelve hebben een *meervoud*, wanneer zy aen meer dan een voorwerp gegeven worden; zoo zegt men: *In onze stad zyn verscheydene KARELS en PIETERS.*

Gelyk er woorden zyn, die, uyt den aerd hunner beteekenis, in het *meervoud* niet kunnen gebezigd worden; zoo zyn er ook woorden die zaeken beduyden, welker deelen wel onderscheyden zyn, maer welke men echter, als te zamen vervoegd, aenmerkt, en om deze reden altyd in het *meervoud* bezigt. Dusdaenig is het woord *ouders*, het welk *vader* en *moeder* be-

duyd. De deelen *vader* en *moeder* zyn wel van elkander onderscheyden: maer, daer men hier ze altyd te zamen aenmerkt; zoo vereyscht den aerd van het beteekende, dat men, in dergelyke gevallen, altyd het meervoud bezige. Om de zelfde reden, zegt men altyd, in het meervoud, *voorouders*, *gebroeders*, *gezusters*, *lieden* (persoonen), *mazelen*, *hersens* of *hersenen*, *verzenen* (hielen); en sommige eygennaemen, als *Alpen*, *Pireneeën*, enz.

339. J. A. TER BRUGGEN zegt, in zyne Nederduytsche Spraakkunst, bl. 24, dat *grenzen*, *lenden*, *zeden*, altyd in het meervoud staen.

Het is wel waer dat men die woorden meestal in het meervoud bezigt, omdat men daer by doorgaens eene meerderheyd van zaaken beduyd. Maer moet men niet bekennen dat de beteekenis van die woorden het eenvoud niet stellig buytensluyt? Daerenboven, vinden wy de zelve nu en dan wel in het eenvoud gebezigd. Zoo vind men by WEILAND, in zyn *Taalkundig Woordenboek*: « *Grens*, z. n., vr., *der*, of *van de grens*; meerv. *grenzen*. Eene scheyding, eenen eyndpael. *Hy woont op de grenzen van Holland*. Overdragtiglyk: *over de GRENS van zyne kindschheyd*. VONDEL. — *Lende*, z. n., vr., *der*, of *van de lende*; meerv. *lenden*. Het week deel in de zyde, boven de heup, welke plaets men, by zwaeren arbeyd of sterke beweeging, met eenen gordel omgeeft. — *Zede*, z. n., vr., *der*, of *van de zede*; meerv. *zeden*. Eygenlyk, de wyze waer op een kleed iemand zit; en voords de meerdere of mindere behaegelykheyd, welke iemands wyze van doen hem byzet. *In hunne ZEDE*. VONDEL. *Deede hy hem hulden, nae de ZEDE*. M. STOK. *Het is onze ZEDE in dit land*. WALEWEIN. *Moest gy de strengheyd ook der roomsche ZEDE smaecken?* D. DECK. »

340. Den spraekleeraer TER BRUGGEN stelt ook, onder de zelfstandige naemwoorden die geen eenvoud hebben, de woorden *krygsbehoefsten* en *levensmiddelen*. Maer, indien men alle dergelyke zamengestelde naemwoorden, waer van het laetste deel in het meervoud staet (omdat in die omstandigheyd, uyt den aerd der zaeke,

eene meerderheyd bedoeld word) moeste aenzien als geen eenvoud te hebben; dan zou men die lyst tot eene grootte, maer tevens onnuttige, uytgestrektheyd kunnen doen aangroeyen. Men zou daer by, om gelyke redenen, kunnen voegen *mondbehoeften* (voor *levensmiddelen*), *schryfbehoeften*, *levensgeesten* (340), en eene ontelbaere menigte andere woorden van den zelfden aard.

341. In de meer gemelde Spraakkunst van den heer TER BRUGGEN, vinden wy, bl. 21, aengeteekend, dat « alle de naemwoorden die uytgaen in *e* alleenelyk eene *n* daer by neemen; als *bode*, *boden*; *weduwe*, *weduwen*: uytgenomen die van een toevoegelyk naemwoord gemaakt zyn, en dan uytgaen in *te*; B. V., *breedte*, *diepte*, *hoogte*, enz.; by de welke men *ns* moet voegen, omdat men in het meervoud zegt *breed tens*, *dieptens*, *hoog tens*, enz. »

Sommige schryvers bedienen zich van *ns*, voor het meervoud van de zelfstandige naemwoorden in *te*; niet alleen wanneer deze gemaakt zyn van een byvoegelyk naemw., maer ook wanneer zy van een ander rede-deel voordkomen: als *begeirte*, *begeirtens*; *behoefte*, *behoeftens*; en dergelyke meer. Dat deze wyze van meervoudmaeking tegenstrydig is met den aard onzer taele, en met het doorgaende gebruyk van de groote meerderheyd der keurige en achtbaere schryvers, is door verscheydene nederduytsche taelleeraeren meermaelen aengetoond geworden.

« Het meervoudig getal onzer zelfstandige naemwoorden, zegt WEILAND (in zyne Spraakkunst, § 95), word door het aenneemen van *s*, *n*, en *en* gemaakt. Door *s*, als *akker*, *akkers*; *herder*, *herders*; *nagel*, *nagels*; *bliksem*, *bliksems*; *haven*, *havens*; *kok*, *koks*; *maet*, *maets*. Door *n* en *en*, als *hoogte*, *hoogten*; enz. — (§ 99) Uyt het aangevoerde blykt den misslag van sommige, die, in eenige zelfstandige naemwoorden,

(340) Den spraakkunstenaar zou daer kunnen byvoegen dat *middel*, *behoefte*, *inkomst*, enz., geen eenvoudig getal hebben in de volgende en alle dergelyke bewoordingen: *Een man van middelen*, *syne behoeften gaen zyne inkomsten verre te boven*, enz., enz., enz.

twee kenmerken van het meervoud byëenvoegen , schryvende *begeirte* , *begeirtens* ; *behoefte* , *behoeftens* ; enz. : alwaer de *s* geheel overtollig is , als wordende het meervoud reeds door de achtergevoegde *n* aengewezen ; terwyl de *s* dan te pas komt , wanneer het enkelvoud op *en* eyndigt ; als *genoegen* , *genoegens* ; *verlangen* , *verlangens*. »

342. Sommige schryvers , onder andere Des ROCHES , zyn van gevoelen dat *beginselen* en *beginsels* , *vaderen* en *vaders* , *teekenen* en *teekens* , enz. , in alle de naemvallen niet moogen gebezigd worden (341). Maer , die schryvers zyn niet alle eenstemmig nopens het getal der naemvallen , in welke het meervoud in *en* , met uytsluyting van dat in *s* , zou moeten gebezigd worden. Eenige stellen hier uytsluytelyk den genitief (eygenaer) ; sommige den genitief en den ablatief (derver) ; en andere voegen daer by ook den datief (ontvanger).

Wanneer wy alle de nederduytsche schryvers hier over raedpleegen ; dan moeten wy ronduyt bekenne , dat die onderscheyding op geen taelkundige gronden , maer alleenelyk op eene grillige verkiezing berust ; en , gevolgelyk , als geenens spelregel kan aengenomen worden. Dit word ook duydelyk bevestigd door het gezag van veele taelleeraeren , van welke wy slechts WEILAND en BILDERDIJK hier zullen laeten spreken.

Den eersten , nae in zyne Spraakkunst over de vorming van het meervoud gesproken te hebben , zegt , § 100 : « Eyndelyk dient aangemerkt te worden , dat het onderscheyd , het welk sommige in het meervoud willen gemaekt hebben tusschen de uytgangen *s* en *en* , als *kinders* , *kinderen* ; *vogels* , *vogelen* ; enz. ; meenende , dat den eersten uytgang tot den eersten , vierden , en vyfden naemval , den laetsten tot de drie andere naemvallen behoort , geheel willekeurig , en noch

(341) Van dit gevoelen schynt ook te zyn den heer TER BRUGGEN. In zyne Spraakkunst , bl. 20 , vind men :

« Al zegt men in het eerste geval (nominatief), volgens keus, *vaders* en *vaderen*, men behoort nogtans in de andere gevallen die woorden te doen eyndigen met *en*; z. v., *God, den besten aller vaderen, toonde zyne almacht aan de apostelen, als hy hen verlost uit de ketenen.* »

op den aerd der taele, noch op den voorgang der achtbaerste schryveren gegrond is: terwyl het gevoelen van hun, die den uytgang *s* tot den gemeenen, den uytgang *en* tot den deftigen styl gebragt willen hebben, door menigvuldige voorbeelden onzer beste schryveren krachteloos gemaakt word (342). »

In de Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, door Mr. WILLEM BILDERDIJK, Tweede Deel, zegt den schryver, bl. 68 :

« Daer was eenen tyd, dat men 't fraey vond zich van deze tweederley uytgangen des meervouds ten aenzien van 't zelfde woord te bedienen, om daer een onderscheyd van naemvallen in dat meervoud aen toe te eygenen. Zoo maakten MOONENS aenhangers, van *redenaers*, by voorbeeld, den eersten, vierden, en vyfden latynschen naemval; en van *redenaeren* den tweeden, derden, en zesden. Hoe belagchelyk inderdaed, wanneer men den aerd der taele wel beschouwt, maekte dit echter, eenen geruymen tyd, opgang. Doch, thans is omtrent dit punt elken geleerden (naer 't schynt) tot het gezond volksverstand wedergekeerd. » En in de Spraakleer van BILDERDIJK vind men, bl. 98 en 99, het volgende :

« Schoon ook hier in de pedanterie den schepter heeft willen zwaeyen, en tot wet maeken, dat, waer de woorden een meervoud in *s* hebben, dit alleen in den nominatief en accusatief zou moogen gebruykt worden; en dat men aen den genitief, datief, en ablatief, 't meervoud in *en* zoude moeten eygenen. Den grond hier van ligt alleen in een opgeraapt besef, dat het

(342) In zyn Woordenboek, Inl., bl. 83 en 84, zegt den zelfden schryver : « Sommige willen, in het meervoud, onderscheyd gemaakt hebben tusschen de uytgangen *s* en *en*, als *kinders*, *kinderen*; *vaders*, *vaderen*. Zy meenen naemelyk, dat *kinders*, *vaders*, *vogels*, *maekelaers*, *redenaers*, enz., den eersten, vierden, en vyfden, maer *kinderen*, *vaderen*, *vogelen*, *maekelaeren*, *redenaeren*, enz., de overige naemvallen zyn. Dan, dit behoort, ongetwyfeld, onder de willekeurige onderscheydingen, welke zoo haest verworpen, als uytgedacht worden. L. TEN KATZ wilt, dat den uytgang *s* meer tot den gemeenen, den uytgang *en* meer tot den deftigen en verhevenen styl behoort; redew. XII., § 31. Menigvuldige voorbeelden, met dezen gewaenden regel stryden, komen by VONDEL en andere voor, zelfs in gevallen, waer in zy, even gemakkelyk, en met behoud van maat en slotklanken, anders konden geschreven hebben. *Werken van de Maatsch. der Nederl. Letterkunde*, D. II., bl. 154. »

meer klateren, 't geen den langeren uytgang medebrengt, den naemval kennelyker doet onderscheyden; gelyk het dus ook in eens rede meer kracht en klank brengen kan, waer 't welluydendheid of naedruk bevoordert. Doch het is louter willekeur, en (wilt men) het mag tot het rhetorisch gebragt worden, maer grammatikael, is het onverschillig. »

Maer alhoewel de onderscheyding van *hemelen* en *hemels*, *schuldnaeren* en *schuldnaers*, enz., als naemvallen, alleen op grilligheyd en willekeurigheyd berust; kan het echter, uyt een ander oogpunt beschouwd, gelyk wy in het 21ste Hoofdstuk gezien hebben, het bezigen van het een of van het ander eene verschillende gesteltenis of *nuance* aenduyden. Zoo kan men by voorkeus zich van den uytgang *en* bedienen, om iets sterker te kenmerken, of om met meerderen naedruk te spreken. Zoo zyn, b. v., de uytdrukkingen, *onzen Vader die in de hemel EN zyt; vergeeft ons onze schulden, gelyk wy vergeeven onze schuldnaer EN; enz.;* krachtiger, dan *die in de hemel S zyt, gelyk wy vergeeven onze schuldnaer S, enz.*

343. Wy vermeenen de voorgaende punten beoordeeld te hebben, volgens de echte taelgronden die by onze schryvers algemeen erkend en aengenomen zyn; gelyk wy ook van gevoelen zyn, dat den algemeen gang van geheel onze schryvende natie overeenkomstig is met de volgende regels der

Vorming van het meervoudig getal.

De zelfstandige naemwoorden, die in het meervoud kunnen gesteld worden, maeken het zelve van het eenvoud, door het achteraanvoegen van *en*: b. v., *bomb*, *bomben*; *peird*, *peirden*; *leerling*, *leerlingen*; *mensch*, *menschen*; *kanonik*, *kanoniken*; *monik*, *moniken*; *persik*, *persiken*; *ryk*, *ryken*; *kroon*, *kroonen*; *schaep*, *schaepen*; *papier*, *papieren*; *plaets*, *plaetsen*; *dienst*, *diensten*; *vrouw*, *vrouwen*; *bakkerij*, *bakkerijen*. Maer den medeklinker word verdubbeld :

1° In de eenlettergreepige, die op eenen medeklinker eyndigen, welken onmiddellyk voorgaen is van den enkelen klinker *a, e, i, o, u*: *b. v., bak, bakken; mes, messen; klip, klippen; stok, stokken; brug, bruggen* (343).

2° In de meer lettergreepige of zamengestelde, welker laatste lettergreep eene oorspronkelyke grondsylbe uytmaekt, en in eenen medeklinker uytgaet, die onmiddellyk voorgaen is van de enkele *a, e, i, o, u*: als *bese, beseffen; ongeluk, ongelukken; vertrek, vertrekken; gezel, gezellen*; enz.

3° in alle de afstammelingen in *dom, in, is, es*, en *schap*: als *rykdom, rykdommen; zottin, zottinnen; getuygenis, getuygenissen; dienaeres, dienaeressen; landschap, landschappen*.

4° In de uytgangen *el, il, et* (waer de *l* en *t* van eenen enkelen klinker voorgaen zyn); wanneer den klemtoon op de zelve valt: als in *morel, morellen; krokodil, krokodillen; pakket, pakketten; trompet, trompetten*. Het zelfde heeft plaets in *bisschop, artis-jok, kanon*, en meer andere oorspronkelyk uytheemsche; welker laatste lettergreep, den klemtoon ontvangende, in eenen medeklinker eyndigt, die onmiddellyk voorgaen is van eene enkele *a, e, i, o, of u*.

Afwykingen van den boven gegeven regel.

Eerste.

344. De zelfstandige naemwoorden uytgaende in de korte *e* neemen alleenelyk *n* aen (344): *b. v., gebergte*,

(343) Volgens dezen regel, heeft *kot* in het meervoud *kotten*, het welk men by de beste schryvers aldus geschreven vind: nogtans hoort men, in de uytpraek, dikwyls *koten*; zoodat, by die welke aldus spreken, geen verschil gehoord word tusschen het meervoud van *kot*, en tusschen *kooten*, of pikkeltjes waer mede kinders spelen.

(344) Wy zeggen in de korte *e*: want, als deze *e* te zamen met eene voorgaende vokaal eenen anderen klank uytmaekt, als in *zee, knie, tee*, enz., dan neemen de zelfstandige naemwoorden *en* aen, volgens den gemeenen regel; en men schryft *zeeën, knieën*, enz.

gebergten; gesteente, gesteenten; natie, natien; enz. Maer de verkleyenwoorden neemen *s* tot zich: *B. v.*, zoontje, zoontjes; kindje, kindjes; enz.

Tweede.

345. Veele zelfstandige naemwoorden maeken hun meervoud, door het byvoegen van eene *s*. Dusdaenige zyn:

1° Alle de verkleyenwoorden: als *mannetje*, *mannen*; meervoud, *mannetjes*, *mannekens*.

2° De persoonelyke gemeene naemwoorden in *erd* en *aert* (345) of *aerd*: als *plomperd*, *dronkaerd*, *nydigaerd*; meervoud, *plomperds*, *dronkaerds*, *nydigaerds*, enz. (346).

3° De eygennaemen, die in eenen klinker uytgaen (als *Cicero*, *Cato*, *Catilina*, *Attila*), het *zy* als eygennaemen, of als toepassingen, gebruykt (347).

Derde.

346. Die eyndigen in *f* en *s*, niet onmiddellyk voorgegaen van den enkelen korten klinker *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, veranderen *f* in *v*, en *s* in *z*: *B. v.*, *gaef*, *raef*, *neef*, *duyf*, *druyf*, *bedryf*, hebben *gaeven*, *raeven*, enz.; *aers*, *baers*, *bons*, *els* (boom), *fleers*, *gans*, *grens*, *gryns*, *hals*, *huys*, *kaes*, *keurs*, *klens*, *kombaers*, *leirs*, *lens* of *luns* (*a*), *luys*, *muys*, *pels*,

(345) * De woorden in *aert* (zegt BILDERDIJK, *Spraakl.*, bl. 101), nu veelal met *d* geschreven, worden dan ook in *den* vermeerwoordigd, als *oerdaerden*, *valschaerden*, gelyk men daer ook adjectieven in *dig* van vormt. *

(346) * En zoo ook (zegt BILDERDIJK, *Spraakl.*, bl. 100) in vreemde overgenomene woorden, als *zy* niet volstrekt in onze taal ingelyfd zyn. Zoo zegt men, by voorbeeld, de *canons* van 't koncilie of van den geestelyken wetboek; maer daertegen de *kanonnen*, en niet *kanons*, voor geschut. Zoo zegt men: 't *keergalmde van vivats*! *Waer toe al die bonars?* *al die holars?* En ook in sommige benaemingen van zeevaart, die wy met de Engelsche gemeen hebben, als *de raes*, *voor gaets*, *in duyns*, en dergelyke, ingevoerd uyt den vreemden, maer door het gebruyk verworteld. *

(347) Somtyds word, tusschen het woord en de bygevoegde *s*, eene *apostroof* gesteld; als *Cicero's*, *Catilina's*, enz.

(a) Eene spie, door het eynde van den *as* gestoken, opdat het rad niet uytwyke.

trens, hebben *aerzen*, *baerzen*, *bonzen*, enz. Maer die in *ds*, *ts*, *ks*, en *ps*, maeken hun meervoud, door het enkel byvoegen van *en*: B. v., *loods*, *loodsen*; *knods*, *knodsen*; *muts*, *mutsen*; *puts*, *putsen*; *reeks*, *reeksen*; *rups*, *rupsen*; enz. Het zelfde heeft plaets in *aelmoes*, *balans*, *dans*; *els* (schoenmaekers-werktuyg), *floers*, *frons*, *gespens*, *glans*, *kans*, *kers*, *keirs*, *koers*, *kous*, *krans*, *kruys*, *lans*, *lens* (eene spiets, in de walvischvangst gebruykelyk), *lors*, *paus*, *pens*, *pers*, *poes*, *prins*, *saus*, *schans*, *schors*, *slons*, *smous*, *spies*, *trans*; die in het meervoud hebben *aelmoesen*, *balansen*, *dansen*, *glansen*, enz.

Vierde.

347. Die uytgaen in de lettergreep *heyd*, veranderen *heyd* in *heden*: B. v., *goedheyd*, *goedheden*; *liefdaedigheyd*, *liefdaedigheden*.

Vyfde.

348. Die eyndigen in *ch* en *sch*, onmiddellyk voorgaen van de korte *a*, *e*, *i*, *o*, of *u*, veranderen in het meervoud *ch* in *gchen*, en *sch* in *sschen*: B. v., *loch*, *logchen*; *kuch*, *kugchen*; *esch*, *esschen*; *flesch*, *flesschen*; *visch*, *visschen*; *bosch*, *bosschen*; enz.

Zesde.

349. Op tweederleye wyze, te weeten, met *s* en *en*, maeken hun meervoud :

1° De meerlettergreepige met den dooven uytgang *el*, *er*, *em*, *en*: B. v., *engel*, *engels*, *engelen*; *duyvel*, *duyvets*, *duyvelen*; *beginsel*, *beginsels*, *beginselen*; *broeder*, *broeders*, *broederen*; *vader*, *vaders*, *vaderen*; *vadem*, *vadems*, *vademen*; *teeken*, *teekens*, *teekenen*; enz. Edoch sommige in *en*, als *degen*, *jongen*, *wagen*, worden zeer zelden, en *genoegen*, *toren*, nooyt met het meervoud in *en* gebezigd.

2° De persoonelyke naemwoorden van het manne-

lyk geslagt in *ael, aer, ier, eur*: als *kardinael, kardinaels, kardinaelen*; *dienaer, dienaers, dienaeren*; *hovenier, hoveniers, hovenieren*; *winkelier, winkeliers, winkeliersen*; *prokureur, prokureurs, prokureuren*. Voegt hier by *botterik, dommerik*, en dergelyke afgeleyde woorden: als ook *kandelaer, evenaer*, en eenige andere, die meer dan twee lettergreepen hebben.

3° De woorden welke oorspronkelyk latynsche in *or* zyn, en dien uytgang behouden: als *pastor, pastors, pastoren*, enz.

Zevende.

35o. *Bad* heeft *baden*.

Been (schonk), *beenderen, beenders, beenen* (348).
Bevel, bevelen.

Blad, bladers, bladeren, bladen.

Dag, dagen.

Dak, daken.

Dal, dalen.

Ey, eyeren, eyers.

Gat, gaten.

Gebed, gebeden.

Gebod, geboden.

Gebrek, gebreken.

Gelag, gelagen.

Gelid, gelederen, geleden.

Gemet, gemeten.

Gemoed, gemoederen, gemoeden.

Glas, glazen.

God, goden.

Goed, goederen.

Graf, graven.

Hertog, hertogen.

Hoen, hoenderen, hoenders.

(348) Oulings zeyde men *beender, blader, kinder, runder*, enz.: van daer hun meervoud *bladers en bladeren, kinders en kinderen*; volgens de *zesse afwyking*. *Been*, deel van het dierlyk ligchaem tusschen de knie en den voet, heeft enkellyk *beenen*, volgens den algemeenen regel.

Hof, hoven.

Hol, hollen.

Kalf, kalvers, kalveren, kalven.

Kind, kinderen, kinders.

Kleed, kleeiden, kleeden.

Knecht, knechts, knechten.

Koe (koey), koeyen.

Kok, koks.

Lam, lammeren, lammers.

Lid, leden.

Lidmaet, ledemaeten, lidmaeten.

Lied (gezag), liederen,

Lot, loten.

Maet (makker), maets (349).

Man, mans, mannen.

Oorlog, oorlogen.

Pad (weg), paden (350).

Rad, raderen, raders, raden.

Rund, runderen, runders.

Schip, schepen.

Schot (schoot), schoten.

Slag, slagen.

Slot, sloten.

Smid, smeden.

Spel, spelen, spellen.

Spit, speten.

Stad, steden (351).

Staf, staven.

Trek (trek), treken.

Vat, vaten.

Verdrag, verdragen.

Vloo (vlooy), vlooyen.

(349) *Maet*, ligchaemelyke grootte van *iets*, heeft *maeten*, volgens den algemeenen regel.

(350) *Pad*, dier, heeft *padden*, volgens n° 343.

(351) Streng genomen is *steden* het meervoud van *stede*: en *schepen* het meervoud van het oude *schepe*; nog gebruykelyk in *ten schepe*, *te scheep komen*, enz. *Stede* heeft regelmaetig *steden*; by verkorting, zegt men ook *stee*, meervoud *steën*.

Volk, volkeren, volken.

Weg, wegen.

Zog (zeug), zeugen.

Zoon, zoons, zoonen.

351. De zamengestelde volgen den regel der enkele: b. v., *medemaet, medemaets; drieman, driemannen*; enz. Doch, voor het meervoud van *ambachtsman, edelman, hoofdman, koopman, landman, opperman, speelman, timmerman, voerman, zeeman*, enz., gebruykt men doorgaens *ambachtslieden, edellieden, hoofdlieden, kooplieden, landlieden, opperlieden, speellieden, timmerlieden, voerlieden, zeelieden*, enz.; en voor het meervoud van *Franschman, Engelschman*, enz., zegt men meestal *Fransche, Engelsche*, enz.

VIER EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

OVER DE NAEMVALLEN DER ZELFSTANDIGE NAEM- WOORDEN.

352. Gemerkt den twist aengaende het getal der naemvallen tot het onderwerp der spelling niet behoort; zullen wy ons hier niet bezig houden met te onderzoeken of onze tael eygenlyk zes, vier (352), eenen, of geene naemvallen hebbe. Ons voegende naer het meer algemeen gebruyk onzer natie, verstaen wy door *naemvallen* de onderscheydene gelegenheden of betrekkingen (353), waer in een zelfstandig naemwoord, zoo van het een als van het ander getal,

(352) Den heer WEILAND stelt slechts vier naemvallen. By hem maeken den nominatief en den vocatief maer eenen naemval, zoo als ook den datief en den ablatief.

(353) De naemvallen kunnen op twee wyzen beschouwd worden: ten eersten, naer de toevallige veranderingen, welke de zelfstandige naemwoorden, in hunne onderscheydene betrekkingen, aenneemen; en, ten tweeden, zonder aenmerking van uytgangen, dit is, enkellyk naer de verschillende betrekkingen waer in de zelfstandige naemwoorden kunnen voorkomen.

Onder het eerste oogpunt beschouwd, hebben de zelfstandige naemwoorden eener taele zoo veele naemvallen, als zy verschillende uytgangen hebben welke eene onderscheydene betrekking aenduyden. Zoo neemen de Latynen zes naemvallen aen: maer, in de nieuwere spraeken, alwaar de naemwoorden niet veranderen van uytgang, naer maets zy verschillen in betrekking, zyn, in dezen zin, geene naemvallen; als, inzonderheyd, in het fransch plaets heeft, waer de zelfstandige naemwoorden, in het algemeen, slechts een enkelvoudig en meervoudig getal hebben.

Gelyk nu ook, in het nederduytisch, de onafhangelijke zelfstandige naemwoorden voor geene veranderingen vatbaer zyn naer de verschillende betrekkingen waer in zy voorkomen; zoo moeten wy hier de naemvallen beschouwen, volgens de onderscheydene betrekkingen, waer in die zelfstandige naemwoorden, in eene rede, kunnen genomen weeten.

kan voorkomen. En deze zyn zes (354); den *werker* (nominatief), den *lyder* (accusatief), den *ontvanger* (datief), den *eygenaer* (genitief), den *derver* (ablatief), den *aenhoorder* (vocatief). De wyze om die onderscheydene gelegenheden, betrekkingen, of gevallen, waer in een zelfstandig naemwoord kan genomen worden, uyt te drukken, noemt men *verbuygen* of *verbuyging*. En schoon er hier omtrent verscheydene geschilpunten bestaen; is toch elk byzonder aengestipte punt van de volgende verbuyging, voor zoo veel de zelfstandige naemwoorden aengaet, algemeen als echt erkend en aengenomen. Wy zeggen *voor zoo veel de zelfstandige naemwoorden aengaet*: want, daer wy hier niet spreken van de byvoegelyke naemwoorden; zoo moet hier *abstractie* gemaekt worden van het byvoegelyk naemwoord *den, de, het*, waer van wy verder zullen moeten handelen.

353. *Verbuyging van een mannelyk, een vrouwelyk, en een onzydig zelfstandig naemwoord.*

Enkelvoud.

Mannelyk.	Vrouwelyk.	Onzydig.
Werker, den <i>man</i> .	De <i>daed</i> .	Het <i>veld</i> .
Lyder, den <i>man</i> .	De <i>daed</i> .	Het <i>veld</i> .
Ontvanger, den <i>man</i> of aen den <i>man</i> .	De <i>daed</i> of aen de <i>daed</i> .	Het <i>veld</i> of aen het <i>veld</i> .
Eygenaer, des <i>mans</i> of van den <i>man</i> .	Der <i>daed</i> of van de <i>daed</i> .	Des <i>velds</i> of van het <i>veld</i> .
Derver, van den <i>man</i> .	Van de <i>daed</i> .	Van het <i>veld</i> .
Aenhoorder, <i>man</i> of o <i>man</i> .	<i>Daed</i> of o <i>daed</i> .	<i>Veld</i> of o <i>veld</i> .

(354) In de Rudimenta, of Gronden der Nederduitsche Taal, uitgegeven door de Bataafsche Maatschappij: *Tot nut van 't algemeen*, Voorberigt, bl. vi, leest men:

• Men oordeelt, ter voorkoming van aenmerkingen, noodig te berigten, dat men gemeend heeft de zes naemvallen te moeten behouden; omdat dit werkje eenen schoolboek zynde, en gebruykt wordende in scholen, in welke men ook andere taelen, en somtyds zelfs de latynsche, onderwyst, het stellen van vier naemvallen voor de eene, en zes voor eene andere tael, verwarring by den leerling zoude te weeg brengen: terwyl men voorts onnoodig acht, om hier ter plaetse verder iets ter verdediging van het gebruyk der zes naemvallen by te brengen. •

Werker, de man- <i>nen.</i>	De daeden.	De velden.
Lyder, de mannen.	De daeden.	De velden.
Ontvanger, de of aen de mannen.	De of aen de daeden.	De of aen de velden.
Eygenaer, der of van de mannen.	Der of van de dae- den.	Der of van de vel- den.
Derver, van de man- <i>nen.</i>	Van de daeden.	Van de velden.
Aenhoorder, man- <i>nen</i> of o mannen.	Daeden of o daeden.	Velden of o velden.

354. In deze voorbeelden ziet men, dat de veranderingen, welke de zelfstandige naemwoorden aldaer ondergaen, zich bepaalen tot de enkele byvoeging van eenes, in den eygenaer van het enkelvoud der naemwoorden van het mannelyk en het onzydig geslacht; wanneer men zegt *des vaders*, *des kinds*, enz.

De *s* was eertyds ook algemeen het teeken van den eygenaer in het eenvoud van het vrouwelyk. Het is hier van, dat de vrouwelyke zelfstandige naemwoorden thans nog de *s* aenneemen, wanneer zy in den eygenaer voor een ander zelfstandig naemwoord gaen 't welk er aen geëygend word; al in *moeders zuster*, *dochters kind*, enz., het geen ook plaets heeft in de zamengestelde *stadspoort*, *goedheydsbronader*, enz.

355. Men zegt in den eygenaer *van den heer* of *des heeren*; v. v., *de vrees van den heer* of *des heeren is het beginsel der wysheyd*. Voor den eygenaer *des herts* (deel van het dierlyk ligchaem), gebruykt men ook den uytgang in *en*; als uyt 's *herten grond*, enz. Naer den algemeenen regel, zegt men, in den eygenaer van het eenvoud, *van den mensch* en *des menschs*: maer men zegt *des menschen*, wanneer dit zyn zelfstandig naemwoord voorgaet; als in *des menschen besten vriend*, voor *den besten vriend van den mensch*.

356. In de Nederduytsche Spraekkunst, gedrukt te Mechelen, by P.-J. HANICQ, 1834, vind men, Eerste Deel, bl. 39:

« De mannelyke, eyndigende in den eersten naemval op *s*, *st*, of *sch*, neemen en aen: als *mensch*, *des menschen*; *vorsch*, *des vorschen*; *paus*, *des pausen*; *hals*, *des halzen*; *kwast*, *des kwasten*; *vorst*, *des vorsten*; *reus*, *des reuzen*; *els*, *des elzen*. »

« De onzydige van den zelfden uytgang neemen meestal es aen: als *huys*, *des huyzes*; *kruys*, *des kruyses*; *vleesch*, *des vleeschtes*; *paleys*, *des paleyzes*. »

« De volgende zyn onregelmaetig: *den arts*, *des artses*; *den bode*, *des bodes*; *den heer*, *des heeren* (maer *heer*, *krygsleger*, *maekt des heers*); *den geest*, *des geestes*; *het hart*, *des harten*; *den hert*, *des herten*. » (355).

Dat men *des menschen*, *des heeren*, en *des herten* zegt en schryft, hebben wy straks aengeteekend; in de meening dat zulks op het schryfgebruik onzer natie gevestigd is. Maer, mag men wel het zelfde zeggen van alle de mannelyke zelfstandige naemwoorden die in den werker, of eersten naemval, op *s*, *st*, of *sch*, eyndigen? Volgens den opsteller van gemelde spraakkunst (dien wy, kortheydshalve, ook wel onder de letter D zullen aentoonen), zoude men, met den uytgang *en*, moeten schryven *des herten*, bekend wild dier, *des abrikoozen*, *des visschen*, *des wenschen*, *des glansen*, *des kransen*, *des transen*, *des tassen* (koornhoop), *des kroezen*, *des matroozen*, *des pryzen*, enz.

In het Taalkundig Woordenboek van den hollandschen spraekleeraer WEILAND, heb ik wel gevonden *des heeren*, *des menschen*, *des harten* (*des herten*, deel van het dierlyk ligchaem); als ook eenige andere, als *des vorsten*: maer ik heb aldaer, op hunne plaets, niet gevonden *des vorschen*, *des kikvorschen*, *des pausen*, *des halzen*, *des kwasten*, *des reuzen*, *des elzen*; en

(355) Indien den schryver dezer spraakkunst het woord *bosch*, gelyk BILDERSMA, mannelyk en onzydig gebruykt, naer de verschillende toepassing van dat woord; dan moet hy voor het mannelyk *des bosschen*, en voor het onzydig *des bossches*, zeggen en schryven. Volgens VANWEST, bl. 82, neemen de mannelyke naemwoorden van persoonen in *e*, als *bode*, enz., den uytgang *en* aen, en hebben *boden*, enz. Hier uyt ziet men dat die taelleraeren merkelyk uyteenloopen.

veele andere welke, volgens den heer D, meten zouden moeten geschreven worden. Daerentegen, heb ik bevonden dat *WEILAND des herts* schryft, wanneer hy van een dier spreekt; en *des* of *van den abrikoos* zegt: gelyk onze natie algemeen ten aanzien van de woorden in *s*, *st*, en *sch*, doet; voor zoo veel de welluydendheyd het niet verbied. Waer de welluydendheyd zulks niet toelaet, bedienen de Vlaemingen zich van het voorzetsel *van*; gelyk het zelve, in veele andere gevallen, by alle de nederduytsche schryvers, Hollanders (356) en Belgen, gepleegd is geweest en nog gepleegd word. Geen meerderen smaek vind onze natie in de vreemde verbuysing op *es*, als *des arts*, *des bodes*, *des geestes*; welken uytgang, volgens den heer D, die zelfstandige naemwoorden en meestal de onzydige op *s*, *st*, en *sch*, zouden moeten aenneemen. Met deze gaen onze schryvers algemeen te werk, als met die van het mannelyk geslagt.

De Vlaemingen zeggen en schryven algemeen *de vrouwe des huys*, *het teeken des heylig kruys*, *den boom des kruys*, *des paus*, *des vers*, *des paradys*, *des glas*, *des loods*, *des gespuys*, *des glans*, enz.; en niet *des pausen*, *des verzes*, *des paradyzes*, *des glazes*, *des loodsen*, *des gespuyzes*, enz.: zoodat zy de woorden in *s* onveranderd bezigen; gelyk men geene *e* voegt voor het vrouwelyk by de byvoegelyke naemwoorden die alreeds in *e* uytgaen, maer, zonder verandering, zoo wel *tweede afdeeling*, als *tweede hoofdstuk* zegt en schryft.

Zoo zeggen de Vlaemingen, naer het algemeen gebruyk, ook niet *des heyligen geestes*, *den zoon*

(356) WINKELMAN in zyne *Schets* enz., bl. 27, drukt zich nopens dit punt aldus uyt:

« Zyn er ook geene zelfstandige woorden, die het woordleedje *des* niet wel kunnen duldten?

Men vind eenige woorden, die, zonder hardigheyd, met het woordleedje *des* niet kunnen gebogen worden: als, *de hoogte des masts*, *de borstels des verken*, *de woede des beests*, zoo ook *des godsdiensts*, *des vleeschs*, *des geests*, enz., luyd hard; men zegt derhalve beter *de hoogte van den mast*, *de borstels van het verken*, *de woede van het beest*, enz. Den teeler door de woordleedjes *van den* of *van het* aenwyzende, kan men de hardigheyd, door de buyging met *des* veroorzaekt, altyd vermyden. »

des menschen, verryzenis des vleeschens, de begeirlykheyd des vleeschens, enz.; maer *des heyligen geests, den zoon des menschs, verryzenis des vleeschs, de begeirlykheyd des vleeschs*, enz.: gelyk men algemeen zegt en schryft *de hooveirdy des levens*, enz.; of zy laeten, wanneer zy de omschryving met *van* niet willen bezigen, die woorden onveranderd, om de hardstootelykheyd der *s* te vermyden.

357. In het Voorberigt en n° 56, hebben wy gezien dat het aen de spraekkunstenaeren niet geoorloofd is de tael der natie naer hunne opgevatte begrypen te vormen of te veranderen; maer dat zy zich, by het geeven hunner regelen, moeten schikken naer de tael, gelyk zy de zelve bevinden, op het tydstip dat zy zich met het opstellen van spelregels bezig houden. Nu, wanneer wy de vlaemsche tael beschouwen, gelyk zy by onze natie altyd gesproken en geschreven geweest is; en in de zelve geene aenstootelyke nieuwigheden willen brengen: dan moeten wy besluynen dat de sleepende eygenaeren in *en* en *es*, uytgezonderd eenige weynige gevallen, aen onze nationaele tael niet eygen, en dus strydig zyn met het algemeen gebruyk of den hoogsten wetgeever aller taelen; en, gevolgelyk, als geenen spelregel kunnen erkend noch aengenomen worden. Deze beslissing is ook toepasselyk aen den vreemden datief *Gode, den manne, den kinde, den volgenden geslagte, den groenen velde* (357), enz., dien de Hollanders van de hoogduytsche tael, die zy byzonderlyk beoefenen, overgenomen hebben.

358. Geheel anders is het gelegen met den verlengden dervor of ablatief op *e*, in het eenvoud van zeer veele zelfstandige naemwoorden, als *van den grave opstaen*, enz.; dien wy van ouds in onze taele bezitten, met de Hollanders gemeen hebben, en waer van onze schryvers, voornaemelyk in den deftigen styl, zich bedienen, in plaets van den onverlengden naemval *van het graf opstaen*, enz.

(357) In de beduydenis van VOOR of AEN *God, den man, het kind, het volgende geslagt, het groen veld*, enz.

Met den verlengden derver (358), zegt men *ten oorloge trekken, ten hove verschynen, ten tyde, ten zynen tyde, ten koste, ten verzoeken, ten derden dage, ter eere, ter goeder uere, ten dien eynde* (tot dat eynde), *ten meesten voordeele* (tot het meeste voordeel), *van grooten huyze zyn, ten uwen huyze*, enz. Uyt de voorgaende voorbeelden ziet men, dat de byvoegelyke naemwoorden, voor hunne zelfstandige van het onzydig geplaetst, hier de gedaente van het mannelyk geslagt aenneemen; en dat men gevolgelyk zegt *van grooten huyze*, enz., en niet *van groot huyze*, enz.

Daer het bezigen van dezen ablatief aen onze vlaemsche tael niet vreemd, maer van ouds eygen is; en in het algemeen spraek- en schryfgebruik onzer tegenwoordige natie gevestigd is: zoo moet men dat gebruik (nº 115, 123) eerbiedigen en als eenen spelregel erkennen.

359. « De substantiva, zegt Des Roches, die met eene *f, g, l, m, n, p, s, w*, en *r*, gesloten worden, neemen in den genitief eene syllabe meer dan in den nominatief: als *de duyf, der duyve; de bekooring, der bekooringe; de hel, der helle; de vlam, der vlamme; de zon, der zonne; de hulp, der hulpe; de gesteltenis, der gesteltenisse; de vrouw, der vrouwe; de burgery, der burgerye.* »

« Het taelgebruik (zegt den heer D, bl. 39, ziet nº 356) veroorlooft ook, achter vrouwelyke zelfstandige naemwoorden, in het tweede geval, de *e* van wellydendheyd te voegen: als *de deugd dier vrouwe, den grond dezer stelling; doch dit behoort met spaerzaamheyd, en niet dan in den deftigen styl, gedaen te worden.* »

(358) Om een zelfstandig naemwoord op *e* te verlengen, onderhoud men de regels die wy, over het verlengen der woorden (nº 268—270), of over het maeken van het meervoud (nº 345—351), hooger opgegeeven hebben. Zoo komt van *geval gevalle*, van *bed bedde*, van *kind kinde*, enz. Het spreekt van zels, dat men in dergelyke omstandigheden de overige letters van het meervoud, als de *n* in *gevallen, bedden*, en de *rs* of *ren* in *kinders en kinderen*, moet uytlaeten. En gelyk men hier enkellyk het stoffelyk van het meervoud aanziet; zoo moet men de woorden, welke, volgens hunne betekenis, geen meervoud hebben, beschouwen als de andere: *b. v., van den bloede, enz.*

Deze onderscheyding van den genitief en de andere naemvallen der vrouwelykenamenwoorden is tegenwoordig, door het algemeen gebruyk der keurige en achtbaere nederduytsche schryvers, zoodaenig tegengesproken, dat wy de zelve geheel gerustelyk moogen plaetsen op den rang der willekeurige onderscheyding van den genitief *vaderen*, enz., waer van wy (n° 342) gesproken hebben.

« Men heeft (zegt BILDERDIJK, Spraakleer, bl. 92) by die talleeraeren den algemeenen uytgang onzer naemwoorden op de zachte *e*, die naer willekeur wat sterker of zwakker wierd uytgesproken of ook onderdrukt, naer de vloeying der rede en 't duyster gevoel van welluydendheid of gemakkelyker overgang in het spreken dit meêbragt, by hunne meesterachtige voorschriften van de zeventiende eeuw en vervolgens, tot eenen onderscheyden uytgang van datief en ablatief, in 't vrouw. ook van den genitief, willen maeken, als vereyschte dezer naemvallen. Pedanterie, die men in de staetelyke en waerlyk *factice* tael van dicht- en redenaerstyl doorgedrongen en als by zamenzweiring vry algemeen tot regel heeft aengenomen. Niet verder echter dan waer dit de welluydendheid of eene zekere deftigheid voorderen kan, doch welke geen regtschappen Hollander als wezenlyk taeleygen of taelvereyschte erkennen kan, maer die altyd geheel willekeurig is en blyft. »

Hier van genoeg. Laet ons overgaen tot eene andere onderscheyding, welke meer in den aerd der tael en op het algemeen schryfgebruyk gegrondvest is.

360. Wy hebben, n° 350, gezien dat men, voor het meervoudig getal van *stad* en *schip*, zich bedient van *steden* en *schepen*, die eygenlyk het meervoud van *stede* en *schepe* zyn. Nu, hier is aen te merken, dat het algemeen schryfgebruyk niet toelaet dat men, *stad* en *schip* (zonder verwisseling der *a* en *i* in *e*) op *e* verlengende, *stade* en *schippe* zegge of schryve (359); gelyk men wel *vrouw*, *getal*, enz., verlengt tot *vrouwe*, *getalle*, enz. In dit geval moet men, zich van *stede* en *schepe* bedienende, noodzaekelyk

(359) Men zegt geheel wel *der of van de stad, des schips of van het schip*.

zeggen *der stede*, *de burgers dezer stede*, *ter stede*, *ten schepe* (360), enz. Zoo ook *stedeling*, *stedewaerts*, enz.

Dergelyke verandering heeft plaets in *ledemaeten*, *ledebraek*, *ledebreekende*, *ledebreuk*, enz.; alwaer het woord *lid* tot *lede* en niet tot *lidde* overgaet.

Ter dezer gelegenheyd, kunnen wy hier doen opmerken dat *daegs* en *weegs*, in verscheyden gevallen, voor *dags* en *wegs*, genietieven van *dag* en *weg*, gebezigd worden. Zoo zegt men *des anderen daegs*, enz. Zoo heeft men ook de korte *e* van *weg* tegen de lange *e* verwisseld, in *weegblad*, *weegbree*, en *wegedoorn*.

361. Hoe merkelyk het verschil, tusschen de naemvallen der voorgaende zelfstandige naemwoorden, ook mooge wezen; is het echter zoo groot niet, als tusschen de onderscheydena naemvallen der zoogezeyde voornaemwoorden *ik*, *gy*, *hy*, enz.

<i>Ik</i> , voor het eenvoud van alle drie de geslagten,	heeft in den lyder, ontvanger met of zonder aen, eygenaeren dervet met <i>van</i> ,	<i>my</i> ;	in den eygenaer zonder <i>van</i> ,	<i>myner</i> (361).
<i>Wy</i> , voor het meervoud van alle drie de geslagten,		<i>ons</i> ;		<i>onzer</i> .
<i>Gy</i> (362), voor het een-en het meervoud (363) van alle drie de geslagten,		<i>u</i> ;		<i>uwer</i> .
<i>Hy</i> , voor het mannelyk eenvoud,		<i>hem</i> ;		<i>zyner</i> .
<i>Zy</i> , voor het vrouwelyk een-en meervoud (363),		<i>haer</i> ;		<i>haerer</i> .
<i>Zy</i> , voor het mannelyk en het onzydig meervoud (363),		<i>hun</i> ;		<i>hunner</i> .

(360) Zoo gebruykt men ook dit *scheep* in *te scheep gaen*, *te scheep komen*, enz.

(361) De spraakkunstenaeren voegen hier gewoonelyk by de gedaenten *mys*, *uws*, *zyns*, *haers*, enz., als genietieven, voor *van my*, *van u*, enz.; gebruykelyk in *mys gelyken*, *zyns gelyken*, enz. Edoch sommige taelleeraeren beschouwen *mys*, *uws* voor beyde getallen, *zyns*, enz., als eygenlyke genietieven van de byvoegelyke naemwoorden *myn*, *uw*, *zyn*, enz., gebezigd met een verzwegen zelfstandig naemwoord. Het zelfde zeggen zy ook van de uytgangen *myner*, *uwer*, *zyner*, enz., die wy naer het doorgaende gebruyk der spraakkunsten, als zelfstandige eygenaeren, gesteld hebben; schoon wy het taelkundiger achten *mys*, *myner*, enz., als eygenaerdige byvoegelyke naemwoorden aen te merken.

(362) * *Gy* (zegt de Grammatica, uitgegeven door de Maatschappij: *Tot nut van 't algemeen*, bl. 80), dat thans, zoo in het enkelvoud als meervoud, gebruykt word, is, in zynen oorsprong, alleen meervoudig. Voor het enkelvoud was oudtyds *du*, en in de verbogene naemvallen, *dy* in gebruyk; dan eene soort van wellevendheid is oorzaak geweest, dat men, in naevolving der Fransche, dit *du* en *dy* buyten gebruyk gesteld, en verkozen heeft, in beyde getallen, zich van het meervoudig *gy* te bedienen. *

(363) Ter onderscheyding echter tusschen het eenvoudig en het meervoudig

362. Onder de voorgaende ontbreekt een zelfstandig naemwoord ter aanwyzing van het onzydig eenvoud van den derden persoon. Hier voor gebruykt men in den nominatief en den accusatief het woordje *het*: in de andere naemvallen word *het*, als zelfstandig naemwoord, niet gebezigt; men gebruykt, voor den genitief, ablatief, en datief (364), *daer van, daer aen, waer van, waer aen, er van, er aen*; enz. En zoo ook, met andere voorzetsels, *er in, er door, er op, er mede*, enz.; of men bedient zich van eene andere uytdrukking, overeenkomstig met den aerd der *zaake* die men wilt aanduyden.

Men gebruykt echter nu en dan, voornaemelyk by het spreken, het mannelyk eenvoud van den derden persoon, voor het onzydig eenvoud van den zelfden persoon, inzonderheyd wanneer men van leevende zaaken spreekt. Zoo zegt men wel eens *hem*, spreekende van een peird, enz., gelyk men in het meervoud zegt: *De peirden verliezen hunne krachten, als men HUN te veel doet werken*. Zoo leest men by de oude: *Men leeft alsof men om 't ligchaem leefde, en 'er zonder HEM (het ligchaem) geen leven ware*. Zoo vind men by HUYDECOPER, in zyne Proeve, bl. 477, aengeteekend:

«.... *Als eenen steen, waer met den goudsmit proeft, of 't GOUD is louter goed, of dat HEM wat behoeft.* »

getal, voegt men ook wel somtyds, achter het meervoudig *gy* en *zy*, het woordje *lieden* of *luyden*, dat zoo veel als *menschen* beteekent. Wy zeggen *ter onderscheyding van het een- en het meervoudig getal*: want, als, s. v., een ander daer by staende woord genoegzaam te kennen geeft, dat *gy* en *zy* op een meervoud betrekking hebben; dan is de byvoeging van *lieden* of *luyden* overtoellig. B. v., men mag wel zeggen *gy lieden* of *luyden hebt dat gedaen*; en, op de vraag *wie heeft dat gedaen?* antwoorden *zy lieden*: maer, in *gy vorsten der aerde*, en in *zy hebben dat gedaen*, word genoegzaam door *vorsten* en *hebben* aengetoond, dat *gy* en *zy* aldaer in het meervoud voorkomen. Hier by mag nog wel aangemerkt worden, dat het woord *lieden* of *luyden*, menschen of persoonen beduydende, van geene redelooze wezens kan gezeyd worden. Ziet TEN KAT, 1ste Deel, bl. 472; als ook het *Antwoord van HUG DE GROOT aan PUTEANUS, na zijne ontkoming uit Loevenstein: uit het leven van HUG DE GROOT, door KASPAR BRANDT*.

(364) Daer alle zelfstandigheden, welke men niet als aengesproken kan voorstellen, zonder vocatief of aenhoorder zyn; zoo kan het woordje *het*; dat altyd eenen derden persoon kenmerkt, nooyt in dien naemval voorkomen.

Het gebruyk van het mannelyk in deze en dergelyke gevallen, komt ons verkieslyker voor dan het bezigen van *het zelve*, *des zelfs*, en *aen het zelve*, door de Hollanders nieuw ingevoerd, en door sommige Vlaemingen al te veel naegevolgd.

363. Over het gebruyk van het meervoud *hen* voor *hun*, heeft men lang en veel getwist; maer het tegenwoordig schryfgebruyk heeft, zoo wy meenen, althans genoegzaam beslist om tot regel te moogen stellen, dat men in den accusatief, alsook achter de *prepositien*, *hen* in plaets van *hun* mag zeggen en schryven.

Somtyds zegt men, byzonderlyk in den gemeenzaemen styl, *me*, *ge*, *we*, *ze*; in plaets van *my*, *gy*, *wy*, en *zy*, *hun*, *haer*; als ook *je*, voor *gy* en *u*: als *me dunkt*, *ge of je ziet*, *we zeggen*, *ze gaen*, *ik heb je gezien*, enz. Zoo vind men:

Hy vreekte zich door edelmoedigheyd (over|zyne vyanden), vergaf hunne beleedigingen, en vergat ze. Hulde aan de Nagedachtenis van den Hoogleeraar HELLEBAUT, door J. M. SCHRANT, bl. 24.

*'K zal daer vlytig gaen verkonden ,
wat ME , in proza of in dicht ,
hier vereenigd , daer gebrokkeld ,
op het woelig herte ligt.*

KINKER.

*Toen hief ik de oogen , en een sombren fakkelgloed
deed ME in een nevelwolk een staelen poort aenschouwen.*

BILDERDIJK.

*Beziel ME ! laet uw vuer , dat blaekt in myn gemoed ,
ook vlammen in myn zang , met nimmer blusbren gloed.*

HELMERS.

*Wat schatten 't monster ook mogt rooven ;
eerlang zyn WE — en dit heylgaet allen schat te boven —
verlost , herboren , groot , en vry !*

KINKER.

*Erbarming! snikt ze, o God! en stort op 'taengezigt!
 erbarming! grooten God, erbarming, mededoogen!
 'k vergae! 'k verzink!*

HELMERS.

364. Er blyft ons nog overig te spreken van de woordjes *die* en *wie*, welker verbuiging wy meenen te moogen voordraegen als volgt :

Eenvoud.

Mannelyk.	Vrouwelyk.	Onzydig.
Werk., <i>die</i> .	<i>Die</i> .	<i>Dat</i> .
Lyd., <i>dien</i> .	<i>Die</i> .	<i>Dat</i> .
Ontv., <i>dien</i> of aen <i>dien</i> .	<i>Die</i> of aen <i>die</i> .	<i>Dien</i> of aen <i>dat</i> .
Eyg., <i>diens</i> of van <i>dien</i> .	<i>Dier</i> of van <i>die</i> .	<i>Diens</i> of van <i>dat</i> .
Derv., van <i>dien</i> .	Van <i>die</i> .	Van <i>dat</i> .

Meervoud.

Werk., <i>die</i> .	<i>Die</i> .	<i>Die</i> .
Lyd., <i>die</i> .	<i>Die</i> .	<i>Die</i> .
Ontv., <i>die</i> of aen <i>die</i> .	<i>Die</i> of aen <i>die</i> .	<i>Die</i> of aen <i>die</i> .
Eyg., <i>dier</i> of van <i>die</i> .	<i>Dier</i> of van <i>die</i> .	<i>Dier</i> of van <i>die</i> .
Derv., van <i>die</i> .	Van <i>die</i> .	Van <i>die</i> .

Het zelfstandig naemwoord *wie*, dat tot personen betrokken word, verbuigt men als het zelfstandig *die*.

365. Uyt het voorgaende heeft men kunnen merken dat de zelfstandige naemwoorden *ik*, *wy*, *gy*, *hy*, en *zy*, altyd eenen werker uytdrukken; in welken naemval het woordje *men* ook altyd voorkomt.

Eer wy dit Hoofdstuk eyndigen meenen wy hier te moeten doen opmerken, 1° dat *iemand*, *niemand*, *elkander*, en *malkander*, geen andere verandering ondergaen, dan dat zy in den eygenaer eene s aen-

neemen; dat *elkander*, *elkanders*, *malkander*, *malkanders*, voor alle getallen en geslagten gebezigd worden.

2° Dat de woorden *iets*, *niets*, en *zich*, in alle gevallen onveranderlyk zyn.

3° Wanneer twee zelfstandige naemwoorden zoodaenig met elkander verbonden worden dat zy maer een denkbeeld uytmaeken; dan word de *s*, als het teeken van den tweeden naemval, alleen achter het laetste gevoegd: zoo zegt men *koning Lodewyks dood*, *keyzer Napoleons regeering*, *graef Hendriks lotgevallen*, *oom Jacobs winkelknecht*, enz.

Voortyds was het in gebruyk de eygennaemen van mannen en vrouwen, uyt de latynsche taele in de onze overgenomen, naer de latynsche verbuygingen te schikken; en te schryven *in den eersten brief Petri*, *laet ons Paulum hooren spreken*, *met Marco*, enz. Maer dit gebruyk is tegenwoordig, als strydig met den aerd onzer taele, zoodaenig verworpen, dat het ons nutteloos schynt daer over meer te zeggen.

VYF EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

OVER DE GESLAGTEN, GETALLEN, EN NAEMVALLEN DER BYVOEGELYKE NAEMWOORDEN.

366. *Byvoegelyke naemwoorden* zyn zulke woorden, welke, in de redevoering, met zelfstandige vervoegd worden.

Daer nu de byvoegelyke naemwoorden niets dan enkele wyzigingen van zelfstandige naemwoorden te kennen geeven; kunnen zy, uyt hun eygen, noch geslagt, noch getal, noch naemval bezitten: maer deze onderscheydene zynwyzen dienen enkellyk, om te toonen aen welke zelfstandige naemwoorden zy toegepast worden; en zy zyn, by gevolg, enkele teekens van overeenkomst.

De byvoegelyke naemwoorden staen dan altyd wezenlyk in betrekking met de zelfstandige naemwoorden; en zyn met deze zoodaenig verbonden, en, als het ware, vereenzelvigd, dat zy noodwendiglyk zich altoos, in het zelfde geslagt, het zelfde getal, en den zelfden naemval, moeten bevinden. Zoo staet dan het byvoegelyk naemwoord *goed*, in *goeden God* en in *God is goed*, in het zelfde geslagt, getal, en naemval van zyn zelfstandig naemwoord *God*: met dit onderscheyd nogtans, dat, in 't eerste geval, het byvoegelyk naemwoord verbuygbaer is; terwyl het zelve, in het laetste, onveranderlyk blyft. Waer uyt men ziet, dat de betrekelykheyd der byvoegelyke naemwoorden nu, door eenen uytwendigen vorm, dan, door het enkel plaet-

selyk verband , aengetoond word. Waer voor hier den volgenden

REGEL

nopens de overeenkomst der byvoegelyke naemwoorden.

De byvoegelyke naemwoorden, staende voor hunne zelfstandige, komen met deze, door den uiterlyken vorm (365), overeen; maer de byvoegelyke naemwoorden, achter hunne zelfstandige geplaatst, of met deze door een werkwoord verbonden, behouden de eerste of oorspronkelyke gedaente, en zyn onveranderlyk (366).

(365) Door *uiterlyken vorm* verstaen wy de verscheydene veranderingen, waer aen de byvoegelyke naemwoorden onderworpen zyn. De *eerste* of *oorspronkelyke gedaente* der byvoegelyke naemwoorden is die, welke zy, onafhangelijk of op hun eygen beschouwd, bezitten, en in welke de byvoegelyke naemwoorden in het woordenboek aengeteekend zyn. Zoo is *goed* in zyne eerste of oorspronkelyke gedaente; en *goeden*, in *goeden God*, heeft den uiterlyken vorm van het mannelyk eenvoudig *God*. Hier by mag men nog doorn opmerken, dat den overtreffenden trap, die doorgaens in de woordenboeken niet aengeteekend is, de cyndletter *e* verliest; wanneer hy achter zyn zelfstandig naemwoord geplaatst word.

(366) « *Zelf* (zegt WEILAND, K., bl. 61) word verbogen, en schikt zich naer het woord, waer by het gevoegd is; *zy zelve, zy bedroeg zich zelve, dit is op zich zelf niets, de zaak op zich zelve beschouwd*, enz. Ook word dit *zelf* achter andere zelfstandige naemwoorden gevoegd, of met een voorzetsel op zich zelf gebezigd; terwyl het gebruyk mede wilt, dat het als byvoegelyk genomen en verbogen worde: B. V., *ik zag den man zelven, de vrouw zelve, het kind zelf, deze zaak spreekt van zelve, het onderwerp verviel van zelf*; in welke twee laetste voorbeelden misschien eene uytlaeting van het voornaemwoord *zich* plaets heeft. Dit *zelf* ontvangt geene *s* achteraan, dan alleen in den tweeden naemval *myns zelfs*, enz.; buyten dit is *zelfs* een bywoord, zoo veel als ook beteekenende. »

Den heer BILDERDIJK (Spraaikleer, bl. 401), handelende over de toevoeging van *zelf* achter een zelfstandig naemwoord, zegt dat het woordje *zelf* verbogen word; en schryft *my-zelven, sich-zelven*, enz.

Den heer VANWEST, daerentegen, is van gevoelen, dat het naemwoord *zelf* onveranderd moet gebezigd worden; in zyne Grammaire Belge, bl. 100, zegt hy:

« *Zelf* suit toujours le substantif et est invariable: *den koning zelf, le roi même; de vrouw zelf, la femme même; de koningen zelf, les rois mêmes; de vrouwen zelf, les femmes mêmes.* »

Dit gezegde van den heer VANWEST is niet alleen tegenstrydig aen het algemeen schryfgebruyk der Hollanders, maer ook aen het algemeen spraaken schryfgebruyk der Belgen; en mag gevolgelyk als geenen spelregel aen onze natie voorgedraegen worden (no 115). Wy moeten echter erkennen, dat de welluydendheid, byzonderlyk in den werker en den aenhoorder van het mannelyk eenvoud, zeer dikwyls eene verkorting toelaet of gebied; als *ik zelve*, enz., voor *ik zelven*, enz.: gelyk van den anderen kant, het onzijdig *zelf*, welluydendheidshalve, zeer dikwyls tot *zelve*, uytgerokken word.

Buyten het geen wy, no 580, over het woord *al* aengeteekend hebben, is het woordje *zelf* de eenige uytzondering, die wy hier op den algemeenem regel te maeken hebben.

367. Wanneer wy nu de hoedaenigheden van dien uiterlyken vorm met onpartydigheyd naespeuren, in het schryfgebruik van alle de spraakkunstenaren en van de andere taelkenners die zich niet aen het hollandsch, maer aen onze nationaele vlaemsche uyt-spraak en schryfwyze, vast gehouden hebben; dan zyn wy gedwongen te erkennen, dat men daer by, over 't algemeen, de volgende regels in acht genomen heeft.

GESLAGTEN (367).

368. De byvoegelyke naemwoorden hebben drie geslagten: te weeten, het onzydig, als *rood*, *traeg*; het vrouwelyk, als *roode*, *traege*; en het mannelyk, als *rooden*, *traegen* (368).

(367) Het geslagt is eygenlyk eene onderscheyding van het geen mannelyk of vrouwelyk is, of tot geen van beyde behoort. Men heeft in de nederduytsche tael drie geslagten: het *mannelyk*, als *vader*, *boom*; het *vrouwelyk*, als *moeder*, *tafel*; en het *onzydig*, als *kind*, *bed*. Een zelfstandig naemwoord is altyd van een dezer drie geslagten; welker onderscheyd, over het algemeen, door den verschilligen vorm der byvoegelyke naemwoorden, aengewezen word.

De enkelvoudige zelfstandige naemwoorden, welke het bepalende byvoegelyk naemwoord	DEEN OF EENEN	} voor zich hebben, of kunnen hebben, zyn	M.; B. V., den vader, den boom, eenen vader, eenen boom.
	DE OF EENE		V.; B. V., de moeder, de tafel, eene moeder, eene tafel.
	HET OF EEN		O.; B. V., het kind, het bed, een kind, een bed.

(368) « Gelyk nu (zeft Dns ROCHES) de substantiva drie geslagten hebben; zoo vereyschen ook de adjectiva, die by de zelve gebruykt moeten worden, drie uitgangen: en dese zyn als volgt:

Grooten, groote, groot; kleynen, kleyne, kleyn; eenen, eene, een; gelukkigen, gelukkige, gelukkig.

Den eersten dezer uitgangen dient voor het masculinum; *grooten man, kleynen stryd, eenen dag, gelukkigen oogenblik*: den tweeden is voor het femininum; *groote vrouwe, kleyne achting, eene week, gelukkige wooning*: den derden behoort tot het neutrum; *groot kind, kleyn gewin, een huys, gelukkig verstand.* »

Zoo spreekt ook TER BRUGGEN, in zyne *Nederduytsche Spraakkunst*, uitgegeeven in 1823, alwaer men leest:

Bladz. 10. « Wat moet men waerneemen, om eene goede naembuyging (*declinatio*) te maeken?

Ten eersten, de geslagten (*genera*); ten tweeden, de getallen (*numeri*); ten derden, de gevallen of naemvallen (*casus*); en ten vierden, den artikel of byzondere wyze, op welke men van de personen of zaken spreekt.

Hoe veel geslagten geeven de Nederlanders aen hunne naemwoorden?

Onzydig geslagt.

369. Het onzydig eenvoud is het byvoegelyk naemwoord, genomen in zyne eenvoudigste gedaente; als *rood, traeg, groot, schoon, enz.*

Vrouwelyk geslagt.

370. Het vrouwelyk eenvoud word gemaekt van het onzydig eenvoud, door het achteraanvoegen van *e*: B. V., *rood, roode; traeg, traege*. Maer in de eenlettergreepige, uytgaende in eenen medeklinker, onmiddellyk voorgegaen van den enkelen klinker *a, e, i, o, u*, verdubbelt men dien medeklinker in het vrouwelyk: B. V., *laf, laffe; tam, tamme; vet, vette; fel, felle; dik, dikke; wit, witte; dof, doffe; krom, kromme; dun, dunne; nut, nutte; enz.* Doch *grof* heeft *grove*.

*Afwykingen van dezen regel.***Eerste. De byvoegelyke naemwoorden, uytgaende**

Drie; te weten, het mannelyk (*masculinum*), het vrouwelyk (*femininum*), en het onzydig (*neutrum*).

Is het noodig dat men deze drie geslagten weet te onderscheyden?

Ja zeker: want het is eenen algemeenen regel, niet alleen in de latynsche en fransche taele; maer ook in het nederduitsch, dat het zelfstandig naemwoord het rigtsnoer zy, waer naer zich moeten schikken, 1° de lidwoorden, 2° de toevoegelyke naemwoorden, 3° sommige telwoorden, 4° de voornaemwoorden, en 5° de deelwoorden. B. V., DEN MAGTIGEN keyzer Karel DEN VYFDEN, die EENEN geboren Nederlander was. DE UYTMUNTENDE HOLLANDSCHE jufvrouw Anna Maria Schuermans, welke in geleerdheyd de EERSTE vrouw van Europa genoemd wierd. HET VERMAERD kasteel van Antwerpen, HET WELK in 't eerste tot geesel van 't VERDRUKT volk gebouwd was. »

Bladz. 36. « Wat is er nopens de toevoegelyke naemwoorden (*adjectiva*) aan te merken?

Dat zy, gelyk wy alreeds gezegd hebben, moeten in geslagt en getal overeenkomen met het zelfstandig naemwoord, waervan zy de hoedaenigheyd uytdrukken; en aengezien er drie geslagten zyn, behooren zy ook drie uytgangen te hebben, B. V., *een groot huys, eene groote kamer, eenen grooten hof.* »

Bladz. 37. « Welken regel moet men dan kennen, om een toevoegelyk naemwoord voor alle drie de geslagten te kunnen gebruyken?

Men vind het onzydig in den woordenboek; men voegt er eene *e* by voor het vrouwelyk, en men moet er *en* byvoegen voor het mannelyk: B. V., *een ryk land, eene ryke stad, eenen ryken koopman.* »

in *e*, als *eerste*, *tweede*, *allerhande*, *veelerhande*, enz., neemen niets aan.

Tweede. Die uytgaen in *f* of *s*, niet onmiddellyk voorgegaen van den enkelen klinker *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, veranderen *f* in *v*, en *s* in *z*: B. V., *styf*, *stryve*; *doof*, *doove*; *lief*, *lieve*; *loos*, *looze*; *boos*, *booze*; *voos*, *vooze*. Hier van zyn uytgezonderd die in *rs*, en *ts*, als *peirs*, *bits*, *spits*; welke, volgens den algemeenen regel, hebben *peirse*, *bitse*, *spitse*.

Derde. De eenlettergreepige in *sch*, niet onmiddellyk voorgegaen van eenen medeklinker of van de letter *x*, veranderen *sch* in *ssche*: B. V., *frisch*, *frissche*; enz.

Vierde. *Het* heeft *de*, *dat* *die*, en *dit* *deze*.

Bemerking. De zamengestelde volgen den regel der enkele: B. V., *onnut*, *onnutte*; enz.

Mannelyk geslagt.

371. Het mannelyk eenvoud word gemaakt van het vrouwelyk eenvoud, met achteraan dit laatste eene *n* te voegen: B. V., *straffe*, *straffen*; *doove*, *dooven*; *lieve*, *lieven*.

GETALLEN.

372. Het byvoegelyk naemwoord heeft twee getallen, het eenvoud en het meervoud. Van het eerste is genoegzaam gesproken. Het meervoud is, in alle drie de geslagten, gelyk aan het vrouwelyk eenvoud; B. V.,

GOEDE	{	<i>moeder.</i>
		<i>vaders.</i>
		<i>dochters.</i>
		<i>kinderen.</i>

UYTNEEMINGEN

ten opzichte van 't geslagt en 't getal.

373. Geene verandering van geslagt noch van getal lyden, of, in andere woorden, zyn onbuygzaam:

1° De byvoegelyke naemwoorden, die de stof aanduyden, waer van iets gemaakt is; n. v. ,

AERDEN	{	<i>vat.</i>	GOUDEN	{	<i>kalf.</i>
		<i>vaten.</i>			<i>kalveren.</i>
		<i>kruyk.</i>			<i>kleur.</i>
		<i>kruyken.</i>			<i>kleuren.</i>
		<i>pot.</i>			<i>berg.</i>
		<i>potten.</i>			<i>bergen.</i>

2° De byvoegelyke naemwoorden, welke op *er* uytgaen en van een land of eene stad ontleend zyn; als *straetsburger snuyf*, *amsterdammer schippers*, enz. Zoo zegt men ook :

Een' { *veertiger*, } dit is , { *veertig* }
 { *vyftiger*, } eenen { *vyftig* } *jaeren.*
 { *zestiger*, } man van { *zestig* }

Achtenveertiger, wyn van 1748.

3° Het byvoegelyk naemwoord *wat*, als *wat vrienden hebt gy ? wat waerheden hebt gy ontdekt ?* Als ook *al*, in *hy deed al den arberd*, in *al uwen handel*, enz. (369). Zoo zegt men ook altyd *HEEL den dag*, *GEHEEL den aerdbodem*, enz.; maer men zegt, anders, *den heelen dag*, *den geheelen aerdbodem*, enz.

Wanneer meer telwoorden, ter uytdrukking van een getal, gebezigd worden, is het laetste deel alleen veranderlyk; als *den een en dertigsten*, *den honderd drie en veertigsten Psalm*, enz.

NAEMVALLEN.

374. Het byvoegelyk naemwoord lyd geene verandering volgens zyne naemvallen : het mannelyk *goeden*,

(369) Daer het byvoegelyk naemwoord *alleen* altyd achter zyn zelfstandig naemwoord gebezigd word; soo is het, volgens n° 366, altoos onveranderlyk.

B. v., blyft in alle naemvallen onverbogen; en men zegt :

werker ,	} DEN GOEDEN vriend.
lyder;	
ontvanger , aen	
eygenaer , } van	
derver ,	

375. Daer zyn echter omstandigheden in welke de byvoegelyke naemwoorden eenige veranderingen ondergaen.

1° De byvoegelyke naemwoorden *myn*, *uw*, *zyn*, *haer*, en *hun*, hebben *myns*, *uws*, *zyns*, *haers*, *huns*, voor het mannelyk en het onzydig eenvoud, in de volgende en dergelyke zegwyzen :

<i>Myns</i>	} vaders huys.	<i>Myns</i>	} kinds hoed.
<i>Uws</i>		<i>Uws</i>	
<i>Zyns</i>		<i>Zyns</i>	
<i>Haers</i>		<i>Haers</i>	
<i>Huns</i>		<i>Huns</i>	

Zoo zegt men ook , met den uytgang *r*, voor het vrouwelyk eenvoud en het meervoud van alle drie de geslagten :

De goedheyd	{	dezer	{	moeder	} is enz.
		dier		broeders	
		myner		zusters	
		uwer		kinderen	
		zyner			
		haerer			
		hunner			
		onzer			
		eeniger			
		sommiger			
zulker					
aller					

Zoo zegt men ook *beyder*, *veeler zaeken*, enz., voor *van beyde zaeken*, enz.

2° Het zaekelyk *deel* met *s*, voor het eenvoud van

het mannelyk en van het onzydig, en den uytgang *r*, voor het eenvoud van het vrouwelyk en voor 't meervoud van alle drie de geslagten, worden ook gebezigd, in de volgende en dergelyke gezegden, welke men *casus absoluti* noemt: *Myns bedunkens, bloots hoofds, goeds moeds, bloots voets, onverrigter zaeke*, enz.: als ook in *ter goeder uere, in dezer voege, natuerlyker wyze*, enz.

Zoo gebruykt men ook den eygenaer met *s*, in *myns zelfs, uws zelfs, zyns zelfs*, enz. (370).

3° Den uytgang *s* neemen de byvoegelyke naemwoorden, als zelfstandige genomen, aen, in de volgende en dergelyke zinnen: *Iets groots, iets treffelyks, iets schoons, iets aengenaems. Elk, elkeen, ieder, iedereen, iegelyk, een iegelyk*, als zelfstandige naemwoorden gebezigd wordende, neemen in den eygenaer, ook de *s* aen; *elks belangen, iedereen's vriend*, enz.

Welks, zelfs, als zelfstandige gebezigd, zyn eenen eygenaer van het M. *welken, zelve*, en van het O. *welk, zelf* of *zelve*; en *welker, zelve*, eenen eygenaer van het vrouwelyk eenvoud, en van het meervoud der drie geslagten.

4° De getallen zyn, op de ondergestelde wyze, veranderlyk, in de volgende en dergelyke zegwyzen:

<i>Ten</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{drieën} \\ \text{vieren} \\ \text{vyven} \\ \text{zessen} \\ \text{zevenen} \\ \text{eenen} \\ \text{elven} \end{array} \right\}$	<i>komen.</i>
<i>Voor</i>		
<i>By</i>		
<i>Omtrent</i>		
<i>Achter</i>		
<i>Nae</i>		

(370) Het verschil tusschen *zelf*, byvoegelyke naemwoorden tusschen *zelfs*, opwoord, is gemakkelyk te merken, in: *Ik zelf heb hem gezien; ja, ik heb zelfs met hem gesproken*: alwaer *zelfs*, zoo veel als ook beteekent.

Twee , drie , of vier { *eenen
tweeen
drieën
vieren
vyven
zessen
achten* } *hebben, in het kaert-
of
dobbelspel.*

Hy zal dit onder ons { *drieën
vieren
vyven
zessen
zevenen
achten
negenen
tienen* } *verdeelen.*

Iets in { *dertienen
veertienen
achttienen
negentienen
twintigen* } *verdeelen.*

Wy waren met ons { *tweeen.
drieën.
vieren.
vyven.
zessen.
achten.*

Zy loopen met { *tienen.
twaelfen.
veertienen.
honderden.
duyzen den.*

Ten aenzien der naemvallen, is hier nog aen te merken, dat men,

in plaats van	van den,	} ook zegt, in den eygenaer,	} des.
	van het,		
	van de,		} der.
	van eenen,		
	van een,		} eens.
	van eene,		
			eener (371).

376. Wanneer wy hooger (n° 358) van den verlangden derver (*huyze*, enz.) spraken; dan zagen wy daer dat, in dergelyk geval, het byv. naemw., geplaatst voor zyn zelfstandig van het onzydig geslagt, den vorm van het mannelyk aanneemt. Zoo zegt men, met de gedaente van het mannelyk, TEN GOEDEN of TEN KWAEDEN *eynde* of *oogmerke*, *duyden*, *neemen*, *uytleggen*, *verklaaren*; *hy heeft*, TEN EERSTEN *woorde* of *gesprekke*, *gezeyd*; enz., of liever, met verzwying van het zelfstandig naemwoord, *ten goeden*, *ten kwaeden*, *duyden*, enz.

Gelyk men zegt *van twee* of *meer dingen* *het minste*, *het meeste*, *het beste*, *het slechtste*, *het ergste*, enz., *neemen*, *kiezen*, enz.: zoo heeft men ook gezeyd *hy neemt dit ten besten*, *ten slechtsten*, *ten ergsten*, enz.; daer onder verstaende het zelfstandig naemwoord *ding* (372) of een ander het welk,

(371) Het geen wy van het woordje *een* hier zeggen, geld ook ten aenzien van het woordje *geen*.

(372) Dat de oude aen het woord *ding*, hier by, zeer dikwyls gedacht hebben, mag men besluitten uyt de onderscheydene beteekenissen die zy aen dat onzydig zelfstandig naemwoord hechten. « Dit woord (zegt WEILAND, Taalk. Woordenboek, *Ding*) heeft weleer zeer onderscheydene beteekenissen gehad. WACHTER beweert, met veele waerschynelykheyd, dat de beteekenis van *woord*, *rede*, *gesprek*, de eerste en oorspronkelyke is. Van deze, reeds geheel verouderde, beteekenis worden, in de oude gedenkschriften, nog veele voorbeelden gevonden: *dinch Gotes Fater*, d. i., het woord van God den Vader. NOTK. *Zelit thir is Lucas, uwas irothing thar tho uwas*, d. i., *Lucas* verhaelt u, wat daer hun gesprek ware. OTTFRID. Wyders komt het voor, in de beteekenis van een gesprek, waer in men twist, eene woordenwisseling, inzonderheyd voor het geregt, en dus ook eene regtszaak, een regtsgeding. In dezen zin gebruykt NOTK. *dingstrit*. In het angels. is *thing* ook eenen twist, en wel eenen geregtelyken twist. Spoorren deser beteekte-

om zyne algemeene beduydenis, gemakkelyk aengevuld word.

Het is alzoo uyt krachte van een verzwegen zelfstandig naemwoord, als *eynde*, *oogmerk*, *opzigt*, *ding*, enz., dat men zegt en schryft: *Ten besten, ten slechtsten, ten ergsten, ten hoogsten, ten meesten, ten minsten*, enz., *genomen*; *ten eersten, ten tweeden, ten klaersten, ten duydelyksten*, enz., *gezeyd*.

377. Naer het gebruyk onzer taele, is het woordje *ter* (oude zamentrekking uyt *tot* of *te* en *der*) slechts gebruykelyk by het vrouwelyk eenvoud; als in *ter kwaeder uere, ter goeder uere*, enz.: alwaer de byvoegelyke naemwoorden den uytgang *r* hebben. En daer *tyd*, *hert*, *keus*, en *nood* (373), oudtyds als vrouwelyke zelfstandige naemwoorden gebezigd wierden; zoo schryft men nog, als overblyfsels van dat oud gebruyk, *ter eeniger tyd, ter zelfder tyd dat* enz.,

nissen syn nog in eenige zamenstellingen voorhanden. Waerschynelyk is tot dit *ding*, voor twist, het in sommige plaetsen gemeenzaem *dingsigheid* te brengen, welke doorgaens, in den zin van oneenigheyt, of twist, gebezigd word: *zy hebben telkens dingsigheid — ik wil met die dingsigheid niet te doen hebben*, in den gemeenen spreektrant. *

Het moet een iegelyk verwonderen dat den heer WEILAND, nae deze opmerkingen by het woord *ding* aengeteekend te hebben, in de uytlegging van *ten besten geeven*, en *ten besten zyn*, by het woord *te*, eenige moeyelykheid vond.

* *Ten overvloede* (zegt hy daer), is, om overvloed daer te stellen. *Ten goede, ten beste, ten ergste*, is, aen de goede zyde, aen de beste zyde, aen de ergste zyde: maer in *ten beste geeven*, en *ten beste zyn*, is *beste* niet zoo verklaerbaer; schoon des zelfs gebruyk algemeen genoeg bekend is. *

My dunkt dat *iets ten besten geeven* en dergelyke zegwyzen, naer het gebruyk onzer oude voorvaderen, zoo veel beduyden als *ten besten dinge geeven*; omdat zy als het beste ding beschouwden een ding dat aen andere tot hun voordeel, voldoening, enz., voor niets gegeeven wierd.

Uyt het aangestipte volgt, dat het algemeen gebruyk der Vlaemingen van *ten besten, ten eersten*, enz., te zeggen, overeenkomstiger is met de oorspronkelyke taelgronden; dan het schryven der Hollanders, die *ten beste, ten eerste*, enz., stellen.

(373) * *Nood*, M. als wortel van *nooden*, dringen. Maer in zich selve is het als praeteritum van het oude *ik no-e*, *ik noode*, V.: en zoo blyft het nog in de uytdrukkingen *nae naeuwens nood*, *in den nood*; en in de benaeming van ettelijke gestichten, als *het huys ter nood*. * Geslachtlijst der Nederduitsche Naamwoorden, op stellige taalgronden gewestigd, door M. W. BILDERDIJK.

ter regter tyd, ter goeder tyd, ter en van goeder herte, ter uwer keuze, ter naeuwer nood (374).

378. De aloude gebruykten het byvoegelyk naemwoord *des* onverschilliglyk voor alle geslagten; en zy zeyden, by gevolg, ook, voor het vrouwelyk, *des moeders, des zusters*, enz. En dit heeft langst stand gehouden, in de eenlettergreepige naemwoorden; als in *des wets, des zons, des zwaens*, enz. Hier van zyn ons nog verscheydene bewoordingen overgebleven, als *'s moeders teederheyd*, enz. (375).

379. Uyt het geen wy (n° 366) gezien hebben blykt, dat al de bepaelende, even als de andere byvoegelyke naemwoorden, moeten overeenkomen met de zelfstandige waer op zy betrekking hebben; en dat men, by gevolg, moet zeggen *DEN huysknecht, DE huysdeur*, enz.: omdat, in de zamengestelde woorden, het laetste deel 't geslagt bepaelt of aenwyst. Men zegt echter niet zelden, met de bezittelyke naemwoorden *myn, uw*, enz., *myn moeders vader, zyn zusters kleed, uw vaders stok, haer broeders hof*, enz.: alwaer die byvoegelyke naemwoorden onveranderd gebezigt worden; in plaats van *den vader myner* of *van myne moeder, het kleed van zyne zuster*, enz. Deze laetste bewoordingen zyn wel overeenkomstiger met de regels der eygenlyke verbuyging; maer niet met het algemeen spraekgebruyk; 't welk, van in de gryze oudheyd, hier eene verkorting toegelaeten heeft (376). Zoo zingt VONDEL, in zynen Roskam aen den heer P. C. Hooft, Drost van Muyden:

(374) Overeenkomstig met de hedendaegsche taelgronden, zegt men ook *ten eenigen tyde, ten selfden tyde dat* enz., *ten uwen keuze*, enz.

(375) Ziet BILDERDIJK, in zyne Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, Tweede Deel, bl. 59; als ook, in zyne Verhandeling over de Geslachten, bl. 215.

« Men zey oudtyds, zegt BILDERDIJK, bl. 70 en 71 van het eerstgenoemde werk, in casu obliquo *des goeden vrouwe*, en naederhand *der en van der goeder vrouwe*; gelyk wy ook nu nog *ter regter tyd, ter goeder uer, van goeder harte*. »

(376) Ziet TEN KATZ, 1ste Deel, bl. 394 en 395.

'K heb aen uw vaders krans almede een blad gevlochten (377).

380. In het nederduytsch, zegt men *eene zacht ruyschende beek*, *eenen sterk waeyenden wind*, enz.; in welke gevallen, de woorden *zacht*, *sterk*, enz., onverbogen gebezigd worden. Eene geringe aendacht op deze bewoordingen doet terstond zien, dat *zacht* hier niet op *beek*, noch *sterk* op *wind* betrekking heeft: maer, dat het eerste eene wyziging van *ruyschende*, en het tweede eene hoedaenigheyd van *waeyende* beduyd; en dat, by gevolg, de woorden *zacht* en *sterk* hier opwoorden zyn die, uyt hunnen aerd, geene verbuyging kunnen aenneemen (378).

Uyt het aengevoerde moeten wy besluyten, dat *de byvoegelyke naemwoorden*, als *opwoorden* gebezigd, onverbuygbaer zyn; en, by gevolg, onveranderlyk, in den uyerlyken vorm, ten aenzien van het geslagt en getal van de zelfstandige waer op hunne byvoegelyke naemwoorden betrekking hebben: als in de volgende en alle dergelyke

VOORBEELDEN :

HELDER *schoone glazen*.

DONKER *bruyne oogen*.

Eene GANSCH *byzondere zaak*.

Waer is den landaerd, die zich, door zulke REGT *christelyke deugden*, onderscheyd?

Wy eeten niet voor HALF *drie*.

HALF *volle vaten*.

(377) « Van die s (zegt KINKER, Beoordeeling van BILDERDIJKS Spraak., bl. 72), die in de oude tael niet slechts tot den m. en onz., maer ook tot den vr. gen. behoorde, zyn dan ook nog in onze tael overgableven *myn moeders broeder*, *myn dochters kind*, enz.: liever evenwel niet *des* en *myns moeders teederheyd*, enz.; ééne s kan het hier even goed doen als in *Keyzer Karels Wetten*; schoon men die ééne s oudtyds ook wel achter het eerste woord plaetste, gelyk in de voorbeelden welke LELTVELD aenhaelt; *sijs vader aert*, *na's vader doet*. »

(378) Het opwoord heeft altyd betrekking op het byvoegelyk naemwoord. En daer dit, uyt zyne natuer, geene gedaenten heeft; maer enkellyk de gedaenten van het zelfstandig naemwoord aentoont: soo is het opwoord, uyt zynen aerd, onveranderlyk of onverbuygbaer.

Hy kende GEEN grooter, GEEN anderen loon; dan den besten burger te heeten.

Dit is LOUTER gierigheyd.

Het is ENKEL nyd, dat hy zoo handelt.

Zy was ENKEL vreugd.

Wy waren GEHEEL aendacht, enz.

In deze laetste voorbeelden, beteekent *enkel* zoo veel, als *enkellyk*; *louter* zoo veel, als *zuyverlyk*; enz. Maer men zegt *eene enkele vreugd*, *eene loutere gierigheyd*, enz.: omdat *enkele*, *loutere*, enz., op de zelfstandige naemwoorden *eene* onmiddellyke betrekking hebbende, waere byvoegelyke naemwoorden zyn; en daer ook, als dusdaenige, moeten verbogen worden.

Uyt het gezeyde blykt overduydelyk, dat het niet onverschillig is een woord, als byvoegelyk naemwoord of als opwoord, te bezigen: maer, dat het onderscheyden gebruyk dikwyls *eene* verschillende beduydenis medebrengt; en wel zoodaenig, dat het menigmael geheel iets anders beteekent, zoo als te zien is, in de volgende gezegden:

Hebt gy dat AL gedaen?

Den ONBEKEND reyzenden vorst.

Eene BUYTENGEWOON groote som.

Hebt gy dat ALLE gedaen?

Den ONBEKENDEN reyzenden vorst.

Eene BUYTENGEWOONE groote som.

Deze tweederleye beschouwing is somtyds zoo verschillig, dat het verkeerde gebruyk *eene* volstreckte tegenstrydigheyd, in de uytdrukking, zou kunnen te wege brengen. By voorbeeld, wanneer men zegt: *Dit heeft, in het nederduytsch, maer in GEEN andere tael plaets*; dan loochent men *andere* en niet *tael*. Indien men hier *geene* zeyde, en dit woord, als een byvoegelyk naemwoord, beschouwde: dan zou dit zoo veel beduyden, alsof *dit in GEENE tael plaets hadde*; het welk tegenstrydig zou weezen met het voorgaende, te weeten, dat *het in het nederduytsch plaets heeft*.

Zegt het zelfde van den zoon *had* GEEN anderen wille, dan den *geenen* van *zynen vader* (379).

381. Uyt de boven gemelde regels, uyt het 20ste Hoofdstuk, en inzonderheyd uyt n° 324, hebben wy gezien, dat de byvoegelyke naemwoorden, voor hunne zelfstandige geplaetst, niet altyd in het mannelyk eenvoud den uytgang *en*, noch in het vrouwelyk eenvoud den uytgang *e* aenneemen: maer dat men die uytgangen (hier onder begrepen de *e* van het meervoud) achterlaet, en daerentegen het onzydig eenvoud op *e* verlengt; zoo dikwyls de welluydendheyd zulks vereyscht. Want « Het spreekt van zelfs (zegt WEILAND, § 186), dat deze regels alleenelyk in zoo verre gelden, als de vloeybaerheyd en welluydendheyd zich daer tegen niet verzetten. Immers, men zegt en schryft, overeenkomstig hier mede, *eene* hoogere verordening; maer in tegendeel, zonder *e*, *eene* verhevener verordening, omdat *verhevenere* moeyelyk uyt te spreken is en een wangeluyd veroorzaekt. Zoo zegt men ook, onverschillig, de *naegelaeten* en *naegelaetene gedichten*, enz. »

De achterlaeting van *en* en *e* heeft inzonderheyd plaets:

1° Ten aenzien der byvoegelyke naemwoorden, eyndigende met den zachten klank *en*: als *eygen*, *verlaeten*, *naegelaeten*, *gesloten*, *onderscheyden*, enz.; als in *naer zyn eygen zin*, voor *naer zynen eygenen zin*, enz.

2° Ten aenzien der byvoegelyke naemwoorden in den vergrootenden trap, voornaemelyk wanneer zy veele lettergreepen hebben: als in *wy hebben nooyt een onverdraegelyker, noch haetelyker man gezien; niets maekt een verhevener indruk op de ziel; ik heb nimmer een ondraegelyker hoogmoed aengetroffen; eene moeyelyker taek; voortreffelyker daed;*

(379) De opwoorden, genomen uyt de zelfstandige naemwoorden, staen altyd in het eenvoud; en de byvoegelyke naemwoorden, als opwoorden gebezigt wordende, staen in het onzydig eenvoud: doch, wanneer dit uytgaet in *e*, word dese letter achtergelaeten. Dusdaenige zyn *wonder*, *fracyer*, *eerst*, *laetst*, enz., in *sy hebben zich wonder verdedigd, sy hebben fracyer gespeeld dan wy, sy sullen eerst of laetst aenkomen*, enz.

eene verhevener bestemming; zyne regter, linker hand; enz.

3° By de naemwoorden eyndigende in *ley* en *hande*; als *allerley*, *veelerley*, *allerhande*, enz., welk meest altyd onveranderd gebezigd worden: als in *allerley blyken*, *menschen*, enz.

4° Met het woord *al*, 't welk meestendeels zonder verbuiging gebezigd word; wanneer er een bepaelende byvoegelyk naemwoord opvolgt: als in *hy deed al den arbeyd*, *al de wereld*, *in al zynen druk*, *al zyne vreugd heeft een eynde*, *de Godheyd ziet al onze smerten*.

*'K heb vaek het misdryf, in den schoot der pracht,
gevonden;
maer nimmer was 't geluk aen AL dien prael verbonden.*
FEITH.

Wy hebben gezeyd *meestendeels*: want men vind, by zeer goede schryvers, voor ALLE DE gedeelten der *Spraakkunst* (380), ALLE ZYNE werken (381); het welk, inzonderheyd, in het meervoud, plaets heeft, als uyt de aengetogen voorbeelden, te zien is.

Daerentegen word *al*, schoon achter zyn zelfstandig naemwoord geplaetst, gewoonelyk verbogen; wanneer het op een meervoudig naemwoord betrekking heeft, en op het woord *al* eenen byzonderen naedruk gemaekt word.

VOORBEELDEN.

Wy ALLE } hebben het gezien (382).
Zy ALLE }

(380) BILDERDIJK, in zyne Verhandeling over de Geslachten der Naamwoorden in de Nederduitsche Taal, bl. 319.

(381) Zoo doet ook den heer SIEGENBEEK, op bladz. VII en VIII van zyn Voorberigt, II Stuk van de Proeven van Nederduitsche Welsprekendheid; alwaer hy zegt: « *Het is thans myn oogmerk niet, zyn lof, in ALLE DE voorgemelde byzonderheden, in het bresde, te ontvouwen. Allerwege blykt het, dat den schryver ALLE DE schatten onzer ryke en schoone moedertaal, in zyn bezit, had.* »

(382) De verbuiging kan hier, in voorkomende omstandigheden, den lezer van twyfel behoeden: want, indien men seyde *wy hebben het al*

*De regters waren ALLE van het zelfde gevoelen.
De menschen zyn ALLE sterfelyk (383).*

5° Met achterlaeting van den mannelyken uytgang en, zegt men *hy is een deftig, kundig, wys, verstandig, rondborstig, verduldig, voorzigtig, enz., man, mensch, enz.*

gezien, zouden de aanhoorders of leezers kunnen twyfen, of wy niet willen zeggen, dat *wy ALLES gezien hebben*; het welk wezenlyk zou verschillen van het geen wy willen te kennen geeven. De eerste bewoording beteekent *nos OMNES vidimus*, terwyl de laetste *OMNIA vidimus* beduyd.

(383) De verkorting heeft, inzonderheyd, by de dichters, en, in de bepaelende byvoegelyke naemwoorden, plaats; als in de volgende

VOORBEELDEN :

*MYN minste zorgen zyn voor MYN begraevenis.
Wat ligt EEN aen zyn vleesch, als 't zyn niet meer en is ?
'K ben voor den wysen man, die 't dus wist te verdeylen : —
hebt gy begraevens lust, goê vrienden ! laet MYN feylen
by u begraeven zyn; en zoo daer ergens tet
deugdsaemigs in my was, begraeft dat liever niet !*

HUISGENS.

*Hoe genoeglyk rolt het leven
des gerusten landsmans heen;
die zyn zalig lot, hoe klein,
om GEEN koningskroon zou geeven !
Laege rust braveert den lof
van het hoogste koningshof.
Als EEN boer ZYN hygende ossen
't glimpend kouter, door de klont
van ZYN erflyken grond,
in de luewt der hooge bosschen,
voord ziet trekken, of zyn graen
't vet der klaey, met goud beladen;
of ZYN gladde mollekoeyen
even lustig, even bly,
onder 't graezen, van ter sy,
in een bochtig dal, hoort loeyen;
toon my dan, o arme stad !
zulk EEN wellust, zulk EEN schat.*

POOT.

*Ik ben EEN man in 't veld, om, op een moedig peird,
dat schuymbekt, briescht, en kragt, en stof werpt met ZYN voeten,
MYN vyand, voor de vuyst, met zweird en speer te ontmoeten.*

VONDEL.

*Gelyk EEN diamant ZYN straelen schiet in 't duyster;
schynt ook altoos ZYN roem, met onverdoofbren luyster.*

HELMERS.

*Hy liet zich, door GEEN glans van klatergoud, verblinden.
Wat mensch gevoelt GEEN smert ?*

WISELIUS.

Omtrent dit punt van spelling, heeft TEN KATE, I Deel, bl. 365—370, veele bemerkings aengeteekend; waer uyt den heer WEILAND (ziet zyne Spraakk., § 188) eenen regel opgemaakt heeft, die het volgende inhoud.

« Wanneer onze mannelyke byvoegelyke naemwoorden achter het lidwoord *een*, of ook achter *eenig*, *zeker*, *menig*, of *sommig*, komen, behouden of verwerpen zy de *e* (*en*), naer eysch van het zelfstandig naemwoord, waer toe zy behooren. Ter naedere verklaring van dezen regel, dient het volgende: zoodaenige persoonelyke naemwoorden van het mannelyk geslagt, welke eenen ambtenaer, bedryver, bestierder, of dienaer aenduyden, op *er*, *aer*, *ier*, of *ling*, uytgaen; als *arbeyder*, *leeraer*, *hovenier*, *hoveling*, als mede onze woorden *koning*, *vorst*, *admirael*, *prins*, *oversten*, *heer*, *meester*, *knecht*, *onderdaen*, *vriend*, *vyand*, *huysvader*, gelyk ook *man* en *mensch*; alle deze vereyschen, dat hunne byvoegelyke naemwoorden, wanneer zy op hunne werking, en niet op den persoon zien, zonder *e* (*en*), met hun lidwoord, onverbuigelyk, even als bywoorden, komen. Zoo zegt men, byvoorbeeld, *een groot krygsman*, voor iemand die, als krygsman, groot is; *een goed koning*, voor iemand die, als koning, wel regeert; *een sterk looper*, voor iemand, die sterk loopt: zoo ook *niet een enig vlug schryver*, *zeker kundig schilder*, enz. Het tegendeel hier van heeft plaets, wanneer het byvoegelyk naemwoord, niet op de werking, maer op zekere hoedaenigheyd of eygenschap des persoons, zyn opzigt heeft: als *eenen grooten krygsman*, dat is eenen krygsman, die groot van gestalte is; *zekeren sterken looper*, dat is zekeren looper, die sterk van ligchaem is; in welk geval het byvoegelyk naemwoord met zyn lidwoord in alle naemvallen verbogen word, by voorbeeld, *ik zag eenen grooten krygsman vooruyt treden*; *hy is den onderdaen van eenen goeden koning*, enz. »

Altoos bereyd zynde de waerheyd te eerbiedigen, waer de zelve ook mooge gevonden worden, hebben wy dien regel van WEILAND niet stilzwygende willen

voorby gaen; omdat wy overtuygd zyn, dat hy van onze voorvaders, gelyk ook nog by het doorgaende vlaemsch spraekgebruik, in veele gevallen, in acht genomen word; en dat hy ter bevoordering van de duydelykheyd, het algemeen oogwit van spraek- en schrift, byzonderlyk kan dienstig weezen.

382. Wy moogen hier wel doen opmerken dat de Vlaemingen de naemwoorden in *ende*, als *welluydende*, *welsprekende*, enz., buyten samenstelling (384), volgens hun algemeen spraekgebruik, moeten voluyt schryven; terwyl de Hollanders de eyndletter *e*, in zekere naemvallen, achterlaeten, en daer door zeer dikwyls eene stroefluydendheyd veroorzaeken.

383. Wat aangaet de bekorting der byvoegelyke naemwoorden die de stof waer van iets gemaekt is aanduyden, als zyn *staelen*, *koperen*, *houten*, *yzeren*, *strooyen*, enz.; wy zyn van gevoelen, dat de zelve strydig is met den aerd der nederduytsche taele en met het doorgaende gebruik van die regelmaetig schryven.

« Den uytgang *en* (zegt BOEHUIS, bl. 86) in stofelyke bynaemwoorden word door TEN KATE, I., 393, als eenen verouderden tweeden naemval aengezien. Wat hier van zy: dien uytgang onderscheyd ten minsten die soort van byv. woorden, en is hun wezenlyk kenmerk. Ten onregte werpt MOONEN dan in het vrouwelyk de *n* achter af, bl. 51; gelyk door HUYDECOPER uyt de oudheyd voldongen word, *Pr.*, bl. 348—352, 367, 368; ziet ook KLUIT by HOOGSTR., *Lijst*, bl. 175—178, n. dr., bl. 225, die tevens vry betoogelyk beweirt, dat deze woorden, door byvoeging van *e*, en *en*, wel verbogen moogen worden; b. v., *goudene vaten*. Doch deze buyging word weggelaeten, wanneer ze eenen te langen steirt maekt, of kwaelyk luyd: zoo zegt men *eenen zilveren beker*, of *zilveren bekers koopen*; niet *zilverenen* of *zilverene*. »

« Het is (zegt HUYDECOPER, Proeve van enz., bl 348)

(384) Naer de algemeene regels der samenstelling (no 91—92), schryft men *welluydendheyd*, *welsprekendheyd*, enz.; alwaer de eyndletter *e* van *welluydende*, enz., uytgelaeten word.

eene eygenschap der stoffelyke bynaemwoorden , dat zy altyd eyndigen in *en*. Zeer wel merkte SEWEL dit aen , Spraakk. , p. 108 : *Ettelyke* (adjectiva) *eyndigen in en*, als AERDEN , GOUDEN , HOUTEN , WOLLEN. Hy maekt geen onderscheyd in de geslagten , en daerom verstaen we dit by hem zoo wel van 't vrouwel. en onz. als van het mannel. Omtrent de twee laatste begreep MOONEN 't ook wel ; ziet zyne Spraakkunst , p. 51 en 57 , maer in 't vrouwel. verwerpt hy de *n*: Want men zegt (schryft hy) eene AERDE *kruyk*, eene TINNE *schotel*, eene KOPERE *kroon*, enz. Maer wy zeggen , dat hier weder het zeggen niet geld ; want men zegt ook een AERDE *pot*, een TINNE *beker*, een KOPER *beeld*, enz. Den heer TEN KATE erkent mede dezen uytgang *en*, dien hy afleyd van den ouden genitivus der eygene naemen , als *Matthys- en*, *Jacob- en*, *Jan- en bedryf*: en zoo is *gouden*, *zilveren*, van goud, van zilver: zie hem , Redewiss. XII, § 36. Den Hr. TUINMAN , in de Oude en Nieuwe Spreekwyzen , § 68, zegt zeer wel , dat men moet schryven , *roggen brood*, *terwen meel*, *koperen beeld*, *steen en hert*; maer zoo wel niet , dat *terwen*, *koperen*, enz. , substantiva zyn. Hy voegt er by , *men moet dan niet zeggen*, *TERWE brood*, *STEENE hert*, *of dat moet niet SUBSTANTIVÈ*, *maer ADJECTIVÈ*, *genomen worden*; *dat ook wel gebeurt*. Dit laatste is zeer ongerymd. *Terwe* en *steene* is hier nooyt goed te maeken , en aen de oude onbekend geweest. *Koperen*, *steen en*, zyn adjectiva; en hebben geene gemeenschap met *roggen* en *terwen*, de welke substantiva zyn. Want deze laatste worden gehecht aen het volgende woord , als *roggenbrood*, *terwenmeel*; even gelyk *menschen vleesch*, *leeuwenhoofd*, *maegdenhert*, *ossenhuys*, *heldenmoed*, en wat dies meer is: in welke woorden ook somtyds de *n*, doch kwaelyk , word uytgelaeten; als *menschevleesch*, enz. Deze behooren tot de koppel- of laschwoorden; maer *koperen beeld*, is een adject. met een substant. , enz. »

Het is ligt te zien dat het geen wy hier van de bekorting der stoffelyke naemwoorden gezeyd hebben , ook toepasselyk is aen de byvoegelyke naemwoorden , welker

wezenlyken uytgang den zachten klank *en* (385) uytmaekt. Dusdaenige zyn *open*, *eygen*, *effen*, *ingeboren*, *overwonnen*, enz.; welke sommige verkorten tot *ope*, *eyge*, *effe*, *ingebore*, *overwonne*, enz.

384. Uyt het geen wy in het 20ste en het 21ste Hoofdstuk aengeteekend zagen, volgt dat het onzydig eenvoud op *e* verlengd word; wanneer de welluydendheid zulks vereyscht. Zoo zegt men *het geliefde kind*, *het verzochte geld*, *een bekende goed*, *erkende kwaed*, *het kind zelve*, *het zelve huys*, *het beminde kind*, *toen kreet het gansche ryk geduerig brand en moord*, enz.

Zoo neemt het woordje *al*, niet gevolgd van een bepaelende byvoegelyk naemwoord, voor een onzydig zelfstandig naemwoord van het eenvoud, welluydendheidshalve, *le aen*; en men zegt *alle kind*, *alle werk*, *hy verdooft alle gevoel van deugd*, *alle volk*, *alle huys*: want *al kind* zou zeer aenstootelyk luyden; ten ware men, door *al*, *alles* verstonde; en dat *al kind* zoude beduyden, dat *alles kinderachtig is*.

Dat *gouden*, *houten*, en dergelyke stoffelyke naemwoorden, somtyds de uytgangen *e* en *en* aenneemen, kan opgemaekt worden, uyt ons algemeen spraekgebruik en uyt het geen wy hooger in de aenteekening van *Bor-huis* gezien hebben. Eyndelyk, hoe weynig iemand gevoorderd zy, zal hy gemakkelyk gevoelen, dat men jammerlyk de ooren zou kwetsen, indien men in alle gevallen de volkomen naeuwkeurigheid, in de uytwendige gedaenten van de geslagten en de getallen, wilde onderhouden.

385. De laetste aenmerking, die wy op de verkortingen en de verlengingen der byvoegelyke naemwoorden te maeken hebben, is dat men, volgens den inhoud van

(385) « Sommige adjectiva (zegt *Drs ROCHES*), als *open*, *eygen*, *effen*, hebben alleen twee uytgangen, *open*, *eygen*, *effen*; en *ope*, *eyge*, *effe*. Den eersten uytgang behoort aen het masculinum en aen het neutrum, en den tweeden aen het femininum alleen. Maer wy zyn van gedachten, dat dit door achteloosheid in de tael gekropen is; te meer, alsoo veele destige schryvers in plaetse van *ope*, *eyge*, *effe*, voor het vrouwelyk, *opens*, *eygens*, *effene*, schryven: aldus: *eene opene deur*, *eene eygens hoedaenigheid*, *eene effene rekening*. »

ons 21ste Hoofdstuk, zich somwylen van de weglating of byvoeging, naer welgevallen of omstandigheden, mag bedienen.

386. Deze zyn, naer ons bevinden, de regels die door onze schryvende natie, voor de aenkomst van het hollandsch staetsbestier, over 't algemeen gevolgd wierden; en nog gevolgd worden door verre de groote meerderheyd der inwooners van België, en, inzonderheyd, dier schryvers welke door de vereeniging met de Hollanders geenen invloed geleden, maer zich aen ons vaderlyk gebruyk vastgehouden hebben. En het zyn, gevolgelyk, de aengestipte regels over de geslagten, getallen, en naemvallen der byvoegelyke naemwoorden, die wy ter opvolging aanbieden; in de meening dat zy, in allen deele, best met het spraek- en schryfgebruyk der Vlaemingen overeenkomen.

387. Wy meenen dat het hier de geschikste plaets is, om te spreken over:

1° Den ontvanger of datief:

<i>Den kinde,</i>	}	voor	{	<i>aen het kind.</i>
<i>Den velde,</i>				<i>aen het veld.</i>
<i>Eenen velde,</i>				<i>aen een veld.</i>
<i>Der vrouwe,</i>				<i>aen de vrouwe.</i>
<i>Der zuster,</i>				<i>aen de zuster.</i>
<i>Zyner zorge toever-</i>				<i>aen zyne zorge toe er-</i>
<i>trouwd,</i>				<i>trouwd.</i>
<i>Den mannen,</i>				<i>aen de mannen.</i>
<i>Der vrouwen,</i>				<i>aen de vrouwen.</i>
<i>Der zusteren,</i>				<i>aen de zusteren.</i>
<i>Den kinderen,</i>	}		{	<i>aen de kinderen.</i>
<i>Den velden,</i>				<i>aen de velden.</i>
<i>Den volgenden ge-</i>				<i>aen het volgende ge-</i>
<i>slagte,</i>				<i>slagt. Enz.</i>

2° Den eygenaer *geenes, onzes, dezès, enz.*: als in *geenes, onzes, dezès vaders huys; geenes, onzes, dezès kinds hoed; enz.*

3° De vorming der byvoegelyke naemwoorden *eerste, tweede, derde, enz.*

4° Het byvoegelyk naemwoord *heur, e, enz.*, in plaets van *haer, e, enz.*

388. Wat aengaet het eerste punt of het gebruyk van den datief *der vrouwe, der vrouwen, enz.*, in plaets van *aen de vrouwe, aen de vrouwen, enz.*; zulks is zoodaenig buyten het algemeen vlaemsch spraeken schryfgebruyk, dat zeer veele personen, schoon zy anders eene uytgestrekte kennis van onze nationaale schryfwyze bezitten, dergelyke bewoordingen moeyelyk of verkeerdelyk verstaen zouden, indien zy te vooren door het leezen van hollandsche werken dien vreemden ontvanger niet zouden gekend hebben. Ten voorbeelde strekke hier de volgende bewoording, die men in het Taalk. Woord., door WEILAND, Inleid., bl. 44 en 45, vind: « Dewyl dit lot der *c*, naer verdienste, is te beurt gevallen, zoo gebruykt men nu weder, als van ouds, de *k* en de *s*, in *kamer, ik, sieraed, versieren, enz.* » Voor het overig, vermeenen wy dat geenen Belg, die zich niet heeft laeten verhollanderen, zal durven staende houden dat *den kinde, eenen velde, den mannen, den kinderen*, en alle dergelyke verbuygingen, in den aerd van ons vlaemsch spraek- en schryfgebruyk gevestigd zyn. Wy achten het dus volstrekt onnuttig ons langer bezig te houden, om te bewyzen dat dien datief als geenen regel onzer schryfwyze mag, noch kan aengenomen worden.

389. Wanneer wy het nationael spraek- en schryfgebruyk naegaen, dan zyn wy gedwongen te erkennen dat de Vlaemingen zoo grooten afkeer hebben van den uytgang *es* in *onzes, geenes, enz.*, dat zy, om dien uytgang te ontgaen, liever, met het eenlettergreepig *ons*, zeggen en schryven *ons bedunkens, enz.*; gelyk zy *myns, uws, zyns, haers, huns, bedunkens, achtens, enz.*, uytspreeken. Wy zyn daerom van gevoelen, dat dien adjectieven eygenaer in *es*, niet min dan den zelfden substantieven eygenaer (n° 357), uytsluytelyk tot de hollandsche dialect behoort.

390. « De rangschikkende getallen, zegt den heer D (n° 356), bl. 54, van de hoofdgetallen gevormd, als *den eersten, tweeden, derden, vierden, enz.*,

384 GESLAGT. , GETAL. , EN NAEMV. DER BYV. NAEMW.

zyn, gelyk de overige byvoegelyke naemwoorden, verbygelyk. Zy eyndigen, beneden de twintig, op *den*, *de*, als *vyfden*, *zevenden*, *elfden*, enz., uytgezonderd *eersten* en *achtsten*; maer boven de twintig, gaen zy uyt op *sten*, *ste*, als *twintigsten*, *dertigsten*, enz. »

Hier uyt zou men kunnen besluyten, dat men niet mag zeggen *zevenste*, *negenste*, *tienste*, enz., tot *negentienste* daer onder begrepen. Wy zyn nogtans van gevoelen dat *zevenste*, *negenste*, enz., over 'talgemeen, ten minsten, zoo wel door ons vlaemsch spraek- en schryfgebruyk gewettigd zyn, dan *zevende*, *negende*, enz. Wy keuren *zevende*, *negende*, enz., niet af: maer wy meenen dat men, in die vormingen, den uytgang *ste* niet mag verbannen, als oneygen aen onze taele; gemerkt wy den zelven by onze schryvers zeer dikwyls aantreffen.

Wy meenen dan den regel, over die byvoegelyke naemwoorden, in de volgende woorden te moogen vervatten: den uytgang *de* hebben *tweede*, *derde*, *vierde*, *vyfde*, en *zesde*; de andere hebben *ste*: edoch met den uytgang *de* zegt men ook *zevende*, *negende*, tot *negentiende* daer onder begrepen (386). Dat, voor het overig, deze woorden in *ste* en *de* verbogen worden, als alle de andere byvoegelyke naemwoorden in *e*, heeft niet meer noodig bewezen te worden.

391. Wat het gebruyk van *heur*, voor *haer*, aen gaet, valt hier slechts met WEILAND, K., bl. 63, op te merken, dat het laetste meest in gebruyk is; en dat *heur* alleen kan gebezigt worden, om eene onaengenaeme herhaeling van den zelfden klank te vermyden. B. v., *heuren zwaeren arbeyd*, *heur haer*, enz. Indien men *haeren zwaeren arbeyd*, *haer haer*, enz., zeyde; dan zou het naeste woord, ook den verlengden klank *ae* hebbende, met het voorgaende eene wanluydendheyd veroorzaeken.

Het geen wy hier gezeyd hebben van het byvoegelyk naemwoord *heur*, is ook toepasselyk aen *heur*; wanneer het als een zelfstaudig naemwoord voorkomt.

(386) Deze rangschikkende getallen worden gevormd, door het voegen van *ste* en *de* aen de hoofdtallen *twee*, *vier*, enz.; maer *een* heeft *eerste*, en *drie* heeft *derde*.

ZES EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

OVER DE BYVOEGELYKE NAEMWOORDEN, ALS ZELFSTANDIGE GEBEZIGD.

392. In alle taelen heeft men zelfstandige naemwoorden, die van byvoegelyke naemwoorden gevormd zyn, en slechts in de beteekenis van zelfstandige gebezigd worden: als het nederduytsch zelfstandig naemwoord *de RONDE* (van *rond*), het fransch *la RONDE* (van *rond*), het hoogduytsch *die RUNDE* (van *rund*), en het latynsch *ROTUNDITAS* (van *rotundus*); welke alle vier van het vrouwelyk geslagt zyn. Zoo bezigt men ook altyd, in den zin van zelfstandige naemwoorden, de woorden *koude*, voor koude lucht; *goed*, in de beteekenis van geld, kleederen, enz.; *ouders*, vader en moeder; *groot*, eenen halven stuyver; enz.

Het is ook in alle taelen gebruykelyk byvoegelyke naemwoorden (387), met verzwying van hunne zelfstandige, te bezigen, wanneer zulks tot geene duys-

(387) Uyt het geen wy, n° 366, gezeyd hebben, is het gemakkelyk te zien, dat men zich wel een zelfstandig naemwoord, zonder byvoegelyk; maer geen byvoegelyk, zonder zelfstandig naemwoord, kan voorstellen. Het is soo veel moogelyk een byvoegelyk naemwoord, zonder zelfstandig, te bevatten; als eenen stok, zonder twee eynden, te begrypen. En hier uyt volgt, dat ER, IN DE REDE, NOOYT EEN BYVOEGELYK NAEMWOORD, ZONDER ZELFSTANDIG, KAN GEVONDEN WORDEN. Desniettenstaende, gebeurt het seer dikwyls, dat het zelfstandig naemwoord niet uytgedrukt is; maer er onder moet verstaen worden, als in de volgende voorbeelden: *Fransche koopwaeren*, en *niet duytsche* (koopwaeren). *De roos*, *de schoonste* (bloem) *onder de bloemen*. *Den mensch*, *het edelste* (schepsel) *van alle schepselen*. *Hy sprak vrymoedig*, *zoo wel met den vorst*, als *met den geringsten* (onderdaen) *van des zelfs onderdaenen*. *Hy reysde van de eene stad naar de andere* (stad). *Hy draegt water in de eene* (hand), *en over in de andere hand*.

duysterheyd noch hapering kan aanleydelyk weezen. Zoo zegt en schryft men: *de groote* (mensen) *onderdrukken de kleyne* (mensen). *Zyn huys staet voor alle* (mensen) *open. Aller* (mensen) *oogen hebben het gezien. De vroomen, de geleerden, de arme, de ryke, de zieke, de gezonde, de doode, de leevende, de magtige dezer aerde, sommige, andere, enz., met verzwying van het zelfstandig menschen, persoonen, of diergelyk. Ik vind hem altyd den zelfden* (man). *Eenen neirstigen leerling word natuerlyk van elk geprezen, maer eenen traegen* (leerling) *verdient de verachting van allen weldenkenden* (mensch). *De wyze* (vrouw) *en de geleerde* (vrouw). *De deugdzaeme en eerbaere* (dochter). *Hy zegt, onder andere* (dingen of zaeken), *dat, enz. Het aendoenelykste* (ding) *dier gebeurtenis. Dit is het schoonste* (voorwerp). *Voor den tienden* (dag) *dezer maend. Een brusselsch tydschrift meld ons, dat Zyne Majesteyt, den tienden* (dag) *dezer* (maend), *aldaer aengekomen is. Het is twee* (ueren). *Den negentienden* (dag van) *september* (388). *De klok slaet zes* (ueren). *Dit is het werk van den*

Gelyk verscheyden menschen veel te hoog geplaatst zyn, naer evenredigheyd kunner talenten en bewaemheden; zoo verdienden andere (menschen), *in tegendeel, eenen veel hooger rang.*

VAN HEMERT.

Een (peird) *zyner peirden. Geeft my uwe pen, indien gy er eene* (pen) *hebt. Alle menschen moeten sterven; ryke* (mensen) *zoo wel, als arme* (mensen). *Sommige wysgeiren zyn van dit, andere* (wysgeiren) *van een tegengesteld gevoelen. Uwe kinderen leeren gemakkelyk, de myne* (kinderen) *niet.*

De verzwying van een zelfstandig naemwoord heeft dikwyls plaats: omdat het zelve, door een voorgaende of weynig verwyderde zelfstandig naemwoord, aengetoond word; als, in de voorgaende voorbeelden, duydelyk te zien is. Anders moet men den zin aanvullen, door het zelfstandig naemwoord dat hy aentoont; het geen zeer dikwyls, door *man*, *mensch*, *vrouw*, *ding*, *voorwerp*, kan gedaen worden.

(388) Gelyk *zomer*, in eenen figuerlyken zin, somtyds voor *jaer* gebezigd word; als in *zy was zestien somers oud*: zoo zou (zonder de aengenomenen en algemeen bekende wyze van de dagen der maenden aen te teekenen) *september* ook een *jaer* kunnen beduyden; omdat, gelyk in elk jaer maer *eenen* zomer is, er ook in elk jaer maer *eenen* september kan weezen. In dit geval, zoude *negentienden september* het *negentiende jaer*, in plaats van den *negentienden dag* van herfatmaend, beduyden. Doch, daer dergelyke figueren alleen in den dichterlyken styl plaats hebben; moet men de aengetogen voorbeelden, op de gewoone wyze, door aanvulling van het woord *dag*, verklaren.

Almagtigen (God). Groot (volk) en kleyn (volk), alles liep, te Gondar, op krukken.

393. Wat betreft de eerste soort van zelfstandige naemwoorden *ronde, koude, goed, ouders, groot, enz.*; men is algemeen eens dat zy, in alles, de gedaentevorming der oorspronkelyk zelfstandige naemwoorden moeten volgen. Zoo zegt men *der of van de ronde*, in het eenvoud; *der of van de ronden*, in het meervoud: *des goeds of van het goed*, meervoud *goederen*, enz. Ten aanzien der tweede soort of de byvoegelyke naemwoorden die als zelfstandige gebezigd worden, leert den hollandschen spraakkunstenauer WEILAND, Kort B., bl. 57 en 58, het volgende :

« In geval de byvoegelyke naemwoorden de plaets der zelfstandige bekleeden, worden zy ook als zelfstandige naemwoorden verbogen. Het gebruyk heeft hier omtrent, ten aanzien van het meervoud, volkomen beslist, en men zegt *de vroomen, de geleerden, de armen*, enz.; alsmede *sommigen, anderen*, enz.; doch in opzigt tot het mannelyk geslacht van het *enkelvoud* wilt het gebruyk geheel anders, wanneereenen mannelyken persoon, of een voorafgaende zelfstandig naemwoord daer onder verstaen word: als *de vroomen, des vroomen (mans) — de Almagtige, des Almagtigen (Gods). Ik hoorde het van Pieter en Willem, maer ik geloofde zoo min den eenen als den anderen.* Zoo ook in het *meervoud*, wanneer een voorafgaende zelfstandig naemwoord, om eene onaengenaeme herhaling te vermyden, weggelaeten word: *alle menschen moeten sterven, ryke zoo wel als arme (menschen), niet ryken*, enz. »

394. Volgens den straks aengehaelden regel van WEILAND, moeten de byvoegelyke naemwoorden den uytgang *en* hebben in het meervoud van alle de geslachten, en de mannelyke byvoegelyke naemwoorden den uytgang *e* in den nominatief en den vocatief van het eenvoud; in de volgende en alle dergelyke uytdrukkingen :

In het meervoud, de vroomen, de geleerden, de armen, de ryken, de zieken, de gezonden, de dooden, de leevenden, de magtigen dezer aerde, de schoonen

(*schoone vrouwen*), enz.; alsmede *sommigen, anderen*, enz. De GELEERDEN (*geleerde mannen*) *zyn het niet altyd eens*, SOMMIGE (*geleerden*) *zyn van dit*, ANDERE (*geleerden*) *van een ander gevoelen*, enz.; niet SOMMIGEN EN ANDEREN.

In den nominatief en vocatief van het mannelyk een *voud, vroom, groote, magtige*, enz.

395. Dat die regels van den taelleeraer WEILAND met het oud en algemeen nederduytsch spraek- en schryfgebruik niet in allen deele overeenkomen, kan men genoegzaam merken uyt de schriften welke in Holland en in Belgien het licht gezien hebben.

Onder de Aenmerkingen uyt de ongedrukte schriften van den Ridder en Drost Hooft getrokken, en door den heer DAVID VAN HOOGSTRATEN in het licht gegeven, is ook deze: « Zoo men de adjectieven, als er geen substantief bystaet, *substantivè* stelt; zoo valt men in deze zwaerigheyd, dat in het meervoudig getal geen onderscheyd van geslagt is. 'T welk eene groote miskwaem ware. Daerom dunkt my best de adjectieven, als zy zonder substantieven staen, te declineeren alsof er de substantieven bystonden. » (389)

(389) In de Beknopte Aanleiding tot de kennis der *Spelling, Spraakdelen*, en *Zintekenen* van de Nederduitsche Taal; ten dienste van mingevoorderden, naar den nieuweren smaak, ter uitgave opgesteld door KLAAS STIJL, vind men, bl. 94 en 95 :

« Van de *buyging der byvoegelyke naemw.*, als ze zonder een volgende zelfstandig geschreven worden.

Wanneer, by wyze van uytlaeting des naemwoords, het bynaemwoord alleen staet, behoud het echter zyne betrekking op het naemwoord; diestwegen vereyscht het eene buyging, alsof er het naemwoord bystonde. Laet tot een voorbeeld zyn de *vroomen christen* en *christenen*.

Eenvoud.

W. De vroomen. . .
E. Des vroomen.
O. Aen den of den vroomen.
L. Den vroomen.
T. O vroom!
D. van den vroomen.

Meervoud.

De vroomen. . .
Der vroomen.
Aen de of den vroomen.
De vroomen.
O vroom!
Van de vroomen.

Maer wanneer het bynaemwoord, door vervoeging van een ander, in een zelfstandig woord veranderd is, of anders op sich zelf als soodaenig voor-

Deze Aenmerking van den Ridder en Drost Hooft valt op de byvoegelyke naemwoorden, zoo wel in het een- als in het meervoud. Wat het enkelvoud in het byzonder aengaet, de Grammatica of Nederduitsche Spraakkunst, uitgegeven door de Maatschappij: *Tot nut van 't algemeen*, in 1814, zegt, bl. 40, dat het gebruyk daer over niet stellig beslist heeft. Volgens WEILAND, moet men, voor het mannelyk eenvoud, stellen, in nominatief en vocatief, *vroomē, grootē, en magtigē dezer aerde*, enz.; en, in de andere naemvallen, *vroomen, grooten, en magtigen dezer aerde*, enz. Tegenstrydig met dezen regel van WEILAND, vind men, in de Spraakleer door BILDERDIJK, bl. 97, het volgende:

« Wanneer men een eygenlyk byvoegelyk woord als zelfstandig gebruykt, verliest het zyne naesleepende *e* niet, maer behoud die. Oudtyds volgde men, in tegendeel, 't hoogduytsch in dat geval; en van daer de aengenomen eygennaemen *De Ryk, De Wit*, en dergelyke: doch daer het hoogduytsch op deze wyze *der Greis* zegt, zegt ons taeleygen *de Gryze* als substantief, en zoo in alles. Alleen heeft men *de zwart* voor een Neger aengenomen, in plaets van *de zwarte*; en dus ook *een zwart*. Doch dan is 't een waer substantief. »

« Dit echter onderscheyd die naemwoorden die uytgaen op de zachte en niet af te korten *e*, dat zy in den genitief (doch in dezen alleen) de *n* aenneemen, als *des boden*; de *n* dan aen de gewoone *s* in de plaets gesteld wordende, en zoo is het ook met de adjectieven

komt; dan is de buyging gelyk een mannelyk zelfstandig naemwoord: by voorbeeld.

Eenvoud.

W. De opregte vroomē.

E. Des opregten vroomen of van den opregten vroomē.

O. Aen den opregten vroomē.

L. Den opregten vroomē.

T. O opregte vroomē!

D. Van den opregten vroomē.

Meervoud.

De opregte vroomen.

Der of van de opregte vroomen.

Aen de of den opregten vroomen.

De opregte vroomen.

O opregte vroomen!

Van de opregte vroomen.

als zelfstandige gebruykt; B. V., *den roem* DES DAPPEREN. Maer anders, *men acht* DEN DAPPERE hoog, *men geeft* DEN DAPPERE lof, *de naem van* DEN DAPPERE. »

Nopens het meervoudig getal zegt, NYLOË, bl. 85, dat er *eenige woorden zyn*, die wel zonder *n willen geschreven zyn*, als *SOMMIGE ZYN VAN OORDEEL*, *EENIGE NEEMEN 'T DUS*, *ANDERE WEER ANDERS*. Ziet ook noot (389). Den heer D (n° 356), over de zoogenoemde telwoorden spreekende, zegt, bl. 56 :

« Voords moet omtrent alle deze woorden, met uytzondering van *weynig*, nog aangemerkt worden, dat zy in den tweeden naemval van het meervoud op *er* eyndigen, het zy zy met of zonder een zelfstandig naemwoord voorkomen: als *veeler*, of *veeler menschen begeirte*; *eeniger*, *sommiger*, *ettelyker*, of ook *eeniger*, enz., *menschen handelwyze*. Het zelfde is toepasselyk op *beyde*, *alle*: als *beyder*, of *beyder vaderen zorg*; *aller* of *aller menschen lot*. »

Alle de voorstaenders van het hollandsch leerstelsel moeten aenneemen, dat de byvoegelyke naemw. in *de begeirte eeniger*, *veeler*, *ettelyker*, enz., *aller lot*, enz., als zelfstandige naemwoorden voorkomen, in den zin van WEILAND en andere taelleeraeren: men moet echter bekennen, dat den uytgang *er* van *eeniger*, *veeler*, *ettelyker*, *aller*, enz., het kenmerk niet is van een zelfstandig naemwoord in het meervoud; maer dat, in tegendeel, die woorden daer alle den eygenlyken vorm van waere byvoegelyke naemwoorden behouden.

396. Uyt het aengevoerde zou men kunnen besluyten, dat den regel van den hollandschen taelleeraer WEILAND in het algemeen spraek- en schryfgebruyk zyner natie niet gevestigd is, of, ten minsten, voor de uytgaef van zyne Spraakkunst, niet algemeen achtervolgd wierd. Wat hier van ook zyn mooge, zyn eenige onzer achtbaere en keurige schryvers van gevoelen, dat men, naer de taelregels van WEILAND, de byvoegelyke naemwoorden, als zelfstandige gebezigt, in het

meervoud (390) met *en* moet sluyten, en zeggen en schryven :

De grooten.
De kleynen.
De armen.
De ryken.
De schoonen.
De wyzen.
De vroomen.
 Enz.

397. Dat dit hollandsch gebruyk, het welk over weynige jaeren in Belgien onbekend was, in ons spraekgebruyk niet gevestigd is, zal zekerlyk geen bewys behoeven. Want die geen volslaegen vreemdeling van onze dialekt is, weet toch dat de Vlaemingen, in diergelyke gevallen, de byvoegelyke naemw. verbuygen alsof de zelfstandige daer by uytgedrukt stonden. En wat het schryfgebruyk onzer natie aengaet; wy vermeen en dat men geen eenen schryver, die zich naer ons taelgebruyk geschikt heeft, zal kunnen vinden die gemelden regel van WEILAND in acht genomen heeft. De Vlaemingen zeggen en schryven

algemeen :

en niet :

De groote (mensen) onderdrukken de kleyne (mensen).
De schoone (vrouwen).

De grooten (mensen) onderdrukken de kleynen (mensen).
De schoonen (vrouwen).

In de hand neemende de *Historie van het Oud en Nieuw Testament*, gedrukt tot Gend, by BERNARD POELMAN, op de Hoogpoorte in 't gekroond Zweird, 1787, en de zelve openende, vind ik, bl. 355:

(390) Van het eenvoud, of het gebruyk van den mannelyken nominatief en vocatief $\frac{3}{2}$ in onderscheyding der andere naemvallen, sullen wy in het volgende Hoofdstuk spreken.

Van het vergankelyk geluk der BOOZE, en van hunnen schroomelyken val. Waerom zyn de GODDELOOZE wel te pas? Hunne KLEYNE komen te voorschyn als kudden, en verheugen zich met dansen en spelen. Wat is den ALMOOGENDEN, dat wy hem zouden dienen? Verre zy van my den handel der GODDELOOZE. Hoe dikwyls ziet men, dat de lampe der GODDELOOZE uytgaet. Van den toorn des ALMOOGENDEN zal hy drinken. Den BOOZEN word bewaerd tegen den dag zyns verderfs.

Daer nae de bladeren laetende openvallen tot aen het Nieuw Testament, slae ik myne oogen op bladz. 540, en vind daer:

Niemand is hier boven in den hemel geweest, als den GENEN, die van den hemel nedergedaeld is. Hier over staet Nicodemus versted, en hoe menige CHRISTENE met hem? Wy weeten zelfs niet, van wie zy (de gratie) zal worden afgenomen en tot wie overgaen, op dat den REGTVEIRDIGEN vreeze.

Den regel van WEILAND is zoo tegenstrydig aen ons spraek- en schryfgebruik, dat *oversten*, *ryken*, en *overste*, *ryke*; in nominatief en vocatief, in de vlaemsche dialekt juyst het tegengestelde getal van het hollandsch te kennen geeven: het hollandsch meervoud *oversten*, enz., is het vlaemsch eenvoud; en het hollandsch eenvoud *overste*, enz., is het vlaemsch meervoud.

398. Den regel, zegt men, die aen de byvoegelyke naemw. in het meervoud, naer het hollandsch stelsel, den uytgang *engeeft*, is meer overeenkomstig met het algemeen oogwit van spraek en schrift: want daer uyt ziet men terstond, dat die woorden in eenen zelfstandigen zin gebezigd worden; en, onder deze en andere betrekkingen, is den regel van WEILAND taelkundiger, dan het gebruik der Vlaemingen, welke die byvoegelyke naemwoorden op *e* doen eyndigen.

399. Wanneer wy den regel van WEILAND toetsen met de algemeene en ligtst moogelyke verstaenbaerheyd, dan zien wy niet dat hy meer de duydelykheyd bevordert dan het gewoon vlaemsch gebruik. Hoe zou het duy-

delyker zyn te schryven , B. V. , *de ryken hebben hunnen tyd , de armen hebben daer veel geholpen* , enz. , dan *de ryke , de arme* , enz. : gemerkt *ryken , armen* , kunnen genomen worden in eene zeer verschillende beteekenis , tegenstrydig aen het gedacht van den schryver ; het welk geene plaets heeft ten aenzien van het vlaemsch schryfgebruik . Zegt het zelfde van *volgt de wyzen van die stad* , enz.

Volgens den regel van WEILAND , kan *hy geeft het den ryken , den armen* , enz. , beteekenen *hy geeft het aen den ryken of armen mensch* , en *aen de ryke of arme menschen* , enz. En zoo zou dien regel eene menigte uytdrukkingen in onze tael brengen , die , alhoewel gelyk geschreven , eene zeer onderscheydene beteekenis zouden kunnen hebben ; zoo als ook *grooten (geld en heeren)* , *waeren* (koopmanschappen en het meervoud van het byv. naemw. *waer*) , enz. En hier uyt meenen wy te moogen besluyten , dat den regel van WEILAND niet zeer geschikt is om de gemakkelijke verstaenbaerheid te helpen bevorderen.

400. Verders , wanneer men den aerd der byvoege-lyke naemw. redeneer- en taelkundiglyk onderzoekt , dan bevind men dat de naemwoorden , waer van hierspraak is , uyt hunne natuer eene hoedaenigheyd of toevoegelykheyd beduyden welke onmiddellyk en wezenlyk tot zelfstandige naemwoorden betrokken word (391). Wanneer , B. V. , WEILAND *de schoonen* , enz. , zegt , dan is het wel zeker dat *schoonen* regelregt betrekking heeft tot *vrouwen* ; anders zouden die bewoordingen onverstaenbaer weezen. Een bygedachte zelfstandig naemwoord is , in alle dergelyke gevallen , zoodaenig noodzaakelyk , dat die bewoordingen maer in zoo verre goed zyn , als het zelfstandig naemwoord regtstreeks

(391) In de Logica van Port-royal , bl. 96 , vind men : « Les adjectifs ont essentiellement deux significations : l'une distincte , qui est celle du mode ou manière ; l'autre confuse , qui est celle du sujet. Mais quoique la signification du mode soit plus distincte , elle est pourtant indirecte ; et , au contraire , celle du sujet , quoique confuse , est directe. Le mot de *blanc* , *candidum* , signifie directement , mais confusément , le sujet ; et indirectement , quoique distinctement , la *blancheur*. »

daer onder verstaen word. Daerom is het eenen regel dat, buyten de verzwying der zelfstandige naemwoorden van eene meer of min algemeene beteekenis welke gemakkelyk aengevuld worden, het zelfstandig naemwoord niet mag achtergelaeten worden; ten zy het zelve alreede uytgedrukt en niet te verre verwyderd zy.

Er is dan een oneyndig verschil tusschen de byvoegelyke naemwoorden en de andere rededeelen, wanneer zy als zelfstandige gebezigd worden. De werkwoorden, als in *het zwygen is dikwyls voordeel*, als zelfstandige naemwoorden gebezigd, verliezen hunne wezenlyke beduydenis van bevestiging, beteekenen geenen tyd, en staen ingeen verband met eenen persoon; maer, de byvoegelyke naemwoorden, welker wezenlyke eygenschap is betrekking te hebben op een zelfstandig naemwoord, verliezen nooyt deze eygenschap: want, even gelyk het onmoogelyk is zich eene wyze van zyn of eene hoedaenigheyd voor te stellen, zonder onderwerp waer in deze wyze of hoedaenigheyd bestaet; zoo is het ook onmoogelyk zich een byvoegelyk naemwoord te verbeelden, zonder te denken aen eene zelfstandigheyd die den steun der byvoegelykheyd moet uytmaeken. En hier uyt volgt, dat *byvoegelyke naemwoorden, als zelfstandige gebezigd*, hier niet anders kan beduyden, dan *byvoegelyke naemwoorden, met onderdrukking of verzwying van hunne zelfstandige gebezigd*.

De uytdrukking, *byvoegelyke naemwoorden, als zelfstandige genomen*, by de spraekkunstenaeren gebruykelyk, word, door BEAUZÉE, in zyne Grammaire Générale, als onnaeuwkeurig verklaerd, ten opzigte van *de vrodme, geleerde, ryke, arme, den Almagtigen*, enz., die WEILAND, Kort B., bl. 57, aenziet als byvoegelyke naemwoorden die de plaets van zelfstandige bekleeden. Bl. 187 en 188 zegt BEAUZÉE :

« Dans cette phrase, *le Tout-puissant vengera les foibles*, les deux adjectifs *tout-puissant* et *foibles*, demeurent purs et véritables adjectifs, parce que l'on sous-entend nécessairement avec l'un le nom de *Dieu*, et avec l'autre le nom *hommes*, que l'on a dans l'esprit, com-

me si l'on disoit, *le Dieu tout-puissant vengera les hommes foibles.* »

« En général, ce n'est jamais quand il s'agit des êtres animés, que l'on peut dire qu'un adjectif est pris substantivement; et la preuve en est, que ces adjectifs suivent toujours le genre et le nombre des noms dont ils paroissent tenir la place, et en rappellent ainsi le souvenir. Ainsi en françois, *l'Éternel, le Tout-puissant*, sont pour *le (Dieu) éternel, le (Dieu) tout-puissant*; *le sage, les savants, les élus*, pour *l' (homme) sage, les (hommes) savants, les (hommes) élus*; *une mariée, une prude, une dévote*, c'est-à-dire, *une (femme) mariée, une (femme) prude, une (femme) dévote*; *faire le beau ou la belle, l'important ou l'importante*, c'est-à-dire, *faire l' (homme) beau ou la (femme) belle, l' (homme) important ou la (femme) importante.* »

« Quand même l'adjectif ne se rapporteroit à aucun être animé, dès qu'il énonce un attribut propre à une classe déterminée d'êtres que l'on peut désigner par un nom appellatif, il doit toujours être réputé adjectif. Ainsi *le FORT de l'épée, le TRANCHANT du rasoir, les ACIDES de l'estomac, les PURGATIFS, deux PARALLÈLES, une PERPENDICULAIRE, une ANTIQUE*, c'est *l' (endroit) fort de l'épée, le (côté) tranchant d'un rasoir, les (sucs) acides de l'estomac, les (remèdes) purgatifs, deux (lignes) parallèles, une (ligne) perpendiculaire, une (statue ou médaille) antique.* »

Zoo spreekt ook de Logica van Port-royal, alwaer men, bl. 96, het volgende vind :

« Ces mots, *le rouge, le blanc*, etc., sont véritables adjectifs, parce que le rapport est marqué; mais la raison pourquoi on n'exprime pas le substantif auquel ils se rapportent, c'est que c'est un substantif général qui comprend tous les sujets de ces modes, et qui est par-là unique dans cette généralité. »

401. Wat blykt nu uyt het aengeteekende duydeliker, dan dat de byvoegelyke naemwoorden, die het voorwerp van dit Hoofdstuk uytmaeken, nooyt ophouden van waere byvoegelyke naemwoorden te zyn? Hoe zoud het dan kunnen taelkundiger zyn die byvoegelyke naem-

woorden, tegen den aerd van ons spraek- en schryfgebruik, als zelfstandige naemwoorden in het meervoud te verbuigen, gelyk WEILAND voordraegt, en de voorstaenders van het hollandsch leerstelsel beweyren? De verzwygung van het zelfstandig naemwoord kan op de byvoegelyke naemwoorden hier geen meerderen invloed hebben, dan de achterlaeting van den werker by een werkwoord. Gelyk de werkwoorden, om de verzwygung van hunnen werker, geene gedaenteverandering aenneemen; zoo hebben de byvoegelyke naemwoorden, om de onderdrukking van hunne zelfstandige, geen anderen uytgang noodig. Deze achterlaeting gaet niet het stoffelyk, maer het verstandelyk der taelkunst aen. Dit onderscheyd van taelbeschouwing is by veele onzer spraekkunstenaeren niet genoegzaam in acht genomen. Hier van komt het, dat men zeer veele bedryvende werkwoorden (*verba activa*), wanneer deze zonder uytgedrukten accusatief gebezigt worden, als onzydige (*neutra*) heeft doen doorgaen: gelyk men veele byvoegelyke naemwoorden als zelfstandige erkend heeft, omdat hunne zelfstandige daer by niet uytdukkelyk vermeld zyn; terwyl het in de andere taelen eenen grondregel is, dat de byvoegelyke naemwoorden zeer dikwyls met verzwygung van hunne zelfstandige voorkomen, zonder dat zy daerom, voor den uysterlyken vorm, eenige verandering ondergaen. *De ryke, de arme*, enz., van de hooger aengehaelde voorbeelden, als zelfstandige beschouwen, is zoo tegenstrydig, als staende houden dat in *ik zie (video), ik hoor (audio)*, enz., *zien (videre), hooren (audire)*, enz., *verba neutra* zyn, omdat hunnen accusatief daer by niet uytgedrukt is; alsof het wel moogelyk ware dat ik zoude kunnen zien en hooren, zonder dat er iets gezien en gehoord worde.

402. Uyt al het geen wy in dit Hoofdstuk aengeteekend zagen, meenen wy te moeten besluyten :

1° Dat de regelmaet, of de wyze van gelyk te handelen

in gelyke gevallen, vereyscht dat de byvoegelyke naemwoorden, waer over hier getwist word, altyd byvoegelyke naemwoorden blyvende, als byvoegelyke, en niet als zelfstandige naemwoorden, moeten verbogen worden (392).

2° Dat het schryven van *grooten, ryken, armen*, enz., in plaets van *grootte, ryke, arme*, enz., tegenstrydig is aen ons algemeen spraek- en schryfgebruik.

3° En eyndelyk, dat den regel van den hollandschen taelleeraer, als tegenstrydig aen de uyt spraek, het schryfgebruik, en de regelmaet, drie oorspronkelyke taelgronden by onze natie algemeen erkend en aangenomen, dat den regel van WEILAND, volgens n° 125, niet aenneemelyk maer verwerpelyk is.

(392) In deze en dergelyke gevallen, blyft onzen regel ongeschonden; want de byvoegelyke naemwoorden komen aldaer overeen met hunne zelfstandige, die daer onder verstaen en gemakkelyk aengevuld, of enkellyk, om eene lastige en onaengenaeme herhaling te vermyden, weggelaeten worden. Maer men verstaet ligtelyk, dat men deze achterlaeting enkellyk mag gebruyken; wanneer, door de zelve, geene twyfelachtigheyd kan veroorzaekt, maer, in tegendeel, de verswegene naemwoorden gemakkelyk kunnen opgemerkt worden.

ZEVEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

OVER HET SCHRYVEN VAN *GOEDE GOD*, *GOEDE VADER*, ENZ.

403. Wy hebben (n° 393 en 394) gezien dat, volgens WEILAND, de byvoegelyke naemwoorden van het mannelyk eenvoud, in den nominatief en den vocatief met *e* moeten eyndigen; en dat de Hollanders schryven *de goede man*, *o goede vader*, enz.

Sommige onzer nederduytsche schryvers zyn van gevoelen, dat de Vlaemingen dit gebruyk der Hollanders behoorren nae te volgen; en dat wy in nominatief *de vader*, enz., en in accusatief *den vader*, enz., moeten schryven. Op deze wyze, zeggen zy, word den werker duydelijk onderscheyden van den lyder; het welk in het vlaemsch gebruyk geene plaets heeft. Zy beroepen zich, tot staeving van die schryfwyze, niet alleen op het heden-daegsch hollandsch; maer ook op het oud nederduytsch, het hoogduytsch, en op de uytspraak van veele Vlaemingen die, in nominatief, *de koning*, enz., zeggen.

404. Wy moeten erkennen, dat het schryven met *e* voor den nominatief en den vocatief, en met *en* voor de andere naemvallen van het mannelyk eenvoud, op het gebruyk der Hollanders gevestigd is. Edoch, dit schryfgebruyk is, onder zekere betrekkingen, door alle de hollandsche schryvers niet algemeen goedgekeurd geworden. Het was (zegt BILDERDIJK, in zyne *Geslachtlijst*, by het woord *Haag*) een groot onverstand, die *n*, waer de welluydendheid haer voorderde,

af te schaffen; door 't welk onze tael niet weynig geleden heeft (393). »

Doch, dat de algemeene afkapping der *n* tegen het gezag onzer voorvaderen is, MOET een ieder van ons bekend zyn, die wel geleerd heeft te bidden, en ook daer in door den tydgeest niet afgeleyd is. Bidden wy niet telker reyze (zegt BILDERDIJK), naer Luc. XI, 2: UWEN naeme worde geheyld; en UWEN wille geschiede!.... Gelyk 't ook uytgedrukt word by Matth. XXVI, 42. Zoo spraken onze vaderen en zoo schreef men, toen onze tael wel bekend by die haer schreeven, en niet verknoeyd en verduysterd was, als nu tegenwoordig.

By de hollandsche bybelvertaelers vind men in de Machabeeën, I Boek, Kap. XI, 38: *Ende daer was EENEN Tryphon*; II Boek, Kap. III, 4: *Ende EENEN Simon uit den stamme Benjamin—street tegen den Hoogenpriester*, en Kap. XIV, 3: *Ende EENEN Alcimus quam tot den koning Demetrius*. — Voords op gelyke wyze met de appellatieven: I Machab. VI, 45: *Soo is haar EENEN GOEDEN raet ingevallen*: II Boek Esdre XVI, 22: *Siet, de leeftocht sal GOEDEN koop sijn*. II Machab. XIII, 2: *en met hem (quam) Lysias, SIJNEN Hofmeester*.

En dus even zoo in het bepaelende lidwoord, en de pronomina. — Dus in de Handelingen der Apostelen XX, 1: *Na dat nu DEN oproer gestild was*; en even zoo in de Machabeeën II Boek, Kap. VI, 4 en 5, in tegenstellende emphasis: *Want DEN tempel wiert vervult met overdadigheyd en brasseryen der Heydenen, en DEN altaer wiert ook met onbehoorlijke dingen die de wet verboden hadde vervult*. Dat is, emphaticè: *Den Tempel- en den altaar-ZELVE, wat meer is!* Zoo ook Ps. XXXVII, 16: *DEN overvloed der godloozen*. Desgelyks ook met de pronomina possessiva, en 't byvoegelyk. Dus Jesaia XX, 2: *Ende DIEN man sal*

(393) Het vervolg van dezen numero (no 404) is getrokken uyt de *Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden*, door MR. WILLEM BILDERDIJK. Tweede Deel, te Rotterdam, by J. IMMERZEEL, Junior, 1824, bl. 62 en volgende.

400 OVER goede God, goede vader, ENZ.

sijn als een verberging tegen den wint. En XXX, 6: *De vreese des Heeren zal SIJNEN schat zijn*; en vs. 11: *UWEN geest sal u als vyerverslinden.* Jeremia XXIII, 10: *om dat HAREN loop boos is*; en 20: *daarom sal HAREN weg zijn als zeer gladde plaatsen in de donckerheit.* En even (zoo gelyk ik het boek juist openslae,) Lucas XXIII, 24: *dat HAREN eysch geschieden zoude.* Joann. VII, 6: *MIJNEN tijd en is noch niet hier: maer UWEN tijd is altijd bereyt.* Matth. VI, 21: *Waer UWEN schat is, daer sal ook uw herte zijn.* Matth. XXIV, 2, en Marcus XIII, 2: *Daer en sal niet EENEN steen op den anderen gelaten worden.* Marcus VI, 14: *Want SIJNEN naem was openbaer geworden.* En V, 9: *Welck is UWEN naem?* En MIJNEN naem is *Legio.* Ook: *Zoo werd ZIJNEN name genoemd Jezus,* Luc. II, 21, en: *UWEN roem en is niet goed,* I Cor. V, 6. En dus ook in hunne kanteekeningen, als by voorbeeld: *Dat DEZEN HEYDENSCHEN koning hier weet te spreken.* Dat is, *dezen*, by emphatische uytzondering, op Daniel III, 28. Op I Cor. XV, 39: *Want ELKEN Adam deelt zijnen nakomelingen mede sulcks als hy heeft.*

405. KINKER (*Beoordeeling van BILDERDIJKS Spraakleer*, bl. 65), spreekende over deze reeks van teksten, door BILDERDIJK uyt den Staten-Bijbel aangehaeld, waer in, even als nog in den vlaemschen tongval, *den*, *eenen*, *zynen*, in nominatief voorkomen, zegt:

« Die moeyte had hy zich nu wel kunnen bespaeren. Ieder weet, dat, ook in den hollandschen tongval, die *n*, zoo wel in den eersten als in den vierden naemval der mann. zelfst. naemw., gehoord en geschreven wierd. »

406. TEN KATE (I^{ste} Deel, bl. 360), spreekende over het onderscheyd dat de Hoogduytschers maeken tusschen den eenvoudigen nominatief van het mannelyk en tusschen dien van het vrouwelyk geslagt (394), zegt:

(394) De Hoogduytschers schryven *der vader*, *die mutter*; en onderscheyden dus, even als de Vlaemingen, door het byvoegelyk naemwoord, het mannelyk en het vrouwelyk geslagt: terwyl de Hollanders, zoo wel de voor het een als voor het ander bezigende, gelykelyk *de vader* en *de moeder* zeggen.

« Dat onderscheyd der casus, hoewel den nom. masc. met den gen. fem. dus overeenkomt (395), beken ik, is zeer fraey in 't hoogduytsch, om alzo, zelfs by de dagelyksche spreektael, uyt den nom. het genus te onderkennen; terwyl by ons dit teeken hier in ontbreekt. Hierom was er ook, voor omtrent honderd jaeren (396), tweederleye streng onder onze letterliefhebbers, waer van de eene wilden, dat men *den* in nom. sing. masc. op den trant der Vlaemingen zetten zoude, gelyk er ook onder de Zuyddollanders waren, welker dagelyksche spreektael zulks begunstigde; terwyl de andere, 't zy om geen en nom. met acc. te verwarren, 't zy om geene nieuwigheyd te ondergaen, zich aen *de* vasthielden: welk laetste by de achtbaerste schryvers de overhand gehad en behouden heeft. »

Hier uyt ziet men dat, in de zeventiende eeuw, het zelfde geschilpunt van spelling, by de Hollanders, plaets had, 't welk nu, in zekeren zin, tusschen onze vlaemsche schryvers bestaet (397). Uyt het gezeyde van TEN KATE merkt men ook, dat de Hollanders (of, ten minsten, een groot deel van hun) ten dien tyde overtuigd waren dat er uyt het vlaemsch wat voor hun te leeren was; even zoo als BILDERDIJK, benevens veele andere hollandsche taelbeoefenaeren, het altyd geweest is: zoo als men zien kan in zyne *Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, Tweede D.*, bl. 66, alwaer hy zegt:

« Daer is veel uyt het vlaemsch te leeren; en een groot deel der domheden onzer hollandsche opgeworpene taelleeraeren zoud aen deze nooyt in de hersens gekomen zyn, indien zy zich mede op de vlaemsche dialect toegeleyd hadden. »

Dat het bezigen van *de*, voor het vlaemsch *den*, nog over eenige jaeren, in Holland niet algemeen in zwang

(395) Het woordje *der* bezigt men in het hoogduytsch voor den nominatief, als *der spiegel*; en voor den genitief zoo van het eenvoud, *der feder*, als van het meervoud, *der federn*.

(396) TEN KATE schreef dit in de maend juny van het jaer 1713.

(397) Het ware een aenmerkelyk punt van de taelkundige geschiedenis, indien zulks op het tegenwoordig tydstip plaets hadde; en nog wonderlyker, indien beyde natien, uyt achting voor elkanders spelwyze, haer doorgaende gebruik verlieten.

402 OVER *goede God, goede vader*, ENZ.

was, blykt uyt de volgende aenteekening van BOLHUIS, die men in de *Beknopte Aenleiding* enz., uytgegeeven in 1787, bl. 79, vind :

« In den eersten naemv. van het mannel. eenvoud schryft men verkeerdelyk *den*, gelyk men TE DIKWYLS ZEGT, EN SCHRYFT, *den Apostel spreekt*. Zie KLUIT by HOOGSTR. *Lijst*, bl. 297—299. n. dr., bl. 376—379. »

Ofschoon men tegen de algemeenheid van het hollandsch gebruyk, zoo uyt het voorgaende gebleken is, het een en het ander zou kunnen inbrengen; zullen wy echter aenneemen dat het schryfgebruyk van *de vader*, enz., op het hedendaegsch hollandsch gevestigd is. Maer, laet ons nu overgaen tot eenen anderen grond, te weeten, het gezag der oudheyd, 't welk, volgens sommige voorstaenders der hollandsche spelling, zeer sterk pleyt voor het gebruyk van den nominatief *de*, enz.

407. Den heer J. F. WILLEMS, grooten voorstaender van den nominatief *de*, zegt, in zyne uytgaef van *Reinaert De Vos*, bl. iv :

« Niemand heet *Den Vos*, *Den Leeuw*, of *Den Koning*, *Den Deken*, *Den Visscher*, *Den Smid*; maer wel *De Vos*, *De Koning*, enz. Een bewys dat onze oude schoone moedertaal die stootende *n* in den eersten naemval niet kende. Wy kunnen zoodaenige, noodeloos ingevoerde geslachtsonderscheyding in het enkelvoud derven; zoo wel als wy die in het meervoud, en ook in de uytspraak, missen. »

En, in zyne *Verhandeling over de Nederduytsche Tael- en Letterkunde*, opzigtelyk de *Zuydelyke Provintien der Nederlanden*, *Tweede Deel*, bl. 354 :

« Wy heeten *De Deken*, *De Graef*, *De Koning*, *De Vries*, *De Visscher*, *De Smid*, *De Vos*, *De Leeuw*, en ook wel *Van Den Bogaert*, *Van Den Dries*, enz.; maer niet *Den Deken*, *Den Graef*, enz. Onze tegenwoordige schryfwyze is dan wel deegelyk van het oorspronkelyk nederduytsch, wat de voorvermelde punten aengaet, afgeweken (398). »

(598) Hier op zouden wy kunnen antwoorden met de woorden van den heer WILLEMS (Ziet *Belgisch Museum*, bl. 15) :

* Onze moedertaal moest, even als andere taelen, de veranderingen en

OVER *goede God, goede vader*, ENZ. 403

Bl. 345 en volgende van het laetst gemelde werk, geeft den heer WILLEMS eene lyst van voorbeelden, die, volgens hem, « toonen, dat de Belgen, in voorigetyden, *de koning, de akkerman, de ryke man*, enz., in plaats van *den koning, den akkerman, den ryken man*, in den eersten naemval van het mannelyk geslagt, schreeven. » In deze lyst vind men :

« Hier hendt *die* boec, die es *gheseit*
Heimelicheit der Heimelicheit.

Maerlant, Bloemen of spr. van Aristoteles, aen het einde.

Doen *die* coninc opwerd sach
Na *den* vogel, hort wat hi plach.

Van Velthem, Spieg. hist. III. 27.

Die hertog dede sire suster halen
Ende dede den Coninc haer betalen.

— II. 42.

De mensche, die upwaert heeft slaende
Den lechaem recht ten hemelwaert staende.
Dus waert wel recht dat in hem baende
Ghepeins, dat hem altoos vermaende
Sijn ghebrec: so dat hy dat spaende.

J. Vilt, Boetius, aengehaeld by *De Vries*, Gesch. der Nederd. Dicht. I. bl 22.

I ckfondere bysonder my
Op 't woort dat *de wijze man* sonder spot « seyt :
Ghy sult *den* sot antwoorden naer *sijn* sotheyt.
Lutheranen, wilt u te lesen keeren snel.....
..... De voortganc doet quaden *sijn*.

Anna Byns, Refereynen, 2de boek, aen het einde.

Maer al yst sake dat ick soe natuerlijck en elegantelijck
in onse duytsche tale dese comediën niet ouergheset en
hebbe als Terentius die in Latine beschreven heeft, *de*

vervormingen ondergaen, welke den tyd er aen toebragt, en immer sal
blyven aen toebrengen.

*Multa. . . . jam cecidere; cadentque
ut nunc sunt in honore vocabula, si volet usus.* »

404 · **OVER goede God, goede vader, ENZ.**

verstandighe leser (hoep ick) sal my daer in defenderen, want die hem sulckx soude vermeten te doene, die mocht wel slachten *den ghenen*, die *eenen* papegaey *sijn* natuerlijke pluymen treckende, enz.

C. Van Ghistele, Terentius Comedien, in de opdracht.

De mensch comt hier al cranc, wat sal hy seggen ?
 Deen roept Christus hier, dander Christus daer,
 Deen seyt t'is gheloghen, dander t'is waer.
 Om devangelie si twisten en kijven,
 Deen maect hem packen seer lastigh en swaer
 Ende dander wilt hem vrijheyt toe schrijven,
 Ick en weet wat laten doen oft bedrijven,
 Al lese ic *Scripture*, ic vinde mi in laste,
 Al troost mi deen woort doer 't ghenadich beclijven
 Dander woort verdoemt mi, dus sta ic onvaste.

Spelen van Sinne, Gend, 1539, in het spelder stad Brussel, waer in als personagien voorkomen *God de Vader*, enz.

Ende haer ooren tot 't lesen met sulcker neirsticheyt te voeghen, ende d'inhoud in sulcker weirden te houden, als *de* groote Alexander weleer heeft gehouden de boecken genaemt *Iliada*, beschreven van *den* hoogvermaerden poët *Homerum*, die hy altijd ouer hem was dragende. Oft gelijk *Pyrrhus*, Coninck van den *Epiroten*, enz.

J. B. Houwaert, *de vier vterste*, in de opdracht.

De Hemel die en kan maer eenen *Phoebus* dragen;
 Dat bleeck als *Phaeton* wou sitten op den waghén.
 Hoe sou dan 't roomsche rijck, dat niet en is soo groot,
 Verdraghen dat daer meer sou wesen als een hoot ?

Nieuwlandt, *Nero*, bl. 11.

Ey! *goede man*, leert eerst kisten en schapprayen deuren en vensters maeken sonder het hout seer te doen, sonder schaven oft snijden. Maer als gy vind sulcx aen u onmogelijk te wesen, gelooft dan, enz. »

P. Croon, *Moy* — al, uitgave van 1766, bl. 237.

408. Tegen het gevoelen van den heer **WILLEMS** zoude men kunnen inbrengen :

1° Dat personen den naem voeren van *Van De Steene*, *Van De Vyvere*, *Van De Putte*, *Van De*

Poele, Van De Wynckele, Van De Walle, Van De Wege, Van De Weyer, Van De Kerckhove, Van De Velde, Van De Wiele, Van De Casteele, Van De Woude, enz., enz., enz.: en dat daer uyt echter niet volgt dat wy, in den mannelyken genitief of ablatief, met *de* moeten schryven *het werpen van DE steen, de visschen van DE vyver, het water van DE put, enz.;* of dat de woorden *poel, winkel, wal, weg, weyder, enz.,* tegenwoordig als vrouwelyke zelfstandige naemwoorden moeten beschouwd worden. Indien de redeneering van den heer WILLEMS logisch ware; dan zoude men tegen de eygenaerdige taelgronden misdoen met het schryven van *den ingang van HET kerkhof, de vruchten van HET veld, de poorten van HET kasteel, enz.:* men zoude moeten zeggen en schryven *den ingang van DE kerkhof of kerkhove, de vruchten van DE veld of velde, de poorten van DE kasteel of kasteele, enz.* Maer, gelyk den heer WILLEMS niet ligt deze gevolgtrekkingen zal aenneemen; zoo moet men de reden waer op zy steunen, als ongegrond verklaeren. Trouwens, « het blykt geenzins (gelyk SIEGENBEEK, bl. 58 en 59, zegt) dat de oude schryvers over de regelen en grondbeginselen der spelling veel hebben nagedacht, of het onderscheyd der klanken zorgvuldig in het oog gehouden. » Hier van de onregelmaetigheyd in het schryven der eygennaemen. Zy schreeven *Van De Poele, enz.; en Van DEN Poel, Van DEN Berghe, Van DEN Bogaerde, enz.,* die alle in het nederduytsch van het mannelyk geslacht zyn. Zy zeyden *Van De Casteele, en Van DEN Casteele.* Men vind *Van DER Beke, Van DER Beken, Van DER Espt, Van DER Haeghe, Van DER Meers, Van DER Steene, Van DER Poorten, enz.* Immers de verscheydenheyd van de spelling der eygennaemen is zoodaenig groot, dat men daer uyt alles (399) of niets besluyten kan.

Hebben de oude het beter gemaekt, ten aenzien van de gemeene naemwoorden?—« Het oud nederduytsch

(399) Uyt den naem *Vinddevogel*, zoud iemand, redeneerende als den heer WILLEMS (hooger, n° 407), kunnen besluyten dat men in accusatief niet *den*, maer *de vogel* moet schryven.

406 OVER goede God, goede vader, ENZ.

(zegt WILLEMS, in zyne Verhandeling enz., 2de D., bl. 375) kende slechts eenen artikel voor alle de geslagten, voor enkel- en meervoud, gelyk nu nog het engelsch; naemelyk, de met haere sterke scheva uytgesprokene *d*. Men schreef *d'man*, *d'vrouw*, *d'kind*. Van daer, dat wy by VAN DEN LEEMPUTTE aentreffen: *In den beginne was dwoort, ende dwoort was by Gode, ende God was dat woort*; van daer, het nog zeer gebruyke-lyk *d'heer van den hurze*, enz. »

2° Wat de opgegevene lyst van den heer WILLEMS aengaet, waer door hy wilt bewyzen dat de Belgen, in voorige tyden, *de koning*, enz., schreeven; wy zouden daer tegen eene zoo groote lyst van tegenstrydige gevallen kunnen voorstellen, dat de Vlaemingen hun schryven van *den*, enz., met allen grond, op de achtbaere oudheyd, zouden moogen vestigen. Maer, wy zullen ons, naer den raed van KINKER (400), die moeyte spaeren; omdat *ieder weet, dat ook in den hollandschen tongval, die n, zoo wel in den eersten als in den vierden naemval der mann. zelfst. naemw., gehoord en geschreven wierd*.

Ziet ook het geen wy, in ons Eerste Aenhangel, bl. 21—32, aengeteekend hebben.

3° Tegen het beroep op de oude (401) schryvers der nederduytsche taele, kan men inbrengen dat hun gezag, naer het geen wy hooger (n° 47—60, 190, 191) gezien hebben, te veel bewyst (402); en gevolgelyk nietmetal bewyst: *Quod nimis probat, nihil probat*.

(400) Ziet zyne *Beoordeeling* enz., bl. 65.

(401) Wanneer wy de verscheydenheyd en onregelmaetigheyd der oude schryvers naegaen; dan zyn wy als gedwongen te erkennen, dat zy geen andere bezorgheyd hadden dan om de klanken uyt te drukken welke by hun spreken gehoord wierden, zonder behooryke acht te geeven op regelmaet en woordoorspronkelykheyd. Hier van de groote verscheydenheyd van spelling onder de schryvers en de verschilligheyd in het schryven van een en het zelfde woord. Zy schreeven, *n. v.*, *dach* en *dagen*, *oock* en *oogen*, enz., enz. Men leeze eenige der oude schriften; en men zal zich ten vollen overtuygd vinden, dat er, ten aenzien van de spelling, weynige regels daer uyt kunnen opgemaakt worden.

(402) « B. HUYDECOOPER (zegt WRILAND, Taalk. Woord., Inl., bl. 86) heeft, in eene breede aenteekening op MELIS STOKES, D. 1, bl. 158—162, met eenen grooten rykdom van voorbeelden, getoond, dat men oudtyde, van het

4° En ten laetsten, zeggen wy, met den hoogleeraer SIEGENBEEK, bl. 59, « al ware het ook, dat de oude over dit stuk meer opzettelyk hadden naegedacht; zoo zoud echter hun gezag niet voor toereykende gehouden kunnen worden, om de spelling te regelen. Groot, gelyk wy zagen, is den invloed van het gebruyk op de tael en haere spelling. Doch dit gebruyk is, in eene leevende tael, natuerlyk aen veranderingen blootgesteld; en vooral zal dat geen, 't welk in een tydperk van mindere beschaefdheyd in zwang ging, van dat van laetere en meer beschaefde tyden aenmerkelyk verschillen. Dit vinden wy, gelyk in alle taelen, zoo ook in de onze volkomen bevestigd. Het gebruyk der oudheyd is, gelyk in andere opzigten, zoo ook in het stuk der spelling van het laeter aengenomen merkelyk onderscheyden; en niemand voorzeker zal staende houden, dat men, met verwerping van het laetste, het eerste behoort te volgen, of, zoo hy al deze vreemde stelling wilde verdedigen, althans geene naevolgers vinden. »

409. De verdedigers van den hollandschen nominatief beroepen zich op het schryfgebruyk der Hoogduytschers, die in nominatief *der vader*, en in accusatief *den vader*, zeggen. Maer, wanneer men aenmerkt dat de Duytschers in nominatief *der* schryven voor het mannelyk, *die* voor het vrouwelyk, en *das* voor het onzydig; en dat zy gevolgelyk den nominatief niet onderscheyden van den accusatief, ten koste van het geslagt (zoo als by de Hollanders, die *de* voor het mannelyk en het vrouwelyk gebruyken, plaets heeft): dan zal men alligt bevroeden dater, onder deze betrekking, geene overeenkomst (analogie) tusschen die beyde taelen bestaet; en dat, gevolgelyk, het beroep op het hoogduytsch hier geheel te onpas komt.

410. Met meerdere aendringing beroept men zich op de uytspreek der Nederduytschers die, in veele gevallen,

begin der negende tot in de veertiende eeuw, in onze tael en der zelve aenverwante, de woorden *vader* en *broeder*, in den tweeden naamval, nooyt met eene *s* achterop gebezigt, maer altoos geschreven heeft, n. v., *des vader*, *des broeder*. HUYDEC., *Pr.*, D. II, bl. 193 env. Aantek. »

Wilde men nu het gezag der oudheyd doen gelden, dan zouden wy niet meer *des vaders* noch *des broeders* moogen schryven, maer zouden moeten *des vader* en *des broeder* zeggen.

408 OVER *goede God, goede vader, ENZ.*

de voor een zelfstandig naemwoord van het mannelyk zeggen. Maer wy antwoorden hier op, met HUYDECOPER die (in dergelyke omstandigheden, Proeve enz., bl. 348, en elders meermaelen) zegt, DAT HIER HET ZEGGEN NIET GELD, WANT MEN ZEGT OOK: *Hy heeft de keuning of koning gezien*. Men weet toch, dat elke provincie, ja dikwyls elke stad, byzonderheden in haer spraakgebruik heeft. In Vriesland is de afbyting van woorden zeer gemeen, waer door men gemeenzaem hoort: *In 't zin, tegen 't wang, in 't war, op 't markt, in 't spiegel, zie op markt, spiegel, zin, voor in den zin, tegen de wang, enz.* In Amstelland zegt men zeer dikwyls: *Gae op de hoek by de bakker, voor op den hoek by den bakker; enz.; enz.; enz.*

Wilde men nu daer uyt een besluit voor het schryfgebruik trekken; dan zouden wy, in accusatief, ook *de koning*, enz., moeten of moogen schryven: zoodat wy hier gedwongen zyn, met den hoogleeraer SIEGENBEEK, bl. 239, te zeggen, dat *de beschaefde uytpraak veyligst uyt de raedpleeging van het schryfgebruik kan opgemaakt worden*. Laet ons dan zien wat het schryfgebruik, den eersten onder alle de spelgronden, daer van zegt.

411. « De Vlaemingen (zegt DE NECKERE, in zyn *Bewerp van Vlaemsche Spelling*, 1815, bl. 113 en volg.) gebruiken, tot aanwyzing van het geslacht hunner naemwoorden, het bepaelende lidwoord *den, de, het*, of het niet bepaelende *eenen, eene, een*: te weeten, voor het mannelyk, *den* of *eenen*; voor het vrouwelyk, *de* of *eene*; en voor het onzydig, *het* of *een*. Dus zeggen zy, zoo wel in den eersten naemstand of naemval (*casus nominativus*) als in den vierden (*accusativus*), *den* of *eenen man, de* of *eene vrouw, het* of *een huys*. By dezen middel, loopen zy geen gevaer van de geslagten hunner zelfstandige naemwoorden te verliezen: gelyk de Hollanders doen, welke, voor de naemwoorden zoo van het mannelyk als van het vrouwelyk geslagt, zonder onderscheyd, in den eersten naemval altyd stellen het bepaelende lid *de*; en voor de geene, zoo van het mannelyk als van het onzydig geslagt, het onbepaelende lidwoord *een*. »

« Voorders, gelyk de lidwoorden zich voegen naer het geslagt der zelfstandige naemwoorden; zoo doen ook by ons de hyvoegelyke naemwoorden zoo wel als de voor-naemwoorden: dus zegt men DIEN en DEZEN WYZEN *man*, DIE en DEZE SCHOONE *vrouw*, DAT en DIT GROOT *huys*. »

Dit word ook bevestigd door TER BRUGGEN, VANWEST, en de andere vlaemsche spraakkunstenaeren, die hunne regels naer ons algemeen schryfgebruik omtrent dit punt ingerigt hebben. Den eersten heeft, in zyne verbuigingen, altyd den nominatief *den* gebezigt; en zegt, blad. 32:

« In het eerste geval, mannelyk enkelvoud, zeggen de Hollanders altyd *de*, en dus: *de man, de lessenaar*, enz. Doch, dit is by ons niet in gebruyk; alzoo wy voor het mannelyk zeggen *den*, zelfs in den eersten naemval. »

Ziet, voor den tweeden, Grammaire Belge, onder andere, bl. 75, 86, 88, 212, 221.

« Wy vlaemsche taelminnaeren (zegt HEECKEL, in zyne Nieuwe Vlaemsche Spraek-konst, 1815, bl. 136) houden staen, dat *de keyzer, de koning*, enz., grove feylen tegen onze vlaemsche tael zyn: diesvolgens, zullen de schoolmeesters en leerlingen geene misslagen begaen; als zy, in eene betwiste zaak, het zekerste voor 't onzekerste omhelzen. »

Immers, het is voor alle die kennis van ons schryfgebruik bezitten blykbaer, dat het schryven van *de man*, enz., door onze natie niet erkend noch aengenomen is. Het algemeen schryfgebruik onzer natie onderscheyd, in dergelyke omstandigheden, het geslagt: wy schryven *den goeden man, de goede vrouw*, enz.; daer de Hollanders onverschilliglyk *de goede man, de goede vrouw*, enz., zeggen.

412. De voorstaenders van het hollandsch beweiren, dat de onderscheyding van het geslagt min belangryk is, dan de onderscheyding van den naemval. Wy moeten bekennen, dat het onderscheyden der naemvallen, door eenen verschilligen vorm des woords, voor sommige omstandigheden, in het nederduytsch van nut zoo kunnen weezen: zoo als, b. v., in het latyn plaets heeft, alwaer de onderlinge betrekkingen der woorden, meestal, door de verschillende gedaenten aangewezen worden; en alwaer, om deze reden, den zin zeer dikwyls eerder door

die gedaenten dan door de plaetsing der woorden gekend is. Maer, den algemeenen gang van het nederduitsch, gelyk van de nieuwere taelen, is van de beteekenis door den zin of door de schikking der woorden, en niet door hunne gedaenten, aen te wyzen (403). En wanneer het nu gebeurt, dat deze of die bewoording, ter oorzaeke van de woordenplaetsing, duyster of twyfelachtig zou voorkomen; dan moet men natuerlyk eene andere schikking volgen. Den eygenaer en den derver zyn twee regelregt tegen elkander strydende naemvallen. Edoch, alhoewel deze twee betrekkingen zoo verschillig zyn in beteekenis, gebeurt het echter zeer dikwyls, dat zy, ten aenzien der bewoording, volkomenlyk de zelfde zyn (404); en dat eene en de zelfde uytdrukking in twee zeer onderscheydene beduydenissen kan genomen worden. Dusdaenige zyn de volgende: *Hy heeft een kind van het huys gestooten. Zy hebben den bedienaer van den altaer genomen. Zy hebben de bewaerders van het paleys verjaegd. Hy rukte het kind van die moeder weg.* Dergelyke gezegden vind men niet zelden; in welke de schryvers eene afrukking, en, by gevolg, den dervenden naemval hebben willen aentoonen, waer er, by het leezen, eenen eygenaer zou kunnen gedacht worden. De eerste uytdrukking kan zoo wel beduyden *hy heeft een kind des*

(403) In de nederduitsche bewoording *Alexander overwon Darius*, kan geen woord van plaets veranderen, zonder eene andere beteekenis by te brengen: terwyl de latynsche uytdrukking op zes verschillende wyzen kan voorgedraegen worden; naemelyk *Alexander vicit Darium, Darium vicit Alexander, vicit Alexander Darium, Alexander Darium vicit, Darium Alexander vicit, vicit Darium Alexander*. En zoo kan, niet zelden, eene rede van vier woorden op vier en twintig, en eene rede slechts bestaende uyt vyf woorden op honderd en twintig verschillende wyzen voorgesteld worden.

(404) Men moet bekennen, dat het inderdaed eene onvolmaektheyd van onze tael is, dat twee zoo tegenstrydige betrekkingen, op eene en de zelfde wyze, uytdrukt worden. De Latynen zeggen, in den eygenaer, *hominis, rocis*, enz.; en in den derver, *homine, voce*, enz. De Engelanders gebruyken of in den eersten, en *from* in den laetsten dezer naemvallen. De Italiaenen bezigen *di* voor den eygenaer, en *da* voor den derver. Doch, het nederduitsch is, ten dezen aenzien, nog geschikter dan het fransch: want, daer de Fransche *altijd* genoodzaekt zyn hunnen eygenaer en derver op de zelfde wyze af te beelden; zyn wy toch niet altoos gedwongen den eygenaer door *van* uyt te drukken, maer kunnen den zelve ook door *ver-*buyging aentoonen.

huys gestooten, als hy heeft een kind gestooten van het huys; de tweede zoo wel den bedienaer des altaers genomen, als den bedienaer genomen van den altaer; de derde bewoording kan zoo wel beteekenen, dat men de wachters, welke ter bewaering van het paleys gesteld waren, verjaegd heeft, als dat men de zelve verjaegd heeft van de deuren des paleys; eyndelyk, hy rukte het kind van die moeder weg kan zoo wel beduyden, dat men het kind, 't welk aen die moeder toebehoort, weg genomen heeft, als dat men het gerukt heeft uyt de armen van die moeder (405).

Dus, om den schryver van de boven aengetogene uytdrukkingen wel te verstaen, moet men weten, of zy eenen eygenaer of derver in zich vervatten. Zegt het zelfde van de volgende en alle dergelyke bewoordingen: *Hy heeft het huys van mynen neef gekocht, hy heeft de boekery van zynen oom geërfd*, enz. Indien men redenen heeft van te denken dat deze uytdrukkingen niet regt zullen verstaen worden; dan kan men, b. v., voor den eygenaer zeggen *hy heeft myns neefs huys gekocht, hy heeft zyns ooms boekery geërfd*, enz.

Zoo is men ook gedwongen op de zelfde wyze te werk te gaen, ten aenzien der onderscheyding van den nominatief en den accusatief, in 't eenvoud van het vrouwelyk en van het onzydig geslagt, en in 't meervoud van alle drie de geslagten.

Uyt het aangestipte volgt dat de onderscheyding van den nominatief en den accusatief alleenelyk kan plaets hebben, ten aenzien van het mannelyk eenvoud, dit is, in een zesde deel van de gevallen die in het nederduytsch, volgens de voorstaenders dier onderscheyding, zouden behooren onderscheyden te worden. Men doet de onderscheyding van dat zesde zoo hoog luyden, alsof er de wezenheyd der nederduytsche taele van afhinge; en men zegt niets of weynig van de vyf andere zesde, die toch zoo veel aendacht als het eerste verdienen.

(405) Het zelfde heeft plaets in het franesch; als, by voorbeeld, *il menace les gens de la justice*, enz.

412 OVER *goede God, goede vader*, ENZ.

413. Daer het nu, naer den aerd van het tegenwoordig nederduytsch, onmoogelyk is, in den nominatief van het mannelyk eenvoud, het geslagt en ten zelfden tyde dien naemval van den accusatief te onderscheyden; en dat men, vervolgens, noodzaekelyk en uytsluytelyk het een of het ander moeste kiezen: zoo heeft onze natie het eerste, en de Hollanders hebben het laetste verkozen. En wanneer men zich herinnert dat de natie (*Voorberigt*) hier regt van beslissing heeft, en dat haere beslissing moet geëerbiedigd worden; zoo moet een ieder erkennen, dat geen taelleeraer regt heeft hier omtrent een ander gebruyk eygendunkelyk te willen invoeren. De Hollanders en de Belgen zyn beyde tevreden van hunnen onderlingen keus; en wel zoodaenig, dat de eene noch de andere van hunne ingewortelde gewoonte zullen kunnen afgetrokken worden. Toen, over eenigen tyd, eenen voorstaender der hollandsche dialect aen eenen Vlaeming zeyde: Het doet my niet, dat dit of dat zelfstandig naemwoord tot het mannelyk of tot het vrouwelyk geslagt behoort; maer er is my veel aengelegen te kunnen weeten of dit of geen woord in den nominatief of in den accusatief staet: dan antwoordde dien Vlaeming:

Het doet my meer het geslagt te kunnen onderscheyden, dan den naemval (406). Hadde zulks in Holland plaets gehad, ik zou my zoo leelyk niet bedrogen gevonden hebben; toen ik, aldaer op eenen plakbrief *DE GROOTE BANDIET* leezende, dacht, dat er dien avond iets wonderlyks ging verrigt worden. *De groote bandiet*, zeyde ik by my zelven, is wel zeker iets buytengewoons; en ik was derhalve zeer verlangende om het stuk te zien: maer hoe stonde ik versted, wanneer ik zag, dat *die*

(406) * Dat onderscheyd der *casus* (zegt TEN KATE, I D., bl. 360), beken ik, is zeer fraey in 't hoogduytsch, om alzo, zelfs by de dagelysche spreektael, uyt den *nominativus* het *genus* te onderkennen; terwyl by ons dit teeken hier in ontbreekt. *

Op voordragt van TEN KATE, die by de Hollanders zoo groot staet, zou den Vlaeming met grond kunnen staende houden, dat het onderscheyd der geslagten belangryker is dan dat der naemvallen: en moogen afkeuren dat de Hollanders *wyse man, lieve dochter, dit soete kind, wyse mannen, lieve dochters, soete kinderen*, enz., zeggen en schryven; en aldaer, voor alle geslagten en alle getallen, den zelfden uytgang bezigen.

grootte bandiet eenen man was, in plaats van eene vrouw, gelyk ik my voorgesteld had.

De onderscheyding van het geslacht, door middel van het byvoegelyk naemwoord, is byzonderlyk van nut, ten aenzien der zelfstandige naemwoorden die, onder eene en de zelfde uysterlyke gedaente, voor het mannelyk en het vrouwelyk gebezigt worden. Dusdaenige zyn *bedgenoot, boel, dischgenoot, doopeling, drenkeling, echtgenoot, erfgenaem, gids, gunsteling, lotgenoot, stedeling, verschoveling, vlugteling, voedsterling, vondeling, vreemdeling, zuygeling*, enz.; welker geslacht de vlaemsche dialekt onderscheyd, daer de Hollanders het mannelyk en het vrouwelyk op de zelfde wyze voordraegen.

« Wel liefhebbers! te weeten onzydige liefhebbers! lieve en getrouwe Westvlaenderlingen! (vraegt VAN DAELE, *Tyd-Verdryf*, n° 17, blad. 3) wat bevat u best? Is 't niet schooner het woordgeslacht te kennen uyt den *artikel*, dan den *casus*? Of volgt er meerdere klaerigheyd in de zinnen door dat *casus*-gebruik? Verre van daer, het baert dikwyls duysterheyd. Een voorbeeld voor duyst :

« *De koning kwam te veld, de keyzerin daer tegen;*
 « *Zy wierden overhands verwinnaers en geslegen;*
 « *'T vermoeyde wederzyds; maer wyl men zich beraed,*
 « *D'EERGIERIGE overwon den vyand door verraed. »*

Wie verraed? Is 't den koning? Is 't de keyzerin? Volgens het verhael is het den koning. Is dan eene tael, die dat seffens en met onderscheyd uytdrukt, niet verre boven?

« *DEN koning kwam.....*
 « *'T vermoeyde wederzyds, en wyl men zich beraed,*
 « *Ziet! DEN EERGIERIGEN word winnaer door verraed. »*

Of is het misschien veel konstiger, moeyelyker, schooner, beter gegrond, en wylt het een gezonder oordeel, een hoogdraevender verstand aen, als men *d'almoogende* zegt, voor den *almoogenden*?... Schroomelyk, hoe wys is men dan! »

414 OVER *goede God, goede vader*, ENZ.

414. Uyt al het geen wy in dit Hoofdstuk aengeteekend zagen, blykt ten duydelyksten dat het bezigen van den nominatief *den*, enz., op het nationaal schryfgebruik gevestigd is. En daer het schryfgebruik, onder alle de spelgronden, den voorrang moet hebben (n° 115); zoo volgt daer uyt dat alle andere redenen hier van geen genoegzaam belang kunnen weezen, om onze nationaale spelling te veranderen.

Het is ligt te zien, dat al het geen wy gezeyd hebben van den nominatief *den*, in tegenstelling van *de*, ook moet verstaen worden van allen anderen vlaemschen uytgang *en*, zoo voor den vocatief, als voor den nominatief, en dat wy in die naemvallen, gelyk in alle de andere van het eenvoud, moeten schryven *den goeden God, o goeden God!* enz.; en niet *de goede God, o goede God!* enz.

415. Wy hebben (n° 400—402) gezien, dat de verzwying van het zelfstandig naemwoord geene verandering medebrengt, ten aenzien van den uytgang der byvoegelyke naemwoorden. Vervolgens, gelyk men, in den nominatief en den vocatief van het mannelyk eenvoud, moet schryven *hy is eenen geleerden heer, geleerden heer*, enz.: zoo zal men, met verzwying van het zelfstandig naemwoord, ook zeggen, *den kundigsten*, enz.; en niet *de kundigste*, enz.

Wat de andere naemvallen der eenvoudige byvoegelyke naemwoorden van het mannelyk aengaet; de Hollanders en de Vlaemingen zeggen en schryven algemeen, met den uytgang *en, den, braeven*, enz., voor den accusatief, datief, genitief, en ablatief.

Het vereenigen van den uytgang *e* met den uytgang *en*, als *van den zwarte, van den kundigste, met den brabandschen geleerde*, enz., is zoo tegenstrydig met het algemeen schryfgebruik der tegenwoordige nederduytsche schryvers, en inzonderheyd van de vlaemsche, dat wy zulks als geen eygenlyk geschilpunt moogen beschouwen.

416. Het spreekt van zelfs, dat het voorgaende over den uytgang *en* moet overeengebragt worden met het geen wy, in het 20ste en het 21ste Hoofdstuk, over de ver-

kortingen en de welluydendheid gezejd hebben. Daer zagen wy ook (n° 322, 384) waerom het onzydig eenvoud nu en dan de zachte *e* aenneemt; ofschoon deze letter, naer den doorgaenden regel, in dat geval niet gebezigd word.

Ziet hier, omtrent dit punt van spelling, eenige bemerkingen die wy, voor 't geen het wezenlyk aengaet, van BILDERDIJK overgenomen hebben :

De nieuwsgezinde gebruyken de *e*, in het byvoegelyk naemwoord dat een zelfstandig woord van het onzydig geslagt voorgaet, wanneer het met het aenwyzende lidwoord gebruykt word; en zeggen *het zwarte peird, het jonge kind, het booze wyf*: en het ontbreekt niet aen taelkunsten of taelkunstenaers, die volstandig beweiren, betoogen, en (zoo zy gelooven) voldingen, dat men dus behoort te spreken; in tegenstelling van het gebruyk met het algemeen of onbepaald lidwoord, *een zwart peird, een jong kind, een boos wyf*. Echter (zejt BILDERDIJK), geen en onzer secretarissen in het Instituut, of hy schryf zich *Secretaris van de 1^e, 2^e, 3^e, of 4^e Klasse van het KONINKLIJK Instituut*; en niet, van het KONINKLIJKE.

Dit spreekgebruyk nu zegt, ongetwyfeld, zoo wel *dat groot, dat kostelyk gebouw is verbrand*, zonder als met *dee*; en geen en van ons die zich niet betrappen zallaeten op deze taelfeyl, indien het er voor eene te houden is. Ja, met hoe veel meer aendacht men schryve dan spreek, geen en onzer, hoe vast ook in de leer die hy op 't gezag zyner aengenomene taelmeesteren inzoog, zal in zyne schriften zich op dit punt niet meermaelen vergeeten hebben.

Wanneer wy de zaak op zich zelve beschouwen, moet zeker den regel ons verdacht zyn; zoo wel als meer andere, die gelyken grond hebben. Zoo zeggen, B. V., de tegenwoordige Schoolhollanders, die hunne tael (*God betere't*) uyt lessen van spraakkunstenaeren putten (*quibus nihil est stultius*, als Cicero zeyde, als Sanctius toonde, en als ieder dagelyks ondervinden mag) in den vocatief *Wel edel heer*, in den eersten naemval *Wel edele*, tot bespotting van het gezond verstand en beschimping der waerachtige tael, die, waer men haer

416 OVER goede God, goede vader, ENZ.

aen zich zelve overlaet, en onbevooroordeeld raedpleegt, altyd eene goede en juiste logica tot haeren grond heeft. Ziet *Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden*, door BILDERDIJK, *Eerste Deel*, bl. 59 en 61.

Immers, de hollandsche taelhervormers hebben de verbuigingen der byvoegelyke naemwoorden zoo moevelyk gemaakt (407), en aen zoo menigvuldige regels onderworpen, dat veele Hollanders in staet niet zyn de zelve, zonder groote oplettendeyde, te kunnen onder-

(407) « Die Hollanders (zegt VAN DAEL, *Tyd-V.*, no 17), die, den artikel 't derde naemgeslagt *declineerende*, den *nominativus* en den *vocativus* door *de*, *een*, *geen*, enz., uytdrukken, doen dat zonder faelen; en dan stellen zy, in alle de andere naemvallen, *den*, *eenen*, *geenen*, en doen dat ook zonder missen. Tot daer toe wel, 't is hun streekgebruyk; als by ZEEUS: *Dan zeylt gy voor den wind*, *dan is de wind u tegen*. Maer andere Hollanders en onse naaepeers werpen hem deirlyk overhoop, algeduerig *de*, *geen*, *welk*, stellende, waer het zou moeten *den*, *geenen*, *welken*, zyn; en *den*, *geenen*, *welken*, waer het moet *de*, *geen*, *welk*, enz., zyn. »

« Veele hollandsche schryvelaers en rymelaers vallen in de zelfde misslagen. Ik opene eenen hollandschen boek, en myne oogen vallen op dit vers:

« *Mint gy den staet, gelyk de staet u moet beminnen.....* »

Myn hert verheugd denkt, hier is regelmaetige tael, volgens de gestudeerde hollandsche taelwetten: maer slaeg ik myne oogen op d'andere zyde des books, zonder het blad te keeren, den moed ontvalt my; daer lees ik:

« *Wil voor een dag die moed vergeeten en verbergen.* »

Ziet eens! Ziet eens! Wat brabbellinge in eenen goeden schryver! Volgens hunne eygene taelwetten, en ook volgens de myne, moet het zyn: *wil voor eenen dag dien moed vergeeten en verbergen*. Maer, dan deugt het vers niet; ik lach met een goed vers en gefaelde tael, gelyk ik lach met goede tael en slecht vers. Vers en tael moeten beyde goed zyn. »

VAN LEUVE, Amsterdammer, die ook al wilt kaks maeken met d'*almoogende* te zeggen voor den *almoogenden*, hoe leelyk misgaet hy zich, daer hy zegt:

« *Nog hooger, daer ik reeds de hoogsten trap bezit.* »

« *Verdenkt gy dan de raed?* »

« *Maer denkt gy, dat den staet myn heerschen lastig vind?* »

« In de twee eerste reeken moet het *den* zyn, in de derde *de*; en 't is net verkeerd. O loszinnige menschen, die willen taelen schryven, zonder de grondregels der zelve te kennen! »

« Een en blokker zoude my konnen zeggen: ten minsten PRISCUS, in de Voorreden op zyn Woordenboek, geeft moed, om het tweede en derde woordengeslagt gelyk te maeken, daer hy uytdrukt..... *Vader der welspreekendheyt*, *welke* zegt. Had hy in dat gevoelen niet geweest, hy hadde gesteld *welken*, of *den geenen* zegt. Maer laeter zegthy ook *welke*, waer het, volgens het hollandsch, zou moeten *welken* zyn: *Eenen schryver boven welke de latynsche tael geen nuttiger heeft*..... Ziet, waer die spelkunde leyd! Hoe kan zoo ouden schoolvoogd de zaeken zoo vermengelen en verwarren? Vivat onze Westvlaemsche leeringe! »

« Aen de faelen van den geleerden PRISCUS is klaerblykelyk te zien, dat het niet genoeg is lang in eene tael te verkeeren, en nu dezen, en dan eenen anderen schryver te volgen; maer, dat men, om meesterlyk te schryven, die tael ten gronde studeeren en bezitten moet, en vervolgens niets aenneemen, waer van men de reden niet ziet. »

houden; waerom men ook, niet zelden, in hunne schriften, grove misgreepen tegen hunne eygene stellingen aentref. Wy laeten nu aen een iegelyk denken, hoe die hollandsche regels door de Vlaemingen, tegen hun spraek- en schryfgebruik, zouden kunnen achtervolgd worden. « En wat kan het baeten (zegt SIEGENBEEK, bl. 33 en 34) regelen voor te schryven, welker inachtneming voor verre het grootste deel der natie te lastig en bezwaerlyk, ja geheel onmoogelyk is? Gelyk de tael ten gebruyke niet van eenige weynige, maer van een geheel volk geschikt is, zoo moeten de regelen, by haer gebruyk in acht te neemen, zoodaenig zyn, dat der zelve betrachting voor alle eenigzins geoefende niet alleen volkomen doenlyk, maer ook het nut daer van voor hun klaerblykelyk zy. Immers, zoo dit laetste geene plaets hebbe, zal het eene geheel vruchteloze onderneeming zyn, de opvolging van zekere voorschriften algemeen te willen maeken, daer de groote meerderheyd der natie altyd standvastig zal weygeren, zich aen bepaelingen te onderwerpen, waer van zy de nuttigheyd geenzins doorziet. De behertiging van deze aenmerking, welker gegrondheyd door zoo veele, zonderlinge, en met hunne voorstellers spoedig in vergeetelheyd geraakte, voorstellen, als te allen tyde omtrent de tael en haere spelling plaets vonden, onwederspreekelyk bevestigd word, kan niet genoeg worden aenbevolen aen alle, die zich met de naespooring en vaststelling van taelregelen bezig houden. »

Besluit.

417. Uyt het voorgaende blykt ten duydelyksten, zoo wy ons vastelyk laeten voorstaen, dat de Vlaemingen hunne gewoone verbuygingen (die wy in het 25ste Hoofdstuk opgegeeven hebben) niet moogen verwisselen tegen de hollandsche, die niet alleen ten hoogsten van ons schryfgebruik verschillig zyn (408), maer daerenboven meer aenleyding geeven tot eene dubbelzinnigheyd, strydig met het eerste en voornaemste oogwit 't welk by alle natie ten grondslage haerer spelling liggen moet.

(408) B. v., *der vrouwen, den kinde*, enz.; voor aen *de vrouwen*, aen *het kind*, enz.

ACHT EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

OVER DE TRAPPEN VAN VERGELYKING.

418. Wanneer wy het gebruyk der nederduytsche schryvers raedpleegen, dan meenen wy daer uyt te moogen besluuten dat de volgende regels, over de vermeerdering der byvoegelyke naemwoorden, op het algemeen schryfsgebruyk onzer natie gevestigd zyn.

De byvoegelyke naemwoorden, welker beteekenis kan vermeerderd worden (409), hebben eenen *vergrootenden* en eenen *overtreffenden trap*. Den eersten word gemaakt van den uytgang in *e*, of de gedaente van het meervoud, door het byvoegen van *r*: B. V., *droeve*, *droever*; *zoete*, *zoeter*; *straffe*, *straffer*; enz. Maer de byvoegelyke naemwoorden, in het meervoud uytgaende in *re*, veranderen *e* in *der*: B. V., *zwaere*, *zwaerder*; *klaere*, *klaerder*; *teedere*, *teederder*; enz. (n° 307—313). Den overtreffenden trap word gemaakt, met *ste* (410) achteraan het onzydig *eenvoud* te voegen: B. V., *schoon*, *schoonste*; *vriendelyk*, *vriendelykste*; enz. Somtyds voegt men *aller* daer by, en men schryft *allerschoonste*, *allervriendelykste*. Dit is, alsof men zeyde *schoonste van alle*, enz.

(409) Het spreekt van zels, dat de byvoegelyke naemwoorden, welker beteekenis voor geene vergrooting vatbaer is, natuerlyker wyze, geene trappen van vergrooting kunnen hebben; dusdaenige zyn *sneeuw*, *wit*, *kool*, *zwart*, *ys*, *koud*, *ander*, *allerhande*, *allerley*, *deze*, *sommig*, *zulk*, *eerste*, *tweede*, *zesjaerig*, *schriftelyk*, *mondelyk*, enz.

(410) Wy zeggen *ste*, en niet *st*; omdat, volgens den aerd van ons algemeen spraek- en schryfsgebruyk, de aengevoegde *e* hier noodzaekelyk is. De Vlaemingen zeggen en schryven algemeen *liefste kind*, *fraeyste kind*, *vriendelykste kind*, enz.; en niet *liefst kind*, enz.

Achterste, benedenste, bovenste, onderste, uysterste, hebben alleen den overtreffenden trap.

Voor den vergrootenden en den overtreffenden trap van *kleyn*, gebruykt men *kleyner, kleynste*, en *minder, minste*: voor de geene van *veel*, zegt men *meerder, meeste*; en voor die van *goed, beter, beste*.

Eyndelyk *gebraeden, gekookt, geleezen, doordrongen, gezouten, vervalscht, gedachtig, waer, gekwetst*, enz., maeken den vergrootenden trap met *meer* en den overtreffenden met *meest* daer voor te stellen; B. v., *meer gebraeden, meest gebraeden; meer gekookt*, enz.

419. De bywoorden (411) of *adverbia* (die wy, in onze *Nederduytsche Spraekkunst*, met den naem van *opwoorden* bestempelden), welker beteekenis kan vermeerderd worden, hebben, even als de byv. n., eenen vergrootenden en overtreffenden trap: B. v., *vroeg, vroeger, vroegst*; die, voor de gedaente, het onzydig eenvoud zyn van het byvoegelyk naemwoord *vroeg, vroeger, vroegste*; waer van den laetsten uytgang, als bywoord gebezigd wordende, de *e* verliest. *Eer* heeft *eerder, eerst*; *ver, verder, verst*; *nae, naeder, naest*; *min, minder, minst*; *veel, meer of meerder, meest*; *wel, beter, best*.

420. Ten aenzien der zamengestelde byv. n., als *goedkoop*, is er onder de taelleeraeren veel getwist; de eene houden het voor *beterkoop*, de andere voor *goedkoop*.

« Wanneer een adjectief (zegt BILDERDIJK, *Spraakl.*, bl. 110 en volg.) zaemgesteld is met een ander 't welk eene hoedaenigheyd van het daer meê verknochte uyt-drukt; zoo spreekt het van zelfs, dat het aenhangsel van vergelyking tot dat geene behoort, waer van men

(411) De bywoorden hebben betrekking op de byvoegelyke naemwoorden: en in welk geslagt, getal, of naemval, deze ook moogen weezen; blyven de bywoorden, in alle omstandigheden, onveranderd. B. v., *ecne wel gebouwde stad, eenen wel bekonden weg*, enz.

De bywoorden, genomen uyt de zelfstandige naemwoorden, hebben altyd de gedaente van het eenvoud; en de byvoegelyke naemwoorden, als bywoorden gebezigd, de gedaente van het onzydig eenvoud. Edoch, wanneer dit uytgaet in *e*, word deze letter achtergelaeten. B. v., *hy heeft eerst, wonder wel, klaerder, duydeliker*, enz., *gesproken*.

de meerderheyd bedoelt. Men zegt dus in goed hollandsch: *goedkoop*, *beterkoop*, *bestkoop*, en *duerkoop*, *duerderkoop*, *duerstkoop*; *welgemoed*, *betergemoed*, *bestgemoed*; niet *goedkooper*, *goedkoopst*; noch *welgemoeder*, *welgemoedst*; schoon de domheyd, met de omkeering van alles, nu op het krediet van SIEGENBEEK heeft trachten vast te stellen dat men (met de uyt Westfalen ingeslopen mossery) *goedkooper* en *goedkoopst* zeggen en schryven zal! Die in myn tyd zich zoo iets ontvallen liet, wierd uytgejouwd; zoo wel alsof hy *fonkelen* voor *vonkelen* gezeyd had, nu ook al Siegenbeekiaensche wysheyd. — Maer men zegt *grootmoediger*, *grootmoedigste*, omdat *grootmoedig* eene byzondere deugd uytdrukt; terwyl *groote moedigheyd* geheel iets anders is, het één *generositas*, het ander *valor insignis*: en zoo is 't ook met *grootmagtig* dat eenen blooten titel is, en niet het zelfde als *groot in magt*. Zoo is ook *zwaarmoedig* niet *zwaer van moed*, even min als *grootmoedig* groot van *moed* (dit is van dapperheyd) is; maer van *gemoed*. *Moed*, in den zin van *gemoed*, bestaet in ons tegenwoordig nederduytsch niet meer, dan in zamenstellingen in de uytdrukking van *wel of bly of droef te moede*. Maer *koop* in *goedkoop*, al wilt men 't als adjectief aenmerken, is *koop*, en blyft het. Doch, om de zaak van dit nieuw opgeworpen verschilpunt regt grondig in te zien, dit *koop* is ook zelfs inderdaed geen adjectief, en de eygenlyke uytdrukking is *goed t'koop*, *bet t'koop* (of *beter t'koop*), en *best t'koop*. Het gebruyk van *goedkoop*, als één adjectivael woord, is een *καταχρησις*, reeds lang aengenomen en door het gebruyk gewettigd; maer 't heeft daer mée de verleningen van een waerachtig adjectief in de graeden van vergelyking niet verkregen. 'Tis eene zeggung als *wel te pas*, *wel ter been*, en dergelyke; en zoo men *goedkoop* waer zegt, dit is ook geen beter bewys voor adjectivum, dan als gelyk staet met een *duydelyk te verstaene reden*, of *ligt te doene zaak*. Men zey even zoo in vroeger tyd: *dat is goed t'doen*, in de uytpraek *goeddoen*: maer daer mée kreeg niemand in 't hoofd, om te zeggen *dat is goeddoener* of *goeddoenst*, voor

beter te doen en best te doen ; zoo min als: ik ben heden wel te passer dan gisteren , of ik ben nu wel te beener ? »

« De composita (zegt hy, bl. 400) met *goed*, *kwaed*, enz., zoo zy adjectiva zyn, gaen uyt in den adjectivaelen aenhang *grootmoedig*, *kwaedaerdig*, *heldhaftig*, *goedwillig*, *weldaedig*. Die *goedkoopig* zey, zou ook *goedkoopiger* moogen zeggen; maer het adjectivum *koop* bestaet er niet. SIEGENBEEKS *goedkooper*, al heeft het eene dubbele o, is valsche munt. »

Deze gevoelens van den heer BILDERDIJK worden sterk tegengesproken door Mr. J. KINKER, in zyne Beoordeeling enz., bl. 58 en volgende:

« De reden (zegt KINKER), waerom den heer B. *goedkooper* en *goedkoopst* afkeurt, en dus ook (als hy zich zelven gelyk wilde blyven) het verbogen *goedkoope* zou moeten afkeuren, vinden wy, bl. 110 enz., zyner Spraakleer, dus voorgesteld:

« Wanneer een adjectief zaemgesteld is met een
« ander (moet dit zyn: *met een ander adjectief* ? Dan
« komt het by *goedkoop*, zelfs volgens zyn gevoelen,
« niet te pas. Of heeft hy, in 't algemeen, willen zeggen :
« *met een ander woord* ?) 't welk eene hoedaenigheyd
« van het daer mée verknochte uytdrukt; zoo spreekt
« het van zelfs, dat het aenhangsel van vergelyking tot dat
« geene behoort, waer van men de meerderheyd bedoelt.
« Men zegt dus in goed hollandsch: *goedkoop*, *beterkoop*,
« *bestkoop*; *welgemoed*, *betergemoed*, *bestgemoed*;
« niet *goedkooper*, *goedkoopst*, noch *welgemoeder*, *wel-*
« *gemoedst*. »

« Het spyt my (vervolgt KINKER), dat ik de briefwisseling, die ik over dit geschil met den Hoogl. CRAS hield (die even zoo, maer *beleefd* en *bescheyden* redeneerde), niet bewaerd heb; zy zou my hier te pas kunnen komen. Zoo veel ik my die herinneren kan, kwam myn antwoord hier op neder: — *Goedkooperen beterkoop* zyn, beyde, goed; maer beteekenen niet volstrekt het zelfde. Het eerste is den *comparativus* van *goedkoop*, het ander dien van *goede koop*, het

welk in de gesprokene tael, schoon zeldzaemer, ook in gebruyk geweest is. [Het is wel moogelyk, dat dit *goede koop* (of *goedkoop*, want zoo sprak men het in één woorduyt) oorspronkelyk het zelfde is als *goed t'koop*, waer van B., bl. 112, spreekt; en dan zegt men: *beter t'koop*, enz.] Deze uytdrukking kwam in die briefwisseling niet voor. — Men mag twyfelen (merkte ik op) of *goedkoop* een *adjectief* is; maer *goedkoop* is het zeker, even als het *wohlfeil* der Duytschers. Het is waer, dat *goedkoop*, voor zoo veel ik weet, het eenigste hollandsch *adjectief* is, waer van het laetste lid een zelfstandig naemwoord is; en daerom kan men zich hier niet met zoo veel kracht op de *analogie* beroepen, als men anders doen zou. Evenwel, er zyn zamengestelde *adjectieven*, waer van het laetste lid op zich zelf even weynig in den *comparativus* kan verbogen worden, als het alleen staet; doch die dit zeer wel dulden, wanneer zy in de zamenstelling met het voorafgaende lid als *adjectieven* gebruykt worden. Onder deze, herinner ik my ook, het *byv.* NAEMW. *welkom* aengehaeld te hebben. Men zegt toch eene *WELKOME tyding*, enz.: en zoo zegt men dan ook: *De laetste tyding was my welkomer dan de eerste*; schoon *kom* geen *comparativus* heeft.

Wat den heer CRAS my daer op antwoordde, weet ik niet meer: maer ik herinner my wel, dat ik er niet door overtuigd ben geworden; even weynig als ik geloof, dat het geen den heer B. bybrengt de heeren SIEGENBEEK en WEILAND overtuigen zal.

En, inderdaed, het geen hy aenvoert is van te weynig belang, om iemand (ik zeg niet) te overtuigen, maer te doen wankelen. Men zegt niet *welgemoedst*: maer men zegt ook niet *waerder voor meer waer*; en zoo zyn er ook verscheydene *participia*, die, vooral wanneer zy meer als deelwoorden dan als byvoegelyke naemwoorden gebruykt worden, geen *superlativus* of *comparativus* hebben.

Evenwel, hoewel zeldzaam, men zegt *welgemoeder*, zoo wel als het als *bywoord* als wanneer het als *byvoegelyk naemwoord* gebruykt word. Ik weet niet, waerom men niet zou kunnen zeggen :

« *Heden zyt gy welgemoeder dangisteren.* » Schoon ik toestem, dat het geén verkieslyke zeggings is.

Maer, waerom juist dat woord gekozen? Men zegt immers *welvaerender*, *welgelegener*. Naer zyne *theorie* zou men dan *beter vaerende*, enz., moeten zeggen; het geen men, zeker, wel doen kan, doch niet in de beteekenis van *meer welvaerende*: en zoo is het ook met *beterkoop*. Het is bynae niet moogelyk, dat hy aen alle die woorden, waer *goed* en *wel* niet door *beter*, maer aen het eynde verbogen worden, niet zoude gedacht hebben; gelyk den heer SIEGENBEEK, in zyne *Taalkundige Bedenkingen*, met zeer bondige redenen onderstelt. Ook begint den heer B. by dit *welgemoeder*, waer hy wel ziet dat niet veel op te steunen valt, boos te worden. « Schoon (vervolgt hy, bl. 111) de domheyd, met de « omkeering van alles, nu op het krediet van SIEGENBEEK « heeft trachten vast te stellen, dat men (met de uyt « *Westfalen* ingeslopen moffery) *goedkoop* en *goedkoopst* zeggen en schryven zal! Die in myn tyd zich « zoo iets ontvallen liet, wierd uytgejouwd. »

Hy weet wel beter. Het was eerst in myn' tyd, dat is zeven of acht jaeren laeter, dat *beterkoop*, in de beteekenis van *goedkoop*, in de mode kwam.

Goedkoop waer, zegt hy, is ook geen beter bewys voor dit adjectivum, als gelyk staende met een *duydelyk te verstaene reden*, of *ligt te doene zaak*; en zoo ook *wel te pas*, *wel ter been*, enz.

Verdient dit eenig antwoord?

Van meer belang is misschien de volgende plaets van V. HEELU, welke hy, om zyn *BETERKOOP* tegen het gebruykelyker *GOEDKOOPER* in zyne bescherming te nemen, in het Tweede Deel zyner *Geslachtlijst*, bl. 346, aenvoert.

*Hi hads bat thuus vol eenen sac
vercregen ieghen hantepas*

VELE BETEREN COEP dant daer was.

Het welk hy dus in onze tegenwoordige tael overbrengt: — « *Hy zou er t'huys een zakvol van tegens
» gereed geld gehad hebben, VEEL BETER KOOP dan het
» hem hier te staen kwam.* »

Dit mag nu iets afdoen, by hen, die *beterkoop* even driftig zouden willen verwerpen, als hy tegen *goedkoop* te velde trekt; maer zekerlyk niet tegen hen, die met my gelooven, dat beyde, mits met eenig verschil in de beteekenis dier *synonyme* uytdrukkingen, goed zyn.

Eygenlyk zyn er wel drie van deze in beteekenis nae-aen elkander grenzende bewoordingen: te weeten *duerder*, het welk tegen *goedkoop*; *beterkoop*, dat tegen *duerderkoop* (beyde met tweederley klem uytgesproken) overstaet; en een *beter koop* en een *slechter koop*, dus afgescheyden gespeld. De *eerste* slaet meer op koopwaeren, de *tweede* op het koopen; terwyl de *derde* een *zelfst. naemw.* is, dat door zyn *byv. naemw.* word voorafgegaen.

Dat er in het gebruyk van de twee eerste bewoordingen wel eenige verwarring plaets heeft, zal nae den stryd, die er over gevoerd is en nog gevoerd word, niemand vreemd voorkomen.

Misschien zullen de volgende zeggingen iets kunnen bydraegen, om ons op den regten weg te brengen.

In de zeggung: — « het zyn geen *duere*, maer *goedkoop* waeren. » — zou *duerkoop* waeren zeker niet goed gezegd zyn. Maer men zegt ook: — « *duerkoop*, *goedkoop*! » — om te kennen te geeven, dat het geen men gewoonelyk voor leegen prys koopt, meestal slecht, en DAEROM *duerkoop* is; of, dat het geen men *duer* betaelen moet, naer evenredigheyd van de deugdzaamheyd van het gekochte, *goedkoop* is. Hier zou *duer* voor *duerkoop* niet deugen; want *goedkoop* kan niet *duer* zyn (dit ware eene tegenstrydigheyd) maer wel *duerkoop*, dat is, *duer* in evenredigheyd van den koop. Zoo ook: « Gy hebt wel *duerder*, maer echter *beterkoop* gekocht. » Hier zou *goedkoop* eene zich wedersprekende zeggung zyn. — « *Beterkoop* waeren. » — Zal men (immers tot nog toe) in de gemeenzaeme gesprekken niet aantreffen (412). Hier uyt, dunkt my, blykt het, dat het gebruyk

(412) « En te regt zegt den heer SIEGENREK, in zyne Taalk. Bedenk, bl. 89, dat dit tegen alle *analogie* indruyscht. »

het, sedert 40 of 50 jaeren, weder in zwang gekomen *béterkoop* of *beterkóóp* (want men hoort het een en ander; de uyt spraek, zelfs, is nog niet gevestigd) ook meer als een bywoord dan als een *byv. naemwoord* heeft willen invoeren.

Misschien is men niet ver van de waarheyd, wanneer men *duerderkoop* en *beterkoop* meer bepaeldelyk op de daed van *koopen*, en *duerder* en *goedkoop*, als meer op de *waeren* betrekkeelyk, beschouwt. — Wat *beter koop* en *slechter koop* aengaet (geheel *substantieve* of als *adverbiale* zeggings genomen), hier over zal wel geen geschil zyn; en zoo word ook *vele beteren koop*, in de aengehaelde plaats van V. HEELU *adverbialiter* gebruykt. »

421. Uyt het aengevoerde en de echte taelgronden, meenen wy te moogen besluyten:

1° Dat *beterkoop* (*beter koop*, vergrootenden trap van *goeden koop*), in het welk *koop* als een zelfstandig naemwoord moet beschouwd worden, in eenige gevallen kan gebezigt worden: naemelyk, wanneer het tegen *duerderkoop* overstaet, of als eene *adverbiale* uyt-drukking gebruykt word, als in *gy hebt beterkoop gekocht dan ik*; in welke gevallen *beterkoop*, niet op een zelfstandig naemwoord, maer op de daed van *koopen* slaet.

2° Dat *goedkoop*, in *goedkoop* *waeren*, enz., een echt byvoegelyk naemwoord is, het welk, even als *duer* in *duere waeren*, tot het zelfstandig naemwoord *waeren* betrokken word; en dus hier niet slaet op het *koopen*, maer op de *waeren* die gekocht worden.

3° Dat het algemeen gebruyk stelliglyk gebied, dat men zal zeggen en schryven *goedgunstig*, *goedgunstiger*, *goedgunstigste*; *goedhertig*, *goedhertiger*, *goedhertigste*; *welluydende*, *welluydender*, *welluydendste*; *wel daedig*, *wel daediger*, *wel daedigste*; *welgemaakt*, *welgemaekter*, *welgemaekste*; *welgezind*, *welgezinder*, *welgezindste*; *welleevende*, *welleevender*, *welleevendste*; *welriekende*, *welriekender*, *welriekendste*; *welsprekende*, *welsprekender*, *welsprekendste*; *welvoegelyk*, *welvoegelyker*, *welvoegelykste*; *langduerig*, *langdueriger*, *langdue-*

rigste; langmoedig, langmoediger, langmoedigste; volkomen, volkomener, volkomenste; enz.; enz.: en niet betergunstig, bestgunstig; enz.

4° Dat den doorgaenden of algemeenen gang van het schryfgebruik en de regelmaet der nederduytsche taele vereyschen, dat de byvoegelyke naemwoorden, het zy al of niet zamengesteld, alleenelyk op het eynde moogen verbogen worden: en dat, gevolgelyk, *goedkoop*, enz., als byvoegelyke naemwoorden gebezigt, naer de algemeene regelmaet der taele, *goedkoop*, *goedkoopste*, enz., en niet *beterkoop*, enz., hebben (n° 121—125).

Eer wy dit Hoofdstuk eyndigen, moeten wy hier een woord zeggen nopens de *deelwoorden*.

422. « Ook hebben de deelwoorden (zegt WEILAND, bl. 92), even als alle andere byvoegelyke naemwoorden, hunne trappen van vergrooting; in zoo verre, naemelyk, als hunne beteekenis en het gebruik die veroorlooven. Zoo zegt en schryft men, by voorbeeld, *een spreken-der*, en *het sprekendste bewys*; — *een dringender*, en *den dringendsten nood*; — *drukkender*, en *de drukkendste zorgen*; enz. *Beminnen*, *haeten*, enz., lyden deze vergrooting by hunne bedryvende deelwoorden niet. *Bemind*, *ghaet*, daerentegen, hebben *beminder*, *gehaeter*, *bemindste*, *gehaetste*. »

Wy zyn echter van gevoelen, dat geene hoegenaemde deelwoorden, dit is, *bedryvende* en *lydende* byvoegelyke naemwoorden, in zoo verre zy als dusdaenige voorkomen, de trappen van vergrooting kunnen aenneemen; en dat in tegendeel alle de deelwoorden, de beteekenis van byvoegelyke naemwoorden van hoedaenigheyd aengenomen hebbende, even als de andere byvoegelyke naemwoorden, hunne trappen van vergrooting kunnen aenneemen, voor zoo veel, naemelyk, hunne beduydenis zulks toelaet.

Ons gevoelen vestigen wy op de eygenlyke beteekenis der bedryvende en der lydende naemwoorden; waer van de eerste, uyt hunnen aerd, eene doening, en de andere het uytwerksel eener doening aentoonen; welke

doening en welk uytwerksel voor geene vermeerdering vatbaer zyn: want die doening, en dat uytwerksel van de doening, zyn denkbeelden welke uyt zich zelve bestemd, en voor geen *meer* of *min* vatbaer zyn, ten zy in de uysterlyke wyze van de doening en het uytwerksel der zelve; en zulks word niet aangewezen door het bedryvende of het lydende naemwoord, maer door andere woorden; als in *hy word teederlyk bemind van zynen vader*, enz.

Er is dus een groot verschil tusschen *sprekende*, als bedryvende naemw., en tusschen *sprekende*, als naemw. van hoedaenigheyd. Wanneer ik, b. v., zeg *gy moogt den sprekenden redenaer niet onderbreeken*; dan bedoel ik daer door eenen persoon, die slechts op dezen oogenblik de daed van spreken uytoefent; en deze daed gaet voorby, en tevens myn verzoek tot zwygen. Maer, wanneer ik *sprekende bewys* zeg; dan wil ik daer door niet te kennen geeven een bewys het welk slechts tegenwoordig sprekende is, maer het welk, uyt zynen aerd, dusdaenig is, en, by gevolg, eene voordduerende hoedaenigheyd bezit. In de laetste beduydenis, zyn de volgende deelwoorden, zelfs uyt krachte van hunne wyzigende voorvoegsels, naemwoorden van hoedaenigheyd geworden, en hebben de trappen van vergrooting: *welluydende*, *welgemaakt*, *welgezind*, *welleevende*, *welriekende*, enz.; welke hebben *welluydender*, *welluydendste*, enz.

NEGEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

OVER DE VERKLEYNWOORDEN.

423 .Door verkleyuwoorden of woorden van verkleyning, verstaet men zelfstandige naemwoorden die het denkbeeld hunner oorspronkelyke in eene verminderende beduydenis voorstellen ; als *stoeltje* en *koningje* of *koningsken*. Het eerste, *stoeltje*, draegt het denkbeeld van zyn oorspronkelyk *stoel* in eene verminderende beteekenis voor ; en beduyd zoo veel als eenen *kleynen stoel*, dit is , eenen stoel van eene geringe maet van natuerlyke of physische uytgebreydheyd. Het tweede, *koningje* of *koningsken*, stelt insgelyks het denkbeeld van zyn oorspronkelyk *koning* in eenen verkleynden zin voor ; en beduyd zoo veel als *eenen kleynen koning*. Edoch, *koningje* word hier niet genomen voor eenen koning van kleyne gestalte of in eenen physischen zin , zoo als wel met het woord *stoeltje* plaets heeft ; maer voor eenen koning, wiens koningryk kleyn is, en die dus weynig magt bezit. Hier uyt ziet men dat , alhoewel een verminderende denkbeeld den grond der verkleyuwoorden uytmaekt, die verkleyning nu in eenen natuerlyken en dan in eenen zedelyken zin , volgens de omstandigheden , moet verstaen worden.

De nederduytsche tael is, boven andere spraeken, ryk in verkleyuwoorden ; gemerkt zy van alle zelfstandige naemwoorden , welker beteekenis zulks toelaet , verkleyuwoorden kan vormen : en onze schryvers maeken , naer omstandigheden , een veelvoudig gebruyk van dat slag van woorden.

In *De Vier Uyterste van den Mensch*, leest men, xi Kap., *Van de Helle*: « Telt alle de sterren des hemels, alle de druppels der zee, alle de gerzeken en kruiden, bloemen en graentjen, die d'aerde ooyt heeft voortgebracht; ja, telt alle de zandeken van duyzend millioenen werelden; en voegt er by al wat het verstand der menschen kan verzinnen: gy en zult, in die vervaerlyke optellinge, noch begin, noch midden, noch eynde vinden van d'eeuwigheyd. »

In *Het Masker van de Wereld* door ADRIANUS POIRTERS, vind men, in de afdeeling: *Wellusten zyn vol Leedweezen*:

« *Truyt, ons Bruynettje,*
wist eens een vettje,
en zag een kansje
aen weeldig *Hansje*.
'*Tscheen* goed van aertje,
en ryk van vaertje;
want het droeg kleertjen,
als mooye *Heertjen*,
en witte broosjen,
met dubbel roosjen,
en schoon *faveurtjen*,
van *fraey couleurtjen*.
Truyt dan, ons *Diertjen*,
dat stookt een viertjen,
dat leent een rokjen,
dat vlecht een lokjen,
dat styft zyn kantjen,
dat huert pendantjen,
dat weet zyn pronkjen,
dat weet zyn lonkjen,
dat schiet zyn zuchtjen,
dat heeft zyn kluchtjen,
zoo gaet het doekje
en vryd het broekje.
Terstond ons *kwantje*
die ziet het dantje,

met haer zat zoentjen
en purper schoentjen;
hy zeyd': Dit *Truytje*,
dat word myn *Bruytje*,
wist zulke wyffjen
die hebben schyffjen;
dan drink ik wyntje,
van 't koele *Rhyntje*.
Somma, ons *Hansje*
zag zelf een kansje;
zoo dan dees *Gastjen*
die knoopt vastjen,
en geeven 't handje
tot 'techte pandje.
Nu heeft ons *Truytje*
een kael *rhynuytje*,
en nu heeft *Hansje*
een mager gansje;
twee zonder landje,
twee zonder zandje,
twee zonder huysje,
twee zonder kruysje
want ziet ons ventje:
heeft geld noch rentje,
en ons klappeytje
heeft bosch noch weytje.

<i>En gekt ons buertje</i>		<i>zyn vol van smertjens ;</i>
<i>met dit portuertje.</i>		<i>en hebben 'tgekje ,</i>
<i>En dees twee hertjens ,</i>		<i>met het gebrekje. »</i>

424. Wanneer wy de vorming der verkleynwoorden vergelyken met de vorming van het meervoud der zelfstandige naemwoorden, en van de gedaenten der andere rededeelen, waer over wy hooger gesproken hebben : dan moeten wy bekenen, dat er, in geheel de nederduytsche tael, geen meerdere ongelykvormigheyd heerscht, dan omtrent de verkleynwoorden of diminutiva (413); in zoo verre dat de verkleyning van het zelfde oorspronkelyk woord, niet zelden, op vier en meer wyzen uitgedrukt word. Van het zelfstandig denkbeeld *broeder*, heeft men gevormd *broedertje*, *broederke*, *broertje*, *broerke*, *broedertjen*, *broederken*, *broertjen*, en *broerken*; en zoo heeft men van veele andere woorden verkleynwoorden gemaekt, welker vorming de taelleeraeren, tot heden, door geene vaste regels hebben kunnen bepaelen. Ook ziet men, dat zy omtrent dit punt merkelyk uyteenloopen, of er, in het geheel, niet van spreken.

425. De reden van die groote verscheydenheyd in het vormen der verkleynwoorden spruyt (414), zoo

(413) Deze verscheydenheyd van vorming heerscht ook in het latyn, fransch, en andere taelen; als blykt uyt de latynsche *filioles* van *filius*, *pagella* van *pagina*, *oscillum* van *os*, *flosculus* van *flos*, *adolescentulus* van *adolescens*, *homunculus* van *homo*, *pusio* van *pusus*, *equulus*; en *equuleus* van *equus*, *pisciculus* van *piscis*. Van *puer* heeft men *puerulus* en *puellus*, van *cista* *cistula* en *cistella*; en van deze diminutiva andere diminutiva, *puellulus* en *cistellula*.

(414) BILDERDIJK vind de reden dier ongelykheyd in de veranderingen, welke in onze tael opvolgelyk hebben plaets gehad; maer dan is zulks moeyelyk overeen te brengen met het geen wy, ten dien aanzien, in andere taelen aantreffen. Bl. 211 van zyne Spraakleer, zegt hy :

« De *verkleyning* geschied door toevoeging van eenen uytgang. En wel in de eerste plaets, door dien van *yn* met *g* of *k* daer voor; welk *kyn* of *gyn* naederhand tot *ken* en *gen*, en verder tot *jen* verloopen is. In onze meergemelde Verhandeling, toonden wy dat dit *kyn* of *gyn*, zoo wel als t'vrouwelykende *in*, eygenlyk den uytgang *ing* is, 'toud participium van een werkwoord uyt het adjectief *ige* van 't primitief zelfstandig gemaekt. By voorbeeld, *man*, om te verkleynen, word *mannig*, dat is, naer eenen

wy meenen, uyt der aerd hunner voornaeme bestemming zelve. En, inderdaed, dit slag van woorden word voornaemelyk gebezigt: 1° Uyt eene kleynachting, gepaerd met verachting, versmaeding, haet, of bespoting. 2° Om eene teerhertigheyd, verzeld met toegenegenheyd, verknochtheyd, liefde, of vriendschap, uyt te drukken. Wanneer men nu aenmerkt dat, in beyde gevallen, het hert meer dan de reden spreekt; en dat het hert, in zyne driftige uytdrukkingen, zich niet ligt aen de regels der drooge kunst laet verbinden: zoo ziet men de reden waerom het, in 't vormen der verkleynwoorden, geen regelmaetigen tred gehouden heeft. Hier uyt volgt, dat de verscheydenheyd onzer ver-

man gelykende, of, wilt men, iets minder dan eenen man. Dit *mannig* maekt *mannigen*, dat is, zulk een bynae man zyn of vertoonen. Hier van is het oud participium *mannig* (nu zou men *mannigend* zeggen), en dit *mannig* is *mannekyn* (naer de oude vlaemsche uytpraak uytgebracht), en by ons *manneken*; en, gelyk de Vlaemingen de *k* in dat woord twyfelbaer tusschen *k* en *g* deeden hooren, ook *mannegen*, zynde de *g* in *j*, en *gen* dus tot *jen* overgegaen.

Doch deze *j* neemt, ter versterking, de tandletter *t* voor zich aen. Dit is in zich zelf, en bleef zoo lang men de zelfstandige woorden (oudtyds) met de *e* schreef en uytpraak, regelmaetig. En men zey: *het ebbetjen*, *het handetjen*, *het staetjen*, *het clagetjen*, *het doetjen*, *het velletjen*, *het lammetjen*, *het pannetjen*, *het puppetjen*, *het starretjen*, *het flessetjen*, *het klucetjen*, *het wangetjen*, *het kindetjen*. Maer, met de onderdrukking dier *e* en de zamentrekking der twee sylben die zy scheydde, verloor zich die *t*, waer zy de uytpraak moeyelyk of hard maekte, en zoo is zy in de meeste dier woorden verloren of verloochend. Men zegt nu *het staefjen*, *het mugjen*, *het slagjen*, *het doekjen*, *het papjen*, *het flesjen*, *het handjen*, *het kindjen*, *het lipjen*. Doch met de woorden, wier sluytconsonnant *b*, *l*, *m*, *n*, *r*, is, gaet dit niet aen. Deze behouden de *t* voor de *j*, het zy zy de zachte *e* dan bewaeren of uytwerpen. In die op *m* heeft men ingevoerd de *p* in dat geval aen te nemen; doch dit is niets anders dan de hooger duytsche uytpraak, die de *mt* altyd als *mpt* uytspreekt, gelyk die ook steeds *komt*, *nimpt* plagt te zeggen, en ook wel voor dezen, in sommige strecken van ons vaderland, *komt* en *neempt* gehoord en geschreven wierd. Dwaesselyk heeft men die valsche tusschen-*p*, welke alleen uyt de verbinding der *m* en *t* ontstond, nu met wegverping der *t* willen behouden. Men moet noodwendig *bloemtjen* zeggen, of zonder zamentrekking *bloemetjen*, gelyk men *kommetjen* en *stammeltjen*, *krammetjen*, *stammeten*, *lammeten*, *rammetjen*, *prammietjen*, *dammotjen*, *loomtjen* als adverbium, *emmetjen*, *stemmetjen*, *glimmetjen*, *hommetjen*, *trommetjen*, *drommetjen*, enz., zegt. En 't zelfde, dat wy hier van bloempjen zeggen, geld van *somptjen* en *droomptjen*, en *kruymptjen* en *duymptjen*. 'Tis wantael. — Dewyl het by my leevendig is, dat men *hand* altyd met eene scheva moet doen hooren, immers uytspreeken, als zynde de *d* even weynig als de *b* eene sluytletter (gelyk ze ook in de zeventiende eeuw nog daer nooyt voor erkend was), verkies ik *handtjen* en *pandtjen*, *kindtjen* en *kladtjen* te schryven; doch, naer de tegenwoordige hardere uytpraak der *d*, mag men ('k wil het toegeeven) de *t* weglacien. »

kleynwoorden in den aerd der nederduytsche taele grondvest is; en dat wy als echt moeten beschouwen alle de verschillige vormingen, welke door de keurige en achtbaere schryvers onzer taele in zwang gebragt zyn. Hierom, meenen wy aen de natie te moogen voordraegen de volgende

regels over de vorming der verkleynwoorden.

426. De uytgangen der verkleynwoorden zyn acht in getal; te weeten *je* of *jen*, *tje* of *tjen*, *ke* of *ken*, en *ske* of *sken*. Maer gemerkt de eyndletter *n* (415), naer goetvinden, al of niet mag aengevoegd worden: zoo kan men alle de uytgangen der verminderende zelfstandige naemwoorden brengen tot de vier uytgangen *je*, *tje*, *ke*, en *ske*; in acht neemende, dat de vorming van deze laetste, voor het overig, op de zelfde wyze geschied als die met *n*, en dat, by gevolg, onder deze betrekking, het geen gezeyd word van de eene ook toepasselyk is aen de andere.

(415) Den heer BILDERDIJK, in zyne Spraakleer, doelende op het tegenwoordig schryfgebruik der Hollanders, zegt. bl. 214 en 215:

« Wat de tegenwoordige algemeene onderdrukking der *n* in de diminutieven aengaet, die eygenlyk uyt Amsterdam voortgekomen is waer men zelfs in de meervoudige woorden de *n* niet laet hooren: het is zeker genoeg, dat, gelyk men *mannikyn* uyt *manniking* van het verbum *mannigen* zey, men zoo ook wel het adjectief *mannigo*, waer dat verbum van gemaakt is, in de verminderende beteekenis van *man* (als 't boven verklaerd is) gezegd zal hebben; en dat dit, tot *manneke* en *mannege* geworden, *manneke* worden mogt. Ik veroordeel dus op zich zelf het verkleynde woord in *je*, zonder *n*, niet als onbestaenbaer. Maer, gaet dit *je* (*manneke*, *lijfs*, enz.) dus in *e* uyt, zoo moet het zyn meervoud in *n* maeken. En men komt volstrekt en eensgevoelende overeen, dat het zyn meervoud in *s* maekt; en niemand zegt de *lippen*, de *boekjen*, in 't meervoudig. Dit bewyst, zoo ik meene, volkomen, dat het diminutief niet in *e* uytgaet, maer in *en*. Men vergelyke voords de meergemelde Verhandeling, § 83.

Voorheen was niet minder gebruykelyk eene verkleyning door de aenhanging van de sylbe *lyn*.

Dese is niet anders dan den uytgang *ling*, participium van een frequentatief in *elen*. De verandering van *ling* en *lyn* is de zelfde, die wy in den verkleynden uytgang *kyn* of *gyn* waarnamen.

Omtrent de verkleyning, moeten wy opmerken, dat zy alleen aen de zelfstandige woorden eygen is: en, wanneer men, by voorbeeld, een *kleynjen* zegt, dit adjectief alsdan substantieve genomen word; schoon men van zulke adjectieven dan ook verkleynde adverbia maekt, als *kleynkens*, *sachtjens*, *stilletjens*. »

Over het gebruyk van JE en TJE.

427. Wy kunnen de verkleyning der zelfstandige naemwoorden aentoonen, door de letters *je* en *tje* achteraan het eenvoud van de zelve te voegen: v. v., *huys*, *huysje*; *deur*, *deurtje*; enz. Edoch, daer deze twee uytgangen niet onverschillig gebezigd worden, zal het noodwendig zyn de gevallen op te geeven, in welke elken in het byzonder gebruykt word.

Vry algemeen, geschied de verkleyning, by de zelfstandige naemwoorden, door de letters *je*; en inzonderheyd by de zelfstandige naemwoorden eyndigende in *d*, *ch*, *f*, *g*, *k*, *p*, *s*, en *t*. Dusdaenige zyn *hand*, *handje*; *pand*, *pandje*; *rad*, *radje*; *woord*, *woordje*; *kuch*, *kuchje*; *lach*, *lachje*; *mensch*, *menschje*; *visch*, *vischje*; *duyf*, *duyfje*; *brief*, *briefje*; *kolf*, *koltje*; *slaef*, *slaefje*; *slurf*, *slurfje*; *wyf*, *wyffe*; *dog*, *dogje*; *ketting*, *kettingje*; *koning*, *koningje*; *mug*, *mugje*; *vlaeg*, *vlaegje*; *weg*, *wegje*; *wieg*, *wiegje*; *zaeg*, *zaegje*; *kerk*, *kerkje*; *klok*, *klokje*; *pak*, *pakje*; *prik*, *prikje*; *steek*, *steekje*; *stok*, *stokje*; *stuk*, *stukje*; *tak*, *takje*; *vlak*, *vlakje*; *vlek*, *vlekje*; *knaep*, *knaepje*; *pap*, *papje*; *prop*, *propje*; *pyp*, *pypje*; *tap*, *tapje*; *kruys*, *kruysje*; *pels*, *pelsje*; *poes*, *poesje*; *beest*, *beeste*; *gift*, *giftje*; *maet*, *maetje*; *nicht*, *nichtje*; *rat*, *ratje*; *straet*, *straetje*; *voet*, *voetje*; *zot*, *zotje*; enz.

Tje word gebezigd achter *l*, *m*, *n*, *r*, *w*, eenen klinker, en eenen gemengden klank: v. v., *ael*, *aelkje*; *deel*, *deeltje*; *keel*, *keeltje*; *poel*, *poeltje*; *ziel*, *zieltje*; *adem*, *ademtje*; *bloem*, *bloemtje*; *boom*, *boomtje*; *duym*, *duymtje*; *kraem*, *kraemtje*; *kruym*, *kruymtje*; *ligchaem*, *ligchaemtje*; *naem*, *naemtje*; *raem*, *raemtje*; *stroom*, *stroomtje*; *worm*, *wormtje*; *zoom*, *zoomtje*; *maen*, *maentje*; *regen*, *regentje*; *tuyt*, *tuyntje*; *zwyn*, *zwyntje*; *broeder*, *broedertje*; *deur*, *deurtje*; *kamer*, *kamertje*; *moeder*, *moedertje*; *vrouw*, *vrouwtje*; *zenuw*, *zenuwtje*; *tobbe*, *tobbetje*; *koe*, *koetje*; *stroo*, *strootje*; *ey*, *eytje*.

428. By het voorgaende is nog aen te merken, dat de eenlettergreepige in *b*, *l*, *m*, *n*, en *r*, onmiddellyk

voorgegaen van den enkelen klinker *a, e, i, o, u*, meestal den eyndmedeklinker verdubbelen en *etje* aenneemen: B. V., *slab, slabbetje; web, webbetje; rib, ribbetje; bal, balletje; vel, velletje; pil, pilletje; bol, bolletje; sul, sulletje; kom, kommetje; lam, lammetje; schram, schrammetje* (ook *schramtje*); *sim, sinnetje; stem, stemmetje; man, mannetje; pen, pennetje; ton, tonnetje; vin, vinnetje; kar, karretje; ster, sterretje*; enz. Het zelfde heeft plaets in *krokodil, krokodilletje; kapel, kapelletje*; en dergelyke woorden, welke den klemtoon op de laetste lettergreep hebben; als ook in de vrouwelyke afstammelingen op *in*, als *koningin, koninginnetje; slaevin, slaevinnetje*: en in sommige andere, welke, naer de regels der welluydendheyd die verlenging noodig hebben, als *bed, beddetje; mud, muddetje; vlag, vlaggetje*; enz. Wanneer de welluydendheyd zulks niet verbied; mag men een en het zelfde woord met of zonder die verlenging bezigen, en zeggen, B. V., *duyf, duyfje, duyvetje; wyf, wyfje, wyvetje; bloem, bloemtje, bloemetje*; enz. Dit geld, inzonderheyd, ten aenzien van die uytgaen in *d*: als *hond, hondje, hondetje; mand, mandje, mandetje*; woord, woordje, woordetje; enz.

429. Eyndelyk het verkleyngoord van *pad* (weg) is *paedje*, en dat van *pad* (dier) is *paddetje*; *blad* heeft *blaedje*; *trek* heeft *treekje, trekje*; *slag, slaegje, slagje*; *dag, daegje*; *tang, tangetje*; *slot, slotje*, en *slootje*.

Over het gebruyk van **KE** en **SKE**.

430. Gelyk men, in het nederduytsch, de verkleyning van de zelfstandige naemwoorden kan aentoonen, door den uytgang *je* of *tje*; zoo kan men ook de vermindering der zelfstandige naemwoorden aenduyden, door de letters *ke* of *ske* achteraan het eenvoud te stellen.

Men gebruykt *ske* (416), wanneer dat eenvoud in *g* of

(416) BILDERDIJK, Over de Geslachten der Naamwoorden, zegt, in zyne *Aanteekeningen*, bl. 290 en volg. :

a De diminutieven in *ke* neemen ook de *s* voor de *k* aen. Dus wilt men,

k uytgaet; in de andere gevallen, bedient men zich van *ke*: *b. v.*, *bergske*, *jongske*, *kraegske*; *boekske*, *dakske*, *doekske*, *stokske*, *zakske*; *hofke*, *boomke*, *vuerke*, enz.

431. Het geen wy over de verlenging op *e* gezeyd hebben, is hier insgelyks toepasselyk: en zoo schryft men *slabbeke*, *ribbeke*, *belleke*, enz.; gelyk men zegt *slabbetje*, *ribbetje*, enz. Zoo ook *beeldeke*, *stalleke*, *valleke*, *walleke*, enz.

432. Naer de aengehaelde regels, mag een en het zelfde woord verscheydene uytgangen aenneemen: als *hond*, *hondje*, *hondeke*; en, met byvoeging der *n*, *hondjen*, *hondeken*; enz. Edoch, de uytgangen *jen*, *tjen*, en voornaemelyk *ken* (417) en *sken*, worden meer byzonderlyk door de Vlaemingen gebezigd.

dat *meyske*, nu *meysje*, van *mejd* gezegd word; en den vrouwnaem *janske* (*jansjen*) van *jan*. — *Meyske* echter, of *meysje*, behoeft geene invoeging van de *s* ondergaen te hebben. Het doet sich op als eene verzachting van de *d*, wanneer zy met de *j* of *g* in zamenkomst treed; zoo als wy in *Paede* (eertyds *Paedge*), *predikaedsje* (eertyds *predikade* geschreven), bevinden: en men heeft *mejdge* voor *mejdke* gezegd. — *Jansjen* en *Hansjen* daer tegen (of *Janske*, *Hanske*) zyn zaeimgetrokken van *Joannesjen* (*Joanneske*) en *Hannesjen* of *Hanneske*; en bewaeren dus de *s* van hun primitief maer neemen er geene aen.

Niet te min, vind men deze *s* in eenige dialekten der landprovincien en se is buytendien zeer oud. Het zweedsch ook heeft *vechterska*, *vechster* (het vrouwelyk van *vechter*); *MAJORSKA*, *Majoorin* (de vrouw van eenen Majoor), enz. — Het oud vriesch volgt dit nae. — Het russisch en slavoonisch heeft de zelfde verkleyning: *IVAN*, *Joannes* of *Jan*; *IVASKA*, *Hansken* of *Jantjen*; *PETRA*, *Petrus* of *Pieter*; *PETROUSKA*, *Petrusjen* of *Piertertjen*. — Maer dit is dan den uytgang *ke* niet, maar is het adjectivum dat in *sche* uytgaet. Het *burgemeesterske* der Vriezen, by voorbeeld, is *Burgemeestersche*: even als men 't vrouwelyk ook door 't adjectivum in *ige* plagt te beteecken; als *constenarige*. konstenaerese. Reeds merkten wy op, dat dit *sche* den eygenlyken vervrouwelykenden uytgang *es* of *esse* is (§ 80 en Aanteekening ccc). Niets anders veelligt is het boven aengeveerde *meyske* en *jongske* dan *meidsche*, *jongsche*.

In het grieksch is den zelfden diminutieven uytgang bekend *παιδίσκος*, by voorbeeld, (PAIDISKOS), *jongske*, van *παῖς* (PAIS), *jongen*; *ἀστρίσκος* (ASTRISKOS), *sterretjen*; *Ἡρακλίσκος* (HERAKLISKOS), *Herculeske*, of *Heroulesjen*, enz. »

(417) « De diminutieven in *kyn* (zegt BILDERDIJK, over de Geslachten, Aanteekening., bl. 292 en 293) schynen eygenlyk tot de vlaemsche spraekvormen te behooren, en zyn van daer in het fransch overgegaen. Dus zegt men, in de fransche tael, *MANQUIN*, voor eens schilders *leëman*. Het woord is, *mannekyn*, *mannetjen*; in welke beteeckenis men het ook in het oud

De verkleynwoorden, voordkomende van byvoegelyke naemwoorden, vormt men, naer de opgegevene regels en den byzonderen aerd der naemwoorden waer van zy afstammen. Van het byvoegelyk naemwoord *vet* heeft men *vettje*, van *liever lievertje*, van *stom stommetje*, enz.

433. Dit zyn de regels die wy over deze moeyelyke stoffe kunnen geeven; en wy meenen, dat zy onze leezers zullen vergenoegen. Het is in deze hoope, dat wy althans overgaen tot de vervoegingen der werkwoorden.

Fransch, by RABELAIS en elders, gebruykt vind. — Dus vind men ook CRANEQUIN, dat is, *kraenekyn*, kleyne *kraen*, voor een heftuyg, dus genoemd (in zyne gedaente, naer eenen kraenshals zweemende. Zoo is BODEKYN *winkeltjen*, *kraemtjen*, van *bode*, oudtyds *wooning*, *hut*, nog in Duytsch- and voor *kraem* gebruykelyk) door de Fransche thans tot *boutique* gemaekt, en eerst *BOUTIQUEIN* geweest. Zoo zegt men tegenwoordig in 't fransch, voor een oud verlegen boek, *un souquin*; 't geen niets anders dan het oud nederlandsch *boekkyn* (boekjen) is: doch dit *kyn* is, in ons hollandsch, *ken*; als in *manneken*, *poppeken*, welke men nu in *tjen* doet uytgaen. En zoo meer andere.

Wat betrekking er tusschen de diminutieven in *in* of *yn* en de latynsche terminatie *inus* zy, waer van by Aanteekening *aaa*, laet ik daer. — In de opschriften van LANZI (*Saggio della lingua Etrusca*, p. 168) vind men *Cainus*, als diminutivum van *Cajus*; of men sey *Cajusjen*.

DERTIGSTE HOOFDSTUK.

VERVOEGING DER WERKWOORDEN.

434. Een werkwoord (b. v., *leeren*) vervoegen (conjugeren) is het zelve stellen in alle de gedaenten of veranderingen welke aen dat woord eygen zyn, volgens de wyzen, de tyden, de persoonen, en de getallen. De vervoeging der nederduytsche werkwoorden is veel eenvoudiger, dan die der latynsche; zoo als men zien kan uyt de volgende vervoeging van het werkwoord *leeren*.

ONBEPAELENDE WYZE.

Leeren.

AENTOONENDE WYZE.

Tegenwoordigen tyd.

Verledenen tyd.

Eenvoud.

Eenvoud.

Ik *leer*.

Ik *leerde*.

Gy *leert*.

Gy *leerde*.

Hy *leert*.

Hy *leerde*.

Meervoud.

Meervoud.

Wy *leeren*.

Wy *leerden*.

Gy *leert*.

Gy *leerde*.

Zy *leeren*.

Zy *leerden*.

GEBIEDENDE WYZE.

Eenvoud. *Leer.*Meervoud. *Leert.*

AENVOEGENDE WYZE.

*Tegenwoordigen tyd.**Verledenen tyd.*

Eenvoud.

Eenvoud.

Hy wilt
dat { ik *leere.*
gy *leert.*
hy *leere.*

Hy wilde
dat { ik *leerde.*
gy *leerde.*
hy *leerde.*

Meervoud.

Meervoud.

Hy wilt
dat { wy *leeren.*
gy *leert.*
zy *leeren.*

Hy wilde
dat { wy *leerden.*
gy *leerde.*
zy *leerden.*

Wanneer wy hier by voegen het bedrijvende naemwoord *leerende*, en het lydende naemwoord *geleerd*; dan hebben wy alle de eygenlyke gedaenten van het werkwoord *leeren*, welke tot de vervoeging van dat woord behooren: De spraakkunstenaren geeven, in naevolging van de latynsche taele (418), veele andere

(418) « Wanneer tot de vervoeging van nederduytsche werkwoorden (zegt WEILAND, Taalk. Woord., Inl., bl. 148) alleen dat geene behoort, wat onmiddellyk aan het wortelwoord zelf veranderd word; dan is der zelve vervoeging zeer eenvoudig — dan hebben zy, eygenlyk, niet meer dan twee tyden; den tegenwoordigen, naemelyk, en den verledenen tyd. Maer, dewyl men, in de behandeling der nederduytsche spraakkunst, immer de latynsche gevolgd heeft, zoo heeft men ook de vervoeging der nederduytsche werkwoorden naer die der latynsche ingerigt; en op deze wyze, is dan ook, in het nederduytsch, eenen volmaekt verledenen, meer dan volmaekt verledenen, en eenen toekomenden tyd ontstaen, waer van de nederduytsche tael, eygenlyk, niets weet, en die zy alleen door omschryving moet aanduyden (TEN KATE, D. I, bl. 329. ADELUNG *umständliche lehrgebäude*, u. f. f. I, B. f. 760). En dese omschryving der tyden geschied door middel van hulpwoorden. »

tyden van het werkwoord *leeren* : maer zy behelzen niets anders, dan het geen in de boven gemelde gedaenten reeds opgesloten ligt; en zy zyn dus niets anders, dan de herhaling van de zelfde gedaenten met byvoeging van zoogenaemde hulpwoorden. En daer die zamengesteldetyden tot ons tegenwoordig onderwerp niet behooren, zoo vermeenen wy de zelve hier niet te moeten aenraeken.

435. Sommige schryven *hy leerd*, *zy leefd*, enz.; voor *hy leert*, *zy leeft*, enz. Dat de laetste spelling alleen taelkundig is, hebben wy (nº 42, 257—259) ten duydelyksten bewezen; wy zullen ons derhalve hier vergenoegen met den lezer, die zich van het aldaer gezeyde niet meer herinnert, tot gemelden numero te verzenden. Meer tegenstrydig aen onsalgemeen spraek- en schryfgebruyk is de weglating der letter *t* in *hy wil*, *men wil*, enz.; in plaets van *hy wilt*, *men wilt*, enz., zoo als men by de oude geschreven vind (419). VAN DAELE, in zyn *Tyd-verdryf*, nº 17, bl. 15, hier over spreekende, zegt:

« *Wil*, derden persoon van het eental des tegenwoordigen tyds! wel Hollanders! wel Hollanders! wat groote taelmeesters zyt gylieden, als men niet onderzoekt! en Vlaemingen, die van hunne schryvers nooyt anders gezien hebben dan *wilt*, missen met hun. En sedert wanneer? Sedert dat zy willen uytsteeken boven andere, en zich waenen meesters in Israël te zyn. Wel myne goede, vergaep gy u aen *de koning wil op jagt gaen*? Zegt liever: *Den koning WILT op jagt gaen*. Of zult gy ook zeggen: *Den smid DRIL en is moede*? Ik hoop, dat gy zult zeggen *drilt*, *trilt*, *gilt*, enz.; en dat gylieden, volgens de regtaerdige taelwetten, *wil* zult bewaeren voor de gebiedende wyze (imperativus): *Jongen wil naer school gaen*. *DRIL*, *smid*, tot dat *gy moede zyt*. »

(419) In het Taalk. Woord., door WRELAND, vind men, Inl., bl. 49 :

« De oude schreeven ook *hy wilt*. Ziet voorbeelden hier van in HUYDECOPER, *Proeve*, D. I, bl. 80. De overzetters van den Staten-Bijbel hebben in bedenking genomen, of zy hy *wilt* of hy *wil* zouden schryven; doch verkoosen het laetste; zie hunne taelregels, bl. 103. »

Het is voor alle, die het algemeen gebruik onzer natie kennen, ten vollen blykbaar, dat het schryven van *hy* *wil* tegenstrydig is, 1° aen den regel der uyt spraek; 2° aen het schryfgebruik; en 3° aen de regelmaet der taele, die leert, zoo als WEILAND zelve zegt (420), dat *alle de werkwoorden in den derden persoon van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze, in het enkelvoudig getal, eene t hebben*. Vervolgens, en overeenkomstig met n° 36—44, moeten de Vlaemingen, in dit punt, standvastig blyven by de schryfwyze onzer aloude voorvaderen, waer van de Hollanders, gelyk wy hooger zagen, afgeweken zyn.

436. Wy hebben gezien dat de achterlaeting der *t*, in *hy* *wilt*, geene naevolging verdient. Laet ons nu onderzoeken of de aenvoeging dier letter (421), in *gy* en *hy* *zendt* (tweeden en derden eenvoudigen persoon van den 1sten tyd), *gy* *zondt* (tweeden persoon van den 2^{den} tyd), *zendt* (meervoud der gebiedende wyze), voor het gewoon vlaemsch *zend*, *zond*, enz., meer op de echte spelgronden der nederduytsche taele gevestigd zy.

« Daer alle de werkwoorden, zegt WEILAND (422), in den tweeden en derden persoon van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze, in het enkelvoudig getal, eene *t* hebben, als *gy* en *hy* *zegt*, *leest*, enz.; zoo is het natuerlyk, dat dien zelfden tweeden

(420) Taalk. Woord., Inl., bl. 49.

(421) « Ten aensien van de *d* en *t* (zegt WEILAND, Taalk. Woord., Inl., bl. 48), is het ontwyfelbaar, dat, by de oude, meestal, de *t*, in het slot der woorden, de plaats van de zachte *d* vervuld heeft. Ik zeg, opzettelyk, *meestal*; want by MELIS STOKK vinden wy *deed*, *God*, *had*, *mids* (voor *midden*). Eerst, op het laatste der vyftiende eeuw, is de *d*, (en naederhand de *dt*) ook in andere woorden, tot sluytletter in gebruik gekomen; en dit gebruik der *d*, aen het eynde van woorden of lettergreepen, is algemeener geworden, sedert de amsteldamsche kamer, *in liefde bloeiende*, de Tweespraak der Nederduytsche Letterkunst in het licht gaf, waer in men de *d* tot eene sluytletter bezigde, in al zulke woorden, welke, in de verbuysing, *d* hebben. »

(422) Taalk. Woord., Inl., bl. 49 en 50.

en derden persoon van de werkwoorden, welke eene *d* in hun zaekelyk deel hebben, als *zenden*, *randen*, *branden*, *binden*, *vinden*, enz., eene *dt* ontvange, als *gy* en *hy* *zendt*, *randt*, *brandt*, *bindt*, *vindt*, enz., waer voor de oude schreeven, *gy* *zendest*, *hy* *zendet* — *randest*, *randet* — *brandest*, *brandet* — *bindest*, *bindet* — *vindest*, *vindet*, enz. En dit zelfde heeft plaets, ten aenzien van het meervoudig getal der gebiedende wyze van zoodaenige werkwoorden, als *zendt*, *randt*, *brandt*, *bindt*, *vindt*, *houdt*, *bidt* *gy*, enz. »

« De spelling van *dt* word, alleenelyk in de genoemde gevallen, goedgekeurd; dewyl, wanneer de zelve ook tot naemwoorden, als *nood*, *hand*, *kwaed*, enz., wierde uytgestrekt, en men *noodt*, *handt*, *kwaedt*, enz., wilde schryven, men het zelfde regt zoude hebben, om *abpt*, *wyf*, en *hurys*, te schryven. »

« Ten aenzien der *dt* (zegt SIEGENBEEK, bl. 156 en volg.), welker vereeniging zeker op zich zelve iets vreemds en wanstaltigs heeft, zy nog met een woord aangemerkt, dat men de zelve, ter voldoening aen het tegenwoordig gebruyk, en ter bevoordering der duydelykheyd, die hoofdwet der taele, alleen dan te gebruiken heeft, wanneer zy voorkomt als eene verkorting van *det*, dat is, met andere woorden, in den tweeden en derden persoon van den tegenwoordigen, en den tweeden van den onvolmaekt verledenen tyd der aentoonende wyze, in de werkwoorden *binden*, *vinden*, en meer dergelyke. Immers is het te vooren reeds aangemerkt, dat men oudtyds deze, gelyk alle andere werkwoorden, op de volgende wyze vervoegd heeft :

Ik binde, *gy bindet*, *hy bindet*.

Ik bonde, *gy bondet*, *hy bonde*.

Waer uyt, by de weglating der zachte *e*, *ik bind*, *gy*, *hy bindt*, *ik*, *hy bond*, *gy bondt*, geboren word. Verkeerd derhalve is, gelyk wy by deze gelegenheyd nog moeten aenwyzen, het gebruyk van sommige, en onder deze zeer achtbaere, schryveren, om, met plaetsing der *t* achter de *d*, te schryven *hy hadt*,

hy bondt, hy deedt, en dergelyke (423). Immers is de *t* het kenmerk, niet van den derden, maer alleen van den tweeden persoon des onvolmaekt verledenen tyds; *ik, hy gaf, nam*, maer *gy gaest, naemt*. By de oude vind men nimmer *haddet* of *hadt*, ten zy by verkorting voor *hadde* of *had het*; doch anders altyd *hadde, had*, en zoo in de overige werkwoorden. — Zoo leest men (om een enkel voorbeeld ter bevestiging by te brengen) in den *Spiegel Historiae* van JACOB VAN MAERLANT, I Deel, bl. 116, v. 26.

*Ten XIIsten DEDE grote were
Troylus — —*

en wederom bl. 152, v. 39.

Omme dat hi DEDE jegen de wet.

en bl. 154, v. 95.

*Dachtende was geboren wilen
Int velt, daer Troyen ADDE gestaen.*

Dus lees ik ook in het *Passionael Somerstuck* CXIX.
« *en doen hi lange gepredict HAD. Soe quam hite lesten te Me-
lanen, daer hi ghelaten HAD Gervasium en Prothasiu.* »

437. Uyt het voorgaende ziet men, dat de hollandsche taelleraeren WEILAND en SIEGENBEEK verscheydene redenen opgeeven, waerom men, in de vermelde gevallen, zich van *dt* moet bedienen. Den eersten, zoo wy hooger zagen, zegt:

« Daer alle de werkwoorden in den tweeden en der-

(423) « De verkeerdheyd der laetstgemelde schryfwyze (zegt SIEGENBEEK, Kort B., bl. 69) blykt genoegzaam uyt de regelmaat der overige ongelykvloeyende werkwoorden, waer in de *d* niet voorkomt, als *geeven, neemen, loopen*, enz. Mer toch komt de *t* alleen in den tweeden, niet in den derden persoon van den onvolmaekt verledenen tyd voor: als *gy gaest, naemt, liept*; maer *hy gaf, nam, liep*, even als in den eersten persoon, zonder *t*. »

den persoon van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze, in het enkelvoudig getal, eene *t* hebben, als *gy* en *hy* zegt, leest, enz.; zoo is het natuerlyk, dat dien zelfden tweeden en derden persoon van de werkwoorden, welke eene *d* in hun zaakelyk deel hebben, als *zenden*, *randen*, *branden*, *binden*, *vinden*, enz., eene *dt* ontvange, als *gy* en *hy* zendt, randt, brandt, bindt, vindt, enz. »

Veele Vlaemingen twyfelden grootelyks, of zulks zoo natuerlyk zy, als den heer WEILAND wel voordraegt; en zy twyfelden, met zoo veel te meerderen grond, omdat zy, op de zelfde wyze redeneerende, zouden kunnen zeggen: *Daer alle de werkwoorden in den tweeden en derden persoon van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze, in het enkelvoudig getal, eene t hebben, als GY en HY ZEGT, LEEST, enz.; zoo is het natuerlyk, dat di'n zelfden tweeden en derden persoon van de werkwoorden, welke eene t in hun zaakelyk deel hebben, als WEETEN, ZETTEN, WETTEN, ZITTEN, enz., eene tt ontvange, als GY en HY WEETT, ZETT, WETT, ZITT, enz.* Tot bewys dat deze laetste redeneering zoo natuerlyk is als die van WEILAND, ziet dezen schryver eenige bladzyden voordr, naemelyk, bl. 56, alwaer hy zegt :

« De lydende deelwoorden van werkwoorden, welke in de onbepaalde wys eene *d* of *t*, en in den verledenen tyd *dd* of *tt*, hebben, moeten, volgens de regelmaat, in de verbuging (424), eene *dd* of *tt* behouden: als *melden*, *meldde*, *gemeld* — *de gemeldde zaak*; *verlichten*, *verlichtte*, *verlicht* — *eene verlichtte kamer*. Zoo ook *het gegronde bewys*, *de beantwoordde vraag*, *het geslechte huys*, enz.; het welk sommige, schoon verkeerdelyk, ook op alle andere lydende deelwoorden toegepast hebben, welke met eene *d* of *t* gespeld worden, schryvende, B. V., *gezegd*, *gezegdde*, *gezocht*,

(424) « Ik zeg, opzettelyk, in de verbuging; want, onverbogen blyvende, verliezen zy de tweede *d* en *t*, welke ook niet uytgesproken zoude kunnen worden: derhalve een *gegrond* (niet *gegrondt*) *beuys*, een *geslecht* (niet *geslecht*) *huys*; even als de lydende deelwoorden van werkwoorden, welke, in de onbepaalde wyze, *dd* of *tt* hebben, onverbogen zynde, eene *d* of *t* verliezen, maer, verbogen wordende, *dd* of *tt* behouden, als *redden*, *gered* — maer de *geredde onschuld*; *spitten*, *gespit* — maer de *gespitte aerde*. »

gezochtte, enz.; in plaats van *gezegde*, *gezochte*, enz. »

Den heer WEILAND, hoe *natuerlyk* hy ook de schryf-
wyze met den dubbelen medeklinker mooge vinden,
heeft zich hier vergist, met te willen staende houden
dat men *gemelode zaek*, *verlichtte kamer*, enz.,
moet schryven. Maer men moet ook ter zyner eere, zeg-
gen dat hy dezen misslag laeter, in zyne Spraakkunst,
verbeterd heeft; edoch ik weet niet dat hy zynen *natuer-
lyken* grond herroepen heeft. Misschien heeft er niets tot
deze herroeping aanleyding gegeven.

438. De regelmaet der taele, zegt men, vereyscht
dat de werkwoorden, welke eene *d* in hun zaekelyk deel
hebben, eene *t* ontvangen; even als *zeggen*, *leezen*, en
ontelbaere andere. Wy hebben hooger gezien dat het
aanneemen van eene *t*, in de bedoelde gevallen, niet
altijd overeenkomstig, maer zeer dikwyls tegenstrydig is
met den aerd onzer taele. Immers, het is in onze taele
eenen zoo algemeenen regel van geen twee verwantschapte
medeklinkers (n° 251—263) in de zelfde lettergreep te
vereenigen, dat er, buyten het geval waer over hier
gehandeld word, geen ander voorbeeld in geheel de
tegenwoordige schryftael kan aangewezen worden: en
dat WEILAND en SIEGENBEEK geraedigd gevonden hebben
het gebruyk der *dt*, tusschen zeer naeuwe paelen, in te
sluyten. « De spelling van *dt*, zegt WEILAND (425),
word, alleenelyk in de genoemde gevallen, goedgekeurd;
dewyl, wanneer de zelve ook tot naemwoorden, als
nood, *hand*, *kwaed*, enz., wierde uytgestrekt, en men
noodt, *handt*, *kwaedt*, enz., wilde schryven; men het
zelfde regt zoude hebben, om *abpt*, *wyvf*, en *hurzs*,
te schryven. »

« Men hield de *d* (zegt SIEGENBEEK, bl. 152 en 153)
oudtyds voor te zacht, om eene lettergreep te sluyten,
en stelde dus daer voor de *t* in plaats, of voegde ook deze
laetste achter de eerste, 't welk men in de zeventiende
eeuw by veele, met naeme ook by Hoort, aantreft,

schryvende *goedt*, *landt*, enz. Doch dit laetste is eene hoogst wanstaltige spelling, welke, noch door den voorgang der oude, noch door dien van eenige andere tael gewettigd word, en in vervolg van tyd, met uytzondring van eenige werkwoorden, met regt verworpen is. »

SIEGENBEEK zegt, dat *dt* hier eene hoogstwanstaltige spelling is, welke, noch door den voorgang der oude, noch door dien van eenige andere tael gewettigd word. En, bl. 156, bevestigt hy, dat de vereeniging der *DT* zeker op zich zelve iets vreemds en wanstaltigs heeft. Zou men nu niet moogen vraegen hoe eene zaak, die volgens ons hedendaegsch schryfgebruik vreemd en hoogst wanstaltig is, volgens dat zelfde schryfgebruik, kan regelmaetig weezen? Hoe kunnen de wanstaltigheid en de regelmaet, die uyt haeren aerd hoogst tegenstrydig zyn de eene aen de andere, ten zelfden tyde hier bestaenbaer weezen? Alle die de regelmaet onzer taele kennen, weeten dat het bezigen van twee verwantschapte medeklinkers in de zelfde lettergreep, als in *vindt*, eene wanstaltige schryfwyze is, noch min noch meer dan het schryven van *abpt*, *wyvf* of *wyfv*, *huyzs* of *huysz*.

439. Schoon het, naer den aerd onzer taele, mid-dagklaer blykt, dat het bezigen van *dt* zondigt tegen de hedendaegsche algemeen erkende en aengenomene regelmaet, verscheydene schryvers echter *zyn er voor* (426), dat men, ter bewaering van het eygendommelyk onzer oude schoone tael, de *DT* schryve, als eene verkorting van *DET*, in den tweeden en derden persoon van den tegenwoordigen, en den tweeden van den onvolmaekt verledenen tyd der aentoonende wyze van onze verba, welke in de onbepaelde wyze eene *D* in de laetste lettergreep hebben, als *BINDEN*, *WORDEN*, enz. Wat ons aengaet, wy zyn ook voor de bewaering van het eygendommelyk onzer oude schoone moedertael: edoch

. (426) Als, onder andere, den heer WILLEMS, in zyne Verhandeling over de Nederduytsche Tael- en Letterkunde, Tweede Deel, bl. 379, waer uy: wy de aengeteekende woorden overgenomen hebben.

in eenen bepaelden zin ; te weeten , wanneer zulks gevoegelyk geschieden kan. Maer , is het wel moogelyk het eygendommelyk onzer oude schryfwyze te bewaeren , en , ten zelfden tyde , zich naer de algemeen erkende en aengenomene grondbeginsels van het hedendaegsch schryfgebruik te schikken ? In hoe veele gevallen loopen de gevoelens , nopens de oude schryfwyze , niet uiteen ? WEILAND zegt , in zyne Spraakkunst , bl. 149 : « Voor het jaer 1300 , vervoegden onze voorouders de werkwoorden aldus : *ik stelle , du stelles , hi stellet , wi stellen , gi stellert , zi stellert* , enz. »

In zyn Taalk. Woord. , Inl. , bl. 49 , zegt hy dat « de oude schreeven , *gy zendest , hy zendet—randest , randet—brandest , brandet—bindest , bindet—vindest , vindet* , enz. »

SIEGENBEEK zegt , bl. 156 , « dat men oudtyds de werkwoorden *binden , vinden* , gelyk alle andere werkwoorden , op de volgende wyze vervoegd heeft :

Ik binde , gy bindet , hy bindet.

Ik bonde , gy bondet , hy bonde. »

In deze drie aenhaelingen der oude vervoeging zien wy , onder andere verschilligheden , dat den tweeden persoon des eenvouds van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze , in de eerste aenhaeling , is *stelles* ; in de tweede , *stellert* ; en in de derde *stellet*. Daer zien wy ook , dat dien persoon , in de eerste aenhaeling , niet in *t* , maer in *s* eyndigt.

Hier uyt blykt , dat de oude geen zekere regelen van vervoeging hadden , of dat WEILAND en SIEGENBEEK de oudheid verkeerd opgegeeven hebben ; en dat den eersten tegenstrydig is aen zich zelve , met , in zyne Spraakkunst , *stelles* , en , in zyn Woordenboek , *zendest* voor den zelfden persoon op te geeven.

440. Uyt het geen hier en hooger (n° 47—60) aengevoerd is , meenen wy te moogen besluyten , dat het eygendommelyk der oude schryvers is dat zy geen vaste regels van spelling hadden ; en dat wy ons , vervolgens , daer naer niet gevoegelyk kunnen schikken. Maer laet

ons nu , voor dezen oogenblik , onderstellen dat de oude, in veele punten, eenstemmig zyn ; zou men, in dat geval , ter bewaering van het eygendommelyk der oudheyd , zich naer de zelve niet moeten schikken? Van dit gevoelen schynt den heer WILLEMS te zyn , wanneer hy , in zyne Verhandeling enz., 2de Deel , bl. 379 , zegt :

« Ter bewaering van het eygendommelyk onzer oude taele , zouden wy de van ouds voor slotletters gediend hebbende *ch* het liefst geschreven zien in *macht* , *zacht* , *bocht* , *gezicht* , *plicht* , *zucht* , en in de meeste andere zulke woorden , waer in de *t* de syllabe sluyt ; daer zulks , naer ons inzien , voor eenen vasten regel zou kunnen dienen, terwyl elke andere regelmaet moeyelyk, en aen veele uytzonderingen onderhevig , is. De *g* toch , heeft eene zeer sterke scheva; zoo zelfs , dat de oude het woord *magt* zeer waerschynelyk als *maget* (*virgo*) zouden hebben uytgesproken, gelyk de Hoogduytschers ook met *magd* doen. Ik hoef daer hy niet te doen opmerken dat het geheel anders met *moogt* , *draegt* , *vraegt* , enz. , gelegen is, die men oudtyds *moget* , *draget* , en *vraget* zou geschreven hebben , en ook nu nog aldus mag laeten hooren. » En , om de zelfde reden , schryft den heer WILLEMS *aert* , *aerdig* , *eygenaerdig* ; *bracht* van *brenge* ; *toebracht* en *toebrenge* ; enz. ; enz. ; enz.

Hier uyt ziet men , dat den heer WILLEMS , schryvende *aert* , *bracht* , enz. , om aen de oude te gelyken, tegenstrydig is met de hedendaegsche regelmaet die *aerd* om *aerdig* , *bragt* om *brenge* , enz. , vereyscht. Maer , zoo den heer WILLEMS aen zich zelve , nopens de oudheyd , wilde gelyk blyven ; dan zoud hy ook behooren te schryven *dach* en *dagen* , *ooch* en *oogen* , enz. Misschien , zyn de Vlaemingen nog niet ryp genoeg , om in deze spelling eenigen snaek te vinden. Wilde men het eygendommelyk der oude spelling in onze schryfwyze inbrengen : dan zouden wy , natuerlyk , geheel schoone nieuwicheden zien verschynen ; en men zoude , niet gy *vindt* , enz. , maer gy *vindes* , gy *vindest* , of gy *vindet* , enz. , moeten

zeggen en schryven. En , inderdaed , waerom zou men , tegenstrydig met het oud gebruyk , moogen gy *vindt* , hy *vindt* , enz. , schryven ; terwyl de oude hier voor gy *vindes* , hy *vindet* , enz. , bezigden ? Waerom zyn de nieuwe schryvers meer verplicht de *t* dan de *e* te bewaeren ? Is zulks niet tegenstrydig aen het gebruyk der oude te werk gaen ; en ten zelfden tyde *éene* wanstaltige spelling inbrengen , die in geen andere gevallen gedoogd is ? Waerom moet men het tegenstrydig eygendommelyk *dt* der oude schryfwyze meer bewaeren , dan de eygendommelyke spelling van *det* zelve ? Immers , die aendachtiglyk overwogen heeft het geen wy , in ons Eerste Deel , nopens de regelmaet en het gezag der oude schryvers , aengeteekend hebben , moet ten vollen overtuygd zyn , dat het den uytdrukelyken wille van geheel de schryvende natie is , dat , wanneer het schryfgebruyk der oude , met de hedendaegsche regelmaet strydig is , dat niet het gezag der oude , maer de hedendaegsche regelmaet als spelregel gelden kan.

441. Den heer SIEGENBEEK beweirt , dat men *dt* , in de hooger opgegeevene personen der werkwoorden , moet gebruyken *ter bevoordering der duydelykheyd* , die *hoofdwet der taele*.

Indien de duydelykheyd hier de spelling met *dt* ter onderscheyding vereyscht ; dan is het jammer , dat men die hoofdwet niet toegepast heeft aen *haet* , *weet* , *stoot* , *sloot* , *borst* , *zegt* , en duyzende andere werkwoorden , die onverschillig voor verscheydene personen gebezigt worden (427).

(427) * Er heeft , het is waer , in deze woorden , geen onderscheyd plaets , tusschen het enkel- en meervoud der gebiedende wyze. Doch dit zelfde gebrek heerscht reeds door alle overige wyzen der werkwoorden ; en het zoude niet kunnen verholpen worden , dan door , in dit geval , het enkelvoud met *r* , en het meervoud met *rr* te spellen , als *haet* en *haett* , *weet* en *weett* , enz. : maer , behalve dat het onmoogelyk zoude wezen , om dit onderscheyd , in de uytpraek , uyt te drukken , zoo is het zelve noch algemeen aengenomen , noch op de natuer der taele gegrond . *

* By veele onzer schryveren , onder welke ook VONDEL , HUYDEGOPER , WAGENAER , en de Vertaelers van den Staten-Bijbel , vind men *hy haet* , *vondt* , *stondt* , *doedt* , enz. ; doch , myns bedunkens , zeer kwaelyk , omdat wel den

Wy zoeken vruchteloos om een geval te vinden, waer in dit *dt* zoodaenig *ter bevoordering der duydelykheyd* geschikt is, dat de hollandsche taelleeraeren eene spelling hebben willen aenneemen, die zy anders als hoogst wanstaltig beschouwen: ten ware de beoogde duydelykheyd daer in bestonde, dat *dt* eene verkorting van het oude *det* aentoont; gelyk SIEGENBEEK, bl. 156, voordraegt.

Nu vraegen wy aen allen onpartydigen beoordeelaer, wat duydelykheyd er kan spruyten voor den leezer (want, by het uytspreeken, kan de *t* toch niets maeken), wanneer hy weet of kan weeten, dat *bindt* en *bondt* gebezigd worden voor het oude *bindet* en *bondet*? Moeten alle oordeelkundige niet verwonderd zyn, dat den hoogleeraer SIEGENBEEK zich hier, ter staeving van zyn stelsel, op de duydelykheyd, die hoofdwet der taele, beroept; hy die, door zyne enkele vokaelspelling en andere spelregels, de duydelykheyd, de woorddoorspronkelykheyd, en de regelmaet, in duyzende gevallen, uyt de hollandsche schryftael verbannen heeft? Hier houd den heer SIEGENBEEK staende, dat de duydelykheyd vereyscht, dat men *dt* bezige; en elders spant hy alle zyne krachten in, om te bewyzen dat de ligtst moogelyke verstaenbaerheyd, in geenen deele, verhinderd word door het schryven van *graven*, voor begraefplaatsen, voor personen van weerdigheyd, en voor een werkwoord; enz.; enz.; enz. (Ziet ons Vierde Hoofdstuk, alwaer wy eene menigte van dergelyke gevallen opgegeeven hebben.) Wy twyfelen geenzyds, of de voorstaenders van het hollandsch leerstelsel gevoelen genoeg, dat de duydelykheyd van den heer SIEGENBEEK eene ingebeelde of gewaende duydelykheyd is; en dat hy de

tweeden, maer niet den derden persoon van het enkelvoud des onvolmaekt verledenen tyds met eene *t* gesloten word. Hoort heeft dit seer wel in acht genomen, schryvende altyd *hy had, deed, bond*, enz. Vind men, by onze oudste schryvers, *hadt*, zoo is zulks altyd eene verkorting van *had het*; even als *byt* voor *by het*, *int* voor *in het*, *salt* voor *sal het*, *wast* voor *was het*, *eest* voor *is het*, enz. HUYDECOPER, *Pr.*, D. 1, bl. 92, 93, in de Aantek. »

WEILAND, Taalk. Woord., Ial., bl. 53.

zelve slechts opgeeft, om aen zyne spelregels hier eenige weirde by te zetten. Derhalve, meenen wy te moogen overgaen tot den laetsten grond, waer op de tegenstreevers van ons nationaal gebruyk zich beroepen.

442. Den heer SIEGENBEEK zegt, bl. 156, dat men de vreemde en wanstaltige vereeniging van *dt* te gebruyken heeft, *ter voldoening aen het tegenwoordig gebruyk*. Hy spreekt hier slechts van het gebruyk der Hollanders, en niet van het gebruyk der Belgen, het welk by hem in geene aanmerking gekomen is. Dat de Hollanders deze wanstaltige byvoeging der *t* gebruyken, daer op hebben wy hier niets te zeggen. Zy hebben wanstaltige achterlaetingen van letters; zy moogen ook wel, ter hunner voldoening, wanstaltige byvoegingen hebben. Maer, die wanstaltige vereeniging is tegenstrydig aen ons vlaemsch gebruyk; en word alleenelyk gebezigd van eenige schryvers, welke die spelling, zonder genoegzaame overweeging, van de Hollanders overgenomen hebben.

De spelling van *dt* is ook, ten hoogsten; strydig met den zetregel dien WEILAND, § 48, opgeeft: « Eene lettergreep kan niet meer letteren bevatten, dan men, met eene enkele opening of sluyting van den mond, kan voordbrengen. » En, inderdaed, het is niet meer mogelijk het onderscheyd der *dt*, in de uytpraek, uyt te drukken, dan dat der *tt* in *gy haett*, *gy weett*, enz., van welke spelling WEILAND, in de Inleiding, bl. 53, van zyn Woordenboek spreekt.

443. Uyt het geen wy, hooger over de wanstaltige schryfwyze van *dt*, aengeteekend zagen, meenen wy, met allen grond, te moeten besluyten dat die hollandsche spelling tegenstrydig is met de erkende en aengenomene taelgronden onzer natie; en, gevolgelyk, als geen en spelregel mag aenveird worden.

444. Nae de verhandeling der *dt*, valt ons te spreken van den uytgang *et*, die insgelyks by de Hollanders, in de vervoeving der werkwoorden, gebezigd en door eenige vlaemsche schryvers achtervolgd word. Den hollandschen taelleeraer WEILAND en andere schryven :

Aentoonende wyze.

Gy hebt.
 — *hadt.*
 — *zult.*
 — *waart.*
 — *wordt.*
 — *werdt.*
 — *drukt.*
 — *druktet.*
 — *geeft.*
 — *gaaf.*
 — *sloegt.*
 — *schaamt u.*
 — *schaamdert u.*
 — *koost.*

Aenvoegende wyze.

Gy hebbet.
 — *haddet.*
 — *zoudet.*
 — *waret.*
 — *wordet.*
 — *wierdet.*
 — *drukket.*
 — *druktet.*
 — *gevet.*
 — *gavet.*
 — *sloeget.*
 — *schamet u.*
 — *schaamdert u.*
 — *kozet.*

445. Wanneer wy de hollandsche schryvers voor de verschyning van WEILANDS Spraakkunst raedpleegen, dan bevinden wy, dat den uytgang *et* verre af was van als algemeenen spelregel geacht te worden. In de Nederduitsche Spraakkunst door VAN DER PALM, uytgegeeven in 1774, vind men, voor de aentoonende en de aenvoegende wyze, bl. 63 en volgende, *gylieden waert, hebt, bemint, stierft*, enz.; en in de Nederduitsche Spraakkunst door A. MOONEN, 1719, staen insgelyks voor beyde wyzen, bl. 145 en volg., *gy waert, gy hebt, gy hoort, gy hoorde, gy woont, gy woonde*, enz. Wy zouden zeer veele andere schryvers, ter staeving van ons gezegde, kunnen aenhaelen; maer wy vermeenen dat alle kenners genoegzaam overtuygd zyn, dat den regel van WEILAND, op het algemeen gebruyk van de voorige hollandsche schryvers, niet gevestigd is. VAN DER PALM, MOONEN, en andere komen in dit punt algemeen overeen met het doorgaende spraek- en schryfsgebruyk van onze natie (428); die den uytgang *et*, als geenens spelregel van

(428) De Vlaemingen zouden doorgaens, by het hooren van *gy kweldet*, *gy vindt*, *gy hoordet*, enz., meenen, dat den spreker *gy kwelt het*, *vindt het*, *hoort het*, enz., wilt te kennen geeven.

haer schryfgebruik, erkend noch aengenomen heeft. Ten hoogsten genomen, zal dien uytgang, naer ons bedunken, in eenige weynige byzondere gevallen, door de schryvende natie aengenomen worden, als eene verlenging, uytrekking, of aenlassching, waer van wy in het 20ste en 21ste Hoofdstuk gesproken hebben.

446. Laet ons nu overgaen tot eene andere vraag, naemelyk, of men, in de aentoonende wyze, *werd*, enz., moet zeggen en schryven; en *wierd*, enz., alleenlyk in de aenvoegende wyze mag gebruyken.

« Taalkundige, zegt BOLHUIS (429), verschillen in de vervoeging van het hulpwoord *worden*. SEWEL heeft ik *word* of *werd*, ik *wierd*, dat ik *worde* of *werde*, dat ik *wierde*, *worden*. MOONEN en V. D. PALM, ik *worde*, *werd*, dat ik *worde*, dat ik *wierde*, *worden*. *Idea L. B.*, p. 43, ed. nov., 68, ik *worde*, ik *werde*, dat ik *werde*, dat ik *wierde*, *worden*: en in de *Boekz.*, *Mai*, 1708, bl. 543, beyde *werden* en *worden*; het eerste als zuydhollandsch, en daer van ik *wierde*; het ander als noordhollandsch, en van daer ik *werde*. Maer HUYDECOPER beweirt, *Pr.*, bl. 80—82, uyt de oudheyd, ik *worde*, ik *werde*, dat ik *worde* of *werde*, dat ik *wierde*, *worden*. Ik acht dit geschil van geen groot belang. Men kiese naer zyn genoegen. Ik kiese *worden*, ik *worde*, dat ik *worde*, met onzen schryver (KLAAS STIJL), omdat men oudtyds, en nu, zoo meest schryft. *Werden*, ik *werde*, in den 1sten tyd der aentoonende wyze, is waerschynelyk eenen byzonderen tongslag van het zelfde woord *worden*. Hier komt het maer aen op den 2^{den} tyd, ik *wierd*, dat ik *wierde*, of ik *werd*, dat ik *werde*. Ik vind geene zwaerigheyd, om het eerste met onzen schryver (KLAAS STIJL) te volgen: want meermaelen hebben de werkwoorden in dezen tyd de *ie*, b. v., ik *VIEL*, ik *SLIEP*; en doorgaens word de aenvoegende wyze gemaakt van de aentoonende wyze door eene bygevoegde *e*. Heeft

(429) Beknopte Aanleiding tot de Kennis der *Spelling*, *Spraakdelen*, en *Zintekenen*, van de Nederduitsehe Taal, bl. 122 en 125.

den heer HUYDECOPER voorbeelden der oude voor *worden*, ik *werde*, enz.; ik weet niet of die algemeen zoo schreeven. »

447. Het gebruyk van *werd* voor de aentoonende, en van *wierd* voor de aenvoegende wyze, word door veele hollandsche kundige spraekleeraeren, als eene willekeurige onderscheyding aengemerkt. De Grammatica of Nederduitsche Spraakkunst, uitgegeven door de Maatschappij: *Tot nut van 't algemeen*, 1814, zegt, bl. 81 :

« Op gezag van achtbaere taelkenners, word in veele spraekkunsten *werd*, als den onvolmaekt verledenen tyd van de aentoonende, en *wierd*, als dien van de aenvoegende wyze, opgegeeven. Doch die onderscheyding is geheel willekeurig, en niet gegrond op den aerd der taele, welke, in geen geval, eene dergelyke onderscheyding der aentoonende en aenvoegende wyze kent. *Werd* en *wierd* is een louter dialektverschil; het eerste *wierd* oudtyds ook meermaelen, in de aentoonende wyze, voor *word* gebruykt. »

In den Brief des Hoogleeraars MATTHIJS SIEGENBEEK, als Byvoegsel tot de Beoordeeling van Mr W. BILDERDIJKS Nederlandsche Spraakleer, vind men, bl. 360 en 361 :

« Met bevreemding las ik, op bl. 177, waer van den *subjunctivus* gesproken word : « Het werkwoord » *worden* verwerpt in dezen modus de *e* van zyn præteritum voor *ie*, en heeft

» *ik* en *hy* *wierd*, en

» *wy* en *zy* *wierden*, *gy* *wierdt*. »

Dat den heer BILDERDIJK deze onderscheyding voor willekenrig houd, zoo als zy dit inderdaed is, blykt duydelyk uyt de aenmerking, die hy er op laet volgen, dat dit *wierd*, naer het oude taeleygen, waer den infinitivus doorgaens *werden* luyd, het regelmaetigst is. Doch waerom dan eene onderscheyding, die niet op den aerd der taele, maer op louter willekeur rust, zoo ruymschoots ter naevolging aengeprezen? Zou men dit wel verwacht hebben van eenen man, die de onderschey-

ding van *ligt* (*levis*) en *licht* (*lumen*), hoe zeer ook door een algemeen gebruyk gewettigd, voor geheel verwerpelyk keurt? Ik voor my intusschen zoud ook aen de voorgestelde onderscheyding van *werd* en *wierd*, hoe zeer op geen genoegzaemen grond van echte taelkunde rustende, gewillig plaets geeven, indien ik my verzekerd hield, dat zy het algemeen gebruyk evenzeer voor zich had, als die van *ligt* (*levis*) en *licht* (*lumen*), of die van *hun* en *hen*, welke ons, door het gezag van HUYDECOPER, is opgedrongen. Ik weet wel, dat den genoemden taelkenner, in zyne Proeve, I Deel, bl. 193—196, de onderscheyding van *werd* en *wierd* mede heeft aanbevolen, en de zelve door enkele voorbeelden van achtbaere schryveren tracht te staeven; doch (om niet te zeggen, dat die voorbeelden alle niet even veel afdoen) zyn gezag heeft, voor zoo veel ik althans heb kunnen naegaen, in dezen niet zoo veel gegolden, dat die onderscheyding sedert algemeen gevolgd is, gelyk zy vroeger mede verre af was van algemeen te zyn. Ik zou dus, als het getal van geheel willekeurige onderscheydingen, ongeirne, noodeloos vermeerderd ziende, met den heer B. in de aanbeveeling van deze onderscheyding niet instemmen. Ook zie ik niet, waerom men, op gezag van HUYDECOPER, de onderscheyding *ik werd* en *wierd* aanneemende, hem niet mede zou volgen in die van *ik word* en *werde*, welk laetste hy voor het præsens van den subjunctivus wilt doen doorgaan. »

448. Uyt het geen wy hier over *werd* en *wierd* aengeteekend zien, zou men moogen besluitten, dat de voordragt van WEILAND nog niet algemeen in Holland zelve als taelregel erkend is; dat, naer het gevoelen van achtbaere taelgeleerde, *werd* tot de hollandsche en *wierd* tot de vlaemsche dialect behoort: en dat de Vlaemingen, aen wie het bezigen van *werd* vreemd en willekeurig voorkomt, zich van *wierd* uytsluytelyk zouden moeten blyven bedienen; zoo als BOLHUIS, KLAAS STRIJL, en andere hollandsche schryvers, die *wierd* in de aentoonende wyze gebruyken, overeenkomstig met de regelmaet van *sliep*, *liep*, en van veele andere werkwoorden.

449. Overgaende tot de verledene tyden, als *bad*, *bood*, *bond*, enz.; en de lydende byvoegelyke naemwoorden, als *gedacht*, *gezien*, *gedaen*, enz.; bemerken wy, dat onze voorvaderen daer omtrent, met byzondere oplettendheid en kennis, voordgegaen zyn. Was het moogelyk den verledenen tyd van *schenden*, *vinden*, *buygen*, enz., kortbondiger uyt te drukken, dan met de eenlettergreepige *schond*, *vond*, *boog*, enz.? Deze kortheyd merkt men byzonderlyk op, in de werkingen die het eenvoudig levensberoep aengaen. Het moet aen allen echten taelminnaer zeer onbezonnen en aenstootelik voorkomen, dat sommige, indien het in hunne magt ware, alle de ongelykvloeyende tyden uyt onze werkwoorden zouden verbannen, zich niet meer durvende bedienen van *schond*, *vrook*, *vrocht*, *joeg*, *voer*, *vroeg*, *woey*, enz.; waer voor zy uytsluytelyk *schendde*, *vreekte*, *werkte*, *jaegde*, *vaerde*, *vraegde*, *waeyde*, enz., zouden willen gebezigd hebben.

450. Edoch, hoe groot den invloed ook zyn mooge dien de gryze oudheid op de vervoeging der werkwoorden, nog heden ten dage, uytoefent; zyn er echter, van tyd tot tyd, veranderingen ingeslopen. Verschedene gedaenten van den verledenen tyd zyn in onbruik gevallen, en door andere verplaatst geworden. Dusdaenige zyn *began*, voor *begon*, van *beginnen*; *klam*, voor *klom*, van *klimmen*; *schank*, voor *schonk*, van *schenken*; *starf*, voor *stierf*, van *sterven*; *trak*, voor *trok*, van *trekken*; *vand*, voor *vond*, van *vinden*; *verdrank*, voor *verdronk*, van *verdrinken*; *vertrak*, voor *vertrok*, van *vertrekken*; *wan*, voor *won*, van *winnen*; *zwam*, voor *zwom*, van *zwemmen*; enz. Andere zyn ook gelykvloeyende geworden. « Dan, er is ook eene soort van ongelykvloeyende werkwoorden (zegt WEILAND, Taalk. Woord., Inl., bl. 136 en 137), by welke, of den onvolmaekt verledenen tyd of het verleden deelwoord reeds gelykvloeyende gebezigd word. En het verloop, ten dezen aanzien, is zoo oud en algemeen geworden, dat het eene, altoos af te keuren, zucht om byzonder te weezen aenduyd, zich tegên dit gebruyk aen te kanten. Ziet hier eenige

voorbeelden van zulke, welker onvolmaakt verledenen tyd reeds gelykvloeyende geworden is, en die echter, in het verleden deelwoord, hunnen uytgang in *en* nog behouden hebben: *bakken*, *bakte* (oudtyds *biek*), *gebakken*; *braeden*, *braedde* (oudt. *bried*), *gebraeden*; *brouwen*, *brouwde* (oudt. *brieuw*), *gebrouwen* (430); *heeten*, *heette* (oudt. *hiet*), *geheeten*; *laeden*, *laedde* (oudt. *loed*), *gelaeden*; *maelen*, *maelde* (oudt. *moel*), *gemaelen*; *scheyden*, *scheydde* (oudt. *schied*), *gescheyden*; *spannen*, *spande* (oudt. *spoen*), *gespannen*; *spouwen*, *spouwde* (oudt. *spieuw*), *gespouwen* (431); *weeven*, *weefde* (oudt. *woof*), *geweeven*; *wreeken*, *wreekte* (oud. *wrook*), *gewroken*.

By andere heeft het verloop in het verleden deelwoord plaats, hebbende, op de wyze der gelykvloeyende werkwoorden, *t* of *d*, met een voorgevoegde *ge*, terwyl den onvolmaakt verledenen tyd ongelykvloeyende is. Tot deze behooren, *v. v.*, *jaegen*, *joeg*, *gejaegd*; *vraegen*, *vroeg*, *gevraegd*; *waeyen*, *woey*, *gewaeyd*: schoon sommige beweiren, dat *jaegde*, *vraegde*, *waeyde*, ouder is, dan *joeg*, enz., doch verkeerdelyk; want ik weet geen voorbeeld van gelykvloeyende woorden, die door verloop ongelykvloeyende zyn geworden; terwyl het getal der thans geheel, of gedeeltelyk, gelykvloeyende, die te vooren ongelykvloeyende geweest zyn, zeer groot is.

De echte vervoeging der boven genoemde woorden is dan *jaegen*, *joeg*, *gejaegen*; *vraegen*, *vroeg*, *gevraegen*; *waeyen*, *woey*, *gewaeyen*: der zelve oude verledene deelwoorden zyn niet meer in gebruyk, en voor *gejaegd*, *gevraegd*, *gewaeyd*, verwisseld; zoodat den onvolmaakt verledenen tyd dezer woorden alleen ongelykvloeyende gebleven is; schoon andere de zelve reeds geheel gelykvloeyende willen gebezigd hebben, en *jaegde*, *gejaegd*,

(430) WEILAND misgrypt zich hier met *gebrouwen*, voor *gebrouwd*, te stellen. Dezen misslag heeft hy verbeterd in het zelfde werk, by het woord *brouwen*; alwaer hy *brouwde*, *GEBOUWD*, aengeteekend heeft.

(431) Het geen wy, noot (430), gezeyd hebben van *gebrouwen*, geld ook ten aanzien van *gespouwen*.

enz. , schryven ; het welk echter , op goede gronden , afgekeurd word (432). »

451. Gelyk het nu , van den eenen kant , belagchelyk zoude weezen , voor het oud gebruyk van *brak* , *zocht* , *schonk* , enz. , de gedaenten *breekte* , *zoekte* , *schenkte* , enz. , te willen invoeren ; zoo zoud het , van den anderen kant , even aenstootelyk zyn de veranderingen niet te willen aenveirden , die door onze schryvende natie algemeen erkend en aengenomen zyn. Overtuygd dat de natie , in dit geval , regt heeft nieuwe gedaenten aen te neemen , oude te verwerpen , en te behouden het geen zy geraedigd geoordeeld heeft ; en dat , daerentegen , eenen echten spraekleeraer , ten dien aanzien , slechts den voordraeger van haeren uytdrukkelyken wille kan weezen : zoo moet eenen taelleeraer , zoo veel in zyne magt is , de vervoegingen trachten voor te draegen , gelyk zy by onze schryvende natie gebruykt worden.

452. Uyt het gezeyde volgt , dat den spraekkunste-naer , ten aanzien van *bedorf* en *bedierf* , *schoor* en *schoer* , *ging* en *gong* , en meer dergelyke gedaenten die tot een zelfde werkwoord behooren , het regt niet heeft de eene of de andere , naer zyn byzonder goeddunken , by uytsluyting aen te neemen ; maer dat hy moet zien wat de natie daer omtrent , gelyk ook ten opzigte van andere punten , beslist hebbe. Met gelyke omzigtigheyd moet hy voordgaen , ten aanzien van de werkwoorden , welke door verloop eene gelykvloeyende gedaente aengenomen hebben : als *lagchen* , *lachte* , *oulings loech* ; *maelen* , *maelde* , *oulings moel* of *mol* ; enz.

453. Het is aen de taelbeoefenaeren bekend , dat on-gelykvloeyende werkwoorden , door verloop , wel gelykvloeyende worden ; maer dat geene gelykvloeyende tot ongelykvloeyende vervormd worden. Hier uyt meenen wy te moogen besluynen , dat de strekking der Nederduytschers eene zekere naedering is tot de gelykvormigheyd of regelmaet der wortelsylben van de werkwoorden onzer taele. En hier uyt volgt dat , in geval

er tusschen twee gedaenten (waer van de eene meer dan de andere tot die regelmaet overhelt, en waer omtrent een geschildpunt plaets heeft) by uytshuyting zoude moogen en moeten gekozen worden, dat eenen beoordeelaer, om volgens den geest van onze natie te werk te gaen, aen de meer regelmaetige gedaente zou moeten den voorkeus geeven. « Wy moeten aenmerken, zegt WEILAND (433), dat men verplicht is de regelmaet der taele, in het spreken en schryven, te volgen, zoo lang als het algemeen gebruyk die nog niet verworpen heeft. »

454. Den heer *D*, spreekende van den verleden tyd, zegt, in zyne Ned. Spraekk., Eerste Deel, bl. 92:

« By de gelykvloeyende werkwoorden die voor hunnen uytgang *en* twee *dd* of twee *tt* hebben, als *redden*, *zetten*, is men gewoon (om alle verwarring te myden) den eersten en derden persoon meervoud van dezen tyd te verlengen met de lettergreep *de*: zoodat men voor die werkwoorden by den eersten persoon enkelvoud moet voegen *den*; als: ik *redde*, wy, zy *reddeden*; — ik *zette*, wy, zy *zetteden*, enz. » Indien men aanneemt dat men, in den eersten en derden meervoudigen persoon van den verledenen tyd, de gelykvloeyende werkwoorden in *dden* en *tten* eene lettergreep moet verlengen, en schryven *weddeden*, *vatteden*, enz.; zoo dikwyls als de gewoone vervoeëing van *wedden*, *vatten*, enz., aanleyding tot verwarring of duysterheyd zou kunnen geeven: dan zien wy niet, waerom men de andere personen van den zelfden tyd insgelyks geene lettergreep zou moeten verlengen, wanneer die zelfde reden plaets grypt.

Steunende op het gezag van achtbaere en keurige nederduytsche schryvers, zyn wy van gevoelen dat men, in het bedoelde geval, de verlenging in de drie personen, zoo van het een- als van het meervoud,

moet gebruyken, en schryven, ik *weddede*, ik *vattede*, ik *lettede*, enz.; en niet *ik wedde*, ik *vatte*, ik *lette*, enz. B. v., *hy vattede hem by zyn kleed*, *reddede hem uyt het water*, en *zettede hem op eenen stoel by het vuur*. Men schryft hier *vattede*, *reddede*, en *zettede*, en niet *vatte*, *redde*, en *zette*; omdat dezen laetsten uytgang zou kunnen verward worden met de uytgangen van eenen anderen tyd dier werkwoorden.

Maer, gemerkt het letterteeken *de* hier alleenelyk ter vermyding van dubbelzinnigheyd gebezigd word; zoo zal men, naer de gewoone vervoeging, schryven: *toen wy gisteren langs de vesten wandelden*, *viel er eenen man in het water*; wy *VATTEN hem by zyn kleed*, *REDDEN hem uyt het water*, en *ZETTEN hem op eenen stoel by het vuur*. *Hy begon wederom te spreken*, maer *HERVATTE dat punt niet meer*. In deze voorbeelden is den verledenen tyd, door den zamenhang, zoo blykbaer, dat er geene maetregels tot meerdere klaerheyd noodzaekelyk kunnen geacht worden.

455. Wat de andere verlengingen der werkwoorden aengaet, als ik *vatte*, *redde*, *zette*, enz., voor ik *vat*, *red*, *zet*, enz.; haer gebruyk, gelyk ook dat geen der verkortingen, is uyt het 20ste en het 21ste Hoofdstuk op te maeken. Het gebruyk laet toe te zeggen en te schryven *ik, hy zoude*, *zoud*, en *zou* (434); *ik, hy zey* voor *zeyde*.

456. In het Nederduitsch Taalkundig Woordenboek, door WEILAND, Inl., bl. 147, zegt den schryver :

« VERWER beweirt, naer myn inzien, te regt (*Idea Ling. Belgic.*, p. 36, 37), dat de onbepaalde wyze den wortel is, waer uyt alle de tyden der werkwoorden

(454) *BILDERDIJK*, *Spraakl.*, bl. 98, gebruykt *zou* en *zoude*, in de zelfde bewoording, in de zelfde omstandigheyd, en voor den zelfden medeklinker :

« Schoon ook hier in de pedanterie den schepter heeft willen zwaeyen, en tot wet maeken dat, waer de woorden een meervoud in *s* hebben, dit alleen in den nominativus en accusativus *zou* moogen gebruykt worden, en dat men aen den genitivus, dativus, en ablativus, 't meervoud in *en soude* moeten eygenen. »

moeten afgeleyd worden. ADELUNG beschouwt (even als MOONEN) den tweeden persoon van het enkelv. der gebiedende wyze, als den wortel der werkwoorden. *Lehrgeb.*, I B. f. 768. »

Welk van beyde gevoelens men verkieze, is hier onverschillig; want, naer het geen wy op veele plaetsen, en inzonderheyd, n° 40, 41, en 184, gezien hebben, is het ten duydelyksten gebleken dat den wortel, waer uyt alle de tyden der werkwoorden als *draegen*, *weeten*, enz., moeten afgeleyd worden, niets anders kan weezen, dan het zaekelyk deel 'twelk in de gebiedende wyze *draeg*, *weet*, enz., te vinden is, en welke gebiedende wyze het beteekenende deel van de onbepaelende wyze *draegen*, *weeten*, enz., baerblykelyk, in zich vervat.

Daer nu den wortel van de werkwoorden in de onbepaelende, of gebiedende wyze te vinden is, en de spelling zich daer naer moet schikken: zoo zal men schryven ik heb *geweeten*, *geleezen*, *gesneden*, *gegrepen*; de twee eerste met *ee*, omdat *weeten* en *leezen* met *ee* gespeld worden; en de twee laetste met de enkele *e*, omdat den wortel *snyd*, *gryp*, geen *ee* vervat. Die *geweeten* schryven, omdat men *weet* zegt; en *gegrepen*, met twee *ee* stellen, omdat men *greep* uytspreekt; neemen, naer willekeur, nu den eenen dan den anderen wortel voor regel hunner spelling; en zondigen, myns bedunkens, tegen de regelmaet of eenheyd, die in alle taelen zoo zeer in acht genomen word. En, inderdaed, naer het stelsel dier taelbeoefenaeren, zou men, myns achtens, moogen of moeten schryven

<i>geschoren</i> of <i>geschooren</i> ;	$\left\{ \begin{array}{l} \text{naer maete men} \\ \text{den wortel neemt} \end{array} \right.$	$\left. \begin{array}{l} \text{in} \\ \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{schoer} \\ \text{of} \\ \text{schoor,} \end{array} \right\}$	van <i>scheiren</i> .
<i>gestolen</i> of <i>gestoolen</i> ;			$\left\{ \begin{array}{l} \text{stal} \\ \text{of} \\ \text{stool,} \end{array} \right\}$	van <i>steelen</i> .

Zal een ieder niet bekennen dat uyt dergelyk stelsel

eene schryfwyze zou geboren worden, die aen alle beminnaeren der eenheyd zeer aenstootelyk moet voorkomen; en dat dat systema op geen gegronde reden gevestigd is: terwyl het gevoelen van VERWER, ADELUNG, MOONEN, WEILAND, enz., op zeer wettige grondslagen berust; en daarom, naer ons bedunken, alleen naevolging verdient.

457. Voor het overig, vermeenen wy dat den algemeenen wille onzer schryvers vervat is, in de volgende

GEDAENTEMAEKING

DER WERKWOORDEN.

De onbepaelende wyze gaet uyt in EN, van deze worden de andere gedaenten middelleyk of onmiddellyk gemaakt.

AENTOONENDE WYZE.

Tegenwoordigen tyd.

EENVOUD. Den eersten persoon word gemaakt van de onbepaelende wyze door het afsnyden van EN, den tweeden en den derden vormt men door het veranderen van EN in T; B. V., LEEREN, *ik* LEER, *gy* LEERT, *hy* LEERT.

MEERVOUD. Den eersten en den derden persoon zyn gelyk aen de onbepaelende wyze, en den tweeden is gelyk aen den tweeden persoon van het eenvoud; B. V., *wy* LEEREN, *zy* LEEREN, *gy* LEERT.

Verledenen tyd.

ENKELVOUD. Dit word gemaakt van de onbepaelende wyze, door het veranderen van EN in DE; B. V., LEEREN, *ik*, *gy*, *hy* LEERDE.

MEERVOUD. Den tweeden persoon is gelyk aen den tweeden van het eenvoud, den eersten en den derden worden gemaakt van den tweeden persoon, door het bydoen van eene N; B. V., *gy* LEERDE, *wy* LEERDEN, *zy* LEERDEN, enz.

VERVOEGING

GEBIEDENDE WYZE.

Het eenvoud van de gebiedende wyze is gelyk aen den eersten, en het meervoud is gelyk aen den tweeden persoon van het eenvoud des tegenwoordigen tyds der aentoonende wyze; B. V., *leer, leert.*

AENVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordigen tyd.

Den eersten en den derden persoon van het eenvoud worden gemaekt van de onbepaelende wyze, door het afsnyden van N; de andere personen zyn gelyk aen die van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze: B. V., *ik LEERE, gY LEERT, hy LEERE, wy LEEREN, gY LEERT, zy LEEREN, enz.*

Verledenen tyd.

Den verledenen tyd der aenvoegende wyze is gelyk aen dien van de aentoonende wyze; B. V., *ik LEERDE, gY LEERDE, hy LEERDE, wy LEERDEN, gY LEERDE, zy LEERDEN.*

BYVOEGELYKE NAEMWOORDEN.

Bedryvende byvoegelyk naemwoord.

Het bedryvende byvoegelyk naemwoord word gemaekt van de onbepaelende wyze, door het achteraenvoegen van DE; B. V., *leeren, leerende, enz.*

Lydende byvoegelyk naemwoord.

Het lydende byvoegelyk naemwoord word gemaekt van de onbepaelende wyze, met daer GE voor te stellen en de laetste letters EN te veranderen in D of T, volgens het geen wy, spreekende van D en T, op het eynde van eenig woord, gezeyd hebben (n° 42, 257—259); maer de werkwoorden, die van een onscheydbaer voorzetsel,

als BE, GE, HER, ONT, VEA, zamengesteld zyn, neemen GE niet aen: B. V., *leeren, straffen, beminnen, getuygen, herhaelen, verduysteren; geleerd, gestraft, beblind, getuygd, herhaeld, verduysterd.*

AFWYKINGEN VAN DE BOVEN GEGEEVENE REGELS.

EERSTE AFWYKING.

458. *De werkwoorden, die in de onbepaelende wyze voor EN of GHEN twee gelyke medeklinkers hebben,*

Als *beminnen, wedden, visschen, wasschen, enz.*, verliezen er eenen van, zoo dikwyls als de eyndletters EN achtergelaeten of tegen andere verwisseld worden: B. V., BEMINNEN, *ik* BEMIN, *gy* BEMINT; VISSCHEN, *ik* VISCH, *hy* VISCHT.

En in de zelfde gevallen, laet men in de geene die in GCHEN eyndigen, als *lagchen, pogchen, enz.*, de G achter; en men schryft *ik* LACH, *gy* POCHTE, enz.

TWEED E AFWYKING.

459. *Van de werkwoorden die in de onbepaelende wyze uytgaen in AEN, IEN, IËN, OEN.*

De werkwoorden, welke in de onbepaelende wyze in AEN, IEN, IËN, of OEN eyndigen, veranderen of verwerpen alleenelyk N in plaets van EN: B. V., GAEN, *ik* GAE, *gy* GAET; ZIEN, *hy* ZIET; NEURIËN, *hy* NEURIËDE; DOEN, *dat ik* DOE; enz. Voor het overig, volgen alle de werkwoorden, tot deze vier uytgangen behoorende (435), de gemeene regels van vervoeging; behalve:

Gaen,	verleden tyd (436),	ging, gong,	lyd. byvoeg. naemw.,	gegaen.
Slaen,		sloeg,		geslaegen.
Staen,		stond,		gestaen.
Zien,		zag,		gezien.
Doen,		deed,		gedaen.

(435) Men ziet ligt, dat de werkwoorden die eene r voor EN hebben, als *groeyen, waeyen, enz.*, hier onder niet begrepen zyn.

(456) Hier, en in het vervolg, bevat de eerste kolom de onbepaelende wyze, de tweede behelst den tweeden of verledenen tyd, en de derde het lydende byvoegelyk naemwoord. Wanneer wy zeggen *verledenen tyd*, zonder de wyze of den persoon te bepaalen, moet dit alleen verstaen worden van den eersten persoon van het eenvoud van den verledenen tyd der aentoonende wyze; hoe de andere personen van dezen tyd gemaakt worden, vind men in de Achtste Afwyking.

DERDE AFWYKING.

460. Van de werkwoorden die in de onbepaelende^{7e} wyze uytgaen in DEN.

De werkwoorden, in de onbepaelende wyze eyndigende in DEN of DDEN, hebben geene gedaenten die uytgaen in T; want zy veranderen DEN of DDEN in D, voor den tweeden en den derden persoon van het eenvoud en in den tweeden van het meervoud van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze, als ook voor het lydende byvoegelyk naemwoord: B. V.,

BESTEEDEN, $\left\{ \begin{array}{l} \text{gy} \\ \text{hy} \\ \text{ik heb} \end{array} \right\}$ BESTEED .

Overige afwykingen in DEN

Bidden,	bad,	gebeden.
Bieden,	bood,	geboden.
Binden,	bond,	gebonden.
Braeden,	(braedde)bried(437),	gebraeden.
Gelden,	gold,	gegolden.
Glyden,	gleed,	gegleden.
Houden,	hield,	gehouden.
Laeden,	(laedde) (438),	gelaeden.
Lyden (439),	leed,	geleden.
Myden,	(mydde) meed,	(gemyd) geme- den (440).
Raeden,	(raedde)ried(441),	geraeden.
Ryden,	reed,	gereden.
Schelden,	schold,	gescholden.

(437) In de werkwoorden hebben wy de regelmaetige gedaenten, als *braedde*, *raedde*, enz., tusschen een insluytingsteeken () gesteld. Het regelmaetig *braedde* is meer in gebruyk, dan het onregelmaetig *bried*.

(438) Het verleden *ik* *loed*, enz., is verouderd.

(439) *Leyden* (met *ey*) heeft regelmaetig *leydde*, *geleyd*.

(440) *Mydde*, *gemyd*, is meer in gebruyk, dan *meed*, *gemed*.

(441) Het gelykvloeyende *raedde* word meer gebezigd, dan het ongelijkvloeyende *ried*, dat begint te verouderen.

<i>Schenden</i> ,	<i>schond</i> ,	<i>geschonden</i> (442).
<i>Scheyden</i> ,	<i>(scheydde)</i> ,	<i>gescheyden</i> .
<i>Schryden</i> ,	<i>schreed</i> ,	<i>geschreden</i> .
<i>Slinden</i> ,	<i>slond</i> ,	<i>geslonden</i> .
<i>Snyden</i> ,	<i>sneed</i> ,	<i>gesneden</i> .
<i>Stryden</i> ,	<i>streed</i> ,	<i>gestreden</i> .
<i>Treedden</i> ,	<i>trad</i> ,	<i>getreeden</i> .
<i>Vinden</i> ,	<i>vond</i> ,	<i>gevonden</i> .
<i>Vlieden</i> ,	<i>vlood</i> ,	<i>gevloden</i> (443).
<i>Winden</i> ,	<i>wond</i> ,	<i>gewonden</i> .
<i>Worden</i> ,	<i>wierd</i> (n° 446-448),	<i>geworden</i> .
<i>Zenden</i> ,	<i>zond</i> ,	<i>gezonden</i> .
<i>Zieden</i> ,	<i>zood</i> ,	<i>gezoden</i> .
<i>Zwinden</i> ,	<i>zwond</i> ,	<i>gezwonden</i> .

Zouden word enkellyk gebruykt om, vervoegd met een ander werkwoord, eene voorwaerdelyke werking uyt te drukken; het heeft alleenlyk de volgende gedaenten:

Ik ZOUD (n° 445)

Gy ZOUD

Hy ZOUD

Wy ZOUDEN

Gy ZOUD

Zy ZOUDEN

gaen, indien hy wilde.

(442) « Men bezigt ook (zegt WEILAND, Taalk. Woord., Inl., bl. 135) *schendde*, *geschend*. Doch daer dit gebruyk nog maer by sommige plaets heeft, en geenzins algemeen kan genoemd worden; ben ik, met F. VAN LELYVELD, van oordeel, dat het ongelykvloeyende den voorkeur verdient. HUYDECOPER, *Pr.*, D. I, p. 181, 182; D. II, p. 6, in de Aantekeningen. »

(443) Den heer WEILAND (Taalk. Woord., Inl., bl. 135) zegt, dat *vryden* (*vryen*) heeft *vreed*, *gevreeden*; en dat men ook *vrydde*, *gevyrd*, bezigt: maer hy is van oordeel, dat het ongelykvloeyende *vreed*, *gevreeden*, den voorkeur verdient.

Wat ons aengaet, wy zyn van gevoelen, dat *vrydde*, *gevyrd*, niet alleen den voorkeus verdient; maer uytsluytelyk, om zoo te zeggen, moet gebezigd worden. Ons gevoelen vestigen wy op het algemeen spraek- en schryfgebruyk onzer natie; en op het geen den heer WEILAND zelve laeter, in dat zelfde werk, op andere plaetsen aangeteekend heeft. Ziet hier wat hy, by de woorden *vryden* en *vryen*, zegt:

« *VRYDEN*, *vryen*, bedr. w., gelykvl. *Ik vrydde*, *heb gevyrd*. *Vry maeken*, in meer dan eene beteekenis van *vry*: *die hy van de hand der wederpartyders gevyrd heeft*. BIJBELV. »

« *VRYEN*, bedr. en onz. w., gelykvl. *Ik vryde*, *heb gevyrd*. Bedr., tot een hueilik aenzoeken: *zy word reeds lang gevyrd*. *Ik en vryde nooyt maegd*. COLIJN V. RIJSS. Om iets anders aenzoeken: *hy vryd zyne moeder om wat gelds*. HALMA. *Hoe langen tyd ik u heb om u gunst gevyrd*. BROEKHUIZ. Onz., aenzoek ergens om doen: *toen ik over haer vryde*. »

VIERDE AFWYKING.

461. *Van de werkwoorden die in de onbepaelende wyze in de letters FEN, HEN, KEN, PEN, SEN, TEN, slugten.*

De werkwoorden, die in de onbepaelende wyze eyn-digen in FEN, HEN, KEN, PEN, SEN, TEN, veranderen in den verledenen tyd der aentoonende wyze EN in TE, in plaats van EN in DE; en in het lydende byvoegelyk naemwoord verwisselen zy EN met T: maer die in TEN neemen van achter niets aen in het lydende byvoegelyk naemwoord, noch in den tweeden noch derden persoon van het eenvoud, noch in den tweeden persoon van het meervoud van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze; B. V., ACHTEN, GEACHT, *gy* ACHT, *hy* ACHT.

Overige afwykingen.

IN FEN.

<i>Heffen,</i>	<i>hief</i> (444),	<i>geheven.</i>
<i>Treffen,</i>	<i>trof,</i>	<i>getroffen.</i>

IN HEN.

<i>Hyschen,</i>	<i>heesch</i> (<i>hyschte</i>),	<i>geheschen</i> (<i>gehyscht</i>).
<i>Kryschen,</i>	<i>kreesch</i> (<i>kryschte</i>),	<i>gekreschen</i> (<i>gekryscht</i>).
<i>Iagchen,</i>	<i>(lachte),</i>	<i>gelagchen</i> (445).
<i>Wasschen,</i>	<i>wiesch</i> (<i>waschte</i>),	<i>gewasschen.</i>

(444) « Men begint dit woord ook gelykvl. te maeken : *Ik HEFTE, heb GEHEFT.* » WEILAND, Taalk. Woord., *Heffen*.

(445) By de hedendaegsche taelleeraeren, heb ik het verleden *loech* niet gevonden. Zy beschouwen het zelve als verouderd. Ik meen nogtans dat *loech*, op veele plaatsen van ons koningryk, zoo wel in gebruyk is als *lachte*, indien niet meer. Men vind het by VONDEL, en andere schryvers. Ik wil zulks als geenen regel, maer slechts als een byzonder gevoelen voordraegen.

IN KEN.

<i>Bakken</i> ,	<i>(bakte)</i> (446),	<i>gebakken.</i>
<i>Blinken</i> ,	<i>blonk</i> ,	<i>geblonken.</i>
<i>Blyken</i> ,	<i>bleek</i> ,	<i>gebleken.</i>
<i>Breeken</i> ,	<i>brak</i> ,	<i>gebroken.</i>
<i>Denken</i> ,	<i>dacht</i> ,	<i>gedacht.</i>
<i>Drinken</i> ,	<i>dronk</i> ,	<i>gedronken.</i>
<i>Dunken</i> ,	{ <i>docht</i> ,	{ <i>gedocht.</i>
	{ <i>dacht</i> ,	{ <i>gedacht.</i>
<i>Duyken</i> ,	<i>dook</i> ,	<i>gedoken.</i>
<i>Klinken</i> ,	<i>klonk</i> ,	<i>geklonken.</i>
<i>Kyken</i> ,	<i>keek</i> ,	<i>gekeken.</i>
<i>Luyken</i> ,	<i>look</i> ,	<i>geloken.</i>
<i>Lyken</i> (gely- ken) (447),	<i>leek</i> ,	<i>geleken.</i>
<i>Melken</i> ,	<i>molk</i> ,	<i>gemolken.</i>
<i>Rieken</i> ,	{ <i>rook</i> ,	<i>geruken.</i>
<i>Ruyken</i> ,	{ <i>schonk</i> ,	<i>geschonken.</i>
<i>Schenken</i> ,	{ <i>slonk</i> ,	<i>geslonken.</i>
<i>Slenken</i> ,		
<i>Slinken</i> ,	<i>slook</i> ,	<i>gesloken.</i>
<i>Sluyken</i> ,	<i>sprak</i> ,	<i>gesproken.</i>
<i>Spreken</i> ,	<i>stak</i> ,	<i>gesteeken, gestoken.</i>
<i>Steeken</i> ,	<i>stonk</i> ,	<i>gestonken.</i>
<i>Stinken</i> ,	<i>streek</i> ,	<i>gestreken.</i>
<i>Stryken</i> ,	<i>trok</i> ,	<i>getrokken.</i>
<i>Trekken</i> ,	<i>vrook (vreekte)</i> ,	<i>gevroken.</i>
<i>Vreeken</i> ,	<i>vrocht (werkte)</i> ,	<i>gevrocht (gewerkt).</i>
<i>Werken</i> ,	<i>week</i> ,	<i>geweken.</i>
<i>Wyken</i> ,	<i>zonk</i> ,	<i>gezonken.</i>
<i>Zinken</i> ,	<i>zocht</i> ,	<i>gezocht.</i>
<i>Zoeken</i> ,	<i>zweek</i> ,	<i>gezweken.</i>
<i>Zwyken</i> ,		

IN PEN.

<i>Druypen</i> ,	<i>droop</i> ,	<i>gedropen.</i>
<i>Grypen</i> ,	<i>greep</i> ,	<i>gegrepen.</i>
<i>Helpen</i> ,	<i>hielp en holp</i> ,	<i>geholpen.</i>

(446) *Biek* begint te verouderen.

(447) *Lyken*, effen maeken, heeft in den verledenen tyd *ik LYKTE*, en in het lydende byvoegelyk naamwoord *gelykt*.

<i>Knypen</i> ,	<i>kneep</i> ,	<i>geknepen</i> .
<i>Koopen</i> ,	<i>kocht</i> ,	<i>gekocht</i> .
<i>Krimpen</i> ,	<i>kromp</i> ,	<i>gekrompen</i> .
<i>Kruypen</i> ,	<i>kroop</i> ,	<i>gekropen</i> .
<i>Loopen</i> ,	<i>liep</i> ,	<i>geloopen</i> .
<i>Nypen</i> ,	<i>neep</i> ,	<i>genepen</i> (448).
<i>Roepen</i> ,	<i>riep</i> ,	<i>geroepen</i> .
<i>Scheppen</i> (voord- brengen) (449),	<i>schiep</i> ,	<i>geschapen</i> .
<i>Slaepen</i> ,	<i>sliep</i> ,	<i>geslaepen</i> .
<i>Sluypen</i> ,	<i>sloop</i> ,	<i>geslopen</i> .
<i>Slypen</i> ,	<i>sleep</i> ,	<i>geslepen</i> .
<i>Stuypen</i> ,	<i>stoopt</i> (<i>stuypte</i>),	<i>gestopen</i> (<i>gestuypt</i>).
<i>Werpen</i> ,	} <i>wierp</i> ,	<i>geworpen</i> .
<i>Worpen</i> ,		
<i>Zuypen</i> ,	<i>zoop</i> ,	<i>gezopen</i> .

IN SEN.

<i>Wassen</i> (groey- en) (450),	<i>wies</i> ,	<i>gewassen</i> .
-------------------------------------	---------------	-------------------

IN TEN.

<i>Bersten</i> ,	<i>borst</i> ,	<i>geborsten</i> .
<i>Byten</i> (met de tanden),	<i>beet</i> ,	<i>gebeten</i> (451).
<i>Dryten</i> ,	<i>dreet</i> ,	<i>gedreten</i> .

(448) OLINGER, DAVID, en andere belgische taelleraeren zeggen, dat *pypen* heeft *peep*, *gepepen*. Deze schryfwyze schynt ons niet gevestigd te zyn op het algemeen spraek- en schryfsgebruik onzer natie, die, ons wetens, zich vry algemeen van *pypte*, *gepypt*, bedient; gelyk zy ook algemeen *fluytte*, *gefluyt*, en niet *foot*, *gefloten*, zegt. HUYDECOPER schryft, in zyne Proeve enz., bl. 624 :

« Bl. 164, r. 24. *PYPEN* en *FLUYTEN* is 't zelfde. Wy preezen MOONEN boven SEWEL, omdat den eersten zegt *pypen*, *peep*, *gepepen*; den tweeden *pypen*, *pypte*, *gepypt*: en bevestigden ons oordeel met dat van ALDEGONDE, BRADERODE, HUYGENS, en WESTERBAEN. Ondertusschen heeft het, van al deze, niemand wel getroffen dan SEWEL. Nu zeggen wy met verzekering, dat niet alleen *pypen*, maer ook *fluyten* (waer van doorgaens *foot*, *gefloten*) van de eerste klasse zy; en men moet schryven *pypte*, *gepypt*, en *fluytte*, *gefluyt*. »

(449) Het werkwoord *scheppen*, in de beteekenis van *pulten*, word regelmaetig vervoegd; B. V., *ik* SCHEPTE, *gy* SCHEPTE, enz., *ik* heb GESCHEPT.

(450) *Wassen*, met *was* bstryken, heeft, volgens den gemeenen regel, in den verledenen tyd *waste*, en in het lydende byvoegelyk naemwoord *gewast*.

(451) *Byten*, voor een gat in het ys maeken, van het zelfstandig naemwoord *byt*, een gat in 't ys, is regelmaetig; *ik* BYTTE, heb GEBYT.

<i>Eeten</i> ,	<i>at</i> ,	<i>geëeten</i> (452),(453).
<i>Genieten</i> ,	<i>genoot</i> ,	<i>genoten</i> .
<i>Gieten</i> ,	<i>goot</i> ,	<i>gegoten</i> .
<i>Heeten</i> (noemen) (454),	<i>(heette)</i> (455),	<i>geheeten</i> .
<i>Kryten</i> ,	<i>kreet</i> ,	<i>gekreten</i> .
<i>Kwyten</i> ,	<i>kweet</i> ,	<i>gekwteten</i> .
<i>Laeten</i> ,	<i>liet</i> ,	<i>gelaeten</i> .
<i>Meeten</i> ,	<i>mat</i> ,	<i>gemæeten</i> .
<i>Moeten</i> (456),	<i>moest</i> ,	<i>gemoeten</i> .
<i>Ryten</i>	<i>reet</i> ,	<i>gereten</i> .
<i>Schieten</i> ,	<i>schoot</i> ,	<i>geschoten?</i>
<i>Schyten</i> (457),	<i>scheet</i> ,	<i>gescheten</i> .
<i>Sluyten</i> ,	<i>sloot</i> ,	<i>gesloten</i> .
<i>Slyten</i> ,	<i>sleet</i> ,	<i>gesleten</i> .
<i>Smelten of smilten</i> ,	<i>smolt</i> ,	<i>gesmollen</i> .
<i>Smyten</i> ,	<i>smeet</i> ,	<i>gesmeten</i> .
<i>Snuyten</i> ,	<i>snoot</i> ,	<i>gesnoten</i> .
<i>Splyten</i> ,	<i>spleet</i> ,	<i>gespleten</i> .
<i>Spruyten</i> ,	<i>sproot</i> ,	<i>gesproten</i> .
<i>Spuyten</i> ,	<i>spoot</i> ,	<i>gespoten</i> .
<i>Spyten</i> ,	<i>speet</i> ,	<i>gespeten</i> .
<i>Stooten</i> ,	<i>stiet (stootte)</i> ,	<i>gestooten</i> .
<i>Vechten</i> ,	<i>vocht</i> ,	<i>gevochten</i> .
<i>Verdrieten</i> ,	<i>verdroot</i> ,	<i>verdroten</i> .
<i>Vergeeten</i> ,	<i>vergat</i> ,	<i>vergeeten</i> .
<i>Vlechten</i> ,	<i>vlocht</i> ,	<i>gevlochten</i> .
<i>Vlieten</i> ,	<i>vloot</i> ,	<i>gevloten</i> .
<i>Vreeten</i> ,	<i>vrat</i> ,	<i>gevreeten</i> .
<i>Weeten</i> ,	<i>wist</i> ,	<i>geweeten</i> .
<i>Wyten</i> ,	<i>weet</i> ,	<i>geweten</i> .

(452) Voor *geëeten* zeggen de Hollanders, in het lydende byvoegelyk naemwoord, *gegeeten*.

(453) Ziet, voor het woord *sluyten*, de aenteekening achter het werkwoord *nypen*.

(454) *Heeten*, verwarmen, word regelmaetig vervoege[d].

(455) *Hiet* word zelden gebezigd.

(456) *Moeten*, een scheepswoord, is regelmaetig, en heeft *moette*, *gemoet*.

(457) *Schyten* is alleen in gebruyk in den gemeensten en leegsten spreektrant.

Zitten,
Zouten,

zat,
(zoutte),

gezeten (458).
gezouten.

VYFDE AFWYKING.

462. *Van de werkwoorden die in de onbepaelende wyze op de lettergreep VEN en ZEN stuyten.*

De werkwoorden, in de onbepaelende wyze eyndigende in *VEN*, verwisselen de *v* met *f*, en de geene die uytgaen in *ZEN* veranderen de *z* in *s*: 1° in het eenvoud en den tweeden persoon des meervouds van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze; 2° in den verledenen tyd der aentoonende wyze; 3° in het lydende byvoegelyk naemwoord; 4° in de gedaenten die aen deze gelyk zyn: B. v., *LEEVEN*, *ik LEEF*, *gy LEEFT*, *hy LEEFT*, *ik LEEFDE*, *GELEefd*; *RAEZEN*, *gy RAEST*, *dat hy RAESDE*, *GERAESD*; *ENZ.*

Overige afwykingen.

In *VEN*.

<i>Bederven</i> ,	<i>bedorf</i> , <i>bedierf</i> ,	<i>bedorven</i> .
<i>Blyven</i> ,	<i>bleef</i> ,	<i>gebleven</i> .
<i>Delven</i> ,	<i>dolf</i> ,	<i>gedolven</i> .
<i>Dryven</i> ,	<i>dreef</i> ,	<i>gedreven</i> .
<i>Durven</i> ,	<i>dorst</i> (<i>durfde</i>),	<i>gedorst</i> (<i>gedurfde</i>).
<i>Geeven</i> ,	<i>gaf</i> ,	<i>gegeeven</i> .
<i>Graeven</i> ,	<i>groef</i> (<i>graefde</i>) (459),	<i>gegraeven</i> .

(458) *Zitten* is in vervoeging en beteekenis zeer onderscheyden van *zetten*. Het eerste heeft *zat*, *gezeten*; en het ander *zette*, *gezet*. *Zitten* beteekent eene zaak zonder, en *zetten* eene zaak met beweeging; B. v., *hy zit op den stoel*, *sy zetten hem op zynen stoel*.

(459) Omtrent den verledenen tyd van het werkwoord *graeven*, loopen de taellce raeren merkelyk uiteen. Volgens OLINGER, heeft *graeven* enkellyk *groef*. VANWEST zegt (in zyne Gramm. Belge, bl. 166), dat *graeven* heeft *graefde* en *groef*; maer dat het laatste min in gebruik is: WEILAND, in tegendeel, zegt (Woord., Inl., bl. 135), dat het schryven van *graefde*, voor *groef*, niet nae te volgen is. Wat ons aengaet, wy zyn van gevoelen, dat beyde, *groef* en *graefde*, naer het spraek- en schryfgebruik onzer natie, moogen gebezigt worden.

<i>Kerven</i> ,	<i>korf</i> ,	<i>gekorven</i> (460).
<i>Kluyven</i> ,	<i>kloof</i> ,	<i>gekloven</i> (461).
<i>Kyven</i> ,	<i>keef</i> ,	<i>gegeven</i> .
<i>Ryven</i> (362),	<i>reef</i> ,	<i>gereven</i> .
<i>Schryven</i> ,	<i>schreef</i> ,	<i>geschreven</i> .
<i>Schuyven</i> ,	<i>schoof</i> ,	<i>geschoven</i> .
<i>Snuyven</i> ,	<i>snoof</i> ,	<i>gesnoven</i> (463).
<i>Sterven</i> ,	<i>stierf</i> ,	<i>gestorven</i> .
<i>Stuyven</i> ,	<i>stoof</i> ,	<i>gestoven</i> .

(460) Volgens VANWEST (Grammaire Belge, bl. 185), heeft *kerven* ook *kervde*, *gekerfd*: maer dit schynt ons niet overeenkomstig met het gezag der kourige en achtbaere schryvers; en wy hebben het zelve, om deze reden, niet durven ter naevolging opgeeven.

(461) Den heer D (ziet no 356) zegt, bl. 113, dat *kluyven* ook heeft *kluyfde*, *gekluyfd*; en dat *klieven* heeft *klietde*, *gekliefde*. Volgens OLINGER, hebben *klieven* (*fendre*) en *klooven* (*fendre*) regelmaetig *klietde*, *gekliefde*, en *kloofde*, *geklloofd*. Hier uyt zou volgen, dat *kluyven* (*ronger*) alleen onregelmaetig is; en dat *kloof* en *gekloven*, in de beteekenis van *klieven*, niet zouden moogen gebezigt worden. Men moet nogtans bekennen, dat de Vlaemingen zeer dikwyls *kloof*, *gekloven*, van *klieven* zeggen; en dat dit gebruik gevestigd is op het gezag van veele schryvers. Zoo schryft PLANTYN: *dat hout wilt niet GEKLOVEN zyn, hy heeft hem het hoofd GEKLOVEN*. Zoo vinden wy, by J. SIX VAN CMAED., Schetse van Venecie, p. 84.

*Maar Rosendaal, toen meer verhit,
Gelyk een leeuw, gequest van 't spit,
KLOOF met het stomp het strootich vel,
En zondt den Renegaat ter hel.*

LAURENS JORDAAN in zyn' Jordaanstroom:

*Wanneer zyn bovenkleed een weg
Door uw GEKLOVE golven maakte.*

JAC. REVIUS, Overyssele Dichten, p. 62.

Den afgront is aen twee GEKLOVEN.

K. VAN MANDER in Virg. Landt-werck, B. IV, p. 149.

*. Oock vindt men wel dat sy
In rotsen diep GEKLOVEN woonden vry.*

De Vert. van den Bybel, Jes. XLVIII, 21: *als hy den rotssteen KLOOF*. Ps. LXXIV, 15: *gy hebt eene fonteyne ende beke GEKLOVEN*. W. SILVIUS, Navigatie in Turckyen, 1576, B. III, C. 19: *seggende dat hy met de voorseyde cimeterre de bergen ende rootsen overmidts heeft GEKLOOVEN*. (Ziet HUYDECOOPER, *Proeve* enz., bl. 341 en 342.)

Hier uyt meenen wy te moogen besluyten dat men, voor aler de gedaenten *kloof* en *gekloven* van *klieven* te verwerpen, men de zaak in rype overweeging zoude moeten neemen.

(462) Het werkwoord *ryven* word ook regelmaetig gebruykt in den vertrouwelyken spreektrant, waer men zegt *ik RYFDE*, *geriyfd*.

(463) *Snuyven* heeft, volgens den heer VANWEST (Gramm. Belge, bl. 140), ook *snuyfde*, *gesnuyfd*. Maer, ons dunkt dat zulks door het gebruik nog niet genoeg gewettigd is, om ter naevolging te moogen voorgeschreven worden.

<i>Styven</i> (linnen styven),	<i>steef</i> ,	<i>gesteven</i> (464).
<i>Verderven</i> ,	<i>verdorft, verdierft,</i>	<i>verdorven.</i>
<i>Fryven</i> ,	<i>vreeft,</i>	<i>gevreven.</i>
<i>Weeven</i> ,	(<i>weefde</i>),	<i>geweeven.</i>
<i>Werven</i> ,	<i>wierft, worft,</i>	<i>geworven.</i>
<i>Zwerven</i> ,	<i>zworft, zwierft,</i>	<i>gezworven.</i>

IN ZEN.

<i>Blaezen</i> ,	<i>blics</i> (<i>blaesde</i>)(465),	<i>geblaezen.</i>
<i>Geneezen</i> ,	<i>genas,</i>	<i>geneezen.</i>
<i>Kiezen</i> ,	<i>koos,</i>	<i>gekozen</i> (466).
<i>Knyzen</i> ,	(<i>knynde</i>) <i>knees,</i>	(<i>geknynd</i>) <i>geknezen.</i>
<i>Leezen</i> ,	<i>las,</i>	<i>geleezen.</i>
<i>Pluizen</i> ,	<i>ploos</i> (<i>pluysde</i>),	<i>geplozen</i> (<i>gepluysd</i>).
<i>Pryzen</i> ,	<i>prees,</i>	<i>geprezen.</i>
<i>Ryzen</i> ,	<i>rees,</i>	<i>gerezen</i> (467).
<i>Verliezen</i> ,	<i>verloor,</i>	<i>verloren</i> (468).
<i>Vriezen</i> ,	(het) <i>vroos, vroor,</i>	<i>gevrozen, gevroren</i> (469).
<i>Wyzen</i> ,	<i>wees,</i>	<i>gewezen.</i>

(464) Men zegt, volgens den algemeenen regel, *stysde, gestysd*; wanneer dit woord *versterken* of *bevestigen* beteekent.

(465) Wy stellen hier *blics* en *blaesde*, omdat wy meenen dat beyde op het tegenwoordig gebruik gevestigd zyn: alhoewel VANWEST (Gramm. Belge, bl. 166) zegt, dat *blics* min gebruikt word; en schoon WEILAND (Taalk. Woord., Inl., bl. 135) beweert, dat *blaesde* niet nae te volgen is.

(466) Volgens den heer D, bl. 115 (ziet no 356), « maakt *verkiezen* soms ik *verkoor*, heb *verkoren*. » Wy twyfelden, of ik *verkoor*, voor ik *verkoos*, by keurige en achtbaere schryvers van onzen tyd, wel zoo dikwyls voorkome, dat zulks als regel zou moogen voorgesteld worden. Oulings zeyde men *verkieren*, en daer van *verkoor*, *verkoren*. *Verkoren* word nu algemeen, als een byv. naemw. van hoedaenigheyd, gebruygd.

(467) *Reyzen*, met *ey*, heeft regelmaetig *reysde, gereysd*.

(468) « Opmerkelyk is het werkwoord *verliezen*, waer in het gebruik, in den tegenw. tyd der aantoonende wyze, de *s*, doch in den onvolm. verl. tyd en het deelwoord, de *r* heeft doen plaats grypen, uyt het verouderde *verlieren* gesproten. Iets soortgelyks valt in *weezen* op te merken, waer voor men oudtyds ook *weren* schreef, van 't welk den 2den pers. van het enkelvoud, en het meervoud van den onvolm. verled. tyd nog in gebruik zyn gebleven; gelyk de *r* mede bewaerd is in het zelfstandig naemwoord *wereld*. »

SIEGENBEEK, bl. 42.

(469) *Vroor* en *gevroren* komen eygenlyk van het werkwoord *vrieren*, dat nu verouderd is.

ZESDE AFWYKING.

463. Deze afwyking vervat de werkwoorden, die door hunnen uytgang onder de voorgaende uytzonderingen niet begrepen zyn.

<i>Bannen</i> ,	(<i>bande</i>),	<i>gebannen</i> .
<i>Bedriegen</i> ,	<i>bedroog</i> ,	<i>bedrogen</i> .
<i>Beginnen</i> ,	<i>begon</i> ,	<i>begonnen</i> .
<i>Bergen</i> ,	<i>borg</i> ,	<i>geborgen</i> (470).
<i>Beveelen</i> ,	<i>beval</i> ,	<i>bevolen</i> .
<i>Beweegen</i> ,	<i>bewoog</i> (<i>beweegde</i>),	<i>bewogen</i> (<i>be- weegd</i>) (471).
<i>Bezinnen</i> ,	<i>bezou</i> ,	<i>bezonnen</i> .
<i>Brengen</i> ,	<i>bragt</i> ,	<i>gebragt</i> .
<i>Buygen</i> ,	<i>boog</i> ,	<i>gebogen</i> .
<i>Dingen</i> ,	<i>dong</i> ,	<i>gedongen</i> (472).
<i>Draegen</i> ,	<i>droeg</i> ,	<i>gedraegen</i> .
<i>Dringen</i> ,	<i>drong</i> ,	<i>gedrongen</i> .
<i>Dwingen</i> ,	<i>dwong</i> ,	<i>gedwongen</i> .
<i>Glimmen</i> ,	<i>glom</i> ,	<i>geglommen</i> .
<i>Grynen</i> ,	<i>green</i> (<i>grynde</i>),	<i>gegrenen</i> (<i>gegrynd</i>).
<i>Hangen</i> ,	<i>hing</i> en <i>hong</i> ,	<i>gehangen</i> .
<i>Houwen</i> ,	<i>hieuw</i> ,	<i>gehouden</i> .
<i>Hygen</i> ,	(<i>hygde</i>) <i>heeg</i> ,	(<i>gehygd</i>) <i>gehegen</i> .
<i>Jaegen</i> ,	<i>joeg</i> (<i>jaegde</i>),	(<i>gejaegd</i>).
<i>Klimmen</i> ,	<i>klom</i> ,	<i>geklommen</i> .
<i>Komen</i> ,	<i>kwam</i> ,	<i>gekomen</i> .

(470) Het schryven van *bergde*, voor *borg*, word door het gebruyk niet gewettigd; en nog min gebruykelyk is de spelling *gebergd*, voor *geborgen*.

(471) « B. HUYDECOPER pleyt zeer voor de gelykvloeyendheyl van dit woord, en stelt alleen *bewoegen*, *beweegde*, *beweegd*, staevende het gebruyk daer van door verscheidene voorbeelden. Onaengezien dit, is het echter zeker, dat het zelve oulings ook ongelykvloeyende is gebezigt geworden; en dat men, thans nog, veel meer zal hooren en leezen: *ik ben daer toe bewogen geworden*, of *dat heeft my bewogen*; dan *ik ben daer toe beweegd geworden*, of *dat heeft my beweegd*. In een van beyde, zegt Fr. VAN LELYVELD, moet een verloop erkend worden; en het komt ons gereeder voor, dat een ongelykvl. werkwoord, door verloop, gelykvloeyende, dan dat een gelykvl. ongelykvloeyende gebezigt worde. Wy zyn derhalve van oordeel, dat het ongelykvloeyende *bewoog*, *bewogen* (gelyk ook *joeg*, *vroeg*, *schond*, *geschonden*) den voorkeur verdient. » WEILAND, Taalk., Woord., by het woord *Beweegen*.

(472) Wy stellen hier niet het werkwoord *deugen*, (*deugde*) *dugt*, (*ge-
deugd*) *gedugt*, zoo als den heer VANWEST (Gramm. Belge, bl. 139) het zelve voordraegt; omdat wy van gevoelen zyn, dat *dugt* en *gedugt* (van het oud werkw. *dogen*) beginnen te verouderen.

<i>Kruyen</i> ,	<i>krooy</i> , <i>krood</i>	<i>gekrooyen</i> , <i>gekro-</i> <i>den</i> (<i>gekruyd</i>).
	(<i>kruyde</i>),	
<i>Krygen</i> (bekomen)	<i>kreeg</i> (473),	<i>gekregen</i> (474).
<i>Leggen</i> ,	<i>leyde</i> (475),	<i>geleyd</i> (<i>gelegd</i>).
<i>Liegen</i> ,	<i>loog</i> ,	<i>gelogen</i> .
<i>Liggen</i> ,	<i>lag</i> ,	<i>gelegen</i> (476).
<i>Maelen</i> (in eenen molen) ,	(<i>maelde</i>),	<i>gemaelen</i> (477).
<i>Mygen</i> ,	<i>meeg</i> ,	<i>gemegen</i> (478).
<i>Neemen</i> ,	<i>nam</i> ,	<i>genomen</i> .

(473) *Krygen*, kryg voeren, heeft *krygde*, *gekrygd*.

(474) Onze hedenjaegsche taelleeraeren stellen het werkwoord *kwellen*, regelmastiglyk, ik *kwelde*, heb *gekweeld*. Nogtans meenen wy, hier te moeten doen opmerken, dat het deelwoord *gekweelden* by ons zeer dikwyls gebezigd word. » By K. V. MAND. vind men het deelw. ongelykvl. *gekweelen*, om het rym, voor *gekweelden*. » WEILAND, Taalk. Woord., by het woord *Kwellen*.

(475) WEILAND, OLINGER, en andere stellen ook *legde*; maer wy zyn van gevoelen, met den heer SIEGENBEEK, dat *leyde*, naer den gang van ons algemeene gebruyk, uytsluytelyk behoort gebezigd te worden. » Men moet zich verwonderen (zegt SIEGENBEEK, bl. 180) over de vreemde verkiezing van eenige nieuwere schryver, die *legde* voor het algemeene gebruykelyk *leyde*, van *leggen*, schryven, en zal voorzeker deze nieuwigheyd als ongepast en verwerpelyk aanmerken. Vergelykt de *Aanmerkingen over eenige nieuw ingevoerde wtzyen van spreken en schryven*, in de *Algemeene Vaderl. Letteroefeningen* voor 1800, No 9, bl. 400, van het *Mengelwerk*. »

WEILAND zegt in de *Inl.*, bl. 70, van zyn Taalk. Woord.: « Men *lag* zich naemelyk toe, om de medeklinkeren alle kracht en naedruk by te zetten. » Het gebruyk van *lag*, voor *leyde*, is al te aanstootelyk, om hier eene wederlegging te vereyschen.

(476) *Liggen* is zeer verschillig van *leggen*. Het eerste is een onovergaende werk. (*verbum intransitivum* of, anders gezeyd, *verbum neutrum*), en beteekent op zyne groote zyde *rusten*, in onderscheyding van staen en zitten; en beduyd, gevolgelyk, een voorwerp in zyne rusting: terwyl *leggen* een overgaende werkwoord (*verbum transitivum* of, anders gezeyd, *verbum activum*) is, en beteekent doen *liggen*, maeken dat iets op de uytgebreydste zyde ruste; en beduyd, gevolgelyk, eene werking die nae iets anders overgaet. B. v., *hy ligt op het bed*, *hy legt hem op het bed*.

(477) *Maelen*, teekenen, volgt in geheel zyne vervoeging den gemeenen regel: men zegt in den verledenen tyd ik *maelde*, enz.; en in het lydende naamwoord *GEMAEELD*. Zoo ook *maelen*, voor zich heen en weer beweegen, rond draeyen.

(478) « *MYGEN*, onz. w., ongelykvl. *Ik meeg*, *heb gemegen*. Pissen, welk laeg woord, in Gelderland en Groningen, somtyds nog gehoord word. In het ysl. is het *myga*, angels. *migan*, *gemigan*, saks. *migen*, waer mede het oud lat. *migero* (waer van het supinum *mictum*, voor *migitum*, nog overig is) volmaekt overeenstemt, en het gr. *ῥμιχew* zeer gelyk is. De grond-beteekenis schynt, naer L. TEN KATZ, te zyn het overtollig vocht uytwerpen. Zonder twyfel, in het lat. *migo*, *mingo*, van het gr. *μιγεν*, *μισγεν*, *μυγνυσεν*, *mengen*. Zeer waerschynelyk is, dan, ons *mygen* en *mengen*, met het gr. en lat., uyt eene algemeene bron. » WEILAND, Taalk. Woord., by het woord *Mijgen*.

<i>Nygen</i> ,	<i>neeg</i> ,	<i>genegen</i> (479).
<i>Ontginnen</i> ,	<i>ontgon</i> ,	<i>ontgonnen</i> .
<i>Pleegen</i> (gewoon zyn),	<i>plagt</i> ,	<i>(geplee,d)</i> (480).
<i>Ronnen</i> } (strem- <i>Runnen</i> } men),	<i>ron</i> ,	<i>geronnen</i> (481).
<i>Rygen</i> ,	<i>reeg</i> ,	<i>geregen</i> .
<i>Scheiren</i> ,	<i>schoor</i> , <i>schoer</i> ,	<i>geschoren</i> .
<i>Schuylen</i> ,	<i>school</i> (<i>schuylde</i>),	<i>gescholen</i> (<i>geschuyld</i>)
<i>Schynen</i> ,	<i>scheen</i> ,	<i>geschenen</i> .
<i>Slaegen</i> (<i>slaen</i>),	<i>sloeg</i> ,	<i>geslaegen</i> (482).
<i>Spannen</i> ,	<i>(spande)</i> ,	<i>gespannen</i> .
<i>Spinnen</i> ,	<i>spon</i> ,	<i>gesponnen</i> .
<i>Springen</i> ,	<i>sprong</i> ,	<i>gesprongen</i> .
<i>Spuegen</i> ,	{ <i>spoog</i> ,	<i>gespogen</i> (483).
<i>Spuygen</i> ,		
<i>Steelen</i> ,	<i>stal</i> , <i>stool</i> ,	<i>gestolen</i> .
<i>Stygen</i> ,	<i>steeg</i> ,	<i>gestegen</i> .
<i>Tiegen</i> ,	<i>toog</i> ,	<i>getogen</i> (484).
<i>Tygen</i> ,	<i>teeg</i> ,	<i>gelegen</i> .
<i>Vaeren</i> ,	<i>voer</i> (<i>vaerde</i>),	<i>gevaeren</i> .
<i>Vallen</i> ,	<i>viel</i> ,	<i>gevallen</i> .
<i>Vanzen</i> ,	<i>vinz</i> of <i>vong</i> ,	<i>gevangen</i> .
<i>Verdwynen</i> ,	<i>verdween</i> ,	<i>verdwenen</i> .

(479) *Nygen* begint gelykvloeyende te worden. By achtbaere schryvers vind men ook *nygde*, *genygd*. *Nygen* is onderscheyden van *neygen*, welk laatste, nae den algemeenen regel, altyd *neygde*, *geneygd* heeft.

(480) *Pleegen*, oefenen, is regelmaetig; als *hy pleegde de deugd, zy hebben bedrog gepleegd*.

(481) *Ronnen* of *runnen* word hier genomen voor *stremmen*; maer word zelden anders gebezigd, dan in het lydende naemwoord *geronnen*: als *geronnen bloed*; zoo *gewonnen*, zoo *geronnen*; enz. Zoo is, van het verouderd werkwoord *hebben*, alleenelyk in gebruyk het naemwoord *behebt*, in de betoekenis van *belaeden*, *onderhevig*, enz.; als in *met veele kuaelen behebt zyn*.

Runnen, voor *rennen*, snel loopen, heeft regelmaetig *runde*, *gerund*; gelyk *rennen*, heeft *rende*, *gerend*.

(482) *Slaegen*, voor *gelukken*, is regelmaetig, en heeft *slaegde*, *geslaegd*.

(483) *Spuewen* en *spouwen*, het zelfde als *spuegen*, hebben regelmaetig *spuewde*, *gespuewd*, *spouwde*, *gespouwd*; gelyk *spuyen*, regelmaetig heeft *spuyde*, *gespuyd*. Zoo bevinden wy ook, dat OLINGER, WEILAND, enz., het werkwoord *spouwen* voor *spouwen*, splyten, als regelmaetig beschouwen. Den heer D. echter beweirt, in zyne Vormleer, bl. 120, dat *spouwen*, in tweeën klieven, in het lydende naemw. *gespouwen* heeft; het geen wy niet zouden durven aenpryzen.

(484) Dit werkwoord is maer gebruykelyk in den verledenen tyd, in het lydende byvoegelyk naemwoord, en in de samenstelling *aengetogen*, *doorge-*
togen, *ingetogen*, *naegetogen*, *onttoog* en *onttogen*, *opgetogen*, *voordge-*
togen, *weggetogen*, enz.

<i>Vliegen</i> ,	<i>vloog</i> ,	<i>gevlogen</i> .
<i>Vouwen</i> ,	<i>(vouwde)</i> ,	<i>gevouwen</i> .
<i>Vraegen</i> ,	<i>vroeg (vraegde)</i> ,	<i>(gevraagd)</i> .
<i>Vringen</i> ,	<i>vrong</i> ,	<i>gevrongen</i> .
<i>Waeyen</i> ,	<i>woey (waeyde)</i> ,	<i>(gewaeyd)</i> .
<i>Weegen</i> ,	<i>woog</i> ,	<i>gewogen</i> (485).
<i>Winnen</i> ,	<i>won</i> ,	<i>gewonnen</i> .
<i>Zeggen</i> ,	<i>zeyde</i> (486),	<i>gezeyd(gezegd)</i> (487).
<i>Zinzen</i> ,	<i>zong</i> ,	<i>gezongen</i> .
<i>Zinnen</i> ,	<i>zon</i> ,	<i>zonnen</i> (488).
<i>Zuygen</i> ,	<i>zoo;</i> ,	<i>gezogen</i> .
<i>Zweiren</i> ,	<i>zwoer, zwoor</i> ,	<i>gezworen</i> .
<i>Zwelen</i> ,	<i>zwolg</i> ,	<i>gezwolgen</i> .
<i>Zwellen</i> ,	<i>zwol</i> ,	<i>gezwollen</i> .
<i>Zwemmen</i> ,	<i>zwom</i> ,	<i>gezwommen</i> .
<i>Zwygen</i> ,	<i>zweeg</i> ,	<i>gezwegen</i> .
<i>Zygen</i> ,	<i>zeeg</i> ,	<i>gezege</i> .

Konnen of *kunnen* heeft *kan*, in den eersten en den derden persoon des eenvouds van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze; en in den verledenen tyd *ik KONDE* of *KON*, *gy KONDE*, *hy KONDE* of *KON*, *wy KONDEN*, *gy KONDE*, *zy KONDEN*; en *gekonnen* in het lydende byvoegelyk naemwoord.

Moogen heeft *mag*, in den eersten en denderden persoon des eenvouds van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze; *mogt*, enz., in den verledenen tyd der

(485) Den taelleeraer VANWERT zegt (Gramm. Belge, bl. 140), dat *willen*, buyten zyne regelmaetige vervoeging, *wilde* en *gewild*, in den verledenen tyd ook heeft *ik wou*, *gy woud*, *hy wou*, *wy wouden*, *gy woud*, *zy wouden*. Maer wy meenen, dat zulks in de vlaemsche schryftael niet mag aengenomen worden. WEILAND, Taalk. Woord., zegt: « WILLEN, onz. w., gelykvl. *Ik wilde*, *heb gewild*; ook somtyds *ik wou*, of *woude*, zoo in de gemeenzaeme verkeerung, als ook elders, blykens: *ik wou en kost niet spreken* — *en woude aengeport van min haer snel nastreven*. VOND.; die hier in echter, buyten de gemeenzaeme verkeerung, even min nae te volgen is, als HOFF, CATS, en andere oudere schryvers daer in, dat *zy hy wilt*, voor *hy wil*, schreeven. »

(486) Den heer D. vermeent (ziet zyne Vormleer, bl. 120), dat *zeggen* ook *zegde* heeft. Dat zulks tegenstrydig is met het gebruyk der nederduytsche schryvers, kan men zien uyt het geen SIEGENBEEK en andere taelleeraeren daer over aengeteekend hebben.

(487) *Gezegd* is min gebruykelyk dan *gezeyd*. *Gezegde* word byzonderlyk als zelfstandig gebezigd.

(488) Weynig in gebruyk buyten zamenstelling; als in *besinnen*, *verzinnen*, enz.

aentoonende wyze; en *gemogt* in het lydende byvoegelyk naemwoord.

Hebben heeft, in den derden persoon van het eenvoud van den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze, *heeft*; in den verledenen tyd der aentoonende wyze, *had*; en *gehad*, in het lydende byvoegelyk naemwoord.

ZEVENSTE AFWYKING.

464. *Werkwoorden welke eene of meer gedaenten ontbeiren.*

De werkwoorden *kunnen*, *moogen*, *moeten* (489), hebben geen gebiedende wyze; omdat deze niet overeenkomt met den aard hunner beteekenis: men kan wel zeggen *LEERT uwe les*, *SCHRYFT eenen brief*, enz; maer niet *KUNT*, *MOOGT*, *MOET*, *uwe les leeren*, *eenen brief schryven*, enz.

Om de zelfde reden hebben de woorden *regenen*, *sneeuwen*, *donderen*, enz., in eenen natuerlyken zin genomen, alleen den derden persoon van het eenvoud: want men kan wel zeggen *het REGENT*, *het SNEEUWDE*, *dat het DONDERE*, enz., maer niet *ik REGEN*, *gy SNEEUWT*, *wy*, *zy DONDEREN*, enz.; doch in eene figuerlyke beteekenis kan men geheel wel zeggen *ik DONDERDE*, *gy DONDERDE*, enz., *tegen de ondeugden*.

Weezen heeft alleenelyk: 1° De onbepaelende wyze *weezen*. 2° Den verledenen tyd der aentoonende wyze *ik WAS*, *gy WAERT*, *hy WAS*, *wy WAREN*, *gy WAERT*, *zy WAREN*. 3° De gebiedende wyze *wees*, *weest*. 4° Den

' (489) Den heer WEILAND zegt, in zyn Eerste Deel, § 261, dat het werkwoord *willen*, volgens den aard zyner beteekenis, de gebiedende wyze mist. Doch, zegt men niet zoo wel in het nederduitsch: *Wil niet hardnekkig twisten*; als HORATIUS (Epist., Lib. I, 18, 28) in het latyn: *Contendere noli*? Daerenboven, vind men, in het Woordenboek van WEILAND zelve, by het woord *Willen*, de volgende dytdrukking: *Wilt niet vreezen!* — Dit zal, waerschynelyk, eene van de onnaeuwkeurigheden weezen, die den heer WEILAND van andere spraakkunstenaeren, zonder naedenken, overgenomen heeft.

verledenen tyd der aenvoegende wyze *ik* WARE, *gy* WAERT, *hy* WARE, *wy* WAREN, *gy* WAERT, *zy* WAREN. 5° Het bedryvende byvoegelyk naemwoord *weezende*. 6° Het lydende byvoegelyk naemwoord *geweest* (490).

Zyn heeft enkellyk: 1° De onbepaelende wyze *zyn*, 2° Den tegenwoordigen tyd der aentoonende wyze *ik* BEN, *gy* ZYT, *hy* IS, *wy* ZYN, *gy* ZYT, *zy* ZYN. 3° De gebiedende wyze *zyt*. 4° Den tegenwoordigen tyd der aenvoegende wyze *ik* ZY, *gy* ZYT, *hy* ZY, *wy* ZYN, *gy* ZYT, *zy* ZYN. 5° Het bedryvende byvoegelyk naemwoord *zynde*.

Zullen word altyd vervoegd met een ander werkwoord, alwaer het dient om den toekomenden tyd uyt te drukken; het heeft maer de volgende gedaenten: *Ik* ZAL, *gy* ZULT, *hy* ZAL, *wy* ZULLEN, *gy* ZULT, *zy* ZULLEN, *te* ZULLEN, *ZULLENDE blyven*.

ACHTSTE AFWYKING.

645. *Van de werkwoorden, welker eersten persoon van het eenvoud van den verledenen tyd der aentoonende wyze uytgaet in eenen medeklinker.*

Als den eersten persoon van het eenvoud van den verledenen tyd der aentoonende wyze op eenen medeklinker stuyt, worden daer van de andere persoonen gemaakt, met daer by te voegen, voor den tweeden persoon van het een- en meervoud, eene *t*; voor den derden persoon van het eenvoud, niets; en, voor den eersten en derden persoon van het meervoud, *EN*: B. V., *ik* GING, *gy* GINGT, *hy* GING, *wy* GINGEN, *gy* GINGT, *zy* GIGNEN. Maer:

1° Als dien eersten persoon van het eenvoud eynigt in *D* of *T*, dan neemt den tweeden persoon, het *zy* van het meervoud, het *zy* van het eenvoud, geene *t* aen; en vervolgens zyn de drie

(490) Oudtyds zey men *gewoosen*, het welk, als byvoegelyk naemwoord van hoedaenigheyd, nog in gebruyk is: als in *myne gewoosene leermeesters*, *den gewoosen borgemeester*, enz.; nooyt *myne geweeste* enz.

persoonen van het eenvoud en den tweeden van het meervoud gelyk aen elkander : B. V., *ik* DEED, *gy* (een- en meervoud) DEED, *hy* DEED.

2° Wanneer *hy* uytgaet in *r* of *s*, verandert men, voor den eersten en derden persoon van het meervoud, *r* in *v*, en *s* in *z*; B. V., *ik* SCHREEF, *wy* SCHREEVEN, enz. Maer *trof* heeft *troffen*, *was* waren, *wies* wiesen.

3° Wanneer den eyndmedeklinker onmiddellyk voorgegaen is van *a*, word deze *a*, in den tweeden persoon van het een- en meervoud, veranderd in *ae*; B. V., *ik* SPRAK, *gy* (een- en meervoud) SPRAEKT. *Had* heeft *wy* en *zy* HADDEN, *gy* HAD; *was wy* en *zy* WAREN, *gy* WAERT.

4° Wanneer den eyndmedeklinker onmiddellyk voorgegaen is van den enkelen klinker *o*, word dien medeklinker verdubbeld in den eersten en derden persoon van het meervoud : B. V., *ik* BEGON, *wy* BEGONNEN, *zy* BEGONNEN; *ik* ZWOL, *wy* en *zy* ZWOLLEN.

5° Als den eersten persoon van het eenvoud van den verledenen tyd der aentoonende wyze in eenen medeklinker uytgaet, word den eersten en derden persoon van het eenvoud van den verledenen tyd der aenvoegende wyze gemaakt van den eersten persoon van het meervoud van den verledenen tyd der aentoonende wyze, door het afsnyden van de laetste letter *n*; B. V., *ik* AT, *wy* ATEN, *dat ik* ATE, enz.

ZAMENGESTELDE WERKWOORDEN.

466. De zamengestelde werkwoorden maekt men door het voegen van zekere voorzetsels vooraen de enkele werkwoorden. Er zyn drie soorten van voorzetsels. De eerste, die nooyt van hunne werkwoorden afgezonderd worden, noemt men *onscheydbaar*, en zyn

BE, ER, GE, HER, ONT, VER, WAN, VOL (491), de zelfstandige (492) en byvoegelyke naemwoorden (493), en de werkwoorden (494). De tweede soort van voorzetsels zyn de geene die van hunne werkwoorden afgezonderd kunnen worden, en welke men *scheydbaer* noemt; als AENEEN, AF, BY, BYEEN, HEEN, IN, INEEN, LOS, MEDE, NAE, NEDER, OMHER, OP, TEGEN, TOE, TUSSCHEN, UYT, VAST, VOORD, WEG, WEL, ZAMEN (495): GADE EN LIEF zyn ook *scheydbaer* in *gadeslaen* of *gadeslaegen*, en *liefhebben* (496).

467. Van de derde soort, welke *scheydbaer* of *onscheydbaer* zyn, maer volgens *erscheydene* omstandigheden, zyn VOOR, ACHTER, WEDER, OM, MIS, ONDER, DOOR, OVER, AEN.

Deze voorzetsels zyn *scheydbaer*, wanneer zy den klemtoon of de kracht der uitspraak ontvangen (497);

(491) Als in *bekroonen*, *erkennen*, *gelayden*, *herhaalen*, *onikennen*, *verfraeyen*, *wanhooopen*, *wantrouwen*, *voldingen*, *voleynden*, *volherden*, *volleeren*, *voltooyen*. Wanneer *vol* aenduyd, dat een ding zoo **VEEL** van eene stoffelyke zaak bevat als het kan; dan word het wel by werkwoorden gebezigt, maer nooyt met de zelve tot zamengestelde woorden gevormd. Zoo schryft men *vol bouwen*, *vol voeren*, *vol brengen*, *vol trekken*, *vol doen*, *vol maeken*, enz.; wanneer men wilt te kennen geeven, dat men zoo **VEEL** op eene plaetse *bouwt*, *voert*, *brengt*, *trekt*, enz., ALS ER KAN *gebouwd*, *gevoerd*, *gebracht*, enz., worden. Maer, wanneer *vol* met die zelfde werkwoorden vereenigd word, dan hebben zy eene geheel andere beteekenis; als in *zyn huys volbouwen* (ten eynde bouwen), *aen zynen eyach voldoen* (beantwoorden), *zyn werk voltrekken* (ten eynde brengen), enz.

(492) Werkwoorden, met zelfstandige naemwoorden zamengesteld, zyn: *Blikoogen*, *brandmerken*, *dagdieven*, *kielhalen*, *loftuyten*, *lyfstogten*, *pluymstryken*, *raedpleegen*, *radbraeken*, *redekavelen*, *loombyten*, *zielloogen*.

(493) Werkwoorden, met byvoegelyke naemwoorden zamengesteld, zyn: *Xwiksteirten*, *liefkoozen*, *luybuysen*, enz.

(494) Werkwoorden, die andere werkwoorden tot voorzetsels hebben, zyn: *Flikflooyen*, *kikhalzen*, *trekkebekken*, enz.

(495) In *aeneenschakelen*, *afschrikken*, *byleggen*, *byeenraepen*, *heenreyzen*, *indringen*, *ineensmelten*, *medewerken*, *naeteekenen*, *nederdowen*, *omhervoeren*, *opveegen*, *tegenworstelen*, *toesluyten*, *tusschenspreken*, *uytplukken*, *voordvaeren*, *wegtreeden*, *weldoen*, *zamenbinden*.

(496) Men zegt *ik slaes gade*, *heb gadeslaegen*; *ik heb lief* en *heb liefgehad*.

(497) Het is eene byzondere eygenschap der nederduytsche tael, dat by al de werkwoorden, die met *scheyd*baere voorzetsels zamengesteld zyn, den klemtoon of de kracht der uitspraak op het voorzetsel valt: B. v., *medewerken*, *ik werk mede*; *naeteekenen*, *gy teekent nae*; enz.

By de werkwoorden, die met *onscheyd*baere voorzetsels, als *er*, *vol*, enz., zamengesteld zyn, valt den klemtoon op het zaekelyk deel des werk-

als, inzonderhejd, wanneer zy in eene naedrukkelyke tegenstelling komen. Daerentegen, als den klemtoon op het werkwoord valt, zyn zy onscheydbaer; dit heeft voornaemelyk plaets, wanneer zy in geene naedrukkelyke tegenstelling komen, en dat de werkwoorden in eene overdragtige beteekenis gebruykt worden. B. v., *ik weeg over* (ik weeg te veel), *ik overweeg* (ik overdenk); enz.

Vervolgens, als voor in eene naedrukkelyke tegenstelling komt met **ACHTER**, is het scheydbaer; *ik zeyde voor* (opdat een ander naezeyde). Daerentegen als het *te vooren* beteekent, en niet onderstelt, dat iemand daer achter iets moete verrigten, is voor onscheydbaer; als in de volgende werkwoorden: *Voorstellen* (van te vooren aenkondigen), *voorweeten* (van te vooren weeten), *voorzeggen* (voorspellen), *voorzien* (voorruytzien, verzorgen), *vooronderstellen* (vooraf onderstellen).

Zoo is **ACHTER** ook scheydbaer, wanneer dit in eene naedrukkelyke tegenstelling komt met voor; als in *achterstellen*, *hy stelt de rykdommen achter* (en niet voor) *de eer*, enz. En anderzins is het onscheydbaer: als in *achterhaelen* (inhaelen), *achterklappen* (heymelyk lasteren), *achtervolgen* (naekomen, voordzetten); B. v., *hy achtervolgt de geboden van zyne overste*.

WEDER, beteekenende wederom, *te rug*, is scheydbaer; B. v., *ik lever weder* (breng wederom in iemands handen), *hy nam zyn boek weder*, *wy komen morgen weder* (te rug), enz. Dit voorzetsel is onscheydbaer in *wederbaeuwen*, *wedergalmen*, *wedergelden*, *wederleggen*, *wederroepen*, *wederspreken*, *wederstaen*, *wederstreeven*, *wedervaeren*, *wederzeggen* (afwyzen).

Om is alleen onscheydbaer by de werkwoorden,

woorden: B. v., *beminnen*, *ik bemin*; *herzien*, *gy herziet*; *voldoen*, *hy voldeed*; enz. Maer dit heeft geene plaets in de werkwoorden met zelfstandige, byvoegelyke naemwoorden, of werkwoorden zamengesteld, die, hier in, den regel der scheydbaere voorzetsels volgen: B. v., *raedpleegen*, *gy raedpleegde*; *kwiksteirten*, *hy kwiksteirtte*; *kikhalsen*, *zy kikhalsden*; enz.

die de zaak beheerschen die van iets anders omringd of omwonden word; B. V., *hy ombolwerkte de stad*, *hy omwond zynen arm met eenen doek*. In de andere gevallen is het scheydbaer; B. V., als het werkwoord de zaak beheerscht waer mede iets anders bewonden of omringd word: als *ik wond eenen doek om mynen arm*. Het is ook scheydbaer, als het beteekent, dat men iets van den staet, waer in het is, in eenen anderen verandert; B. V., *hy ploegt het land om*, *hy heeft dien mensch omgekocht* (door geld aen zyne zyde getrokken): als ook in de beduydenis van *niet regt*, *alom*, *overal*, enz.; B. V., *hy ging wel twee ueren om* (gebruykte wel twee ueren meer dan hy al den regten weg hadde moeten gebruyken, om van de eene plaets naer de andere te gaen), *gy bazuynt om* (kondigt, door het blaazen op eene bazuyn, overal aen).

Men kan opmerken, dat, in 't algemeen genomen, den naedruk op *mis* valt, en dit voorzetsel derhalve scheydbaer is, wanneer de werkwoorden meer eene *physische* of natuerlyke werking van den mensch, dan eene *morale* of zedelyke daed uytdrukken; en dat, in het tegenstrydig geval, de kracht meer op de werkwoorden, als de handeling uytdrukkende, neerkomt, en het voorzetsel *mis* derhalve onscheydbaer is. En, gevolgelyk, dat het voorzetsel *mis* onscheydbaer is by de werkwoorden, welke meer eene werking van de ziel dan van het ligchaem aenduyden; en dat daerentegen het voorzetsel *mis* scheydbaer is, wanneer het in eene naedrukkelyke tegenoverstelling komt met *regt*, en vervoegd is met werkwoorden, die eene handeling uytdrukken, meer afhangende van het ligchaem dan van den geest. Zoo zien wy inderdaed, dat de werkwoorden, welke die tweederhande beduydenissen kunnen aenneemen, in deze laatste beteekenis van hun voorzetsel afgezonderd worden; terwyl zy, in eenen zedelyken zin genomen, altyd met hun voorzetsel vereenigd blyven. Ziet hier van eenige voorbeelden:

- Misdoen* (door miszien, *zyne Misdoen* (tegen eene wet hande-
daed verkeerd doen), *ik deed* len of zondigen, beleedigen),
mis, heb misgedaen. *ik misdeed, heb misdaen.*
- Misdryven* (voorbydryven, zon- *Misdryven* (zondigen), *ik mis-*
der te raeken), *de schuyt dreef, heb misdreven.*
dreef mis.
- Misgaen* (in het gaen iemand of *Misgaen* (tegenloopen, tegen-
iets niet aentreffen), *ik ging* spoed hebben), *in die koop-*
mis, ben misgegaen. *manschap is het my zeer*
misgaen.
- Misraemene* (niet net raemen), *Misraemen* (zyn oogwit niet
ik raemde mis, heb mis- wel bereyken), *misraemde,*
geraemd. *misraemd.*
- Misstellen* (kwaelyk of verkeerd *Misstellen* (ongesteldheyd ver-
stellen), *ik stelde mis, heb* oorzaeken), *ik misstelde, heb*
misgesteld. *missteld.*
- Mistreedten* (eenen verkeerden *Mistreedten* (misdoen aen *zyne*
tred doen), *ik trad mis, heb* pligten), *ik mistrad, heb*
misgetreedten. *mistreedten.*
- Misvallen* (in het vallen missen), *Misvallen* (niet wel béhaegen),
ik viel mis, ben misgevallen. *ik misviel, ben misvallen.*
- Miswenden* (verkeerd wenden), *Miswenden* (ongelukkig uyt-
ik wende mis, heb misge- vallen), *miswende, mis-*
wend. *wend.*
- Miszitten* (niet wel zitten, zich *Miszitten* (niet wel voegen),
verkeerd nederzetten), *ik zat* *ik miszat, heb miszeten.*
mis, heb misgezeten
- Misdraeyen*, (verkeerd draey- *Misdraeyen* (in den gemeen-
en), *ik draeyde mis, heb* zaemen styl zegt men), *dat is*
misgedraeyd. *u misdraeyd* (het ging
uwen neus voorby, gy
kreegt niets daer van).

De werkwoorden, welke eene ligchaemelyke of physische daed beteekenen, verliezen meestal deze beduydenis om eene zedelyke aen te neemen; zoo dikwyls zy *wederkeerig* gebruykt worden, dit is, wanneer de handeling tot den verrigtenden persoon te rug keert: en om deze redenen is *mis*, in het eerste geval, scheydbaer; terwyl het, in 't laetste, van zyn werkwoord niet afgezonderd kan worden, als in de volgende voorbeelden:

- Misgaen* (in het gaen iemand *Misgaen* (zich vergrypen), *hy* of iets niet aantreffen), *ik misging zich door te groote ging mis, ben misgegaen. driftigheyd.*
- Misgissen* (in het gissen kwaae- *Misgissen* (zich vergissen), lyk rooyen), *ik giste mis, ik misgiste my, heb my heb misgegist. misgist.*
- Misgrypen* (mistasten in het *Misgrypen* (feylen, dwaelen, grypen), *ik greep mis, heb zondigen), ik misgreep my, misgegrepen heb my misgrepen.*
- Mishebben* (iets verkeerd heb- *Mishebben* (eene feyl begaen), ben), *ik had mis, heb ik mishad my, heb my mishad.*
- Misleezen* (niet wel, kwaelyk *Misleezen* (de zaak niet vatten), leezen), *ik las mis, heb ik mislas my, gy hebt u misgeleezen. misleezen.*
- Misrekenen* (verkeerd, kwaae- *Misrekenen* (zich in het rekenen lyk uytrekenen), *ik rekende verzien), ik misrekende my, mis, heb misgerekend. heb my misrekend.*
- Misspreken* (kwaelyk spreek- *Misspreken* (zich leelyk ver- ken), *ik sprak mis, heb spreken), ik missprak my, misgesproken. heb my missproken.*
- Mistellen* (kwaelyk tellen), *Mistellen* (zich in het tellen *ik telde mis, heb misgeteld. vergissen), ik mistelde my, heb my misteld.*
- Miszien* (niet wel zien, ver- *Miszien* (zich vergissen), *ik keerd zien), ik zag mis, miszag my, heb my miszien. heb misgezien.*

En de werkwoorden, welke altyd in dezen wederkerigen zin gebezigd worden, zyn dus, uyt hunnen aerd, altyd onscheydbaar: b. v., *misdanken* (spyt hebben), *ik misdankte my, heb my misdankt; miskoo- pen* (te dier koopen), *ik miskocht my, heb my miskocht.*

Om de boven gemelde redenen, maakt men meer naedruk, op het voorzetsel dan op het werkwoord, in *misdrukken* (kwaelyk drukken), *ik drukte mis, heb misgedrukt; misgooyen* (een voorwerp in het gooyen niet racken), *ik gooyde mis, heb misgegooyd; mishakken* (in het hakken missen), *ik hakte mis, heb misgehakt; mishappen* (onder het happen naer iets, missen), *ik hapte mis, heb misgehapt; mishouden* (niet wel houden), *ik hield mis, heb misgehouden;*

mishouwen (in het houwen kwaelyk rooyen), *ik hieuw mis, heb misgehouden*; *miskyken* (niet wel toekyken), *ik keek mis, heb misgekeken*; *misleggen* (kwaelyk leggen, iets niet op zyne plaets leggen), *ik leyde mis, heb misgelegd*; *misloopen* (verkeerd loopen), *ik liep mis, ben misgelopen*; *mismeeten* (verkeerd meeten), *ik mat mis, heb misgemeeten*; *mismikken* (in het mikken dwaelen, niet wel mikken), *ik mikte mis, heb misgemikt*; *mispikken* (in het pikken niet treffen), *ik pikte mis, heb misgepikt*; *misprikken* (in het prikken kwaelyk rooyen), *ik prikte mis, heb misgeprikt*; *misrollen* (misloopen), *ik rolde mis, ben misgerold*; *misrooyen* (niet wel rooyen, kwaelyk op zynen stand zetten), *ik roorde mis, heb misgerooyd*; *misschieten* (in het schieten het doel missen), *ik schoot mis, heb misgeschoten*; *misschoppen* (in het schoppen niet raeken), *ik schopte mis, heb misgeschopt*; *misslaen* (niet raeken, niet treffen), *ik sloeg mis, heb misgeslaegen*; *missmyten* (het bedoelde voorwerp niet raeken), *ik smet mis, heb misgesmeten*; *misspringen* (in het springen missen), *ik sprong mis, heb misgesprongen*; *misstappen* (in het stappen missen, den stap niet goed doen), *ik stapte mis, heb misgestapt*; *missteeken* (in het steeken niet treffen), *ik stak mis, heb misgestoken*; *misstooten* (in het toestooten missen), *ik stiet mis, heb misgestooten*; *misstueren* (kwaelyk stueren), *ik stuerde mis, heb misgestuurd*; *mistasten* (in het tasten missen), *ik tastte mis, heb misgetast*; *misvatten* (met de hand niet wel aenvatten), *ik vatte mis, heb misgevat*; *misweegen* (verkeerd weegen), *ik woog mis, heb misgewogen*; *miswerken* (verkeerd werken, kwaelyk werken), *ik werkte mis, heb misgewerkt*; *miswerpen* (in het werpen niet treffen), *ik wierp mis, heb misgeworpen*; *miszeylen* (eenen verkeerden koers neemen in het zeylen), *ik zeylde mis, heb misgezeyld*.

De volgende werkwoorden hebben eene zedelyke beteekenis, en daerom is het voorzetsel *mis* onscheydbaar: *Misaerden* (ontaerden), *misachten* (niet achten, verachten), *misbaeren* (misbaer maeken), *misbeuren* (verbeuren, door misdoen in boete vallen), *misbruyken* (eene zaak, op eene wyze die tegen haere bestemming

stryd), *misdeelen* (niet wel bedeele), *misdiene* (mishaegen, geen dienst bewyzen), *misdraegen* (onvruchtbaer zyn), *misdenken* (vermoeden, argdenkende zyn), *misduyden* (eenen kwaeden uytleg geeven), *misgelden* (boeten), *misgunnen* (niet graag zien dat een ander welvaere), *mishaegen* (niet wel aenstaen, ongenoegen verwekken), *mishandelen* (door eene slechte handelwyze iemand beleedigen), *mishanden* (te onpas komen), *mishoopen* (wanhoopen), *mishuween* (kwaelyk huween), *miskennen* (niet erkennen), *miskomen* (kwaelyk uytvallen), *misleyden* (valschelyk leyden, bedriegen), *misloonen* (niet naer verdiensten loonen), *mislukken* (kwaelyk gelukken), *misluymen* (slecht luyden), *mismaeken* (leelyk maeken, ontsieren), *misnoegen* (mishaegen), *mispaeyen* (verstooren, kwaelyk tevreden stellen), *misprediken* (slecht prediken), *mispryzen* (laeken, verachten), *misschieden* (kwaelyk, ongelukkig uytvallen), *misschikken* (in wanorde brengen), *missieren* (iets by eene zaak voegen, dat in plaets van tot sieraed te strekken, het voorig sieraed verdonkert), *misstaen* (niet wel voegen), *mistaemen* (niet wel betaemen), *mistrouwen* (wantrouwen, kwaed vermoeden hebben), *misverwen* (onbevalliglyk verwen), *misvoeden* (geen genoegzaam voedsel toedienen), *misvoegen* (misstaen, kwaelyk betaemen), *misvormen* (mismaeken), *miswinnen* (verliezen), *miszaeken* (ontkennen dat er iemand tegenwoordig is), *miszegenen* (schrael bedeele, onthouden), *miszeggen* (lasteren).

In *misdoopen* (slecht doopen), *misraeden* (eenen slechten raad geeven), *misscheppen* (eene wangestalte geeven, misvormen), valt den naedruk op de werkwoorden; terwyl hy, in de volgende, op het voorzetsel *mis* plaets heeft: *Mishooren* (kwaelyk hooren, niet wel verstaen), *misoordeelen* (niet wel oordeelen), *misraeden* (een raedsel verkeerd oplossen), *misschatten* (niet wel schatten, beneden de weirde schatten), *misscheppen* (verkeerd scheppen, b. v., uyt eenen put), *mis-toonen* (niet wel aentoonen), *miswyzen* (kwaelyk wyzen).

Als het voorzetsel *ONDER* in eene naedrukkelyke tegenstelling komt met *BOVEN*, is het, volgens den algemeen regelen, scheydbaar; maer het is onscheydbaar

by de werkwoorden, waer het in eene overdragtige beteekenis genomen word, en waer men het zelve niet gebruykt, om met kracht tegen te stellen aen BOVEN : B. V., *de zon gaet des avonds onder, hy ondergaet* (doorstaet) *veele ongemakken; hy drukte hout onder het water* (deed het door drukking onder het water gaen), *hy onderdrukte* (verdrukte) *de weezen; gy houd hem onder* (dat hy niet konne opkomen), *gy onderhoud hem* (geeft hem voedsel, spyze, enz.); *zy kroopen onder de brug, gy onderkruypt hunne neiring; enz.*

De werkwoorden *onderschryven* en *onderteekenen* hebben altyd eene dubbele betrekking; naemelyk, tot het geschrift en tot den naem welken onder het zelve gesteld word. En, onder deze twee zeer onderscheydene betrekkingen, is er noodwendig altoos eene welke boven dryft; en, volgens welke, *onder* al of niet scheydbaer is.

Wanneer het niet zoo zeer op het geschrift als wel op den naem, die er ondergeschreven of ondergeteekend word, neerkomt; dan valt natuerlyk den naedruk meer op het woord *onder* dan op het geschrift zelve: en het voorzetsel is derhalve scheydbaer. Wanneer daerentegen *onderschryven* en *onderteekenen* beduyden iets, *door het stellen van zynen naem onder een geschrift, bekrachtigen*, als in eene *verbindtenis onderschryven* of *onderteekenen*; dan komt het niet zoo zeer aen op den naem als wel op den inhoud van het *geschrift* zelve, en den naedruk valt derhalve, in dergelyke omstandigheden, op het werkwoord *schryven* of *teekenen*, om welke reden het voorzetsel *onder* onscheydbaer is. Zoo zegt men *ik onderschryf* of *onderteeken deze verbindtenis*, en *ik schryf* of *teeken my onder*; *ik heb die verbindtenis onderschreven* of *onderteekend*, en *ik ondergeschreven*, *ondergeteekenden bekenne*, enz.; *dat geschrift is door my onderteekend* of *onderschreven*, en *ik teekenaer ben ondergeteekend* of *onderschreven*. Den teekenaer word *ondergeteekend* en het schrift word *onderteekend*. Opdat een geschrift *onderteekend* worde, moet er iets ONDER het zelve gesteld worden; en opdat iets ONDERGETEEKEND zy, moet er iets daer BOVEN geplaetst zyn.

Dus, is het eene misgreep te beweyren, « dat men in

verbindtenissen of handschriften niet mag *ik ondergeteekenden* maer *onderteeekenden* moet schryven; omdat men niet zegt *ik teeken onder*, maer *ik onderteeken de verbindtenis*: » want *ondergeteekenden* heeft meer betrekking tot den naem, die *onder* het geschrift gesteld is; en *onderteeken* in *ik onderteeken de verbindtenis* heeft meer betrekking tot den inhoud van de verbindtenis, die niet van *onder* maer van *boven* gesteld is. Geheel anders is het gelegen met den naem, die van *onder* geplaetst is.

De voorzetsels *DOOR* en *OVER* zyn nu scheydbaar, dan onscheydbaar, volgens de verscheydenheyd van de beteekenis en van het vallen des klemtoons; gelyk men kan zien uyt de volgende voorbeelden: *Hy boorde door* (van het een eynde tot het ander), *hy doorboorde een schip* (schoot het in den grond); *dit hout spleet door*, *hy doorspleet myne nieren*, *wy liepen de brug over* (tot de overzyde van de brug), *wy overliepen een kind*; *veele rivieren stroomen dit jaer over*, *de rivieren overstroomen de velden*.

Aen is scheydbaar in *aenbidden*, wanneer dit eenen godsdienst uytdrukt; als in *ik bad mynen Schepper aen*: maer anders, wanneer *aenbidden* eene enkele hulde van het hert beduyd, is *aen* onscheydbaar, en men zegt dan *hy aenbad hem*. Zoodat het eerste veel meer dan het laetste te kennen geeft; waerom deze verscheydene wyzen wel te zamen moogen gebezigd worden, en men zeer wel zeggen mag: *Ik aenbad hem; neen, ik bad hem aen*.

Aen, in *aenschouwen* en *aenveirden* (492), is scheydbaar en onscheydbaar: men zegt zoo wel *aenschouwen* als *aenschouwen*, *ik schouw aen* als *ik aenschouw*; *aenveirden* als *aenveirden*, enz. Niettegenstaende worden zy, voornaemelyk het laetste, meest als onscheydbaar gebruykt; zelfs zegt men, in het byvoegelyk naemwoord, altyd *aenschouwd*, en niet *aengeschouwd*. By alle andere werkwoorden is *aen* scheydbaar: v. v.,

(492) *Veirden* (vaerden) is buyten samenstelling niet in gebruyk.

aenspreken, *ik sprak aen*, *ik heb aengesproken*; *aenstellen*, *ik stelde aen*, *ik heb aengesteld*. Doch *aenhooren*, *aenzien*, en *aenzoeken*, welke by de Hollanders meest altyd *scheydbaer* zyn, worden by de Vlaemingen niet zelden als *onscheydbaer* gebezigd.

468. De werkwoorden, welke met de *onscheydbaere* voorzetsels *BE*, *ONT*, *VER*, *VOL*, *ER*, *ENZ.*, zamengesteld zyn, neemen in het lydende byvoegelyk naemwoord geen *GE* vooraen: als *beminnen*, *bemind*; *ontneemen*, *ontnomen*; *verbeelden*, *verbeeld*. Doch neemen *GE* voorop de werkwoorden, die van een zelfstandig of een byvoegelyk naemwoord of van een werkwoord zamengesteld zyn: als *kielhaelen*, *gekielhaeld*; *luybuyzen*, *geluybuysd*; *waggelbeenen*, *gewaggelbeend*. Zoo ook de zamengestelde van *WAN*: als *wanhoopen*, *gewanhoopt*; *wantrouwen*, *gewantrouwd*. Voor het overig, worden deze werkwoorden als de enkelvoudige vervoege:

1sten tyd, *ik bekroon*, *gy erkent*, *hy geleyd*, *wy gebieden*, *gy herhaelt*, *zy ontkennen*; 2^{den} tyd, *ik vertrapte*, *gy voleyndde*, *hy voldeed*, *wy blikoogden*, *gy brandmerkte*, *zy loftuytten*; 3^{den} tyd, *kielhael*, *redekavelt*; 4^{den} tyd, *hy wilt dat ik pluymstryke*, *gy raedpleegt*, *hy radbraeke*, *wy verhooren*, *gy flikflooyt*, *zy bedenken*; 5^{den} tyd, *hy wilde dat ik ontvouwde*, *gy kortwiekte*, *hy zieltoogde*, *wy herlazen*, *gy geliefde*, *zy luybuysden*; *bedryv.* byv. n., *liefkoozende*; *lydende* byv. n., *bevredigd*.

469. In de werkwoorden met *scheydbaere* voorzetsels zamengesteld lascht men, in het lydende byvoegelyk naemwoord, *GE* tusschen het voorzetsel en het enkel werkwoord in: b. v., *afkomen*, *afgekomen*; *heengaen*, *heengegaen*; *naedryven*, *naegedreven*; enz.

In de aentoonende en gebiedende wyze worden de *scheydbaere* voorzetsels achter hunne werkwoorden geplacet; b. v., *ik hoor aen*, *gy treed af*, *hy bind aeneen*, *wy woonen by*, *gy raapt breen*, *zy loopen heen*, *ik volgde nae*, *gy trokt omher*, *hy hield tegen*, *wy slooten toe*, *gy pluysde urt*, *zy spraken tusschen*, *luyster in*, *treed voord*, enz. Men zegt nogtans *het is ik*

DIE *heengae*, de *keten* WAER VAN *gy* de *schakels* aen-eenvoegt, den *boek* DIEN *hy* afhaelt, WANNEER *wy* weggaen, ZOO *gy* wegtreed, INDIEN *zy* nedervallen, de *onderzoekingen* WAER AEN *ik* *my* overgaf, NAER MAETE *gy* de *bloemen* uytplukte, de *stukken* WAER MEDE *hy* heentrok, de *zaaken* WELKE *wy* tegenwerkten, de *appels* DIE *gy* byeenraapte, de *plaets* WAER *zy* aenkwamen, enz., enz.

In de aenvoegende wyze blyven de scheydbaere voorzetsels met hunne werkwoorden vereenigd, uytgenomen als er een zelfstandig naemwoord bykomt dat van het voorzetsel beheerscht word; welk zelfstandig naemwoord men alsdan tusschen het werkwoord en het voorzetsel plaetst: B. V., *dat ik overspringe*, doch *dat ik over de beek springe*. Het zelfde heeft plaets ten aanzien van de onbepaelende wyze en het lydende byvoegelyk naemwoord; B. V., *ik zal achterloopen* en *ik zal achter mynen broeder loopen*, *ik heb tusschengesproken* en *ik heb tusschen zyne rede gesproken*.

TE, by de werkwoorden met scheydbaere voorzetsels zamengesteld, komt altyd tusschen het voorzetsel en het werkwoord; B. V., *ik zond hem eenen boek, om aen den eygenaer weder te geeven*.

470. *Van de werkwoorden die een dubbel voorzetsel hebben.*

De werkwoorden met twee onscheydbaere voorzetsels zamengesteld, volgen den regel van de geene die met een onscheydbaer voorzetsel zamengesteld zyn; B. V., *verontschuldigen*, *ik verontschuldig*, *verontschuldigd*.

In de werkwoorden zamengesteld van twee voorzetsels, waer van het laetste scheydbaer is, aanziet men deze voorzetsels als maer een scheydbaer uytmaekende: B. V., *heropkomen*, *ik kom herop*, *heropgekomen*; *heroptooyen*, *gy tooyde herop*, *heropgetooyd*; enz.

In de zamengestelde met twee ongelyke voorzetsels, waer van het eerste scheydbaer en het laetste onscheydbaer is, kan het scheydbaer voorzetsel van zyn werkwoord afgezonderd worden en het ander niet; B. V., *aenbesteden*, *ik besteed aen*. Deze werk-

woorden neemen ook geen *ge* aen in het lydende byvoegelyk naemwoord, B. V., *aenbested*.

NOODIGE BEMERKINGEN

Op de zamengestelde werkwoorden.

471. Buyten de regels die wy hooger aengeteekend hebben, worden de zamengestelde werkwoorden vervoegd als hunne enkele; B. V. :

<i>Afhouwen,</i>	<i>ik hieuw af,</i>	<i>heb afgehouden.</i>
<i>Bedryven,</i>	<i>bedreef,</i>	<i>bedreven.</i>
<i>Belyden,</i>	<i>beleed,</i>	<i>beleden.</i>
<i>Bezwyken,</i>	<i>bezweek,</i>	<i>bezweken.</i>
<i>Gelyken,</i>	<i>geleek,</i>	<i>geleken.</i>
<i>Herzien,</i>	<i>herzag,</i>	<i>herzien.</i>
<i>Ontbyten,</i>	<i>ontbeet,</i>	<i>ontbeten.</i>
<i>Overlyden,</i>	<i>overleed,</i>	<i>overleden.</i>
<i>Verschynden,</i>	<i>verscheen,</i>	<i>verschenen.</i>
<i>Verslinden,</i>	<i>verslond,</i>	<i>verslonden.</i>
<i>Verwerven,</i>	<i>verwierfen verworf,</i>	<i>verworven.</i>
<i>Verzwinden,</i>	<i>verzwond,</i>	<i>verzwonden.</i>

Maer de werkwoorden, zamengesteld van zelfstandige en byvoegelyke naemwoorden, of van werkwoorden, als *ONSCHEYDBAERE voorzetsels* dienende (n° 466), maeken hun verledenen tyd en deelwoord op eene regelmaetige of gelykvloeyende wyze. B. V., *beeldhouwen*, *ik beeldhouwde* (niet *ik beeldhieuw*), *gebeeldhouwd* (niet *beeldgehouden*); *dwarsdryven*, *ik dwarsdryfde* (niet *ik dwarsdreef*), *gedwarsdryfd* (niet *dwarsgedreven*). Het zelfde heeft plaets met *verwelkomen*, dat *verwelkomde* en *verwelkomd* heeft.

472. Wy vermeenen over de werkwoorden alles te hebben bygebragt wat er, ten dien aanzien, vereyscht word: en, hier mede, onze taek, nopens *de spelling en de woordverbuiging der nederduytsche taele*, afgedaen te hebben; voor zoo veel, naemelyk, den inhoud aangaet van het vraagstuk, vervat in het koninglyk besluit van 6^{den} september 1836. Er blyft ons alleenelyk overig de middelen op te geeven, die wy best geschikt oordeelen om tot eene eenpaerige schryfwyze te leyden. Het is tot de aenwyzing dier middelen, dat wy nu overgaen.

EEN EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

OVER DE MIDDELEN BEST GESCHIKT OM TOT EEN- PAERIGHEYD TE LEYDEN.

473. Te regt, stelt den geleerden H. W. VAN DER PLOEG deze eenheyd als eenen weg tot de waere volksverlichting (493), en zy is derhalve van groot belang. Edoch, hoe nuttig en hoe wenschelyk deze eenpaerigheyd aen elk regtschapen Vlaeming ook mooge toeschynen; heeft men echter de zelve, tot nu toe, nog niet kunnen bekomen. « Sedert de gebeurtenissen welke ons van Holland hebben afgescheyden, zegt DAVID (494), heerscht er eene groote verwarring in het onderwys onzer landtael. Niemand weet waeraen zich te houden; ieder schoolmeester gebruykt een byzonderen leyddraad, en maekt zich een taelstelsel naer zyn welgevallen, in afwachting dat er vroeg of laat iemand mooge optreden die de belangen der nederduytsche tael ter herte neeme, en iets voorstelle dat men in het onderwys kunne volgen..... Ook is hier omtrent de onweetendheyd algemeen. Al wie zich met het middelbaer onderwys bezig houd, heeft noodzaakelyk ondervonden dat de jonge lieden, die zich op de kennis der oude taelen toeleggen, meest alle volstrekt onkundig zyn in de tael die zy spreken, waer door hunnen voorgang in de studie niet weynig vertraegd word, en zelfs een merkelyk deel van het nut, dat zy anders trekken zouden uyt de beoefening der grieksche en latynsche schryvers, verloren gaet. Daerenboven, is toch het nederduytsch de tael welke zy geheel hun leven zullen moeten gebruyken in den omgang met hunne medeburgers, indien onze landspraek door het

(493) Het Belang der Waare Volksverlichting, Zevende Stuk, bl. 33.

(494) Nederduytsche Spraekk., Eerste Deel, Voorberigt

op nieuws weêr meer en meer indringende fransch niet gansch overstelt word. »

474. Om eene eenpaerige schryfwyze in België te bevoorderen, gaf den heer DAVID zyne Nederduytsche Spraakkunst in het licht. En, het behoeft, wel zeker, niet bewezen te worden, dat de eenpaerigheyd in het schryfgebruik niet kan bestaen, zonder eenheyd in het taelkundig onderwys; en dat, vervolgens, tot bereyking van dit doeleynde, het ten hoogsten noodig is te zorgen voor eene algemeene Spraakkunst (495), welke alle de regels vervatte die vereyscht worden om, volgens de erkende en aengenomene grondslagen, te schryven.

Maer, gelyk allen waeren vaderlander ten duydelyksten ziet dat het, voor de tegenwoordige omstandigheden, noodzaekelyk is eene eenpaerige Spraakkunst, in geheel het koningryk, in zwang te brengen; zoo is het ook aan allen Belg klaerblykelyk, dat het niet onverschillig is van welken aerd de aen te neemen Spraakkunst zy. *De tael eens volks* (496) *is het waer afdruksel van des zelfs karakter en beschaefdheyd*: en gelyk *eene goede eenpaerige spelling*; zoo SPIEGHEL (497) zegt, *als eene grondvest is van eene wel gebouwde spraek*; zoo is, in tegendeel, eene eenpaerigheyd, strydig met de taelwetten, de aankondiging van het verval der spraek, en een teeken van onbezonnenheyd des volks. By gevolg, gelyk eene eenpaerige, maer tevens beredeneerde Spraakkunst, voor Belgenland als eene grondvest zou weezen van den voordgang der kunsten en weetenschappen (n° 4); zoud, in tegendeel, eene Spraakkunst, welke op enkele overeenkomst steunt, zonder haere kracht uyt de gronden der taele zelve te trekken, welligt by sommige kunnen aangemerkt worden als een teeken van onkunde, onmagt, of verslaefdheyd van een volk, het welk zich op ervaerene mannen roe-

(495) Ziet de eerste noot van onze *Inleyding*.

(496) WEILAND, Nederduitsche Spraakkunst, Inl., bl. 3, en voor en nae hem, veele andere schryvers.

(497) Twee-spraack van de Nederduitsche Letterkunst. Toeyghen-brief, A 4.

men mag, en in zoo veele omstandigheden, met zulk eenen onverschrokken geest, de allerklaerste blyken gegeven heeft van zyne kloekmoedigheid, en van zynen haet voor alle onredelyke afhankelijkheid.

475. Aengezien eene algemeene Spraakkunst, ter bereyking van het voorgestelde oogwit, volstrekt noodzaakelyk is; en dat die Spraakkunst blykbaer zekere vereyschten moet bezitten om, als nationaal, algemeen erkend en aengenomen te worden: zoo valt hier nu te onderzoeken *welke* hoedaenigheden die Spraakkunst moet hebben, om gemakkellyk en krachtdaedig tot eenpaerigheid te leyden; en om de verkieslykst gevondene schryfwyze, op eenen duerzaemen voet, aenneemelyk te maeken in alle de provincien des ryks, waer de nederduytsche tael gesproken word.

476. Wanneer wy dit punt in overweeging neemen, dan bemerken wy terstond dat, gelyk de tael eens volks het waer afdruksel van zyn karakter is, dat de Spraakkunst, die voor het zelfde volk geschikt is, ook het waer afdruksel van zyn karakter moet weezen: en dat, gevolgelyk, die Spraakkunst moet overeenkomstig zyn met de zeden en gebruyken der vlaemsche natie; en krachtdaediglyk moet strekken, om de zeden en gebruyken onzer natie over te zetten aen onze kinderen, welke zich van dat taelwerk moeten bedienen, om de kennis van het schryfgebruyk van ons vaderland te bekomen. Ons gevoelen steunt op de natuerlyke reden, op het gezag der schryvers, en den gang van alle volkeren.

Volgens den beroemden hollandschen taelleeraer WEILAND, § 16, mag eene Spraakkunst aen de natie geene voorschriften opdringen, maer slechts de wetten inhouden die door de natie zelve van tyd tot tyd gemaakt en in de oorkonden bewaerd worden. Volgens den heer SIEGENBEEK, bl. 38, mag men zich nimmer eenig gewenschte gevolg belooven, wanneer men tegen het algemeen erkend en aengenomen gebruyk van een volk aendruyscht.

„By elk volk, zegt S. J. MULDER, dat zich op beschaefing en verlichting toeleide, was de beoefening en volmae-

king der moedertaele, zoo in haere byzondere deelen als in haeren geheelen omvang, het voorwerp van des zelfs eerste zorgen. » En daer de beoefening der moedertaele, zegt zekeren schryver, een veelvermoo-genden middel oplevert, ter bewaering van het oorspronkelyk volkskarakter, en ter aenkweeking van het gevoel van eygene zelfstandigheyd; zoo hebben wy, by den opbouw onzer taele, het allergrootste belang.

Immers, alle echte en wysgeirige taelkennerszyn overtuygd dat men, in eene verwisseling of verandering van taelgebruyk, niet blyft by het enkel stoffelyk of de gesprokene en de geschrevene woorden; maer dat de omwenteling der woorden, als eene woelziekte, de omwenteling der gedachten en zaeken nae zich sleept: omdat de teekens der gedachten van een volk in het naeuwste verband staen met de gedachten van die natie zelve.

477. Daer nu de beoefening van de moedertael invloed op de zeden van een volk heeft, voor de bewaering van het eygenaerdig vaderlandsch karakter en de gebruyken noodzaekelyk is, en ter aenkweeking van het gevoel van eygene zelfstandigheyd krachtdaediglyk medewerkt; zoo heeft elken waeren vaderlander, ja geheel de natie, by het behoud en beschaeving der moedertaele, het allergrootste belang. En, indien het staatsbestuer de waere belangen van ons eygene zelfstandigheyd en onafhangelykheyd wel verstaet, zal het, om onze natie niet ryp te maeken voor vreemde slaaverny, de beoefening onzer moedertael trachten te bevoorderen, zoo veel in zyne magt en vermoogen is.

« Waeg niet van het volk zyne eygene tael te ontnemen, om het tot eene vreemde te doen overgaen: want niet alleen zoud gy nooyt uw doel bereykt zien, ten ware gy u van middelen bediende, die de menschheyd en het regt der volken u verbieden; maer gy deed teffens eene onvoorzigtigheyd waer van de gevolgen onberekenbaer zyn. Met uwe vreemde tael zouden vreemde zuchten den boezem insluypen en het oorspronkelyk het karakter, den typus der natie, noodzaekelyk verloren gaen; eyndelyk verdween den volks-

geest en de zelfstandigheyd met hem. Een volk dat aen zyne tael verzaekt, verzaekt aen zich zelve. Het moet den vreemdeling op den duer van zelfs in de armen vallen; want, waer hy zyne tael kan inwerpen en doen wortel vatten, daer is geene sterkte bekwaem hem te rug te houden. Hier van, de poogingen die alle wel ingerigte bestueren aenwenden om de landstael te behouden, en haer alle moogelyke eer toe te voegen. Ten dien eynde gebruyken ook de minste staeten van Europa, in alle de akten van openbaere strekking, geen andere tael dan die van hun land. Ook in ons vaderland wierd die zaak weleer zoo belangryk geoordeeld, dat onze voorvaders aen 's lands overheden geene vertoogen wilden doen, noch van hun geene voorstellen ontvangen, dan in de nederduytsche tael; alhoewel zy meestal met vreemdelingen te doen hadden die haer niet verstonden (498). »

(Iets over de Volksbeschaefing, en een woord over de Vlaemsche Tael, door J. DE JONGHE, Doctor in de Letteren en Wysbegeerte, Leeraer by het Athenæum van Brugge, oud Lid der Maetschappij van Nederlandsche Tael- en Letterkunde te Gent.)

478. Uyt het voorgaende blykt middagklaer, dat de algemeene Spraekkunst, om by de Vlaemingen aen-neemelyk te zyn, niet mag ingerigt weezen naer den geest der Hollanders; maer noodzaekelyk moet geschikt zyn naer den geest en de gebruyken der Belgen, van welke « de meeste, volgens WILLEMS zelve (499), gelooven, dat hun het hollandsch even vreemd zy, als het hoogduytsch, of eenige andere aenverwante tael. »

Het is algemeen erkend en aengenomen, dat de echte wieg van het nederduytsch by de Vlaemingen is; dat de Vlaemingen de eerste opbouwers van het nederduytsch zyn; dat de vlaemsche oude schryvers de hollandsche in zuyverheyd overtreffen; en dat het

(498) « Ziet de aenmerk. op het 6^e deel van WAGENARS *Vad. Hist.*; de groot-plakkaetboeken; de blyde inkomsten van Hertog Filips den I, den 2, den 4; van Albertus en Isabella, enz. »

(499) *Verhandeling over de Nederd. Tael enz.*, Slot, bl. 279.

vlaemsch eertyds in de hollandsche gewesten den toon gaf.

Men is het ook algemeen eens, dat Vlaenderen boven de andere vlaemsche gewesten in het vak der taelkennis en beoefening eertyds uytmuntte (500); en nog heden ten dage, het beste spraekgebruik bezit. Het is dan niet te verwonderen, dat BILDERDIJK en andere taelbeoefenaeren overtuygd zyn, dat het vlaemsch hunne grootachting verdient. « Daer is, zegt BILDERDIJK, veel uyt het vlaemsch te leeren, en een groot deel der domheden onzer hollandsche opgeworpene taelleeraeren zou deze nooyt in de hersens gekomen zyn, indien zy zich mede op de vlaemsche dialekt toegelegd hadden. »

Nopens de vasthoudendheyd aen ons vlaemsch spraek- en schryfgebruik, schreef BILDERDIJK my, toen wy nog onder Holland schuylden, het volgende:

« Wat uwe vasthoudendheyd aen de by u nationaele spelling betreft, ik ben wel verre van die af te keuren, en maen ieder Belg, zoo wel als onze Hollanders aen, zich dat laf en belagchelyk juk van SIEGENBEEKS spelling, die op onkunde en domheyd gegrond is, niet te laeten opwerpen, maer zich aen het oud vaderlyk,

(500) De oude vermaerdheyd van Vlaenderen, en voornaemelyk van de stad Brugge die om haeren uytgestrekten koophandel geheel de wereld door gekend was, schynt ook de reden te zyn, waerom onze tael den naem van *VLAEMSCH* tael bekomen heeft. En, inderdaed, Vlaenderen, weleer het bloeyendste der nederlandsche gewesten, was alreeds lang den zetel der weetenschappen en de koesterschool der schranderste taeloefenaeren; toen Holland, onder deze betrekkingen, nog zeer verre ten achteren was. Volgens den hoogleeraer SIEGENBEEK, wierden de weetenschappen, met de spaensche beroeringen, uyt Vlaenderen naer Holland overgevoerd.

Sedert dit tydstop, leefden de Belgen en de Hollanders, die te vooren eendragtiglyk de eene aen de andere verbonden waren, afgezonderd van elkander, en onderscheyden door wetten, godsdienst, en gebruyken; maer de vlaemsche en de hollandsche schryfwyze bleeven hoofdzakelyk de zelfde, tot laet in de zeventiende eeuw.

Doch het kan niet anders zyn, of de omwenteling van godsdienst en gedachten, en de groote sucht naer verandering, waer van de Hollanders reeds lang zwanger gingen, en die, als eenen geweldigen stroom, alles doorwoelde en omverwierp, moesten eyndelyk by hun eene groote vervorming der taele te weeg brengen.

Ondertusschen, bleeven de Belgen, wier hoofdkarakter vasthoudendheyd is aen de oude instellingen en gebruyken, meer de schryfwyze der voorvaderen bewaaren.

of het geen in onzen besten tyd aengenomen was, vast te houden. Met genoegen zie ik ook in de nu uytgegeeven werken van het Koninglyk Genootschap te Antwerpen, dat de leden daer van zich ook in hunne vryheyd, van de spelling naer hunne uyt spraek te regelen, handhaeven. Noch SIEGENBEEK noch WEILAND hebben ooyt hollandsch, veel min 't algemeen nederlandsch, dat zyne verscheydenheyd van dialekten heeft; verstaen, maer hunne hersens met duytsche en valsche taelbegrypen vervuld, die zy onze natie voor nederduytsch uytkraemen, zonder ook deze zelfs regt te verstaen. En wat zyn al die geene, die men zich als taelgeleerde heeft laeten voordoen, en leerstoelen daer in doen vervullen, om de zamenzweiring tegen waerheyd en gezond verstand volkomen te maeken! Ik ken hen genoegzaam in al hunne onbekwaemheyd en styfhoofdige willekeurigheid. » (501)

Zoo spreekt BILDERDIJK van SIEGENBEEK en WEILAND, terwyl deze twee gedwongen zyn in BILDERDIJK onge-meene kundigheden in het vak der taele te erkennen. Den eersten zegt, onder andere, in het Voorberigt van zyn Woordenboek, dat *den heer BILDERDIJK een man is, die, gelyk hy als dichter naeuwelyks zyns gelyken heeft, zoo ook als taelkenner en geleerden in den eersten rang verdient gesteld te worden.*

Den Nouvelliste, Journal de la Province de Limbourg, Hasselt, 21 Juin, 1835, spreekende over onze taelleeraeren, die SIEGENBEEK en WEILAND al te slaefachtig naegevolgd hebben, roept te regt, met eene billyke verontweirdiging, ytt :

« De bonne foi, en sommes-nous réduits là ? Est-ce là le type de notre essence ? Pourquoi n'aurions nous pas un ouvrage *à nous*, sans forme même d'emprunt, un recueil de règles spécialement déduites de notre dialecte d'après les principes généraux de la parole, un code enfin de *nos* habitudes, de *nos* conventions, de *nos* tournures ? »

(501) Deze bekendmaeking is met verlof van den heer BILDERDIJK geschied.

479. Gelyk de Spraakkunst, waer van wy hier handelen, geschikt is ten gebruyke, niet van eenige weynige personen, maer van alle de provincien van ons ryk, waer de vlaemsche tael gesproken word; zoo moeten haere regels zoodaenig zyn, dat der zelve betrachtung, voor alle eenigzins geoeffende, niet alleen volkomen doenelyk, maer ook het nut daer van voor hun klaerblykelyk zy (502).

Hierom zal het noodzaekelyk zyn, dat die Spraakkunst altyd steune op de algemeen aengenomene wetten; op eene redeneerende wyze, van het bekende tot het onbekende overgae; en alzoo doe zien, dat alle haere stellingen op de eerste en oorspronkelyke taelfronden gevestigd zyn. Wyders, mag men nooyt uyt het oog verliezen, dat eene Spraakkunst, beschikt om aen onze jongelingen de gronden hunner moedertaal te leeren, dat die Spraakkunst hoofdzaekelyk, op eene zoo veel moogelyk redeneerende wyze, aen de leerlingen een klaer begryp van de taal moet verschaffen, en hun denkvermoogen gestadiglyk moet ontwikkelen; anders zou men het doelwit missen, 'twelk, by alle onderwijs, noodwendiglyk moet plaets hebben.

480. Schoon sommige zeggen dat veele wegen tot eene kunst of weetenschap kunnen leyden; kan er echter, ons bedunkens, geen beteren zyn, dan den geen die, op eene redeneerende wyze, leyd van het bekende tot het onbekende.

« De waere en de eenige wyze van onderrigten, zegt CONDILLAC, is den opkweekeling te leyden van het bekende tot het onbekende. Men moet al de leerstellingen vergeeten, en schynen de zelve zoo weynig als zynen opkweekeling te kennen; om met hem de zelfde ontdekkingen te doen. Deze wyze verdryft den tegenzin, welken een kind zekerlyk moet hebben, omdat het verlaet den gemakkelyken weg dien het gedaen heeft. In opmerking op opmerking te maeken, om zyne

(502) SIGENBEEK, in syne Verhandeling over de Nederduitsche Spelling, bl. 85.

moedertael te leeren , moet het kind ongetwyfeld veel afkeer hebben ; zoo gy hem dwingt zyn geheugen te overlaeden met woorden die het niet verstaet , en vooral , wanneer gy hem straft omdat het niet onthouden heeft 't geen het niet gevat heeft. »

« Zoo de reden , zegt L. TEN KATE (503) , haere hulp niet geboden had , om de schikking der spraek te voegen naer het natuerlyk onderscheyd en de bekwaeme leyding der denkkeelden ; alle wetten of vaststellingen , daer omtrent , waren ligtelyk onbruykbaer geweest of geworden. »

Veele schryvers houden te regt staende , dat er niets geschikter is , om kinderen te doen redeneeren , dan het leeren der taelgronden (504).

De aanleering eener taele heeft dus eenen grooten invloed op den geest der jonge lieden ; en gewent hun te redeneeren op eene goede of slechte wyze , naer maete der onderrigting die hun gegeven word.

Slechts weynige schryvers hebben , met wysgeirige naeuwkeurigheid , over de grondregels der algemeene spraekkunst gehandeld ; en , 't welk nog meer te beklagen is , nog weyniger zyn bedacht geweest , om die grondregels op onze moedertael toe te passen. Dit onderwerp , hoe droog en ingewikkeld het zelve aen sommige ook toeschyne , is van het grootste gewigt , en met de wysgeirige kennis van 's menschen ziel ten naeuwsten verbonden. De spraek is den middel , waer door de begrypen onzer ziel worden overgebracht of verklaerd ; en dus kan het niet missen , of een onderzoek naer het zamenstel en de voorderingen der zelve moet ons menige oplossing verschaffen van zaeken , welke , tot den aerd en den voordgang onzer denkkeelden zelve , en de werkingen van onze geestvermoogens behooren : zaeken waer uyt voor den mensch vry wat valt te leeren.

(503) Aenleiding tot de Kennisse enz. , I Deel , bl. 10.

(504) *De Lancaster- scholen in Engeland vergeleken met de Stads Armen- scholen te Amsterdam* , blads. 21.

QUINCTILIANUS, eenen by uytstek oordeelkundigen schryver, laet zich aengaende dit onderwerp dus hooren : « Niemand, zegt hy, verachte de grondbeginsels der spraakkunst, als zaeken van luttel gewigt : niet, alsof het eene zoo groote zaak ware, het onderscheyd tuschen klinkletters en medeklinkers te ontdekken, en deze wederom in halve klinkers en stomme te verdeelen; maer omdat hy, die de moeyte doet van dieper in het heyligdom der spraek in te dringen, daer een aental fyne stoffen zal aentreffen, geschikt om niet slechts het jeugdig verstand op te scherpen, maer ook om het schrander breyn van den grootsten geleerden te oefenen. » (505)

481. Het is onmoogelyk, in het leeren der kunsten, af te wyken van de onveranderlyke waarheyd, zonder in zeer grove en hinderlyke misslagen te vervallen. Het is door deze schaedelyke afwyking van de natuer, dat men zoo veel verschillende spraakkunsten vind, die tegenstrydig zyn aen elkander, en het natuerlyk oordeel verdooven, in plaets van aen de leerlingen de zuivere tael der reden, der natuer, te spreken, om hen te leeren redeneeren. Aen de opkweekelingen, in het leeren der taele, eene verdeeling voorschryvende, waer van zy in het verstand geen genoegzaame redenen kunnen vinden, en verdeelingen of bepaelingen geevende die tegenstrydig zyn aen de reden, leert men hun niet redeneeren: want de natuerlyke waarheyd leert, dat al het geen aen de reden tegenstrydig is, noodzaakelyk moet valsch weezen (506); en dat men

(505) Ziet Lessen over de Redekunst en Franse Letteren. Door HUGO BLAIR : uit het Engelsch vertaald door HERN. BOSSCHA. Tweede, vermeerderde en verbeterde druk. Te Utrecht, by P. T. VAN PADDENBURG EN ZOON. MDCCCLV. Eerste Deel, bl. 175 en 211.

(506) Men bemerke hier wel, dat wy zeggen : *Al het geen aen de reden* TEGENSTRYDIG is, en niet *al het geen aen de reden* ONVERSTAENBAER is. Het Opperwezen, meester zynde van alles, is ook meester van onze reden : vervolgens, kan God den mensch verpligten eenige dingen te gelooven, die wel aen de reden niet tegenstrydig zyn, omdat hy in dit geval zich zelven zou tegenspreken, het welk onmoogelyk is; maer die, door ons menschelyk verstand, niet kunnen begrepen worden, dewyl dit bepaeld is. Zoo dwaelen al de geene die denken, dat het oppermagtig wezen hun niet kan verbiuden dingen te gelooven, welke van hun niet kunnen gevat worden.

al de voorstellingen , die met de gezonde reden niet kunnen bestaan , moet verwerpen , indien men redelyk wilt handelen.

De grootste taelkundige onzer eeuwen keuren , op het uytdrukkelykste , de oude leerwyze af. GIRARD , die eene groote kennis van den aerd der taele had , verwierphet jok der oudeleerwys. BEAUZÉE , aenmerkende hoe verre de boeken over de eerste beginselen der taele afgeweken zyn van de waere gronden , zegt , dat het bynae onmoogelyk is , dat de natuerlyke begaefdheden van in haeren aengroey niet verdoofd worden. ROLLIN , WAILLY , DOMERGUE , SICARD , en veele andere , hebben insgelyks de oude leerwyze afgekeurd.

« Moet men zich verwonderen , zegt CONDILLAC , dat men niet kan redeneeren , als de tael der weetenschappen maer eene brabbeltael is , zamengesteld van te veel woorden , waer van de eene gemeene woorden zyn die geen bepaelden zin uytdrukken , en de andere vreemde of barbaersche die men kwaelyk verstaet ? Alle de weetenschappen zouden tot de naeuwkeurigheyd gebragt zyn , indien wy de tael van iedere wisten te spreken. Het kind geleydende van het bekende tot het onbekende , gaet men den weg in dien de natuer met de kinderen gebruykt ; men verwekt zyne nieuwsgierigheyd , omdat het , door de kennissen die het bekomt , oordeelt over de gemakkelykheyd van er andere te bekomen , en omdat zyne eygenliefde hem nog begeirig maakt naer andere. Op deze wyze word het kind onderrigt , zonder van zynen kant eenige pooging te doen ; gemerkt die wyze , in plaets van grondregels voor te stellen , de wetenschap doet bestaan in waerneemingen , ondervindingen , en ontdekkingen. Eyndelyk , die wyze moetende aenhoudende zyn , word zy aen het kind zoo gemeen , dat het , indien den tyd zyner opvoedingte kort is , zonder hulp en door zich zelve , kan bekomen de weetenschappen die men hem niet geleerd heeft. »

482. Uyt het geen wy , in deze Verhandeling en elders , aengeteekend hebben , heeft men duydelyk kunnen zien , dat de spraekregels der nederduytsche taelleraeren niet genoegzaam op eene geestontvouwende wyze

voorgedraegen zyn; en, by gevolg, zondigen tegen het voornaeme doelwit, 't welk als grondsteen van het onderwijs liggen moet, en by de Hollanders byzonderlyk beoogd word (507). Trouwens, de Bataaven weten ook, dat er een groot verband is tusschen de redeneerkunde en de tael (508): dat een gevolg van beredeneerde aanmerkingen, in één geval, aen de jongheyd een uytmuntende voorbeeld verschaft, voor alle de gevallen haers levens: dat het beredeneerde onderwijs aen de leerlingen een regtmaetig oordeel verzorgt, 't welk niet alleen geluk bybrengt aen de geene die het bezitten, maer ook aen alle die met dergelyke personen eenige betrekkingen hebben. Daerentegen, moet eene leerwyze, welke niet strekt tot opscherping der verstandelyke vermoogens, de leerlingen gewennen zich met woorden te vergenoegen; en moet dus eenen allerslechtsten invloed op hunne toekomstige handelingen hebben. En dat geestontwikkelende onderwijs, 't welk strekt ter verbetering van het verstand en de zeden der leerlingen, en 't welk by alle Nederlanders als eene zaak van de grootste aangelegenheyd beschouwd word, is nogtans by onze taelleeraeren in geen genoegzaame aendacht genomen geweest. Den mensch is geboren om wel te redeneeren; alle de poogingen, welke men tot de opvoeding der kinderen aanwend, moeten de verbetering der zielsvermoogens voor doelwit hebben; en men zal hun nooyt redelyk maeken, indien men methun niet redeneert. Het grootste heyl dat men aen de jongheyd, en by gevolg aen geheel de maetschappy, kan toebrengen, is, in het leeren der menschelyke kennissen, eenen leerweg te volgen, wel-

(507) In het *Recueil des Lois et Actes Généraux du Gouvernement* (hollands), *Troisième Série*, Tome Huitième, Supplément, page 73, vind men het volgende:

« Toute instruction, qui se donnera dans les écoles, devra être dirigée de manière, qu'en procurant aux élèves des connaissances utiles, elle contribue à développer leurs facultés intellectuelles, à fortifier en eux le respect pour la religion, et à les former à toutes les vertus sociales. »

(508) Ziet *Handleiding tot den Nederlandschen Stijl*, door J. C. BEUKER, bl. 77.

ken, niet op eene willekeurige, maer op eene redeneerende wyze voordgaende, het verstand der kinderen meer en meer ontvouwe, en hun gewenne in alle hunne werken volgens de regte reden te handelen; het geen niet alleen moet invloed hebben op de kunsten en wetenschappen, die het voorwerp hunner verontlediging zyn, maer zelfs eenen grooten spoorslag kan weezen, om te komen tot het bestandig geluk, waer voor den mensch geschapen is (509).

483. Indien nu eene goede leerwyze zoo voordeeligen invloed heeft op de kunsten, wetenschappen, en zeden; moet eene slechte leerwys het tegenstrydig te weeg brengen. Het is dus niet te verwonderen, dat eene Spraakkunst, niets inhoudende dan willekeurige wetten, de jongelingen niet alleen gewent nooyt reden te geeven van het geen zy in deze eerste jaeren doen; maer ook, het geen meer is, dat zy hun deze slechte wyze, van alles door gezag of eenige niets beduydende woorden te beslissen, zoodaenig inboezemt, dat die wyze hun, niet zelden, tot regel dient voor het overig van hun leven.

484. Uyt het geen tot nu toe bygebragt is blykt zonneklaer, dat het niet genoeg is dat deze of geene Spraakkunst, zonder naeuwkeurig onderzoek en overleg, aen het belgisch volk opgedrongen worde: maer dat zy, om onze eeuw en ons vaderland weirdig te zyn, noodwendiglyk moet ingerigt weezen naer de zeden en gebruyken der vlaemsche natie; en, om als leyddraad

(509) Eene van de schaedelykste stellingen is, dat men niet mag redeneeren met de kinderen; zy is de oorsaek dat men, in plaets van het denkvermoogen der kinderen te versterken, het zelve verslapt, en dat er zoo veele jongelingen geleyd worden door eenen hoop vooroordeelen, van welke zy zelden of nimmer bevryd worden. Allen menschenkenner weet dat een kind alreeds van zyne teedere jaeren voor redeneering vatbaer is, en dat men hem van toen af kunsten en wetenschappen kan beginnen te leeren; als zy maer op eene behoorlyke wyze voorgedraegen worden: als men, door de verwisseling van saeken, in hem steeds eene nieuwe genegenheyd verwekt; zyne aendacht en zynen yver niet vermindert, door zich te lang met de zelfde stoffe op te houden; en als men zich, in allen deele, schikt naer zyne kinderlyke jaeren. Dusdaenig onderwijs moet aen een kind niet alleen nuttig, maer zelfs zeer genoegelyk zyn: want geschiedkundige verhaelen zyn hem aengenaem, en doen hem de zaeken die het hoort vergelyken met de geene die het ziet; de zedeleer doet hem wederkeeringen maeken op zich zelve; en de wonderheden van de wereld boezemen hem voor den Schepper eenen diepen eerbied in. Hoe gelukkig ware Belgenland, indien het onderwijs aldaer overal op eene dusdaenige wyze ingerigt ware!

voor onze jongheyd aenneemelyk te zyn, noodzaekelyk de taelregels op zoodaenige wyze moet voordraegen, dat de jongelingen, by het aanleeren der taele, hunnen geest meer en meer ontvouwen (510), in de vaderlyke zeden meer en meer gestyfd worden, en alzoo tot waere hoogachters en verdedigers van onze verkregene onafhangelykheyd gevormd worden.

485. Dat men aen niet eene van onze Taelkunsten de noodige vereyschten toekent, om als algemeene spraakkunst te kunnen aengenomen worden, blykt genoegzaam uyt het gevoelen van alle de geletterde onzer natie, en uyt de loffelyke aanmoediging van het staatsbestuer, 't welk, op de aanvraag der vlaemsche academie, aenleyding gegeeven heeft tot het leggen van den eersten grondsteen eener algemeene spraakkunst. Wy zeggen *den eersten grondsteen*; want de voorgestelde vraag behelst alleenelyk de spelling en de woordverbuiging, en niet de spraakkunst in haere geheele uytgestrektheyd. Maer, gemerkt de spraakkunst of de schryfwyze zich bepaelt tot twee hoofdzaaken; te weten, tot het wel stellen van elk woord op zich zelve of de spelling en verbuiging der woorden, en tot de zamenvoeging der woorden, of de woordenschikking: zoo zal men, nae de vaststelling van het eerste deel, alligt kunnen overgaen tot de bepaeling of omschryving van het tweede deel der spraakkunst. Men heeft zeer wysselyk gehandeld met de tael niet in geheel haere uytgestrektheyd, in eens, ter beantwoording voor te stellen; welk vraagstuk, om zyne groote uytgebreydheyd, waerschynelyk, op geen voldoende wyze, zoude beantwoord zyn geworden.

(510) *BILDERDIJK*, Nederlandsche Spraakl., bl. 351, zegt:

„Jammerlyk is het, en den hemel te klaegen, dat een misdaedig verwennen van 't nog niet gevormde denkvermoogen der te jonge kinderen aen andere (en dat wel, zaemgeknoeide en onverstandig verhaspelde) taelen ons echt taelleggen in duyzend opzigten zoo heeft doen verwaerloozen, dat er nacuvelyks meer aen gedacht word, en het nederlandsch uyt hert, verstand, en gevoel als ware 't van dag tot dag meer verdwynt. En hoe kan het anders in eenen tyd als dien wy, ten gevolge van het godtergende verbreeken van orde, en in heerschend blyvende omkeeringszucht, gedoemd zyn te moeten beleeven. „

486. Het is ligt te zien, dat het geen wy hier in dit Hoofdstuk, over de vereyschten eener Spraekkunst in het algemeen, opgeteekend hebben, aen elk deel in het byzonder toepasselyk is; en dat, by gevolg, eene algemeene Spelkunst eenen noodwendigen middel is, om tot eenpaerigheyd in ons schryfgebruik te leyden. Ook is het middagklaer dat, wanneer de Maetschappy haere prysvraag uytgeschreven en het staetsbestuer die vraag ter beantwoording voorgesteld heeft, dat zy de opstelling van eene goede Verhandeling over de spelling als eenen noodwendigen middel aangemerkt hebben, om de eenpaerige schryfwyze by de Vlaemingen te bewerken: even gelyk het blykbaer is dat, om aen den inhoud van de prysvraag te voldoen, zekere voorwaerden vereyscht worden die allen mededinger noodwendiglyk moet in acht neemen.

487. Om aen de prysvraag te voldoen, word, uyt den aerd der zaake (n° 16) en den inhoud van het koninglyk besluit, vereyscht, dat de Verhandeling, welke naer den prys dingt, ingerigt zy volgens de oorspronkelyke gronden der taele, die zyn :

Eersten grond, het algemeen spraekgebruik, of, anders gezeyd, de algemeene uytspreek, die zegt: Schryft, zoo als de meest beschaefde en ge oefende in de vlaemsche taele spreken; of, in andere woorden, rigt u, in het schryven, naer de zuyverste en meest beschaefde uytspreek (n° 19—27, 115—121).

Tweeden grond, het gezag der schryvers, of, anders gezeyd, het algemeen schryfgebruik, welken grond duydelijk zegt: Rigt u, by de spelling, naer het algemeen erkend en aengenomen schryfgebruik; of, anders gezeyd, naer de erkende en aengenomene wyze van de denkbeelden, door zigtbare teekens of letters, voor te stellen (n° 45—60, 109—115).

Derden grond, de woorddoorspronkelykheyd, die zegt: Volgt, in het schryven, de naeste en zekere afleyding (n° 28—35, 115—121).

Vierden grond, de regelmaet, die ons gebied, in alle gevallen, de naeste overeenkomst te volgen (n° 36—44, 115—121).

488. Om te voldoen aen de voorwaerden, welke by het koninglyk besluit tot de beantwoording van het bedoelde vraagstuk vereyscht worden, hebben wy, in het Eerste Deel onzer Verhandeling, de vier gronden, die in alle taalen ten grondslage eener goede en geregelde spelling liggen, omstandiglyk ontvouwd; en, in het Tweede Deel, die vier gronden op de geschilpunten in de spelling onzer moedertaale zorgvuldiglyk toegepast: in de volkomene overtuiging, dat zulks den eenigen waeren middel is om tot eene gegronde beslissing dier geschilpunten te geraaken (511). Wy vermeenen, in ons Tweede Deel, geen geschilpunt beoordeeld te hebben, zonder ons gevoelen op de algemeen aengenomene en erkende grondregels gevestigd te hebben. Ik heb het goed genomen waer ik

(511) Den heer SINGENBERG, handelende over het verschil in de spelling, zegt, bl. 6 en 7:

Maer is er dan geen middel uyt te denken, om dit verschil te veroffenen, en langs welken weg zou dit oogmerk best en zekerst bereykt kunnen worden? Zie daer de vraag, welke wy hier kortelyk moeten beantwoorden. Dat men aen de uytvinding van zulk eenen middel geenzins behoeft te wanhooopen, word, myns bedunkens, door veele redenen bevestigd. Immers word er geen verstandig hoogachter onzer moederspraake gevonden, die niet hertelyk wensche, dat de spelling van de zelve eyndelyk tot eenpaerigheyd gebragt worde; die niet gereed zy, ter bereyking van dit doeleynde, iets van zyne byzondere gevoelens op te offeren. Deze bereydeveindigheyd zal dan, gelyk men redelyker wyze vooronderstellen mag, te grooter zyn, wanneer de onderscheydene geschilpunten, niet door eenige willekeurige en oppermagtige uytpraak, maer uyt tael- en redkundige beginselen en gronden beslist worden. Deze beslissing mooge aen sommige eene zaak toeschynen, meer wenschelyk dan met reden te verwachten, daer hun in de meeste gevallen geene beslissing, dan door eene gezag hebbende uytpraak, moogelyk dunkt; zy, aen wie de gesteldheyd der zaeken meer van naeby bekend is, sullen, geloof ik, hier omtrent andere gedachten voeden. Hoe seer toch in veele gevallen, aen beyde zyden, aenneemelyke redenen zyn by te brengen; geloof ik echter, dat in de meeste een zigbaer overwigt naer de eene of andere zyde zal bespeurd worden, wanneer het verschil van gevoelen aen de beginselen eener gezonde taelkunde getoetst word. En, waer andere gronden te kort schieten, zal het gezag van eenen algemeen gelezenen en hoog geschatten schryver kunnen ingeroepen, en, naer ik vertrouw, niet ongeirne geëerbiedigd worden. — Blykt uyt het gezegde, dat er geene reden is, om aen de uytvinding van eenigen middel, ter bereyking der gewenschte eenpaerigheyd, te wanhooopen, men kan daer uyt ook eenigzins afneemen, welken middel tot dat eynde, ons oordeels, gepastelyk zou worden aangewend. Wy meenen naemelyk, dat daer toe de beginselen eener goede spelkunst zorgvuldig opgespoord, omstandiglyk ontvouwd, en op de geschilpunten in de spelling onzer moedertaale behooren toegepast te worden, ten eynde, langs desen weg, tot eene gegronde beslissing dier geschilpunten te geraeken. »

het vond, zonder inzien van personen ; gelyk ook getracht heb de misslagen aen te toonen, zonder aenmerking van byzondere belangen, en zelfs van myne voorgaende schryfwyze : omdat ik den opsteller dezer Verhandeling en den uytgeever van myne voorgaende schriften, zonder partydigheid, niet als den zelfden persoon konde aenzien. In alles heb ik de waarheyd gezocht ; heb ik gemist, zulks is in goede trouwe geschied.

489. Daer het besluyt eene beoordeeling vraegt, welke gevestigd zy, niet op eygendunkelykheid of willekeurigheid, maer op beredeneerde grondslagen ; zoo hebben wy, in zoo verre als het onderwerp zulks gedoogde, getracht geheel onze Verhandeling op te stellen op eene redeneerende wyze, gaende van het bekende tot het onbekende.

Men zy dan niet verwonderd als wy zeggen, dat onze Verhandeling over de spelkunst eene aeneenschakeling is van denkbeelden, voorstellingen, en bewyzen, die, even als de schakels van eene keten, zoodaenig met elkander verbonden zyn en een geheel uytmaeken, dat het overslaen of kwaelyk opvatten van eene voorstelling of bewys aenleydelyk kan zyn, om eene volgende redeneering niet wel te verstaen, en zelfs als ongegrond te verklaren. Wy moeten onze lezers voornaemelyk waerschouwen, dat zy al het geen betrekkelijk is tot de tegenstrydigheden der spelgronden, met byzondere aandachtigheyd zouden overweegen : omdat daer van afhangen die groote en schoone gevolgen, waer door zoo veele twistingen in de spelling, op eene krachtdaedige en ontegenspreekelyke wyze, kunnen of moeten beslist worden. Indien eenen lezer zich de moeyte niet wilt geeven van ons Eerste Deel grondig te bestudeeren, maer slechts de geschilpunten van het Tweede Deel overloopt, om te zien of onze beslissing met zyne byzondere taelbegrypen overeenstemt, dan zal hy zeer dikwyls afkeuren het geen hy anders met volkomene overtuiging zoud aengenomen hebben. Die eenen stel- of grondregel aenneemt, moet ook de gevolgtrekkingen daer van als echt erkennen. Anders

te werk gaen, is klaerblykelyk tegen het gezond verstand aenstooten.

Daer wy vermeenen, met het voorgedraegen, genoegzaam bewezen te hebben, welke hoedaenigheden eene Spraakkunst en eene Verhandeling over de spelling moeten hebben, om als middel ter bevoordering eener eenpaerige schryfwyze te kunnen dienen; zoo gaen wy over tot de beschouwing van het geen wy aenzien, als den tweeden middel om tot de eenheyd van het schryfgebruyk te geraeken.

490. Wanneer Z. M. den Koning, by besluyt van den 6^{den} september 1836, op voordragt der brusselsche academie, eenen eerprys uytloofde, en den Minister van binnenlandsche zaeken belastte met de benaeming eener commissie tot het beoordeelen der ingekomene Verhandelingen: dan beschouwden het staetsbestier en de brusselsche academie, wel zeker, de aen te stellen commissie als eenen middel om tot eenpaerigheyd te leyden; even als de beantwoording van het vraagstuk moest strekken om meer eenheyd in de schryfwyze te brengen. En een iegelyk zal, zoo wy meenen, de aenstelling eener vergadering, gekozen uyt de meest beschafde en geoefende in de taelkunde, moeten aanmerken, als noodzaekelyk om de verscheydene gevoelens over de spelregels te toetsen, te beoordeelen, de meest gegronde redenen aen te neemen, en aldus de eenpaerigheyd te bevoorderen. Maer, om dit zoo vuerig verlangde doelwit te bereyken, heeft de commissie baerblykelyk eenige pligten te volbrengen.

Ten eersten, moeten de leden der commissie zich gestadiglyk herinneren, dat zy aengesteld zyn als regters: dat de regters niet moogen vonnissen, volgens hunne eygene bedenkingen; maer moeten oordeelen, volgens de tegenwoordig erkende en aengenomene wetten van het ryk: en dat, gevolgelyk, de commissie, belast met de beoordeeling der Verhandelingen, moet beslissen, volgens de thans erkende en aengenomene grondwetten der taele; dit is, volgens den wetboek dien onze natie voor den haeren erkend en aengenomen heeft.

Voorders , mag die commissie nooyt uyt het gezigt verliezen de voorwaerden die vervat zyn in het vraegstuk , 'twelk door de instellers der Maetschappy uytgeschreven , en by besluyt van Zyne Majesteyt ter beantwoording voorgesteld is.

Nu , *men vraegt eene beoordeelende Verhandeling over de geschilpunten , volgens de oorspronkelyke gronden der taele* (n° 71—76). Het vraegstuk zegt dan duydelyk , dat de geschilpunten moeten beoordeeld worden , volgens de algemeen erkende en aengenomene gronden der spelling. En , inderdaed , de beoordeeling volgens de eerste of algemeene spelgronden moet aen alle voorkomen , als den middel best geschikt om tot de gewenschte eenpaerigheyd te geleyden. « Wy meenen , zegt SIEGENBEEK , bl. 7 , dat daer toe de beginselen eener goede spelkunst zorgvuldig opgespoord , omstandiglyk ontvouwd , en op de geschilpunten in de spelling onzer moedertaele behooren toegepast te worden , ten eynde , langs dezen weg , tot eene gegronde beslissing dier geschilpunten te geraeken. »

Deze algemeene spelgronden kunnen natuerlyk niet opgemaakt worden uyt het gevoelen van eénen of meer byzondere personen ; maer moeten , uyt hunnen aerd , gevestigd zyn op de algemeene goedkeuring der vlaemsche natie zelve. « Den taelleeraer , zegt WEILAND , bl. 7 , dringt aen de natie geene voorschriften op ; maer verzamelt slechts de wetten door haer zelve van tyd tot tyd gemaakt en in de oorkonden bewaerd. »

In het Eerste Deel onzer Verhandeling , kan men zien dat de natie noch min , noch meer , dan vier oorspronkelyke spelgronden erkend en aengenomen heeft , naemelyk :

Schryft , zoo als de meest beschaefde en geoefende in de vlaemsche taele spreken ; of , in andere woorden , rigt u , in het schryven , naer de zuyverste en meest beschaefde uytspraak.

Volgt , in het schryven , de naeste en zekere afleyding.

Ten aanzien der regelmaet , zult gy , in alle gevallen , de naeste overeenkomst volgen.

Rigt u , by de spelling , naer het algemeen erkend

en aengenomen schryfgebruik; of, anders gezeyd, naer de erkende en aengenomene wyze van de denkbeelden, door zichtbaere teekens of letters, voor te stellen.

491. Indien het nu volkomen zeker is, dat den opsteller eener Verhandeling de geschilpunten niet mag beslissen naer zyn eygen gevoelen of goeddunken, maer de geschilpunten moet beoordeelen volgens die taelwetten, welke door de natie algemeen erkend en aengenomen zyn: zoo is het, aen den anderen kant, even blykbaer dat de regters, belast met de beoordeeling der onderscheydene Verhandelingen, niet moogen beslissen door eenige willekeurige of oppermagtige uyt-spraak; maer dat zy, om een regtmaetig vonnis te stryken, noodzaekelyk moeten oordeelen volgens de wetten die hun door de natie voorgeschreven zyn; dit is te zeggen, dat de regters moeten onderzoeken welke van de Verhandelingen best de geschilpunten, volgens de vier algemeene taelwetten, beslist hebbe; en hier uyt alleen hunne beoordeeling moeten opmaeken.

492. Uyt het voorgaende volgt middagklaer, dat elk lid der commissie verplicht is iedere ingekomene Verhandeling neirstiglyk te bestudeeren, en onpartydiglyk te onderzoeken by hoe verre zy de geschilpunten duydelyk beoordeelt of beslist, volgens de grondregels en gebruyken onzer natie zelve. En hier uyt volgt, dat eenen beoordeelaer, die eene Verhandeling zoude voortrekken, omdat haere spelling de gemakkelykste is, meer met de oude schryvers overeenstemt, of meer hollandsch is, dat dien regter een onregtveirdig vonnis zou vellen; vermits hy alsdan niet zoud oordeelen volgens den wetboek zyner natie, die den eenigen grond van zyne beoordeeling kan en moet weezen.

493. Het is ligt te zien dat de leden der commissie, om in staet te zyn van een regtmaetig oordeel te vellen en het gewenschte doelwit te bereyken, verscheydene hoedaenigheden moeten bezitten: naemelyk,

vereyschte taelkennissen , juyste logica , liefde voor de waarheyd , haet voor vleyery , onpartydigheyd , goeden wille ; in een woord , zy moeten goed van hert en geest zyn. Maer de geschiedenis en de kennis van de menschelyke zwakheyd leeren ons , hoe moeyelyk de uytoefening dier hoedaenigheden is , by de leden eener letterkundige maetschappy , wanneer zy moeten oordeelen in zaaken , waer hunne eygenliefde en andere belangen eene magtige rolle willen spelen. Hoe moeyelyk is het niet om , zonder eenige vooringenomenheyd , regtmaetig te oordeelen tusschen eenen schryver die , aen de leden der commissie trachtende te behaegen , zyn schrift geheel naer hunnen geest ingerigt heeft , en tusschen eenen mededinger die , niet kunnende verzaeken aen den roep van zyne gewisse , zich verplicht achtte te zyn aen die commissie harde woorden toe te stieren ! Maer die bezielt zyn met eenen waarheydzoekenden geest , in bedaerdheyd de tegenspraak hooren , en niets veroordeelen , zonder gegronde beweegredenen , zullen , voorbygaende het geen zy als persoonelykheden aanzien , de innerlyke weirde eener om prys dingende Verhandeling schatten , volgens de wetten die hunne beoordeeling alleenelyk kunnen en moeten verregtveirdigen.

Non te dicentis moveat reverentia , sed quid dixerit , attendas , quâ ratione probat.

494. Indien de commissie zich niet kwyt van haere pligten , dan kan zy natuerlyk niet beschouwd worden , als eenen middel om tot eenpaerigheyd in het schryfgebruyk te leyden. En , in dit geval , zal haere beoordeeling slechts dienen om meer en meer klem te geeven aen het geen verscheydene schryvers ten dien aanzien opgemerkt hebben. Wy zullen hier alleenelyk aenhaelen het geen men vind in de *Émancipation* van 23 oogst , 1837 :

« Si nous avons jamais douté du succès que semblait nous promettre un si beau projet (zegt den schryver) , ç'a bien été au moment où nous avons

connu les noms des membres qui composent le jury d'examen pour juger les pièces admises au concours , et par là même , de fixer une bonne fois , l'orthographe à suivre désormais dans nos provinces. Et on ne saurait se le dissimuler : à la vue des hommes qui composent ce jury , on ne peut s'empêcher de se demander , quelle marche le gouvernement a pu suivre dans leur nomination. A tout examiner de près , le gouvernement paraît avoir consulté des intérêts personnels , plutôt que les intérêts généraux ; et il est hors de doute que l'influence d'un littérateur d'assez grande autorité en cette matière , y a été pour beaucoup : oui , c'est peut-être elle qui a composé tout le jury. En effet qu'y voyons-nous ? presque tous les membres sont partisans d'un seul système , tandis que les autres n'y sont pas représentés. Que conclure de là ? oserons-nous le dire , que le gouvernement n'a pas agi de bonne foi en choisissant de préférence les partisans d'un système quel qu'il soit ? ou qu'il s'est laissé tromper par trop de confiance , en agissant plus d'après les vues particulières d'un littérateur partial , à qui , à ce qu'il paraît , il importe beaucoup de faire triompher ses propres opinions sur celles des autres , que par amour pour le bien public , dans l'espoir de contenter tous les amis de la langue flamande ? or , il est évident que ce n'est pas le moyen de terminer le différend entre cette multitude d'opinions divergentes ou de traiter d'un accommodement entr'elles : ce n'est pas plus par la tromperie que par la violence qu'on obtiendrait de quelqu'un le sacrifice de ses idées personnelles , mais bien par la persuasion et la bonne foi. Qu'on le sache donc bien : il y a plus d'un système suivi en matière d'orthographe , et tous ont pour eux des noms respectables , et des partisans nombreux qui ne se livreront pas pieds et mains liés à ceux de leurs adversaires qui ont eu l'avantage pour eux d'être soutenus par le gouvernement. S'il faut à chacun la faculté de défendre ses droits , c'est bien surtout dans une question encore en litige et de si haute importance que celle-ci ; et c'est le seul moyen de la ter-

miner avec avantage ; car on peut le dire avec conviction de cause, à quoi aboutiront les travaux d'un semblable jury, sinon à opérer un schisme plus complet entre toutes ces opinions grammaticales qui ne sont déjà que trop divisées, sinon à devenir pour parler de la sorte, la cause d'une révolution littéraire? On ne froisse pas impunément quelqu'un dans ses affections, et la culture d'un art ou d'une science en sont des plus chères pour le savant. Ainsi, bien loin de voir ralliés sous peu autour d'un même étendard tous les défenseurs de notre langue, on les verra plutôt divisés en tous sens, et notre littérature sera encore condamnée à rester dans l'oubli. »

Immers men is zoo algemeen ingenomen tegen het personeel der commissie (die door veele aangemerkt word als slechts voorstellende de gevoelens van eenen en den zelfden persoon, en dus niet als eene eygenlyke commissie aanzien word) dat men in verscheyde provincien gemeend heeft maetregelen te moeten gebruyken, om den slechten invloed daer van te voorkomen; en dat die ongunstige gevoelens, nopens de commissie, alleenelyk zullen ophouden, wanneer de commissie, door een regtmaetig vonnis, haere onpartydigheyd duydelyk zal hebben doen blyken.

495. Uyt het voorgedraegen merkt men alligt wat groote verantwoordelykheyd er op de commissie drukt, ten aanzien der uytspraek die zy over de ingekomene Verhandelingen moet geeven. Om zich te verantwoorden, kan de commissie, naer ons bedunken, niets beters doen, dan de Verhandeling, welke, om haere innerlyke uytmuntendheyd boven de andere ingezondene schriften, bekroond word, zoo haest moogelyk, en dat zonder eenige merkelyke verandering, te doen drukken en verspreyden; daer by voegende eene analyse van alle de andere ingezondene Verhandelingen, als ook de redenen, waerom de commissie de bekroonde Verhandeling overeenkomstiger geoordeeld heeft met de vier nationaele taelgronden, die, volgens de prysvraeg, alleen tot rigtsnoer van den schryver en de commissie

moogen en moeten verstrekken. Op die wyze zal de commissie toonen, dat zy het licht niet vreest; en elk lid van de brusselsche academie en van de provinciale Afdeelingen, als ook elk ander taelbeoefenaar zal in staet gesteld worden, om zyne bemerkingsen daer op gereed te maeken, voor den tyd dat de academie zich gaet bezig houden met het verveirdigen van eene algemeene Spelkunst, aen welke alle eygendunkelykheid zou behooren vreemd te zyn, om te kunnen gevolgd worden, in alle de provincien van het ryk waer het vlaemsch gesproken word. Want, by naedere onderzigtigingen, komen wy verzekerd te worden, dat de commissie van meening niet is de bekroonde Verhandeling als wetboek voor te schryven, maer, nae de beoordeeling, alle de leden der brusselsche maetschappij tot eene algemeene vergadering op te roepen, om daer alle het verrigte mede te deelen, en om, by middel der ingekomene Verhandelingen, eyndelyk tot den opbouw van een regelmaetig taelstelsel voort te gaen.

Dit loffelyk voorneemen der commissie aenzien wy, als den derden noodzaekelyken middel, om de eenpaerigheid in de schryfwyze te bevoorderen. Maer, om dit heylzaam doelwit te bereyken, moet de academie zich bedienen van zekere maetregelen, tot welker verhandeling wy althans overgaen.

496. Het is, ten eersten, voor alle blykbaer, dat de academie de geschilpunten in de spelling moet beslissen en haere taelregels vestigen, op eene wyze waer aen alle eygendunkelykheid vreemd zy; dit is, volgens de taelgronden vermeld in haer programma, en voorgeschreven aen de opstellers der gevraagde Verhandeling, aen de leden der Commissie, en aen alle die zich met het vaststellen van regels eeniger hoegenaaemde taele bemoeien. Alle de beslissingen der academie moeten overeenkomstig zyn met onze zeden en gebruyken, en steunen op het gezag der natie zelve. « Dit doende (zegt SIEGENBEEK, bl. 24 en 25), zal men, in het vaststellen van algemeene en doorgaende regelen, geen groote zwaerigheid ontdekken.

— Immers zal de uyt spraek der meerderheyd doorgaens niet twyfelachtig, het gevoelen der natie, in de meeste gevallen, vry eenpaerig bevonden worden; of, zoo zich al, in enkele gevallen, daer in geen genoegzaemen grond ter beslissinge opdoet, zal de zelve, uyt het geen het algemeen taelgebruik, in andere gelyksoortige gevallen, heeft vastgesteld, gemakkelyk zyn op te maeken. » Het is alleen op deze voorwaarden dat « elk, gelyk WILLEMS vereyscht (512), zyne byzondere begrypen van spelling en tael (die den toets der deugdelykheyd niet hebben kunnen doorstaen) op het altaer van broederlyke hereeniging, onderlinge beschaeving en volmaeking, zal moeten slagtofferen. »

497. Maer, indien de academie geen gepaste maatregelen treft, om de nationaale taele regelmatig te vestigen; dan zal haer gezag niet vermoogende genoeg zyn, om de vastgestelde regels by de schryvende natie naevolging te doen vinden: en zulks zal veele slechte gevolgen nae zich sleepen; als, onder andere, eene verdeeldheyd tusschen de brusselsche academie en de provinciaale afdeelingen, die de uytvoering van het vonnis zullen verhinderen of geheel beletten.

Om dit onheyl te vermyden en eene eenpaerige schryfwyze by de natie aenneemelyk te maeken, zal het noodig zyn, dat de academie alle haere regels, die zy ter naevolging voorschryft, vestige op de taelgronden welke by de natie algemeen erkend en aengenomen zyn, en overeenstemmen met onze zeden en gebruyken, die den steun onzer onafhangelykheyd moeten uytmaeken. Wanneer de natie overtuygd is van de innerlyke deugdelykheyd der voorgestelde regels, dan zullen deze door de natie gereedelyk achtervolgd worden. En om aan de schryvende natie krachtdaedige en overtuygende blyken te geeven van de gegrondheyd der voorgestelde regels en van de goede en regtmaetige inzigten der academie, is deze verpligt, in de Verhandeling die uyt

(512) Ziet zyne Verhandeling enz., Slot, bl. 333.

naem der academie moet uytgegeeven worden, by elke beslissing de taelkundige redenen te voegen, die de academie bewogen hebben om aen deze of aen die spelling den voorkeus te geeven.

Indien de academie op deze wyze voordgaet; dan moogen wy haer verzekeren, maer ook dan alleen (nº 416), dat zy, volgens het doel haerer instelling (513), den bloey der vaderlandsche letterkunde zal bevoorderen, en de nationaele tael regelmaetig zal vestigen.

498. Den vierden middel, noodig om tot eene eenpaerige schryfwyze te leyden, vinden wy in de verspreyding van de beredeneerde en doelmaetige beslissingen der maetschappy, die hier in de voorzigtige tusschenkomst van het staetsbestier kan inroepen. Uyt het hooger aengeteekende is genoegzaam gebleken, dat men, door *beredeneerde en doelmaetige beslissingen*, moet verstaen die geene welke, in allen deele, overeenkomstig zyn met den geest, de zeden, en de gebruyken der Vlaemingen (514). En, indien de regels der academie in dezer voege ingerigt zyn; dan « zal (zoo als BILDERDIJK, in zyne Spraakl., bl. 40, zegt) de gemeenschap der gewesten van zelfs toena-

(513) Ziet Prospectus van het Belgisch Museum.

(514) Wanneer men, met ryp overleg, naedenkt, en het vlaemsch, in tegenstelling van het hollandsch, aendachtig beschouwt; zal men bevinden, dat eene onderscheydingszucht een' byzonder en eerste kenteeken van het vlaemsch is. Zoo spreekt den heer WILLEMS zelve, in zyne Verhandeling enz., Slot, bl. 326 en volgende. Indien nu deze zoo redelyke strekking naer de klaerheyt in den aerd onzer taele en in de gebruyken onzer natie gevoetigd is: zoo is het, wel zeker, zeer doelmaetig hier in zich, op eene billyke wyze, naer den geest der natie te voegen, en haer, gevolgelyk, geen andere voorschriften te willen voordraegen, dan die met haere strekking en gebruyken overeenstemmen.

Dit geld byzonderlyk ten aenzien der dubbele vokaelspelling, waer van wy, in het Vierde Hoofdstuk, gesproken hebben; en die, zoo wy aldace sagen, krachtdaedig tot de verstaenbaerheyt medewerkt.

Den heer BILDERDIJK zelve zegt, in zyne Spraakleer, bl. 396 en 397:

« Den uytgang der fransch-aerdige werkwoorden op *éren* word zekerlyk beter met de dubbele *e* geschreven. KILIAEN gebruykte daer eene enkele *e* in; maer onderscheydde deze door eene *e* van eene andere vorming, als *avanceren* by voorbeeld, by zyne duytsche letters de romeynsche *e* te hulp neemende. En zeker, hoe zal men *waerden* lezende, dit niet juist als *voorderen*, of *gaerden*, maer met de scherp-lange *e* uytbrengen? Hoe zal men het *boeleren* (moechari) van *boel* of *boeler* by PLANTYN, met het *boelén* by KILIAEN voor het zelfde woord in uytpraak, of als van verschillende uytpraak, erkennen? Ik ben dus altyd voor de dubbele *e* in die woorden gewoest. » Daerom schryft BILDERDIJK, bl. 396, *waerden*, enz.

deringen te weeg brengen , die de tael waerlyk beschaeven kunnen. »

Daer by voegt hy het volgende :

« Maer de overheersching der nu zoogenoemde hollandsche tael zou nog veel naedeeliger voor de waere taekennis zyn , dan die der amsterdamsche dialect aen ons hollandsch geweest is. »

In de zelfde bladz. , vind men eenige regelen die aentoonen dat BILDERDIJK wel deegelyk van gevoelen is , dat de Vlaemingen, omtrent de spelling der vokaelen en twee of drie klanken, hunne vaderlyke schryfwyze moeten bewaeren.

« Wy hebben ons , zegt hy , by de hollandsche bepaeld, als die in onzen verwoesten bondstaet, dien men gemeenebest noemde, de wet gaf. Doch wy moeten thans nog een oog op de vlaemsche werpen , de heerschende en hoofddialect der overige nederlandsche tael-gewesten. Aen deze , die voor ons tegenwoordig *aa* , *ai* , *ei* , *ooi* , en *ui* , nog *ae* , *ay* , en *ey* , en *oor* , en *uy* schryven, onze laeter ingevoerde hollandsche schryfwyze daer omtrent op te dringen , is wel de onredelykste dwingelandy , waer tegen het menschelyk gevoel zich immer verzet heeft. En ik wensch uyt al myn hert, dat zy by hunne schryfwyze volharden , en grootendeels ook by hunne uyt spraek. » Die willekeurige taelverandering is (zoo als BILDERDIJK , bl. 69 ; zegt) 't gevolg der verwarringen , die onverstandige taeknyschers , naer hunne ingebeelde wysheyd , invoerden , en waer mede zy den aerd en éénheyd van geest die onze tael kenteekeent, verkrachtten , en, zoo veel in hun was , ontwortelden en uytroeyden. »

499. Wy zeyden hooger , dat het staetsbestier in de bekendmaeking van de doelmaetige beslissingen der academie mag tusschenkomen : en dit zal , zoo wy meenen , door niemand tegengesproken worden ; wanneer , naemelyk , zulks op eene regtmaetige wyze plaats heeft , en strekt om de nationaele tael meer en meer te vestigen. In dezen zin , mag men zelfs zeggen , dat het de pligten van het gouvernement zyn het doelwit

der echte beoefenaeren onzer moedertael te bevoor-
deren (515). Ook zien wy, dat de overheden van andere
landen de taelkennis van het vaderland aanmerken,
als de eerste en noodzaekelykste aller kunsten; en dat
de grootste mannen onder de Romeynen er een voor-
naeme vak hunner onderzoekingen van maakten. Het
is algemeen bekend, dat het bestier van MARIA THERESIA
medewerkte tot den opbouw onzer taele, en, ten
dezen eynde, aen den beroemden DES ROCHES byzondere
gunsten bewees. Niemand kan aen het staatsbestier
het regt ontkennen van eenige bevoegde personen te
belasten, met het opstellen en uytgeeven van nuttige
en gepaste werken, bekwaem om onze nationaele tael
meer en meer te doen bloeyen, en tot de volmaekt-
heyd te doen naederen.

500. Maer, men herinnere zich wel, dat wy hier
spreken van eene *voorzigtige* medewerking; dat de
beslissing, over de geschilpunten in de taele, zoo wel
buyten het bereyk van het staatsbestier, als van by-
zondere personen valt; en dat het, by gevolg, eenen
geheel onberaeden stap van den kant des staatsbewinds
zou weezen aen de natie, op eene oppermagtige wyze,
taelregels, als een *nec plus ultra*, op te dringen; en
haer toe te roepen: *Ziet daer, ó Israel, uwe goden!*
Dergelyke handelwyze zou het gevoel van ieder den-
kenden Vlaeming beleedigen en kwetsen; en elk regt-
schapen Vlaeming zou de voorgedraegene wet slechts
eerbiedigen, in zoo verre zy met den waeren aerd
der taele duydelyk blykt in te stemmen; en zou,
voor het overig, de ongehoorzaemheyd als eene bur-
gerlyke pligt beschouwen, om daer door aen de bewinds-
lieden, gelyk WISELIUS zegt, te herinneren, dat den
vryen mensch zich, zoo min in het vak der letteren,
als in het staatskundig en godsdienstig, door willekeu-
rige magtspreuken, laet voorddryven en overbluffen.
Het gebruyk van dwangmiddelen kan, in dergelyke

(515) Ten aensien van dit onderwerp, zegt den Nouvelliste, Journal de
la Province de Limbourg, 21 Juin, 1835, No 73:

« Ajoutons que ce serait même nous prémunir contre les vicissitudes, et
que, quels que fussent jamais pour nous les coups du sort, on essaierait en
vain de nous effacer, puisque nous nous retrouverions toujours. »

gevallen , geen gunstigen uytval hebben. Men geheugt zich nog de gevolgen der onbezonnen besluitten , die het voormaelig staatsbestuer , in het vak der tael en onderwijs , gegeeuen heeft. Overtuyging en zedelyken invloed , maer geen geweld is in staet de schryftael onzer natie te veranderen.

« Si la politique , zegt den Spectateur Belge (516) , parle aussi grammaire et qu'elle fasse quelques esclaves ; il restera toujours parmi nous assez d'indépendance pour ne pas subir honteusement et aveuglement le joug avilissant d'un despotisme littéraire. »

501. Wanneer men den weg , hier voorgedraegen , met oordeel inslaet ; geen andere taelregels voorschryft , dan die op de nationaele gebruyken der Vlaemingen gevestigd zyn ; dan komt het ons (met SIEGENBEEK , bl. 8) geenzins twyfelachtig voor , of men zal , ten laetsten , tot de zoo lang gewenschte eenpaerigheyd in de spelling onzer moedertael geraeken.

502. Wy vermeenen dat de middelen , die wy , ter bereyking van eenpaerigheyd , voorgeschreven hebben , gegrond zyn op den aerd der zaeke ; en volkomenlyk instemmen met den letterlyken en natuerlyken zin van het vraagstuk , 't welk luyd als volgt :

« Men vraegt eene beoordeelende verhandeling over de geschildpunten ten aenzien der spellingen woordverbuiging der nederduytsche tael , met aenwyzing der middelen best geschikt om tot eenpaerigheyd te leyden , volgens de oorspronkelyke gronden der tael , het algemeen spraekgebruyk en het gezag der oude en nieuwe schryvers ; in dier voege , dat de daer by verkieslykst gevondene schryfwyze aenneemelyk zy in alle de provincien des ryks , waer die tael gesproken word. »

Daer wy geenzins moogen twyfelen , of de brusselsche maetschappy , by de uytshryving haerer prysvraag , zich

taelkundiglyk uytgedrukt hebbe; zoo moet een iegelyk erkennen, dat de volgende logische analyse, in allen deele, met de inzigten der academie en des staetsbestuers overeenkomt.

Men vraegt

(Eerste punt) *eene beoordeelende verhandeling over de geschilpunten ten aenzien der spelling en woordverbuyging der nederduytsche tael,*

met

(Tweede punt) *aenwyzing der middelen best geschikt om tot eenpaerigheyd te leyden,*

(Die twee punten moeten ingerigt worden) *volgens de oorspronkelyke gronden der tael,* (die zyn)

(Eersten grond) *het algemeen spraekgebruyk* (of, anders gezeyd, de algemeene uytspreek. Ziet n° 19—27, 115—121)

en

(Tweeden grond) *het gezag der oude en nieuwe schryvers* (of, anders gezeyd, het algemeen schryfgebruyk, ziet n° 45—60, 109—115; by welke twee voorgaende gronden, volgens den uytdrukkelyksten wille der nieuwe schryvers onzer natie, de uytdrukkelykste getuygenis van alle onze nederduytsche spraekkunstenaeren, en den vasten en bepaelden gang aller geregelde taelen, moeten gevoegd worden de twee volgende:

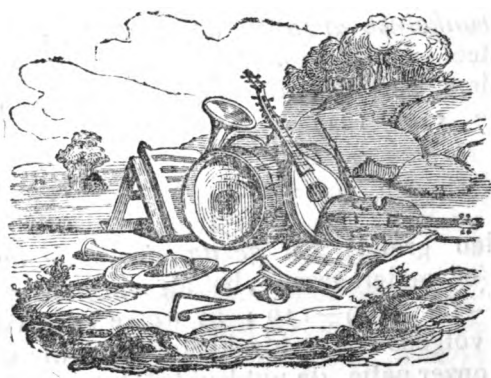
Derden grond, de *woorddoorspronkelykheyd*. N° 28—35, 115—121.

Vierden grond, de *regelmaet*. N° 36—44, 115—121.

En wanneer de Verhandeling, naer die vermelde gronden, n° 71—76, 121, dit is, naer den uytdrukkelyksten wille der natie, ingerigt is; is die Verhandeling natuerlyk) *in dier voege* (zoodaenig geschikt) *dat de daer by verkieslykst gevondene schryfwyze aen,*

neemelyk zy in alle de provincien des ryks, waer die tael gesproken word.

503. Gevolgelyk (n° 472), moogen wy ons overtuygd houdenvoldaen te hebben aen den waeren inhoud van het vraagstuk, vervatin het besluit Zyner M. vanden 6^{den} sept., 1836. Maer, aleer wy, voor dezen oogenblik, onze zeylen stryken, moeten wy onze inschryvers verwittigen, dat onze bemerkingen, voor het geen de Inschryving betreft, voortgezet worden.

Tweede Aenhangsel

Van de Verhandeling over de Vlaemsche Spelkunst , door

P. BEHAEGEL.

OVER DEN ARTIKEL,

*Verschenen in den Journal des Flandres , Ancien
Catholique des Pays-Bas, 25 Octobre, 1837 , die luyd
als volgt :*

Tous les Belges qui mettent un prix à notre indépendance et notre nationalité désiraient depuis longtemps un moyen de fixer l'orthographe de la langue flamande, qui est encore celle de nos provinces les plus peuplées et qui semble avoir secoué les chaînes que lui avait données le despotisme hollandais pour tomber dans une sorte d'anarchie. Pour remédier au mal une société s'est formée à Bruxelles et , sur la proposition de ses membres , le gouvernement a ouvert un concours dans le but de connaître les difficultés qui partagent les opinions des grammairiens flamands et les moyens de les faire disparaître. Le pays a accueilli avec reconnaissance une mesure aussi sage ; mais ne voilà-t-il pas qu'on se hâte de tuer l'espérance qu'on en avait conçue , là même où l'on devait croire qu'on s'y intéressait le plus vivement ?

G.

La société établie à Bruxelles, et qui est provisoirement présidée par Mr. WILLEMS, a des sections correspondantes dans les principales villes du pays, et la plupart s'occupent activement de la tâche que doit leur imposer le résultat du concours. Celle de Bruges a pris la chose autrement et s'est mis en tête de trancher le nœud gordien et de rendre inutiles et le concours et les travaux qui devaient le suivre, en adoptant à part soi une orthographe à laquelle seront tenus de se conformer désormais Flamands et Anversoïis, Limbourgeois et Brabançons, sous peine de lèse-grammaire. Les journaux nous ont appris qu'une députation de ces Messieurs se rend à Bruxelles pour demander à M. De Theux qu'il sanctionne de son autorité la décision qu'ils ont prise [A]; de sorte qu'ils espèrent naïvement que

AENTTEKENINGEN.

A.

Al de Belgen, die onze onafhangelykheyd en onze nationaliteyt op prys stellen, wenschten sedert lang eenen middel te bekomen om de spelling van het vlaemsch, de tael onzer meest bevolkte provincien, op eenen eenpaerigen en regelmaetigen voet te vestigen. De Belgen zagen dan met voldoening, dat er te Brussel eene maetschappy tot bevoordering der nederduytsche tael ingerigt was; en dat het gouvernement, op voordragt dier maetschappy, eene prysvraag voorgesteld en alle taelkundige opgeroepen had, om het plan van eene verbeterde en tot eenpaerigheyd leydende schryfwyze onzer moedertael in te leveren (32). Geheel het vaderland heeft dezen wyzen maetregel met erkentelykheyd ontvangen, en zag de uytvoering daer van met groot verlangen te gemoet. Maer ongelukkig! de commissie, welke over de ingezondene plannen moet oor-

(32) Belgisch Museum, bl. 4.

AENTEEKENINGEN.

deelen , wierd , tegen alle verwachting , op zoodaenigen voet ingerigt , dat alle onpartydige eenstemmig van gevoelen zyn dat men die opgevatte hoop vernietigd heeft daer zelve waer de natie , met allen grond , haere tael op het leevendigste moest zien handhaeven ; en dat het aen alle beminnaeren van onze onafhangelykheid en onze nationaliteyt toescheen , dat de vlaemsche tael de boeyen , die de hollandsche dwingelandy haer gesmeed had , slechts verbroken had , om te vallen in de handen van eene commissie die haer aen de zelfde ketenen ging trachten te leggen.

Om dit onheyl te voorkomen , achtte de westvlaendersche afdeeling (33) , welke op zich zelve bestaat , zich verplicht eenige gepaste maetregelen te moeten neemen ; gemerkt zy , volgens de wetten haerer instelling , gehouden is , naer haer vermoogen , werkzaam te weezen ter bevoordering van den bloey en de beoefening onzer nationaele tael- en letterkunde. Die afdeeling belastte drie leden , om , volgens de algemeen erkende en aengenomene taelgronden , spelregels op te stellen , en aen de maetschappy tot naezigt vooren te leggen ; en besloot tevens , dat haere werkingen en beweegredenen , onder die betrekking , aen het staatsbestuer zouden toegezonden , en aen het publiek , door den druk , medegedeeld worden.

De westvlaendersche maetschappy meent dat zy het regt heeft taelnaevorschingen te doen , haere werkingen aen het staatsbestuer toe te zenden , en aen het publiek kenbaer te maeken.

Zy vermeent regt te hebben om die taelnaevorschingen te doen , welke zy geschiktst zal bevonden hebben : omdat

(33) Volgens Art. 4 van het Grondreglement der Maetschappy tot Bevoordering der Nederduitsche Tael- en Letterkunde , heeft de maetschappy , wier zetel te Brussel gevestigd is , plaetselyke *afdeelingen* in de steden Brussel , Leuven , Antwerpen , Gent , en Brugge , welke afdeelingen op zich zelve (des noods ook onder den naem van andere genootschappen) bestaan , en slechts door letterarbeid met het algemeen bestuer in aenraeking komen. En , volgens Art. 5 , zyn de leden der Maetschappy , in gemelde steden gehuysvest , gehouden , ieder naer zyn vermoogen , by de afdeelingen werkzaam te weezen ter bevoordering van het voorgestelde doel ; naemelyk , den bloey en de beoefening der Nederduysche Tael- en Letterkunde.

AENTEEKENINGEN.

zy, volgens het Grondreglement, door J. F. WILLEMS en J. DAVID onderteekeud, gehouden is werkzaam te wezen ter bevoordering van den bloey en de beoefening der nationaale tael- en letterkunde; en omdatzy, volgens dat zelfde Reglement, op zich zelve bestaet, en, gevolgelyk, onder die betrekking, van de commissie, *salvâ reverentiâ septem immortalium*, in geen en deele af hangt.

De westvlaendersche maetschappy denkt, dat het haer toegelaeten is haere werkingen aen het staatsbestuer toe te zenden: 1° Omdat zy eene afdeeling is van de brusselsche maetschappy, die zich, volgens Art. 9 van het Grondreglement, onder de bescherming van het gouvernement stelt, en jaarlyks verslag geeft van haere werkzaamheden aen den Minister van Binnenlandsche Zaeken. 2° Omdat, volgens den heer WILLEMS (Belgisch Museum, bl. 4), het gouvernement zich genegen toont de poogingen van dien aerd te ondersteunen; en alle deskundige opgeroeven heeft, om het plan van eene verbeterde en tot eenpaerigheyd leydende schryfwyze onzer moedertaele in te leveren. 3° Omdat zy, ter oorzaake van bondige redenen, goed bevonden heeft haere werkingen in te zenden, niet aen de commissie ter beoordeeling; maer aen het gouvernement ter inlichting, 't welk de oproeping, by besluyt van 6^{den} september, gedaen had met het oogwit om te kennen, ten eersten, de moeyelykheden die de gevoelens van de vlaemsche taelleeraeren verdeelen, en, ten tweeden, de maetregelen om die verdeeldheden te doen verdwynen (34). 4° Omdat eene provinciaale maetschappy, bestaende uyt een groot getal leden, zoo wel inlichtingen aen het gouvernement mag geeven, dan zekere byzondere persoonen, die meer haere eygene belangen dan die van het algemeen voor doelwit hebben; en dat het staatsbewind min door de eerste dan door de laetste kan misleyd worden.

(34) Dans le but de connaître les difficultés qui partagent les opinions des grammairiens flamands, et les moyens de les faire disparaître.

AENTEEKENINGEN.

Eyndelyk, de maetschappy van Westvlaenderen is van gevoelen, dat zy haere verrigtingen aen het publiek mag voorstellen : 1° Omdat zulks eene zaak is van publiek belang, en geheel de vlaemsche natie aengaet; gemerkt de tael (volgens SIEGENBEEK zelve, bl. 44) den eygendom der natie is. 2° Omdat het gebied en de beschikking over de tael alleenelyk toekomt aen de natie, en aen die welke door de natie als haere echte verbeelders erkend zyn. 3° Omdat de maetschappy van Westvlaenderen het licht niet vreest, maer van allen hoegenaemden persoon, op eene regtmaetige wyze, wenscht toegelicht te worden.

Maer, met haere werkingen aen het gouvernement ter inlichting toe te zenden, heeft de maetschappy nooyt het al te belagchelyk voorneemen in het hoofd gekregen, om het gouvernement te verzoeken van haere regels aen eenige provincien of aen eenige hoegenaemde personen ter naevolging voor te schryven; zoo als den heer N (35) zyne leezers wel zou willen doen gelooven. Deze aentyging moet aen allen bereyden den persoon zoo onbezonnen en zoo onwaerschynelyk voorkomen, dat het volstrekt nutteloos is de zelve te wederleggen. Allen onpartydigen beoordeelaer zal moeten erkennen, dat de westvlaendersche maetschappy niets anders gedaen heeft, dan het geen zy in dergelyk geval doen mogt.

Het is ligt te begrypen waerom den heer N zoo sterk verbitterd is, dat de maetschappy van Westvlaenderen het gezet werk niet heeft willen afwachten, 't welk haer, ten gevolge van het *concours*, moest opgeleyd worden. Mynheer N en zyne aenhangers schynen bevreesd te zyn, dat de handelwyze van de westvlaendersche maetschappy de poogingen van de commissie en de voordere werkzaamheden zal verbinderen of geheel beletten. Die heeren moogen verzekerd zyn, dat de westvlaendersche maetschappy aen alle haere werkingen eene vaderlandsche rigting zal trachten te geeven; en dat, indien N,

(35) Den opsteller of de opstellers van den artikel, in den Journal des Flandres, sullen wy, kortheydshalve, onder de letter N, voorstellen.

le ministre prescrira par arrêté à tous ceux que la chose concerne [B] de dire et d'écrire par la suite *drie*, mais pas *dry* [C], *vraege* mais sous aucun prétexte

AENTEEKENINGEN.

de commissie, enz., de nationaale tael, volgens de erkende en aengenomene gronden, en niet naer hunne willekeurigheid, beschaeven, dat de eene en de andere tot het zelfde gevolg zullen komen. Maer, in geval de commissie, of wie het zyn mooge, de zaak anders opneeme, en den gordiaenschen knoop, op eene vreemde wyze, wille doorhakken; dan zullen haere beslissingen met den zegel van afkeuring bestempeld worden, en men zal aen haer de volgende woorden toepassen:

Ne voilà-t-il pas qu'on se hâte de tuer l'espérance qu'on avait conçue, là même où l'on devait croire qu'on s'y intéressait le plus vivement!

B.

Het schynt dat den heer N ons hier eenen schoonen streek heeft willen spelen, *pour donner le change*, gelyk men in het fransch zegt; en dat hy en zyne aenhangers zelve geheel eenvoudiglyk hoopen, dat den Minister hun taelstelsel door een besluit moogelyks zou kunnen voorschryven aen alle wie de zaak aengaet. Dat wy, noch de maetschappy van West-vlaenderen, denken dat het staetsbestier regt heeft, op eene oppermagtige wyze, taelregels ter naevolging voor te stellen, blykt genoegzaam uyt de voorgaende Aenteekening, en uyt geheel den samenhang onzer Verhandeling, en byzonderlyk uyt n° 473—500.

C.

Die zich de moeyte wilt geeven van onze Verhandeling, n° 299, in te zien, zal bevinden, dat wy hier omtrent niet oordeelen, zoo als den heer N zou willen doen gelooven.

*vra*ge [D], *nagt* et jamais *nacht* [E], le tout sous les peines comminées par l'arrêté [F]. Nous laissons nos

AENTEEKENINGEN.

D.

Het is waer, dat wy altyd *vraeg*, *vraege*, *vraegen*, enz., schryven; en nooyt, onder eenig hoegenaemde voorwendsel, *vra*ge, enz., stellen : omdat wy overtuygd zyn, dat de eerste schryfwyze alleen overeenkomstig is met de echte gronden eener geregelde spelling; gelyk wy genoegzaam meenen bewezen te hebben, in onze Verhandeling, bl. 152 en volgende. Wy maenen den heer N met al de zyne uyt om ons, buyten het nieuw hollandsch, eene geregelde taele in geheel de wereld aen te toonen, die in dergelyk geval de woordoorspronkelykheyd en de regelmaat niet eerbiedigt; en te bewyzen, dat de vokaalverdubbeling hier sondigt tegen eenen éénigen van alle de gronden welke, door onze natie en by alle natien, erkend en aengenomen zyn. Indien hy zulks doet, dan zullen wy genoodsaekt zyn te verklaeren dat hy weirdig is in de commissie te zitten, en over de ingezondene Verhandelingen te oordeelen. Kan hy zulks niet verrigten : dan zou hy zich aen de gezonde taelregels moeten overgeeven, en, met ons, *graeven*, *waegen*, enz., meervoud van *graef*, *waeg*, enz., schryven, en niet *graven*, *wagen*, enz., die geheel iets anders kunnen beteekenen; of hy zou, ten minsten, zich behooren te onthouden van onze vaderlyke schryfwyze als ongegrond voor te stellen.

E.

Indien den heer N onze Verhandeling naegezien hadde en niet kortzigtig ware; dan zoud hy bemerkt hebben, dat wy altyd *nacht*, en nooyt *nagt* schryven, en onze spelling op goede grondslagen gevestigd hebben. Ziet, onder andere, n° 254.

F.

Nec bene mendaci risus componitur ore.

lecteurs juger du degré de probabilité qu'ont ces Messieurs d'impêtrer du ministre un pareil acte [G].

Tous les connaisseurs de la langue flamande, dit le membre le plus influent de la section brugeoise, ont eu toujours une estime particulière pour la manière dont on parle le Flamand dans la Flandre Occidentale; mais il a malheureusement oublié de nous en nommer quelques-uns que nous serions assez curieux de connaître [H]. Co-

AENTEEKENINGEN.

G.

Dum rides, lepidò tanta est tibi gratia risu.

H.

Om aen zyne nieuwsgierigheyd te voldoen, moet den heer N alleenelyk in zyne boekzael naezien het gekende Slot van zynen geachten vriend WILLEMS. Aldaer zal hy, bladz. 301 env., met zyne eygene oogen kunnen zien, dat niet alleen *ik*, maer *veele* eene byzondere achting voor het spraekgebruyk van Westvlaenderen hebben. Aldaer vind men ook, dat *veele meenen*, dat *de uytpraek by de Westvlaemingen onvervalscht bestaet*; het geen wy echter zeer verre af zyn van te kunnen aenneemen, gelyk allen onpartydigen oordeelaer heeft moeten besluyten uyt het geen wy, n° 19—27, nopens den regel der uytpraek, aengeteekend hebben.

Wy meenen, 1ste Deel, 1ste Hoofdstuk, duydelyk bewezen te hebben, dat er in geheel het koningryk geene streek noch plaets bestaet, welker uytpraek geheel zuiver en volkomen mag genaemd worden; en dat de uytpraek, om als algemeenen spelgrond aenneemelyk te zyn, de instemming der meerderheyd van geheel de natie moet hebben: zoodat wy in dit

pendant nous n'avons aucune envie de combattre la singulière estime qu'ils portent au Flamand qu'on parle à Bruges, Furnes et Wervicq; nous sommes prêts à croire que rien n'est aussi mélodieux, aussi pur, aussi châtié, aussi conforme au génie de la langue, que le dialecte qu'on entend dans ces villes: la Flandre Occidentale est incontestablement l'Attique des provinces Flamandes, au dire de tous les connaisseurs; si l'on excepte toutefois MM. Willems, David, Bormans, De Smet, d'Halster etc. qui ne sauraient avoir quelque autorité dans ces matières (1).

AENTEEKENINGEN.

punt overeenkomen met den heer WILLEMS (36), en dat den heer N ons ten onrechte beschuldigt van de westvlaendersche uitspraak als regel aen de andere provincien te willen voordraegen.

I:

Op dezen oogenblik, hebben wy geenen lust om de zonderlinge achting te betwisten, die sommige toedraegen aen het vlaemsch dat men spreekt te Gent, en in andere plaatsen welke de zelfde uitspraak volgen. Wy willen geirne gelooven, dat er niets zoo zoetluydende, niets zoo zuiver, niets zoo

(36) Den heer WILLEMS, Slot, bl. 302 en 303, zegt:

« Ten aenzien der uitspraak, zyn wy er verre af van te willen loochenen dat die der Westvlamingen als nog met weinige bastaardwoorden is ontfierd. Doch dit is, zoo wy meenen, geen voldoende reden om daerom by hen alleen te rade te gaen, of om haare uitspraak voor den éénigsten maatstaf aen te neemen, daer er, zeer waerschynelyk, voor deze onverbasterdheid oorzaken zyn aen te wyzen, die met de regeling van het Vlaemsch niets gemeen hebben, zoo als, onder andere, haaren geringen omgang met vreemdolingen; Westvlacnderen eene provincie zynde, die, minder dan de andere Belgische gewesten, van europeische reiswegen wordt doorsneden. Hoe het zy, wy achten het altyd gewaenlyk de eene Provincie boven de andere te stellen, en zouden liefst geene hoofdstad aen de spelling zien gegeven »

H

AENTEEKENINGEN.

beschaefd, niets zoo overeenkomstig is met de waere eygenschap der taele, als de dialekt die men te Gent hoort; en waer van den heer WILLEMS, in zyn Belgisch Museum, bladz. 206 en volg., eene juyste afschetsing oplevert die aldus begint :

« Ne man hoi twee zeuns, en de jongste van de twee zei an zy voider: voidere, gé my 't point van 't goed da me toekomt, en hy deeldege hulder 't goed. En eenige doigen noir dien moiktege de jongste zeune pak en zak, en vertrok noir e ver land, doir hy al zy goed vernuëstige mé kwasten.

Ois 'tal op was, esser ne gruëten hongersnuëd in da land gekome, en hy begost oiremoe te leiën. Toes gink hy op, verhuerdegem. »

Die geheel dit stuk wilt leezen en bestudeeren, kan inzien het Belgisch Museum, 't welk den heer WILLEMS (ziet bl. 6) *voor onze medeburgers opengesteld heeft om tot de vaderlandsche letteroefeningen op te wekken*; en in het welk hy zich *voorstelt eene korte schets op te hangen van den OORSPRONG, DEN AERT, EN DE NATUERLYKE VORMING DER NEDERDUITSCH TAELE, in vertrouwen dat de zelve, schoon slechts de ruwe omtrekken of het geraemte van een grooter gebouw vertoonende, eenig licht zal geven aen de beantwoorders van de bovengemelde koninglyke prysvraag*. En, inderdaed, het Museum en, inzonderheyd, de dialekt van Gent bewyst, voor alle die een graentje gezond oordeel hebben, dat de uytpraek van Oostvlaenderen ontegenspreekelyk als regel der andere vlaemsche provinciën moet aengenomen worden; volgens het zeggen van alle de kenners, en zonder hier van nuyt te zonderen de heeren WILLEMS, BORMANS, DE SMET, en D'HULSTER, die in dit vak een *doorslaende* gezag moeten hebben, gemerkt die vier heeren aangesteld zyn tot leden der commissie, alwaer zy den *doorslag* zullen geeven over de Verhandelingen van allede taelbeoefenaeren, die, volgens het besluit Zyner Majesteyt, naer den uytgeloofden prys dingen.

Moet men nu nog verwonderd zyn dat Gent meer leden

Malheureusement tout ne dépend point ici de l'élégance du langage brugeois ; malgré la pureté et la douceur de leur dialecte , les Athéniens ne parvinrent jamais à le faire adopter par leurs voisins de la Doride et de l'Ionie , qui le comprenaient cependant sans peine ; fera-t-on adopter aux Brabançons une orthographe modélée sur un dialecte qu'ils n'entendent même pas ? Demandez à Louvain : *hebt gi zide basen ?* On s'imaginera que vous êtes Anglais ; dites à un Gantois , comme le disait un habitant de Veurner-ambacht à un des mes amis : *Je zid opekukelt as e kiks op e barige* , et on croira que vous donnez un échantillon de la langue des Kamtchadales. Il est sûr que la manière dont on parle , règle souvent la manière dont on écrit , et s'il est vrai qu'on doive laisser à la Flandre Occidentale le soin de fixer la langue écrite , parce qu'elle se parle le plus élégamment dans cette province , il s'en suivra que les autres y verront un langage insolite et nouveau pour elles , auquel tout porte à croire qu'elles ne se soumettront jamais (J).

AENTEEKENINGEN.

in de commissie telt , dan alle de andere plaetsen van geheel het Koningryk te zamen. ?

J.

Gelukkiglyk , alles hangt hier niet af van het spraekgebruyk der Gentenaeren. Niettegenstaende de zuyverheyd en de zachtheyd van de dialect der Atheniensers , konden deze hunne wyze van spreken nooyt doen aenneemen door naebueren die haer nogtans zonder moeyte verstonden ; zal men nu aen de Westvlaenderlingen eene spelling doen aenveirden , welke gemodeld is op eene dialect die zy zelfs niet verstaen ?

AENTEEKENINGEN.

Vraegt men de Vlaemingen, die geen vooraafgaende kennis van het gentsch spraekgebruik bezitten, wat zy denken van de volgende zeggingen, letterlyk afgeschreven uyt het stnk voer titel voerende DIALEKT VAN GENT, welk stuk men vind, bl. 206 env. van het *Belgisch Museum, voor de Nederduitsche Tael- en Letterkunde en de Geschiedenis des Vaderlands*, uitgegeven op last der Maetschappy tot bevordering der Nederduitsche Tael- en Letterkunde, door J. F. WILLEMS. *Eerste Deel*, 1837.

Voidere, gé my 't point.

Eenige doigen noir diens moiktege de jongste reune pak en sak, en vertrok noir e ver land, doir hy al zy goest vermuëstege.

Hy begost oiremos te leïën.

'Kvergoijekek.

'Kzal opstoin en by my voider goin.

Fiel hem in d'oireme.

Hoist hulder.

Hoilt en sloit e vet kalf.

Kéjekkék eu zuë véle joiren gediend.

De eene zullen meenen, dat het duytsch is; andere zullen gelooven, dat zy russisch voorhanden hebben; sommige zullen denken, dat zy de tael der wigchelaeren of eene reeks van vloeken hooren; en andere zullen zich inbeelden, dat men hun een staeltje van de spraek der oude Egyptenaeren of der Kamtchadaelen opdischt.

Het is zeker, dat de manier van spreken dikwyls de wyze van schryven regelt. En, indien het waer is, dat men aen Oostvlaenderen de zorg van de geschrevene tael te regelen moet overlaeten; omdat die provincie de fraeyste wyze van spreken bezit, en vyf leden heeft in de commissie, die slechts uyt zeven personen bestaet: daer uyt zal volgen, dat de andere die fraeye wyze van spreken zullen beschouwen als een spraekgebruik, 't welk zondigt tegen alle de voor-

Une autre idée bizarre est entrée dans la tête du membre influent de la société de Bruges, que nous venons de citer : quoiqu'il soit membre de la société où devaient être choisis les juges du concours , il a pris la résolution de concourir lui-même , ce qui sort déjà quelque peu de la ligne ordinaire ; ensuite , ce qui est infiniment plus original , il publie trois mois avant le délai fixé une dissertation (K) qui aura quelques

AENTEEKENINGEN.

schriften eener geregelde tael; en , gevolgelyk , alles doet ons gelooven , dat de andere provincien zich nooyt aen de uytspreek der Gentenaeren zullen onderwerpen.

K.

en heer N vind vreemd dat ik , lid der brusselsche maetschappy, op de koninglyke prysvraag antwoorde: maer, het geen hem oneyndiglyk meer origineel voorkomt , is dat ik myne aanmerkingen over onze nationaale tael aen het publiek mededeelde; voor aler dat de commissie haer visa daer over gegeven heeft.

Indien den heer N myne verontschuldiging in bedaerdheyd wel gelieft te aenhooren; dan zal hy ligt begrypen dat ik toch zoo wonderlyk niet ben , als hy my wilt doen schynen.

Wanneer ik aanmerkte dat, volgens het geen den heer WILLEMS, in den Prospectus van het Belgisch Museum, zegt, het *doel* van de brusselsche academie is *te voorzien in de voorhanden zynde gebreken, en den bloei der vaderlandsche letterkunde krachtdadig te bevorderen*; en dat het, daerenboven, op voordracht is dier maetschappy (uit dertig leden bestaende) dat Z. M. de Koning, by besluit van den 6 september 1836, eenen eerprys uitgeloofd heeft voor de beantwoording van een vraagstuk, strekkende om meer eenparigheid in de schryfwyze te brengen: dan dacht ik dat

AENTEEKENINGEN.

het, in zekeren zin, de pligten van elk lid der gemelde maetschappy waren zyne poogingen in te spannen, opdat het besluit van den 6 september het doelwit bereyke het geen Z. M. zich, by dat besluit, voorgesteld heeft, naemelyk *gepaste maetregelen te treffen, die strekken kunnen om de nationaale tael regelmaetig te vestigen.*

In deze goede trouwe was ik nog gestyfd geworden, doordien verscheydene leden der brusselsche academie zelve my tot de beantwoording aengestuewd hadden; en den heer WILLEMS zal zich zeker nog [wel] herinneren van het geen daer over gezeyd wierd, toen wy hem te Brussel belastten met de uytgaef van het Belgisch Museum, dat 't schoonste van onze historie niet is.

Uyt het voorgaende zal men, zoo ik meen, de goedheyd hebben van te besluyten dat ik, geschreven hebbende volgens den inhoud van het Grondreglement, onder de aanmoediging van verscheydene leden der brusselsche academie, en met de *permissie* van den heer WILLEMS, *provisoiren president*, dat ik zoo zwart niet ben als den heer N my wel gelieft voor te draegen.

Laet ons nu zien, of ik my eenigzins kunne verschoonen over de beschuldiging van myne Eerste Aflevering wat vroegtijdig uytgegeeven te hebben.

In den Prospectus van het Belgisch Museum, dat langen tyd voor myne Eerste Aflevering het licht zag, zegt den heer WILLEMS, dat de maetschappy, « onder andere, goedgevonden heeft een *Tydschrift* te laten uitgaen, waerin zullen worden opgenomen zoodanige verhandelingen en letterkundige bydragen, als geschikt zyn om over de bestaende punten van verschil in spelling en woordvoeging eenig licht te verspreiden. »

Daer uyt meende ik te moogen besluyten :

1° Dat het aan den heer WILLEMS niet verboden was, voor de beslissing der commissie, *over de bestaende punten van verschil in spelling eenig licht te verspreiden.*

2° Dat, ingezien de uyt noodiging van den Prospectus,

cinq cents pages in-8°, non sur les points déterminés dans la question proposée par l'arrêté royal (L), mais sur toutes les règles de l'orthographe de toutes les nations dont il connaît un peu les grammaires, en ne remontant pas toutefois au-delà de la création du monde (M). Ce n'est pas tout: il donne ce travail

AENTEEKENINGEN.

het aen alle andere schryvers, zoo wel als aen den heer WILLEMS, geoorloofd was aen het publiek mede te deelen *zoodanige verhandelingen, als geschikt zyn om over de bestaende punten van verschil in spelling eenig licht te verspreiden.*

3° Dat, aengezien zulks aen alle schryvers toegelaeten was, dat het oneyndig origineel zoude zyn van my onder de voorgaende *categorie* niet te moogen rekenen.

Indien den heer N deze redenen niet genoegzaam oordeelt; dan moeten wy hem verzenden tot het geen wy in onze Aenteekening A gezeyd hebben, waer van een groot deel hier insgelyks toepasselyk is.

Voor het overig, indien den heer N van gevoelen is, dat de natie niet mag onderrigt worden, en de commissie haere zaaken moet verrigten, zonder dat er een haentje naer kraeye; of indien hy nog andere *doorslaende* redenen heeft om myne handelwyze vreemd of *bizar* te vinden; zulks is eene zaak van byzonderen smaek, waer over hier niet te twisten valt.

L.

Wy bidden den heer N ons aen te wyzen welke geschilpunten wy moesten verhandelen, en niet verhandeld hebben.

M.

Wy moeten, inderdaed, bekennen, dat onze vier oor-

sous son nom (N), y ajoute la liste de ses précédents

AENTEEKENINGEN.

spronkelyke spelgronden ook de spelgronden zyn van alle de beschaefde natien van geheel de wereld ; en dat wy , in onze Inleyding , kortelyk getracht hebben aen te toonen , waerom God de menschen begaefd heeft met het vermoogen van de innerlyke en verborgene gedachten aen elkander kenbaer te maeken.

De reden hier van is: 1° Omdat wy overtuygd waren en het nog zyn, dat de koninglyke prysvraag de beantwoorders verpligt de geschilpunten , *volgens de oorspronkelyke gronden der taele , te beoordeelen* ; en niet naer hunne uytgedachte of eygendunkelyke taelbegrypen. 2° Omdat wy meenen , dat de regels, die geheel de wereld door algemeen erkend en aengenomen zyn , ook voor ons , Mr. N , en zyne aenhangers moeten gelden. En , ten derden , omdat , naer het gevoelen van alle de taelleeraeren , de beslissing volgens die spelgronden den waeren en den éénigsten middel is , om de geschilpunten op eene redelyke wyze te vereffenen en tot eenpaerigheyd te leyden.

Wy hebben , in onze Inleyding , van den oorsprong en het doelwit eener taele in 't algemeen gesproken ; omdat daer uyt schoene en groote gevolgen spruyten die over ons onderwerp een groot licht verspreyden , en aenleyding geeven om met zekerheyd voort te gaen.

Maer het schynt , dat den heer N eenen onoverwinnelyken afkeer heeft van de algemeen erkende en aengenomene grondbeginsels ; en dat hy verkieslyker vind onze nationaale tael , naer nieuw uytgevondene gronden , in te rigten ; in de meening dat alle de natien der wereld zyn gezag niet kunnen opweegen ; en dat niemand beter dan hy en de zyne in staet zyn de taelgeschillen grondig te beslechten.

N.

Hoe moeyelyk is het toch om voor alle menschen wel te doen ! Hadde ik myne Verhandeling onder mynen naem niet

ouvrages (O), et termine le tout par une diatribe riche de personnalités contre le ministre de l'intérieur et contre la commission nommée par ce haut-fonctionnaire pour juger les pièces du concours :

AENTEEKENINGEN.

uytgegeeven: dan zouden, zeer waerschynelyk, veele personen, en den heer N en de zyne misschien de eerste; daer op al iets te zeggen gevonden hebben; en het is wel moogelyk, dat die heeren aen den naemeloozen schryver alle de uytdrukkingen zonden toegestierd hebben, welke in dergelyk geval gebezigd worden, tegen eenen schryver die zich niet durft noemen: en de commissie die, volgens den heer N, den schryver eener ingezondene verhandeling niet mag kennen, omdat zy anders zoo onpartydiglyk niet kan oordeelen, die commissie zoude zoo gemakkelyk den schryver van myn werk geraeden hebben, als het aen sommige personen gemakkelyk is de bewerkers te kunnen kennen van den artikel die het onderwerp van ons Tweede Aenhangel maekt. Ziet daer wat ik te verwachten had, indien myne Verhandeling onder mynen naem in het licht niet verschenen ware. En, daer ik nu mynen naem heb durven stellen; vind den heer N zulks zeer tegenstrydig, edoch hy vergeet te zeggen aen welke wetten, reglementen, schikkingen, enz, dit zoude kunnen wezen.

①.

Dat deze regel gelden moet heeft een myner buervrouwen gevoeld, toen zy op het uithangbord, boven haar deur, liet stellen (37):

Aenzien doet gedenken, en het goed den koopman wenken.

(37) Ziet Eerste Aenhangel, bl. 14.

Belle conclusion et digne de l'exorde (P).

Il est évident que l'auteur a voulu faire un bon tour à la commission en lui préparant ce volumineux travail hérissé de citations et de notes philologiques (Q), mais il

AENTEEKENINGEN.

P.

Den heer N betigt my hier wegens eene zaak, die my veele en groote zwaerigheden op den hals zoude kunnen trekken; indien hy den minister konde beweegen om my te vervolgen, zonder myne bemerkingen te willen aanhooren: zoo als den heer N met myne Verhandeling poogt te doen in de commissie; die, volgens het oordeel van mynen betigter, geenen regel van myn werk mag leezen, maer geheel eenvoudiglyk weg, en voor het meeste gemak, zich moet vergenoegen met te beslissen dat myne Verhandeling niet aenneemelyk is.

Belle conclusion et digne de l'exorde !!!

Q.

Het is klaerblykelyk dat ik, om in myne Verhandeling, gelyk den heer WILLEMS in zyn Belgisch Museum (38), *over de bestaende punten van verschil in spelling eenig licht te verspreiden*, het gezag van letterkundige mannen heb moeten aenhaelen, en philologische nooten bybrengen: gemerkt ik, als byzonderen persoon, ten dien aanzien, niets of zeer weynig te zeggen heb; maer myn gevoelen moet vestigen op de taelgronden of het gezag der andere, die de meerderheyd uytmaeken. Daerenboven, het is eene philologische maetschappij die aan de philoloogen eene philologische Verhandeling vraegt, om door eene commissie van philoloogen, op eene philologische wyze, geoordeeld te worden. Het ware nu wel zeer vreemd en aardig, zou men alligt zeggen, dat de eene van al die philoloogen geene philologische nooten zouden moogen opgeeven, en dat de andere er niet zouden willen van hooren.

(38) Ziet den Prospectus van het Belgisch Museum.

nous semble que les juges n'auront garde de se laisser prendre à un pareil piège (R) et qu'ils se contenteront de

AENTEEKENINGEN.

Het schynt nogtans , dat den heer N eene groote afgekeerdheid heeft van de philologie , algemeene letterkunde of taelgeleerdheid. Hy zoude misschien liever gehad hebben , dat ik myne gevoelens , zonder aenhaeling van redenen en gezag , zoude opgegeeven hebben. En , inderdaed , in dit geval , hadde men onze voorgedraegene regels geheel gemakkelyk en zonder den minsten schyn van partydigheid of willekeurigheid , kunnen van de hand wyzen : het geen den heer N nu zoo gevoegelyk niet kan doen ; gemerkt alle onze spelregels gevestigd zyn op de taelgronden , waer van hy zelve gedwongen is de echtheid te erkennen. Daerom loochent den heer N de waarheid onzer grondstellingen niet : hy is maer kwaelyk tevreden ; omdat de klaerblykelyke gevolgen , die daer uyt noodwendiglyk voordspruyten , zyne willekeurigheid tegenkanten. Den heer N heeft geene reden om tegen ons , ten dezen aenzien , uyt te vallen. Hy moet de schuld daer van wyten aen het staetsbestier en aen de academie , die *eene beoordeelende verhandeling , volgens de oorspronkelyke gronden der tael* , gevraagd hebben : hadde men de prysvraag op eene andere wyze uytgeschreven ; dan hadden wy geheel onze spelling kunnen vervatten in min regels , dan den artikel van den heer N inhoud ; en dezen heer en de commissie zouden daer mede weynig werk gehad hebben.

R.

Den heer N moet niet vreezen , dat de meeste leden der commissie , waer van verscheydene zien en duydelyk vinden het geen voor myns gelyke onzichtbaer of duyster is , zich laeten bedriegen : den heer N mag er gerust op slaepen ; te meer , omdat geheel de natie eene waekende oog op de commissie houd.

décider tout simplement qu'un tel mémoire, lu par tout le monde qui s'est résigné à le lire trois mois avant l'époque fixée, et portant le nom de son auteur, n'est pas admissible au concours (S).

Nous du moins, nous ne suivrons pas pied à pied ce long travail qui contient une multitude de choses qui sont bonnes et vraies, mais que personne ne songe à contester, et qui ne présente aucun aperçu neuf sur les questions controversées (T). Nous nous permettrons seulement une

AENTEEKENINGEN.

S.

Het dunkt ons, mynheer N, dat wy hier wel eenige redenen hebben van verwonderd te zyn, omdat gy, die zoo wel de treeken van Reinaert De Vos kent, aen de commissie geenen middel inblaest om, ten minsten, den uysterlyken schyn eener regtveirdige veroordeeling te bewaeren; zoo veel het immer moogelyk is.

T.

De leezers zullen wel kunnen begrypen dat den heer N, zonder ons werk van voet tot voet op te volgen, kan getuygenis geeven dat onze Verhandeling eene menigte van zaeken inhoud die goed en waer zyn: maer, zy zullen niet ligt bevatten, hoe onzen berisper kunne in staet zyn om, met kennis van zaeken, te bevestigen dat in geheel ons werk geen een nieuw gezigtspunt te vinden is; terwyl hy geheel ronduyt bekent dat hy onze Eerste Aflevering, die nusedert verscheydene maenden het licht ziet, niet doorlezen heeft. Daerenboven, hoe konde den heer N een regtmaetig oordeel vellen over geheel het werk, gemerkt er nog maer een deel daer van aen den dag gekomen was? Wat hier van ook zy, de bekentenis, dat onze Verhandeling eene menigte van zaeken inhoud die goed en waer zyn, zal misschien eene genoegzaeme reden zyn om ons schrift te leezen, voor de persöonen die geirne

AENTEEKENINGEN.

eene menigte van goede en waere zaaken in een werk aentreffen ; voornaemelyk in een tydstop dat eene commissie over de zelfde zaaken gaet oordeelen.

Den heer N schynt onze Verhandeling te verachten , om den inhoud van zaaken die vanniemand betwist worden en niet nieuw zyn. Zou hy dan willen, dat eene Verhandeling, waer in alles moet beoordeeld worden , volgens de algemeen erkende en aengenomene gronden der taele, als zyn het algemeen spraekgebruyk en het gezag der schryvers (39), zou N willen, dat dergelyke Verhandeling niet spreek van bekende of onbetwiste grondslagen , van het algemeen schryfgebruyk, enz. ? Zou hy willen, dat die Verhandeling slechts zaaken opgeeeve, die kunnen betwist worden en nieuw zyn ? Dusdaenig werk, dat de geschilpunten zou beoordeelen, volgens grondslagen die ook betwist worden, en dus het betwiste door het betwiste zou bewyzen, zoud, inderdaed, geheel *nieuw* zyn.

Indien den heer N zyn gezond oordeeld een weynigje wilt laeten werken : dan zal hy toch ligt kunnen vatten , dat ik de algemeen erkende en aengenomene spelgronden, juist omdat zy *waeren goed* zyn, niet alleen zorgvuldiglyk moeste opgeeven en omstandiglyk ontvouwen ; maer dat ik daerenboven , volgens de verplichting der koninglyke prysvraag, volstrekt genoodzaekt was te bewyzen, dat de beslissing van ieder geschilpunt op die taelgronden, welke alleen goed en waer zyn, gevestigd is. Dus, moet den heer N niet verwonderd zyn, in myne Verhandeling, eene menigte van zaaken te vinden die goed en waer zyn; de eerste of oorspronkelyke reden daer van is aen de uytgeeevers der prysvraag te wyten.

Maer, volgens den heer N, hebben wy *te veel* goede en waere zaaken opgegeeven, die, van niemand betwist zynde, in onze Verhandeling niet behoorden geplaetst te worden.

(39) Ziet Besluit van den 6^{den} september, 1836.

AENTEEKENINGEN.

Maer, zou den heer N ons wel kunnen verzekeren, dat het geen by hem onbetwistbaer is, by andere niet betwist word? Dit stellen wy aen den heer N met zoo veel te meer grond voor, omdat *het nu*, volgens WILLEMS (40), *zoo verre gekomen is dat men door vele hoort vragen: Wat is Vlaemsch? Wat is Nederlandsch? Wat is Nederduitsch?* En omdat men, volgens den zelfden schryver (41), *vry algemeen gelooft, dat het Vlaemsch niet veel beter zy dan een PATOIS, hoogstens geschikt om de denkbeelden van een' boer of van een keukenmeid uit te drukken, en buiten twee of drie provincien volstrekt niet gangbaer, ja onverstaenbaer en nutteloos.*

Sommige zyn overtuigd, dat de hollandsche spraek allezins de onze is; terwyl volgens WILLEMS (42), *de meeste Belgen gelooven dat hun het Hollandsch even vreemd zy, als het Hoogduitsch, of eenige andere aenverwante tael.*

Het meeste deel der Belgen houden voor klaer en onbetwistbaer, dat het besluit van Zyne Majesteyt gegeven is, om onze nationaale tael te vestigen naer de zeden en gebruyken der vlaemschenatie; en haere onafhangelykheyd meer te verzekeren: andere zyn van gevoelen dat men de Vlaemingen moet vormen naer den geest en smaek der Hollanders, die voortydig onze medevaderlanders waren en hunne tael meer dan de Vlaemingen beoefend hebben.

De eene houden staende, dat de ligtst moogelyke verstaenbaerheyd het groot oogmerk van spraek en schrift is; en dat men, ten dien eynde, de woorddoorspronkelykheyd in het schryven moet in acht neemen: andere stellen als eenen onbetwistbaeren regel, dat het genoeg is, als men de klanken verbeeld die, by het uytspreeken, gehoord worden.

(40) Belgisch Museum, bl. 225 en 226.

(41) Belgisch Museum, bl. 5.

(42) Ziet Slot, bl. 279.

AENTEEKENINGEN.

Veele hoogachters onzer nationaele tael zyn van gevoelen, dat men, by de verhandeling der punten, waer aen het staetsbestuer en de brusselsche maetschappy zoo veel prys bechten, op geen honderd of twee bladzyden leezens mag zien; maer dat men alles, wat het bedoelde vraegstuk aengaet, aen de natie en aen de commissie, die de natie zou moeten verbeelden, behoort voor te draegen, om die zaak, indien het moogelyk is, in eens af te doen. Andere zouden geirne gezien hebben, dat men in korte woorden beweeze dat de Vlaemingen in staet niet zyn om over geschilpunten in de tael te spreken, en dat zy, gevolgelyk, niets beters te verrigten hebben, dan de Spelkunst van SIEGENBEEK en de Spraakkunst van WEILAND, geheel eenvoudig weg, aen te neemen, en die taelleeraeren van voet tot voet op te volgen.

Bynae alle de letterkundige meenen, dat men, in eene *beoordeelende* Verhandeling, zich op klaere en geldende gronden moet vestigen; en gevolgelyk moet redeneeren van het bekende tot het onbekende: aen sommige komen de redeneeringen zoo walgelyk voor, dat zy geheel die Verhandeling daerom alleen verwerpen zouden.

Immers, men is in het twyfelen en twisten zoo verre gegaen, dat men taelgronden voorgedraegen heeft, die niet beter kunnen begrepen worden, dan het grondbeginsel der oude natuerkundige *natura abhorret à vacuo*; dat men zeer dikwyls hevig getwist heeft over zaeken, die geen bestaen hebben, noch kunnen hebben; en dat het onbetwistelyk zelve is betwist geworden.

Uyt het voorgaende is het blykbaer, dat den beantwoorder op het koninglyk vraegstuk de vereffening van zeer veele geschilpunten moest in het oog hebben. Daerenboven, moest hy overtuygd zyn, dat er, in het vervolg, nieuwe geschilpunten gingen opryzen, die hy niet konde voorzien, en tot welker beslissing hy nogtans middelen moest aen de hand geeven.

AENTEEKENINGEN.

Meermaelen heb ik, gelyk den heer WILLEMS (43), gevraagd : welke Ariadne zal my uyt dien doolhof helpen? en telkens tot antwoord bekomen : De algemeene gronden zorgvuldiglyk opzoeken, omstandiglyk ontvouwen, en aen alle de gevallen toepassen.

In gevolge het voorgaende antwoord, en de eerste stelling van het Belgisch Museum: DE TAELESTUDIE IS BY ONS IN HAER EERSTE OPKOMEN, achtteden wy, ter vermyding van alle haperingen, twyfelachtigheden, en misvattingen, het noodzaakelyk, niet alleen de geschilpunten, die ons bekend waren, aendachtig te overweegen en regtmaetig te beslissen, maer, daerenboven, ook op te geeven al het geen elken moeyelyken artikel, in zynen geheelen omvang, aengaet: opdat men daer uyt zoude kunnen zien, by hoe verre wy den algemeenen wille der natie voorstellen; en tot hoe verre onze voorgedraegene regels door de natie kunnen aengenomen worden, om eene voltooyde Verhandeling over de spelling uyt te maeken.

Indien zulks aen de sekte van den heer N niet behaegt, en dat hy onzen arbeyd blyft mispryzen, omdat 500 bladz., naer zynen smaek, te lang vallen; dan zullen wy ons getroost houden:

1°. Omdat den beroemden taelleeraer SIEGENBEEK, die veel min te bewyzen en te zeggen had, veel minder en bedaerder tegenstreevers moest bevechten, en onder alle andere betrekkingen voordeeliger geplaatst was, desniettegenstaende, eene Verhandeling over de Nederduitsche Spelling uytgegeeven heeft, die boven de 400 bladzyden inhoud; en, daerenboven, den leezer, van tyd tot tyd, ter naedere opheldering, naer zyne andere werken verzend: zonder dat het hollandsch staetsbestuer, de commissie, of de geletterde van Holland en Belgie ooyt, over de langheyd van die Verhandeling, de minste klagte hebben laeten hooren.

(43) Slot, bl. 301.

couple de remarques. L'auteur cite à chaque page, etsouvent plusieurs fois, Weiland et Siegenbeek , mais il les recuse chaque fois que leurs opinions, quelque rationnelles qu'elles soient , viennent à heurter les siennes : cette méthode ne nous offre-t-elle pas le spectacle rare en logique d'un écrivain qui s'étaie sans cesse de principes dont il re-

AENTEEKENINGEN.

2° Omdat den heer WILLEMS, in zyn Belgisch Museum, veele en lange stukken opgegeeven heeft, *in vertrouwen dat de zelve , schoon slechts de ruwe omtrekken of het geraemte van een grooter gebouw vertoonende, eeniz licht zal geven aen de beantwoorders van de bovengemelde koninglyke prysvraag* ; welke stukken nogtans , naer het gevoelen van zeer veele Belgen , voor de vereffening der geschilpunten niet meer geschikt zyn , dan de artikels die den heer Nuyt onze Verhandeling zoude willen geschrapt hebben.

3° Omdat de Proeve van Taal- en Dichtkunde van HUYDECOPER door niemand , ons weetens , is gelaekt geworden , om de langdraedigheyd in de verhandeling van kleynigheden (gelyk men zulks naemen zou), waer mede den schryver dikwyls verscheydene bladzyden beslaet ; zoo als , onder andere , ten aenzien van het woordje *als* , waer voor HUYDECOPER 8 bladz. in 4° bezigt. Wy willen hier niet spreken over deuytgebreydheyd der artikels van LAMBERT TEN KATE, wiens Aenleiding tot boven de vyftien honderd bladzyden in 4° beloopt.

4° Omdat onze wyze van verhandelen byval gevonden heeft , by veele persoonen wier getuygenis wy hooger achten , dan die van mynheer N. Die persoonen zyn , ten grooten deele , daerom byzonderlyk tevreden , omdat zy in onze Verhandeling alles aantreffen wat het vraagstuk der spelling en woordverbuiging aengaet ; voor reden geevende dat , indien het spreekwoord : *Overvloed kan niet schaeden* , ergens mag gelden , het wel zeker aen de beantwoording der koninglyke prysvraag toepasselyk is.

K

jette à tout propos les conséquences ? (U) Ensuite l'auteur

AENTEEKENINGEN.

U.

Wy zullen ons hier alleenelyk een paer bemerkingen veroorlooven. Wy haelen zeer dikwyls WEILAND en SIEGENBEEK aen : 1° Omdat zy, by den heer N en by zyne medestaenders, als de twee beroemdste nederduytsche taelleeraeren van onze eeuw erkend zyn ; en dat den heer SIEGENBEEK by de Bataafsche algemeen tot een' zekeren gids in de spelling word genomen (44). 2° Omdat het koninglyk besluit van den 6^{den} september zegt , dat den beantwoorder de geschilpunten moet *beoordeelen volgens het gezag der schryvers* ; uyt welker getal de hollandsche taelleeraeren WEILAND en SIEGENBEEK door den heer N , wel zeker, niet uytgesloten zyn. 3° Omdat wy, in gevolge de koninglyke prysvraag , het goede moogen neemen by welkdaenige gezaghebbende schryvers het ook gevonden worde ; en ons daer op moogen beroepen , tot meerdere staeving der stellingen die wy , nae rype overweeging en volgens onze gewisse, aenneemelyk achten. 4° Omdat, gemerkt WEILAND en SIEGENBEEK (gelyk alle de taelleeraeren der beschaefde natien) de zelfde vier algemeene spelgronden erkend en aengenomen hebben , die in onze Verhandeling voorgedraegen worden , wy ons natuerlyk zeer dikwyls op hun gezag moesten beroepen.

Maer , ofschoon WEILAND en SIEGENBEEK , nopens den oorspronkelyken aerd der algemeene taelgronden , met alle de andere taelleeraeren eenstemmig zyn ; hebben wy nogtans opgemerkt, dat die twee heeren, in de toepassing dier gronden, den bal zeer dikwyls deirlyk misslaen : en , in dit geval , meenden wy het regt te hebben van eenige bemerkingen te moogen maeken op de voordbrengsels dier schryvers ; opdat

(44) Ziet WILLEMS , Slot , bl. 301.

de la dissertation nous donne (page 89) le singulier modèle de raisonnement grammatical que voici :

« Dans une société nombreuse s'élève une dispute entre » trois personnes, D., F. et G., sur l'orthographe du mot » français *physiologie*. D., s'appuyant sur la prononciation » et l'orthographe authentique des mots *ficeler*, *ficher*, » *fichu*, *firole*, etc., écrit *fisiologie*. F. soutient que *physio-* » *logie*, dérivé des mots grecs *physis* et *logos*, doit s'écrire » par *phy*. G. fait remarquer que les mots *philologie*,

AENTEEKENINGEN.

de misvattingen, om de vermaerdheid haerer auteurs, als geene onbetwistbaere taelregels zouden doorgaen. Deze wyze van doen schynt ons overeenkomstiger te zyn met de regels eener gezonde *logica*, dan de geene van zekeren berisper die, ons een wonderlyk vertoog in de redeneerkunde opleverende, den eenen schryver zonder overweeging geheel aenneemt, en den anderen, zonder leezing, geheel verwerpt.

De tweede bemerking, die ik op de bedoelde aentyging van den heer N te maeken hebbe, is dat het my nog al vreemd schynt beschuldigd te worden dat ik WEILAND en SIEGENBEEK verwerpe, zoo dikwyls hunne gevoelens, hoe redelyk zy ook moogen weezen, aen de myne tegenstrydig zyn; zonder dat den heer N het minste bewys bybrengt dat myne gevoelens, in die gevallen, met de gezonde taelwetten niet overeenstemmen. Aengezien ik WEILAND en SIEGENBEEK op elke bladzyde eens, en somtyds meermaelen aenhaele: het was toch, volgens den heer N, zeer gemakkelyk, ten minsten door een enkel voorbeeld, te betoogen dat myne gevoelens en bewyzen met de algemeen erkende en aengenomene taelwetten strydig zyn. Het is eenen algemeenen regel, dat den beschuldiger, om als treffelyk man te kunnen aenzien worden, niet voldoet met in het algemeen te spreken; maer dat hy zyne gezegden op byzondere daedzaaken moet vestigen: en het is dat geen, 't welk wy aen den heer N verzoeken, zoo haest moogelyk, te willen doen.

» *philosophie*, etc. sont aussi dérivés du grec, et doivent
 » cependant s'écrire par *i* et non par *y*; qu'il n'est pas sûr
 » que l'usage général d'écrire s'est tenu si étroitement ici
 » à l'étymologie grecque, puisque en d'autres cas il s'en est
 » plus ou moins écarté. Après cela G prouve l'orthographe
 » du mot contesté par le dictionnaire de l'académie fran-
 » çaise, qui déclare la volonté de la nation française d'une
 » manière formelle. »

Voilà certes une merveilleuse histoire! On nous permettra de la faire suivre par quelques réflexions.

Nous ne dirons rien de la thèse de M. D; si ce personnage a reçu de quelque astolphe une *fiote* de bon sens, il est clair qu'elle a été soigneusement enveloppée d'un *fichu* et en suite *ficelée* à la manière du nœud gordien, ou bien que jamais principe de linguistique ne s'est bien *fiché* dans sa cervelle.

M. F a parfaitement raison, mais son esprit n'est pas à la dispute apparemment puisqu'il n'apas un mot de réplique à une réponse aussi niaise que celle de M. G, réponse dont un médiocre écolier de sixième ferait bonne et prompte justice.

Quant à M. G, qui a l'honneur de représenter ici l'écrivain de la dissertation, il doit avoir beaucoup de bonhomie s'il croit avoir relancé son adversaire, en lui disant qu'on peut écrire *phisiologie* parce que ce mot dérive du grec comme *philologie*, car M. F avait dit quelque chose de plus; mais nous le plaignons surtout d'être aveugle ou du moins très myope, puisqu'il a lu dans le dictionnaire de l'académie ce qui ne s'y trouve pas. Il y a dans ce dictionnaire, *Salva reverentia quadraginta immortalium*, un bon nombre de sottises, mais ce n'est pas une raison de lui en attribuer à tort une de plus, à moins qu'on n'applique ici le proverbe: « On ne prête qu'aux riches. »

Notre auteur croit que le dictionnaire de l'Académie « nous fait connaître positivement la volonté expresse de la nation française; » notre auteur a tort. S'il en était ainsi, le plus instruit des philologues français, n'aurait pas écrit, en parlant des dictionnaires français et de celui de l'Académie nommément: « Je me rendais compte, la » plume à la main, de leurs définitions étranges, de leurs

» étranges contradictions, de leurs omissions inexplicables,
 » de leurs fausses et ridicules variantes d'orthographe (45). »
 Il n'aurait pas dit dans un autre endroit (46): « que les
 » dictionnaires, y compris celui de l'Académie, sont des
 » archives incomplètes et détestables de la langue. » (V)

AENTEEKENINGEN.

V.

De aendachtige en onpartydige leezers, die het zonderling model der taekundige oordeelskracht van den heer N met onze Verhandeling vergeleken hebben, zyn overtuygd, dat den heer N eenen schranderen geest bezit, maer dat er hem, ten zelfden tyde, alzoo iets of wat, van den kant der gezonde reden, outbreekt. Daerom hebben zy, inzonderheyd zyne vrienden, besloten eene groote Fée te gaen opzoeken, haer tot medelyden voor den heer N te verwekken, en haer sterk te smeeken, dat zy toch zoude gelieven aen haeren kozyn Astolphe een gevleugeld peird te bezorgen, 't welk hem in het ryk der maene kunne geleyden, om van daer de reden van den heer N weder te brengen. Indien zy in hunne onderneeming gelukken, en den heer N nog genoegzaam verstand bezit, om zyn botteltje tot het laetste druppeltje toe, zonder storten, in te neemen; dan zal den heer N beschaemd staen, wanneer hy met zyne reden alle de onnoozelheden zal zien, die hy in zynen artikel voorgehouden heeft.

Dan zal den heer N zich beklaegen van blind, of ten minsten geheel kortzigtig, geweest te hebben; aengezien hy in onze Verhandeling geleezen heeft het geen aldaer niet te vinden is, zoo als, by voorbeeld, omtrent het grieksch *physis*, 't welk hy voor *physis* genomen heeft.

(45) Charles Nodier, Examen critique des dictionnaires de la langue française, *Préface*, III.

(46) Ibid. 73.

AENTEEKENINGEN.

Dan zal den heer N wel begrypen, dat het tegen de reden botst, van den eenen kant, staende te houden dat onze vlaemsche academie te Brussel opgerigt is opdat het staatsbestuur, zoo wel als elk letterlievend ingezeten, by haere verlichte kennis zoude kunnen te raede gaen, wanneer de noodzaakelykheyd zich voordoet om de uyt spraek van taelkundige mannen in te roepen (47): en, van den anderen kant, den spot te dryven met de personen, die gelooven dat de academie van Vrankryk zoo veel gezag heeft als die van Belgie; en die daerom de beslissing der fransche academie als stellig beschouwen, ten aenzien derschryfwyze van dit of dat fransch woord, 't welk in haer woordenboek opgeteekend is.

En, inderdaed, indien de fransche academie, bestaende uyt veertig personen welke onder zoo veele millioenen inwooners in kennissen uytmunten, nae zoo veele jaeren en met zoo veele omzigtigheyd gevrocht te hebben aen eene tael die, om zoo te zeggen, gevestigd is; indien de fransche academie, nae alle haere aangewende poogingen, nog zoo verre niet gekomen is van de spelling der fransche natie te kennen en voor te stellen: wat moet men dan oordeelen van onze vlaemsche academie die, even als de studie onzer taele, nog in haer eerste opkomen is? — Wat moet men verwachten van onze commissie, die zich geen verscheydene zittingen met een enkel woord zal bezig houden, en wier opgeleyde taek zoo zwaer is, dat de fransche academie zelve zich met dergelyke verrigting zoude verlegen gevonden hebben? het schynt nogtans, dat die commissie haere opgeleyde taek zeer gemakkelyk gaet voltrekken; en dat, volgens den heer N, het leezen van 500 bladzyden aen de commissie te veel tyd zou beneemen, om kennis te hebben van die zaeken waer over zy moet oordeelen.

De redeneerwyze van den heer N is zoo tegenstrydig met het doelwit, 't welk hy zich in den aenvang voorgesteld heeft,

(47) Prospectus van het Belgisch Museum.

AENTEEKENINGEN.

als dat geen van eenen persoon die, om het tegenwoordig gezag der vlaemsche academie of commissie te verdedigen, zoude bewyzen, dat die zelfde academie, niet alleen niet onseylbaer is (het geen by alle aengenomen word; maer dat die academie, naer een werkzaam bestaen van verscheydene eeuwen, geen genoegzaam gezag zal verdienen, om ter beslissing over de spelling van eenig vlaemsch woord te moogen ingeroepen worden; dat de werkingen der vlaemsche academie een groot getal zottigheden, aenstootelyke tegensprekingen, onbegrypelyke achterlaetingen, slechteen belagchelyke veranderingen van spelling, zullen voorstellen, en verfoeyelyke schriften over de spelling van onze tael zyn.

Wanneer eenen verdediger van de commissie, aangesteld tot het beoordeelen der ingezondene Verhandelingen, op de voorgaende wyze van de academie spreekt, waer uyt de leden der commissie genomen zyn; dan werkt hy, niet alleen zeer onbescheydenlyk, maer hy neemt het overig van het vertrouwen weg, 't welk andere in de commissie nog hadden.

Een ander zeer bevreemdende denkbeeld is in het hoofd van den heer N gevallen. In twee regels haelt hy tweemaal het gezag van C. NODIER aen, neemt het zelve aen, en vestigt zich daer op, om de ongerymdheden eener academie te bewyzen: en terwyl hy goedkeurt, of ten minsten niet afkeurt, dat dien schryver aen de academie van Vrankryk zoo veele harde, smertelyke, en vernederende verwytingen doet; vind den heer N geheel onredelyk en verachtelyk, dat de westvlaendersche maetschappij zich verstout haere bedenkingen over de tael bekend te maeken.

Den heer N neemt niet kwaelyk, dat eenen schryver, die van de fransche academie deel maekt, aen haer woordenboek medegevrocht, en zelfs (zoo men zegt) de voorrede er van opgesteld heeft, dat dien schryver die zelfde academie zoo deirlyk over den hekel haelt; en wy gelooven zelfs, dat den heer N van gevoelen is, dat de leden der fransche academie de bemerkingen van C. NODIER, met aendachtigheyd over-

Nous examinerons une autre fois la diatribe où l'auteur met au pilori le ministre de l'intérieur et la commission du 15 juillet. (W)

AENTEEKENINGEN.

leezen hebben, en er nut zullen uyttrekken voor de 7de uytgaef van hun woordenboek. Van den anderen kant, vind den heer N geene uytdrukkingen sterk genoeg, om zyne verontweirdiging en zyne verachting te betoonen voor eenen vlaemschen schryver, die zich alle moeyte geeft om zyne medevaderlanders die inlichtingen te geeven, welke, in het tegenwoordig tydstip, door de vlaemsche academie, het staatsbestuer, en alle de waere hoogachters onzer nationaele tael zoo vueriglyk verlangd worden.

Is er nu geen genoegzaeme reden, om aen den heer N de volgende woorden, die hy my toestiert, te rug te zenden:

Cette méthode ne nous offre-t-elle pas le spectacle rare en logique d'un écrivain qui s'étaie sans cesse de principes dont il rejette à tout propos les conséquences?

W.

Daer den heer N, tot nu toe, zyne belofte van 25 oktober nog niet vervuld heeft; zoo zyn wy gedwongen de beantwoording op zyne verdere bedenkingen tot onze Derde Aflevering te verschuyven.

Uyt onze aenteekeningen blykt, ten dnydelyksten, zoo wy meenen, dat den heer N, ten onregte, de Westvlaendersche Afdeeling betigt heeft. Wat zyne bedenkingen over onze Verhandeling aengaet; de aendachtige leezers zullen geheel gemakkelyk bevroeden, dat den heer N geen enkele gegronde reden tegen den wezenlyken aerd van ons werk ingebracht heeft. Wy maenen den heer N en alle onze tegenstreevers uyt, om te bewyzen dat wy valsche gronden als waere aengenomen,

of waere als valsche verklaerd hebben: dat de taelgronden, waer op wy ons beroepen, niet algemeen erkend en aengenomen zyn; of dat wy, in de toepassing der echte grondbeginsels, ons misgrepen hebben: dat wy de beslissing der geschilpunten op geen genoegzaame redenen, of op geen algemeen erkende gronden gevestigd hebben (48): en, eyndelyk, dat wy aen de vereyschten van het koninglyk vraagstuk niet voldaan hebben. Zoo lang als onze hekelaeren geene der vermelde punten zullen bewezen hebben; zoo lang kunnen zy niet aenzien worden, als echte vrienden der waarheyd die geen ander wapen tot haere verdediging verlangt, dan dat van bondige redeneering, van bewyzen, die ter overtuiging geschikt zyn. Hadde den heer N meer uyt liefde dan uyt afkeer der waarheyd gesproken; dan hadde hy, wel zeker, aen de commissie den voorstel niet gedaen van onze Verhandeling als onaenneemelyk te verklaren, zonder zynen voorstel op andere dan op willekeurige gronden te vestigen (49). Den echten vriend der weetenschappen toont

(48) No 203, daegden wy den heer SIEGENBEEK en alle zyne aenhangers uyt om, buyten het *nieuw* hollandsch, onder alle de geregelde, 't zy doode 't zy leevende, spraeken van den ganschen aerd bodem, ons eene tael aen te wyzen, welke, naer het stelsel van SIEGENBEEK, de dubbele klinkers der oorspronkelyke woorden, in de afgeleyde en de zamengestelde, tegen enkele klinkers verwisselt, wanneer, naemelyk, de uytspreek de zelfde blyft. Daerenboven, beslooten wy daer, dat de enkele vokaelspelling van SIEGENBEEK niet alleen zondigt tegen de erkende en aengenomene gronden der nederduytsche taele; maer ook tegen de grondregels van alle de talen van de geheele wereld: zoodat het *nieuw* hollandsch mag aenzien worden, als eenen feniks in zyne soort.

Hoe komt het, dat onze tegenstreevers geduerig roepen dat de dubbele vokaelspelling op enkele willekeurigheid steunt; en nogtans geen eenen grond tegen de dubbele, en geen eenen voor de enkele vokaelspelling kunnen geeven?

(49) Tot de willekeurige redenen welke zekeren persoon voorgeeft, om onze Verhandeling als onaenneemelyk door de commissie te doen verklaren, behoort de volgende:

« Wat gebruyk kunnen wy maeken van een geschrift, 't welk door alle gekend is? »

Een lid der commissie 't welk dergelyke vraag aen de beoordeelaeren voorstelt, en eene genoegzaame reden vind om eene Verhandeling te verwerpen, omdat sy gedrukt en gekend is, doet omtrent het zelfde als eenen volksverbeelders, die aen de kamer zoude aenraeden een ontwerp van wet te verwerpen, omdat het zelve gedrukt, rondgedeeld, en in de handen gevallen is van persoonen welke regt hebben van over die zaaken te oordeelen, en aen het gouvernement en aen de kamers inlichtingen te geeven. Wat zouden de kamers, wat het volk, moeten denken; indien dat lid staende hield, dat de kamer verplicht is dat ontwerp te verwerpen, alhoewel er niemand eenige hoege naemde gegronde bedenking daer tegen ingebracht heeft, noch kan inbrengen? Maer wat zou men zeggen, indien eene kamer, eene commissie, volgens den eersten voorstel besliste?

de innerlyke weirde van een schrift aen, door bondige redeneeringen en bewyzen die ter overtuyging geschikt zyn : maer dit heeft den heer N niet gedaen ; en hy mag vervolgens niet aenzien worden , als mede te werken om onze nationaale tael en ons eygenaerdig volkskarakter te bewaeren, het gevoel van onze eygene zelfstandigheyd meer en meer aen te kweeken , en onze zeden alzoo van eene vreemde slaeverny te behoeden.

Dat de tael van een volk in verband staet met zyne zeden en zyne nationaliteyt , is eene voorstelling die , ons weetens , door geen waere wysgeirige taelkenners is betwist geworden , voor de bekendmaeking der koninglyke prysvraag. Maer, sedert het besluit van den 6^{den} september, hebben enkele voorstaenders van het hollandsch taelstelsel de echtheyd dier voorstelling in twyfel getrokken of stelliglyk geloochend, zonder nogtans eenige gegronde bewyzen van hun gevoelen byte brengen.

Schoon wy een overgroot getal schryvers van erkend gezag zouden kunnen aenhaelen , ter staeving van het geen wy in in onze Verhandeling omtrent dat punt aengeteekend hebben ; zullen wy ons echter, voor het tegenwoordig , vergenoegen met de volgende uyttreksels, welke , zoo wy meenen , oneyndig meer zeggen , dan de woordelyke uytvallen der voorstaenders van eene schryfwyze , die zy met hardnekkigheyd , en , als het ware , met een byzonder belang te verdedigen.

Ziet hier eenige letterlyke uyttreksels uyt de Verhandelingen en prijsverzen uitgegeven door de Gendsche Maatschappij van Nederlandsche Taal en Letterkunde. Eerste Bundel. Gend, M. D. CCC. XXVI : *Verhandeling over het gevoel van eigene zelfstandigheid , als een middel ter aankweeking van de volkstaal* , door J. M. SCHRANT.

Bladz. 24: « Daar mij de eer te beurt gevallen is, in deze nieuwe Maatschappij het eerst het woord te voeren , en alzoo hare vergaderingen te openen , heb ik gemeend geen geschikter onderwerp te kunnen kiezen , dan wanneer ik sprak over *het gevoel van eigene zelfstandigheid , als een middel ter aankweeking van de volkstaal*.

Wat ik door gevoel van eigene zelfstandigheid versta, zal geene breede verklaring behoeven. Het is de belangstelling, welke een volk aan den dag legt voor zijn zelfbestaan, voor zijne onafhankelijkheid en vrijheid; het is bewustheid van eigene waarde, kracht en vermogen; met één woord, het is een behoorlijk gevoel van zich zelven. Heil, driewerf heil het volk waarbij dat gevoel bestaat! Het heeft een vaderland, en bemint alles wat daarop betrekking heeft; het behartigt deszelfs belangen, en kweekt het eigene aan, om het vreemde te kunnen ontberen; het is gehecht aan eigene zeden en gewoonten; het ontwikkelt zijne vermogens, en betijgt den hoogsten trap van luister en grootheid. Waer zulk eene stemming heerscht, daar kan onmogelijk de taal verwaarloosd worden. Trouwens, is er een allernaauwst verband tusschen het gevoel van eigene zelfstandigheid en [de taal eens volks, zoo dat het eene zonder het andere naauwelijks kan bestaan.

In niets vertoont een volk de hoofdtrekken van zijn karakter duidelijker, dan in de hetzelfde uitsluitend eigene taal; « en, » voegt de Hoogleeraar SIEGENBEEK er bij, « naar « mate men in den geest dier tale dieper indringt, en hare « vorming, zamenstelling en geheelen omvang nader leert « kennen, naar die mate ook zal men over de verstandsbe- « schaving, de hoofdneigingen, de geaardheid, de deugden « en gebreken van het volk, waaraan de zelve behoort, « een helderder licht verspreid zien, daarvan eene meer « gegronde kennis verkrijgen. » (50)

Niet alleen is de taal de spiegel van het karakter eens volks, maar ook het beste middel om hetzelfde te bewaren. Zij sticht eenen muur tusschen volk en volk, en weert den vaak verderfelijken invloed van vreemde zeden; terwijl zij van den anderen kant eigene zeden opbouwt. Zij wijst een volk op deszelfs oorsprong, herinnert de daden van het voorgeslacht, verkondigt den roem der vaders en al het groote door hen bedreven; zij wekt ter hunner navolging op, en ontsteekt de harten in liefde voor vrijheid en onafhankelijkheid.

(50) *Over het verband tusschen de taal en het volkarakter der Nederlanders.* Museum III, bl. 93.

Daarom, wilt gij een volk ten onder brengen, ontnemen het deszelfs taal: zonder dat zult gij bezwaarlijk uw doel bereiken. Ten allen tijde hebben vreemde overheerschers dus gehandeld. Waarom waren zij der tale van de door hen overheerde volken zoo vijandig? Waarom zochten zij die uit te roeijen? Alleen opdat zij, met het vernietigen der volkstaal, tevens den volksgeest mogten overheerschen, en alzoo het laatste vonkje van vaderlandsliefde en gevoel van zelfstandigheid uitdooven. De taal was hun een scheidsmuur; deze moest omvergerukt worden, zoude de slavernij volkomen zijn. Getuig het, mijn vaderland! toen het ijzeren juk eener vreemde overheersching op u drukte, hoe veele middelen werden er niet aangewend, om u dien kostbaren schat, dien uwer tale te ontnemen!

En zulk een middel, zoo zeer geschikt om een volk bij deszelfs oorspronkelijk karakter te bewaren, en in liefde voor vrijheid en onafhankelijkheid te ontsteken, zoude verwaarloosd worden? Een volk, aan hetwelk men zulks te laste konde leggen, verdiende niet den naam van volk te dragen; het ware meer dan rijp voor vreemde slavernij. Neen, een volk, dat zich zelve gevoelt, kan onmogelijk omtrent zijne taal onverschillig zijn. Het beschouwt haar als het beste erfgoed der vaderen, als het afdruksel van hun beeld; het houdt dat kostbaar pand in waarde, en brengt het ongeschonden tot den laatsten naneef over. »

Bladz. 35 : « O die ongelukkige zucht voor het vreemde! zij verdooft alle gevoel voor het eigene, verpest onze zeden, verbant uit ons midden alle oorspronkelijkheid, en stort ons eindelijk in het verderf. »

Bladz. 36 : « Ja, het ontbreekt niet aan dezulken, zoo verbitterd op de taal der vaderen, dat zij, ware het in hunne magt, haar geheel zouden uitroeijen, om ons, in derzelver plaats, de taal van hen op te dringen, die wij als onze onderdrukkers leerden verfoeijen. Wat wonder, zoo de jeugd, aan de leiding van zulke lieden toevertrouwd, reeds vroeg dezelfde vooroordeelen laat blijken, en de beoefening eener tale verwaarloost, welke men haar met de hatelijkste verwen, als ruw en onbeschaafd, heeft afgeschilderd? »

Bladz. 36 : « Men denke niet, dat ik het eigene ten koste van het vreemde wil verheffen. Dit ware een ander uiterste. » Verre zij het van mij, » zeg ik met den hoog-leeraar *Lulofs*, de lofredenaar der zotte laaidunkendheid « van een volk te worden, het welk waant, dat slechts op « zijnen bodem, onder zijnen hemel, die vruchten kunnen « gedijen, welke het verstand en den smaak streelen! Neen, « dat men het schoone en groote en edele in de kunsten en « wetenschappen, zoo wel aan de boorden van de Seine, « van den Teems, van den Taag, van den Donau, als aan « die des Amstels zoeken! Dat men van den vreemdeling trachte « te leeren, waar van hem te leeren is! Doch, dat men, « te gelijker tijd, niet het gouden graan op de akkers des « nabuurs bewondere, en met verachting op het welige koren « zijner eigene velden nederzie, of wel de zelve woest en « onbebouwd late. »

Bladz. 37 : « Zie toe, o volk! welk gy zyn moogt, dat « u deze koortsziekte niet aangrijpe, opdat niet, te gader « met uwe zelfstandigheid en voorouderlijke zeden, uw roem « en luister ten grave dalen. » (51) Helaas! die koortsziekte heeft velen onder ons aangegrepen, en woedt met eene kracht, welke zich naauwelijks laat beteugelen.

Nederlanders! nakroost van het edelste en beroemdste volk der aarde, denkt aan uwe voorvaders, en — bloost! Hoe verre zijt gij van hen afgeweken! Hoe weinig hebt gij overgehouden van dat edele en groote, hetwelk hen zoo bijzonder onderscheidde! Indien zij uit hunne graven opzagen, meent gij, dat zij in u hunne afstammelingen zouden erkennen? Ach! dierbare landgenooten! wat moet er van u, wat moet er van het nageslacht worden? Eene sombere toekomst vertoont zich voor mijnen geest; ik hoor de ketens rammelen, en zie duizende handen gereed, om zich die te laten aansmeden.

Nederlanders! weren wij onzen val, terwijl het nog tijd is;

(51) *Redevoering over de noodzakelijkheid van de beoefening der eigene taal en letterkunde, voor de zelfstandigheid en den roem van eene natie.* Annal. Groning. 1816—1817 bl. 436.

dat wy niet weder eene prooi des vreemdelings worden, wiens klaauwen wij naauwelijks ontworsteld zijn. Slechts één behoedmiddel doet zich op : gevoel van eigene zelfstandigheid. Kweeken wij dat gevoel aan; beseffen wij het voorregt, het welk wij in onze vrijheid en onafhankelijkheid bezitten; gevoelen wij ons zelve, wat wij zijn, wat wij vermogen; dat de naam van vaderland, met alles wat daarop betrekking heeft, ons heilig en dierbaar zij, en ook de taal zal daarvan den weldadigsten invloed ontwaren.

Ouders! ik bezweer u bij dat zelfde vaderland, dat gij uwen kinderen die gevoelens van jongs af inboezemt, dat gij hen tot Nederlanders opkweekt. Vertrouwt hen niet in de handen van vreemdelingen, even min van ontaarde landgenooten, die van uwe dochters bevallige beuzelaarsters maken, uwe zonen tot verwijfde saletjonkers verwringen, van het eigene afkeerig en op vreemde belust. Neen! aan Nederlanders, niet slechts in naam, maar ook in geest, die hun vaderland op prijs stellen, moet gij de edele taak van de opvoeding uwer teederste panden opdragen. Zij zullen van uwe kinderen nuttige menschen vormen, en hen te gelijk met liefde voor het vaderland bezielen; zy zullen hen van der vaderen grootheid, van derzelve roemvolle daden spreken, en hen in drift ter navolging ontvlammen; zij zullen hun het schoone aanwijzen, dat Nederland bezit, en hunne jeugdige harten voor het eigene gunstig stemmen. Er is geen twijfel aan, of daaronder zal vooral de moedertaal de aandacht trekken; uw kroost eens dezelve kennende, zal haar hoogachten, het zal haar bij voorkeur beoefenen, meer en meer opbouwen, en de heerlijke voortbrengselen, waardoor zich die taal reeds onderscheidt, met eigene kunstgewrochten vermeerderen. »

Naedat wy gezien hebben hoe de hollandsche schryvers het taelgebruik van een volk beschouwen, zullen wy eenige plaetsen letterlyk uyt de schriften van den heer WILLEMS opgeeven.

« Terwyl Duitsche en Engelsche geleerden hunne landgenooten opmerkzaam maken ten aanzien der heerlyke voortbrengsels van onze oude vlaemsche dichters, ja zelfs *vlaemsch*

werken in het licht geven, die by hen met welgevallen worden gelezen, toonen wy ons maer al te onverschillig omtrent den letterroem onzer voorvaderen en het levendigste kenteeken onzer nationaliteit, de moederspraek ! » (52)

« Des niet te min wordt er thans niet weinig over nationaliteit, en over de noodzakelykheid van een meer een-drachtigen volksgeest onder ons, geredenkaveld. Men wil weten wat een Belg zy; men begeert een onafhangelijk volksbestaen; men maakt aanspraek op een byzonderen naem onder de volken van Europa, en men denkt by dat alles niet aen het eerbiedig vasthouden der overleveringen van vroegere Belgen, aen eene meer eigenaerdige levenswyze, een eigene letterkunde, een eigene tael ! » (53)

« Men gelooft vry algemeen, dat het Vlaemsch niet veel beter zy dan een *patois*, hoogstens geschikt om de denkbeelden van een' boer of van een keukenmeid uit te drukken, en buiten twee of drie provincien volstrekt niet gangbaer, ja onverstaenbaer en nutteloos. Men laet dus zyne kiuderen van jongs af in het fransch onderwyzen, men neemt by voorkeur fransche dienstboden, fransche leermeesters, leest niet dan fransch, schryft niet dan fransch, en schaemt zich, als het ware, een vlaemschen naem te moeten teekenen. Op die wyze vormde zich eene byzondere kaste, aen vreemde levenswyzen en vreemde begrippen uitsluitelyk gehecht, onbekwaem om de lagere volksklassen tot iet goeds op te leiden, ja thans met dezelve schier in geen verband meer staende. De geestelykheid alleen (en dit moet men tot haren lof zeggen!) nam in die verbastering geen deel, maer is de tael en het volk steeds getrouw gebleven. Het staet grootendeels in hare macht, en het is, zegt men, haer stellige wil de nationale letterkunde uit den onverdienden staet van versmading, dien haer te beurt viel, weêr te verheffen, en het openbaer onderwys eene zoodanige richting te geven, als strekken moge om de Belgen op het spoor hunner vaderen terug te brengen. De verbeterde kanselwelsprekenheid heeft, sints vyftig jaren, in

(52) Prospectus van het Belgisch Museum

(53) Museum, bl. 3.

Holland een aental dichters en redenaers gevormd, die de tael hebben gezuiverd en luisterlyk hersteld: waerom zou dit niet evenzeer in Belgie kunnen het geval zyn? De godsdienst, zoowel als de nationaliteit, zou er by winnen, en deze beiden dienen toch elkanderen te ondersteunen (54). »

« Tot laet in de zestiende eeuw schreven de Vlamingen, de Brabanders, de Hollanders, de Zeeuwen, en byna al de overige Nederlanders van den duitschen stam, één en dezelfde tael, ten minste wat de spelling betreft. De tael van VONDEL en CATS, de tael der hollandsche wetten en plakkaerten van den leeftyd dier schryvers, verschildte weinig of niet van hetgene wy nu Vlaemsch noemen. Sedert korte jaren eerst heeft men begonnen twisten of er wel eene algemeene nederlandsche tael besta. De oorzaak daarvan ligt in de politieke omstandigheden, waerin de beide landen, Noordnederland en Zuidnederland, door verdeeldheid van godsdienst en van andere belangen, gekomen zyn. De scheuring der provincien, in de zestiende eeuw, bracht aldra de op zichzelven staende deelen der natie op een' verschillenden weg. De Hollanders, zich van de spaansche overheersching vry geworsteld hebbende, vormden een nieuw volksbestaan, en van lieverlede ook een nieuw taelstelsel. SPIEGHEL en HOOFT weken reeds merkelyk van het vroeger gevestigde spraekgebruik af; doch het duerde lang eer men zich geheel en al verhollandschte. De statenbybel, grootendeels door vlaemsche predikanten opgesteld, de psalmen van den gentschen DATHEEN, tot laet in de achttiende eeuw in alle gereformeerde kerken bewaerd, en eindelyk de ingewortelde gewoonte, maekten dat men nog lang aen het oude algemeene nederlandsche vasthield. Maer toen de invloed der hoogduitsche letterkunde, het spelen van hoogduitsche dramas het dagelyks vertalen der schriften van hoogduitsche geloofsverwanten en filosofen eene andere wending aen styl en voordracht gaven, terwyl de oude kerkformulieren werden afgeschafft, toen begon men van eene *Hollandsche tael* te spreken; toen werd men te rade nieuwe spraek- en spelkun-

(54) Belgisch Museum, bl. 5 en 6.

sten in te voeren; toen verhieven WEILAND en SIEGENBEEK den schepter over hunne landgenoten; zonder zich over het spraekgebruik by Brabanders en Vlamingen te bekommeren; niettegenstaende deze laetsten het eerste licht van taelkennis en taelbeoefening hadden ontstoken (55). »

Wy zullen onze uyttreksels eyndigen, met eene korte aenhaeling uyt de voorrede van den Dictionnaire de l'Académie Française, 6me édition, publiée en 1835.

Bladzyde X, vind men :

Une langue, c'est la forme apparente et visible de l'esprit d'un peuple (56); et lorsque trop d'idées étrangères à ce peuple entrent à la fois dans cette forme, elles la brisent et la décomposent; et, à la place d'une physionomie nationale et caractérisée, vous avez quelque chose d'indécis et de cosmopolite.

Immers, de tael van een volk word algemeen beschouwd als verbonden met zyne nationaliteyt; en den heer N, verre van ons nopens dit punt te berispen, begint zynen artikel, tegen ons ingerigt, met de spelling onzer moedertael ten duydelyksten in verband met onze onafhangelykheyt en onze nationaliteyt te verklaren.

Aleer wy afbreeken, moeten wy een woordje zeggen, nopens eene zaak die sommige nieuwsbladeren ons te laste geleyd hebben; naemelyk, dat wy, in ons Eerste Aenhangsel, den heer WILLEMS, om zyne schryfwyze, van hollandsgezindheyt beschuldigd hebben, en dus tot eene ongeschikte personaliteyt overgegaen zyn.

Om ons te verantwoorden, moeten wy aen de leezers onder het oog brengen, dat den heer WILLEMS, in het Voorbericht

(55) Museum, bl. 224 en 225.

(56) A Rome, Varron trouvait que, pour le langage, comme pour le reste, le peuple ne dépendait que de soi-même, et que chacun dépendait du peuple : *Populus in sua potestate, singuli in illius*. Mais, dans la France de Louis XIV, Bossuet, tout en confessant que l'usage est le père des langues, et que le droit de les établir, aussi bien que de les régler, n'a jamais été disputé à la multitude, aimait à voir dans l'Académie « un Conseil souverain et perpétuel. » bladz. XVIII.

van Reinaert De Vos, zegt dat hy, om zyne liefde voor de verworpene moedertael, in 1831, van Antwerpen naer Eecloo verbannen wierd.

Nu, vraegen wy aen alle onpartydige beoordeelaeren, of den heer WILLEMS, door die weynige woorden, zich niet voorgeeft, als eenen martelaer van zynen yver voor onze nationaele tael? — of hy het staatsbestier niet beschuldigt van onregtmaetig ten zynen opzigte gehandeld te hebben? — of hy zyne persoonelyke belangen met die der tael niet vermengt? — of hy geene gegronde reden geeft, om te onderzoeken of het ministerie inderdaed wel zoo ouregtveirdig ten zynen aenzien gehandeld hebbe? — en, eyndelyk, of wy, om het ministerie van eene ouregtveirdige beschuldiging te ontlasten, niet zouden moogen zeggen, dat verscheydene personen, welke die zaeken schynen wel te weten, van gevoelen zyn dat den heer WILLEMS zyne zoogezeyde verbanning niet te wyten heeft aen zynen yver voor onze nationaele tael, maer aen zekere verdachtheyd van hollandsgezindheyd: te meer, daer het bekend is dat den heer WILLEMS, ten tyde van het voormaelig staatsbestuer, het zyne bygedraegen heeft, om de hollandsche schryfwyze te helpen bevoorderen; en dat hy, sedert de omwenteling, in de nieuwsbladeren en anders, wegens hollandsgezindheyd, is gelaekt geworden?

Wy houden ons verzekerd, dat alle regtmaetige beoordeelaeren, indien zy onze gezegden als eene personaliteyt beschouwen, zullen moeten bekennen, dat den heer WILLEMS daer toe de eerste en meeste aanleyding gegeven heeft; en dat wy, onder die betrekking, moeten vrygesproken worden.

Wy eyndigen ons Tweede Aenhangel, met de aenteekening, die VAN DAEL, in zyn Tyd-verdryf (57), 1805, gegeven heeft; en waer van veele zinsneden, voor de zelfstandigheyd, aen het tegenwoordig tydstip kunnen toegepast worden. Den schryver spreekt

« *Tot de Westvlaemingen.*

Het is nu het tydstip, dat het nederduytisch eenen hoogen

trap van luyster gaet bereyken, met in zyne oude eygdommen hersteld en in de uytvoering verbeterd te worden, of geheel gaet ontaerden.

De geleerde hebben overlang verdriet genomen in de verkeerde en kinderachtig opgetooyde beuzelspreuken, in de met botte verwaendheid misvrongene en hardluydende verregezochte woorden der waenwyze; ja zelfs in d'onvolmaekte en onstandvastige spelling en ryming van veele, zelfs van geleerde: maer, tot hier toe, is de zaek onbemiddeld gebleven.

Het hollandsch landsbestier, op 't vertoonen van zekere *Professoren*, komt van de tael aen eene vaste en onveranderlyke spelling te hechten van iedereen te volgen. Zekerlyk het inzicht is goed.

Hebben de *Professors* niets anders gedaen, dan voor iedere van hunlieden stellingen een diep onderzoek te onderneemen op den oorsprong en eygendom van het voorgehouden, op den stryd of overeenkomst met broeder-taelen, op den stryd of overeenkomst met haer eygen-zelve, op verkorting van het geen te lang was, op besnoeying van het geen verwerring haeren kon, op het opklaeren van duysterheden en dubbelzinnigheden, op zoetluydendheid, zoo in onrymals in rymwerk; zy hebben, buyten tegenzeg, een schoon stuk werks afgeweeven.

Maer, hebben zy slechts een ondoorzocht en ongeredend gestel aen den dag gebragt, enkellyk hunnen inval en droomen voor grondslagen voorwendende; hetzal maer eene hersenschim, een eygenzinnig bedunken zyn, allen dag door eenen geleerden taelkenner omverre te werpen, het welk vervolgens de taelen spelkunde in meerdere gebrekkelykheid en wanorde zal storten: ik vrees voor haer verderf. *Juramus in verba Magistri.*

Maer willen de westvlaemsche landzaeten, de welke genoegzaamen blyk geeven van bekwaemheid, zich aen bewyzen onderwerpen, en de zuivere vlaemsche tael, wel de bekwaemste om door vaste gronden alle andere taelen te overschryden, in haeren val ondersteunen, en van den doodangst in haeren laetsten snik redden, zy kan nog 't'hoofd opsteeken; en, is zy min onder vreemde volkeren uytgebreyd, zy zal, in zich

den roem der gelykvormigheyd en de sterkte der gegrondheyd besluytende, alle andere spraeken kunnen trotsen: want geene is volmaekt.

Ach! nederlandsche Minerva! wat hebt gy verloren aen MARIA-THERESIA, die weergaelooze vriendin der weetenschappen, en overmilde koesterheldin der vrye konsten. Onder haer, door DES ROCHEs, stond het nederduytsch eenen berekenkavelden stand te bekcmen. 'T is voorby. »

VOOR DEZE VERHANDELING

schryft men in by de voornaemste boekhandelaeren van het ryk, tegen 20 centimen voor ieder drukblad of 16 bladzyden. Elken inschryver betaelt op ontvang dezer de reeds uytgekomen bladeren.

BY DEN DRUKKER DEZER VERHANDELING IS TE BEKOMEN:

- 1° Fransche Spraakkunst, door P. BEHAEGEL, Derden Druk, *Eerste Boekdeel*, inhoudende den aerd en de veranderingen van de Deelen der Rede.
- 2° Fransche Spraakkunst, door P. BEHAEGEL, Derden Druk, *Tweede Boekdeel*, inhoudende de Woordenvoeging (*Syntaxis*) van de geslagten, getallen, naemvallen der zelfst. en byv. naemw., en byzonderlyk der *participes passifs*.
- 3° Nederduytsche Spraakkunst, door P. BEHAEGEL, Eerste Stukje, Zevenden Druk.
- 4° Nederduytsche Spraakkunst, door P. BEHAEGEL, Tweede Stukje, Zesden Druk.
- 5° Teodoor of den Deugdzaemen Schoolier, dienstig om aen de jeugd de beleefdheyd en de goede zeden in te boezemen, door P. BEHAEGEL, Derden Druk.
- 6° Collection de Morceaux Choisis, propres à inspirer à la jeunesse le goût des lettres et des vertus; par P. BEHAEGEL, Deuxieme Edition, considérablement augmentée.
- 7° Recueil de Pièces, propres à former le cœur et l'esprit de la jeunesse, par P. BEHAEGEL, 1837.
- 8° Beredeneerde Nederduytsche Woordenvoeging (*Syntaxis*), of Derde Boekdeel der groote Nederduytsche Spraakkunst, door BEHAEGEL.